

วศ 118111

สถานีสารานุกรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน

กรณีศึกษาชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

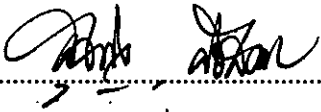
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. 2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวกิจ ศรีปัดถา)

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

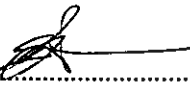
(ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย)

.....
(อาจารย์ ดร.ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

กรรมการ

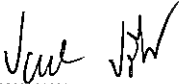
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

.....
(อาจารย์ ดร.ศักดิ์พงษ์ หอมหวล)

กรรมการ

(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประภัสสร ปริเอี่ยม)

กรรมการ

(อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนิธิ ตีเมืองชัย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... เดือน 29 เม.ย. 2566 พ.ศ. ....

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ชื่อเรื่อง : สถานีสารานิยธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ผู้วิจัย : ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย   ปรินญา : ปร.ด. (นวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น)

อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร.ศักดิ์พงษ์ หอมหวล   อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
รศ.ดร.ประภัสสร ปรีเอี่ยม   อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 2559

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชน บ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาแนวทางนำหลัก พุทธธรรม “สารานิยธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น และ 3) เพื่อศึกษากระบวนการของสถานีสารานิยธรรม ที่จะ นำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และ ประยุกต์ใช้วิธีวิทยาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) เครื่องมือที่ ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสำรวจชุมชน การทำแผนที่ภูมิสังคม การเสวนาทาง วิชาการ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ใช้การ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนในพื้นที่ขับเคลื่อนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า ปัญหาความหลากหลายในชุมชน พบเห็นการดำเนินชีวิตการทำกิจกรรมต่างๆของคนใน ชุมชน เช่น การมีความสัมพันธ์กัน การประกอบอาชีพของคนส่วนใหญ่ อาศัยประสบการณ์ที่ ถ่ายทอดกันมา แต่ยังขาดหลักการที่ถูกต้องในการปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใน ปัจจุบัน อีกทั้งในชุมชนก็กำลังเผชิญกับความเสี่ยงต่อการสูญสลายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ หลังจากเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติได้ สูญสลายไปจากชุมชน มีความเสี่ยงที่ผู้คนเริ่มเสื่อมถอยคุณธรรม จริยธรรม และส่อไปทาง บังเจกมากขึ้น อันเป็นปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนขาดความเข้มแข็ง

2. การนำหลักพุทธธรรม คือ “หลักสาราณียธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการปมเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเข้มแข็งได้ใช้คุณลักษณะ 6 ประการคือ หลักธรรมที่ 1 เมตตากายกรรม คุณลักษณะมีความสามัคคีเสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน หลักธรรมที่ 2 เมตตามโนกรรม คุณลักษณะมีจิตใจเมตตาเสียสละเพื่อส่วนรวม หลักธรรมที่ 3 เมตตาวจีกรรม คุณลักษณะคิดดี พูดดี ทำดี หลักธรรมที่ 4 สาธารณโภคี คุณลักษณะมีน้ำใจเพื่อสังคม เคารพซึ่งกันและกัน หลักธรรมที่ 5 สีลลาสามัญญตา คุณลักษณะปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ หลักธรรมที่ 6 ทิฏฐิสามัญญตา คุณลักษณะมีเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น พบว่ากระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมขับเคลื่อนด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรมตามฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม สามารถสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตให้ผู้คนในชุมชนพ้นจากความเสียหาย

3. การนำเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น เป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในพฤติกรรมเชิงประจักษ์ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน 2 ช่องทาง คือ การนำเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น และชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม พบว่าหลังการเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนพื้นที่อื่นล้วนผ่านการรับรู้ มีทำที่ตอบรับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ส่วนจะแสดงความเป็นเจ้าของแล้วนำไปขับเคลื่อนสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนของตนจนก่อรูปอำนาจ กฎเกณฑ์และคุณค่าที่ดีนั้น ยังไม่สามารถคาดการณ์ได้

TITLE : Saraneyatham Community-Based Learning Center: A Case Study of Ban Haed Community, Ban Haed Sub-District, Ban Haed District, Khon Kaen Province.

AUTHOR : Siripong Arundechachai **DEGREE :** Ph. D. (Innovation for Local Development)

ADVISORS : Dr. Sakpong Homhuan Major Advisor
Assoc. Prof. Dr. Prapatsorn Pre-iam Co-Advisor

RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY , 2016

ABSTRACT

The purposes of the research were to analyze the current and previous conditions of Ban Head Community-Based Learning Center, to study practical applications of the Buddhism principles for Ban Head Community Based Learning Center, and to investigate the strategies for building networks of Saraneyatham Community-Based Learning Center. Community Based Research (CBR) was employed for the study. The data was collected by a survey form of the communities, a social diagram, an academic discussion, a group discussion, a semi structured interview and an indepth deep interview. The content analysis was used for the research.

Results of the research were as follows:

1. The research findings showed that the overall current and previous problems of Saraneyatham Community-Based Learning Center consisted of the relationships of people in communities and occupations. People in the communities have emcountered the problems of the personal relationships between people and people, including people and supernature power. Consequently, the morality of people in communitie has declined gradually, which caused the social problems in the communities. Additionally,the occupations of people in the communities mostly based on their previous experiences without professional skills and knowledge.

2. The research indicated that six Buddhism principles were applied for Saraneyatham Community-Based Learning Center consisted of kindheartedness, polite words, kind mind, public mind, strictness, and power.

3. Two learning strategies of the Saraneyatham Community-Based Learning Center were employed for the research: study at the learning center and movable learning center to communities. The research findings showed that people in the communities mostly accepted positively the Community-Based Learning Center. However, it is not obvious that the research participants will extend their learning experiences from the learning center to their communities.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน กรณีศึกษาชุมชน บ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างสูงจากอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ ดร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวล ที่ให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดและเอาใจใส่อย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อยตลอดเวลาที่ทำงานวิจัย และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.ประภัสสร ปรีเอี่ยม ที่ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างใส่ใจและจริงจัง ทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณท่าน ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ดร.ลลิต ถนอมสิงห์ ผู้ช่วยเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา รองศาสตราจารย์ ดร.สุวกิจ ศรีปัดดา ประธานกรรมการ สอววิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สอววิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ความช่วยเหลือ สนับสนุนและแก้ไขข้อบกพร่อง ด้วยความเอาใจใส่ เป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์

ขอขอบคุณครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน เกษตรกร เด็กและเยาวชน ตำบล บ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่นทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือ สนับสนุน เอื้อเฟื้อความรู้และสถานที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนเพื่อนๆ นักศึกษาที่ให้ความช่วยเหลือในการทำงานวิจัยครั้งนี้มาโดยตลอด

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณ คุณอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยและผู้มีพระคุณทุกท่าน ซึ่งเป็นผู้ทำให้ผู้วิจัย มีแรงบันดาลใจจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงมาด้วยดีเสมอมา

ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย

สารบัญ

หัวข้อ	หน้า
บทคัดย่อ	ค
ABSTRACT	จ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ซ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ด
สารบัญแผนภาพ	ธ
บทที่ 1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	2
คำถามการวิจัย	7
วัตถุประสงค์การวิจัย	7
ขอบเขตการวิจัย	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	10
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)	12
แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	15
แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม	23
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน	29
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้	45
แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายทางสังคม	63
วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	72
บริบทของชุมชนบ้านแฮด	74
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	80
กรอบแนวคิดในการวิจัย	84

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	85
ระเบียบวิธีวิจัย	85
ขอบเขตการวิจัย	86
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	89
วิธีการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	89
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการใช้เครื่องมือ	91
ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	93
การวิเคราะห์ข้อมูล	95
แผนการดำเนินการวิจัย	97
บทที่ 4 ผลศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน	100
1. แสวงหาผู้ช่วยนักวิจัย โดยตั้งจากคนในชุมชนเพื่อเขียนบันทึกข้อมูลประสาน งานระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายและผู้คนในชุมชน และทำความเข้าใจประเด็นที่ศึกษา	101
2. ค้นหากลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจประเด็นที่ศึกษา	105
3. กำหนดนิยมในการศึกษาวิจัย	108
4. ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านบ้านแฮดจากอดีต (ก่อนปี พ.ศ. 2400 - 2557) ถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2558)	110
5. การปรับประยุกต์หลักสารัตถธรรม 6 ให้เป็นคำถามนำเพื่อการศึกษาปรากฏการณ์ทาง สังคมบ้านแฮด	118
6. การกำหนดปฏิทินการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮดจาก อดีตจนถึงปัจจุบัน	122
7. การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้ง ถิ่นฐานในแต่ละยุค	126
8. ผลการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีต ถึงจนถึงปัจจุบัน	137

9. สังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนบ้านแฮด จากหลักสาราณียธรรม 6 จนได้	
คุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชน 6 ประการ	152
บทที่ 5 ผลการศึกษาแนวทางนำหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อ	
ต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	158
ขั้นที่ 1 วิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน (K-creation) โดยใช้สถานี	
สาราณียธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด	
จังหวัดขอนแก่น	159
ขั้นที่ 2 การสร้างกลุ่มคนและแสวงหาความรู้ร่วมกัน (K-creation)	163
ขั้นที่ 3 การจัดตั้งกลุ่ม และการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็น	
ระบบ (K-organization)	166
ขั้นที่ 4 การออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน	
(K-refinement)	171
ขั้นที่ 5 การขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่ม (K-assess)	175
ขั้นที่ 6 การเสริมสร้างพลังและการเรียนรู้ร่วมกัน (K-learning)	198
บทที่ 6 ผลการศึกษากระบวนการงานของสถานีสาราณียธรรมนำไปสู่การสร้างเครือข่าย	
พื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น	203
ผลของการนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกัน	
กับชุมชนพื้นที่อื่น	204
ผลของการนำชุมชนอื่นมาเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม	223
บทที่ 7 สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ	248
สรุปผลการวิจัย	249
อภิปรายผลการวิจัย	255
ข้อเสนอแนะ	263
บรรณานุกรม	265
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์	270
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	278
ภาคผนวก ค บุคคลานุกรม	285

หัวเรื่อง

หน้า

ประวัติผู้วิจัย 287

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

1	แสดงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านแฮด	79
2	แผนการดำเนินการวิจัย	97
3	กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม เรื่อง การค้นหาและ แต่งตั้งคนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยวิจัย	103
4	รายชื่อผู้ร่วมวิจัย	104
5	ตารางกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง : การค้นหาและแต่งตั้งคนในชุมชนเพื่อทำ หน้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนงานวิจัย	106
6	ตารางรายชื่อครอบครัว/บุคคลที่สมัครใจเพื่อทำหน้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการ ขับเคลื่อนงานวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ	107
7	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในประเด็น เรื่องการนิยามประเด็น ในการศึกษา	108
8	ตารางสรุปประเด็นนิยามในการศึกษา	109
9	ตารางการจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตถึงปัจจุบัน	111
10	การสรุปยืนยันความเห็นชอบในการกำหนดกรอบขอบเขตช่วงเวลาในการศึกษาเรื่อง การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮดจากอดีตถึงปัจจุบัน	112
11	การปรับประยุกต์หลักสารานุกรม 6 ให้เป็นคำถามนำเพื่อการศึกษา ปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด	119
12	แสดงผลการปรับประยุกต์หลักสารานุกรม 6 ให้เป็นคำถามนำเพื่อศึกษา ปรากฏการณ์ทางสังคม	120
13	การกำหนดปฏิทินและการดำเนินการตามปฏิทิน การศึกษาปรากฏการณ์ ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน	123
14	แสดงปฏิทินศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด	125
15	การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้ง ถิ่นฐานในแต่ละยุค	127

16	ตารางกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง : การศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะ ชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลัก ของชุมชน	138
17	ตารางกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง : การศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุด ความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านการดำเนินวิถีชีวิต ของคนในชุมชน	142
18	ตารางกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง : การศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุด ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่าน 2 ประเด็น คือ ชุดความรู้จากสถาบันหลัก ของชุมชน และชุดความรู้จากวิถีดำเนินชีวิตของคนในชุมชน	148
19	การสังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนบ้านแฮด จากหลักสาราณียธรรม 6 และนำ ไปกำหนดเป็นคุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ	153
20	คุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ	154
21	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การวิเคราะห์กระบวนการ การบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้สถานีสาราณียธรรมในการขับเคลื่อนชุมชน บ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	160
22	แสดงการวิเคราะห์ขั้นตอนกระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้ สถานีสาราณียธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	162
23	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การสร้างความเข้าใจและ ขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสร้างกลุ่มคนและแสวงหา ชุดความรู้ในชุมชนร่วมกัน โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะ ชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	164
24	คุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ	166
25	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การจัดตั้งกลุ่ม และการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ	167
26	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การออกแบบกิจกรรม กลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน	172

27	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : กิจกรรมตามคุณลักษณะ สาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ	173
28	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การขับเคลื่อนกิจกรรม บ่มเพาะชุดความรู้ชุมชน	176
29	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : พฤติกรรมในการดำเนิน ชีวิตของกลุ่มที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ด้วยการดำเนินวิถีชีวิต ที่เข้าถึง คุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม	197
30	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การเสริมสร้าง พลังการเรียนรู้ร่วมกันและความเข้มแข็งของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ให้กับกลุ่มเป้าหมาย	199
31	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้าน โนนสมบูรณ์ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	206
32	ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้าน โนนสมบูรณ์ ตำบล โนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	207
33	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น	209
34	ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น	211
35	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงด้อย ตำบลผาตั้ง อำเภอสว่าง จังหวัดหนองคาย	213

36	ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานี สาราณีษธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย	215
37	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ งานเครือข่ายสถานีสาราณีษธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับบ้าน โลกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์	217
38	ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานี สาราณีษธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้าน โลกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์	218
39	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ เครือข่ายสถานีสาราณีษธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น	220
40	ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานี สาราณีษธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น	222
41	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ งานของเครือข่ายสถานีสาราณีษธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่ม เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น	224
42	ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานี สาราณีษธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น	226
43	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ งานของเครือข่ายสถานีสาราณีษธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับคณะครูและ นักเรียน โรงเรียนบ้าน โลกสำราญ ตำบล โลกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	228

44	ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับคณะครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านโคกสำราญ ตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	230
45	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ ของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายเกษตรกร อาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดมหาสารคาม	232
46	ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดมหาสารคาม	234
47	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ ของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่าย สมาคมักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	236
48	ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มสมาคมักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	238
49	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ งานของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่าย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	240
50	ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ (สสส.)	242
51	ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการของ เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่าย เครือข่ายการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดินเพียงตะวัน อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย	244
52	ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น	245

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ผู้วิจัยชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและกราบขอความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานวิจัยจากชุมชน	104
2	ผู้วิจัยกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมเวทีชาวบ้านกำลังค้นหากลุ่มเป้าหมาย	107
3	ผู้วิจัยกำลังนำเสนอความจำเป็นในการกำหนดประเด็นนิยามในการศึกษาให้แก่ ดร.อาทิตย์ บำรุงเชื้อ และ อ.ดร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวล ได้รับฟังและน้อมรับข้อเสนอแนะเพื่อนำมากำหนดนิยามในการศึกษาวิจัยครั้งนี้	110
4	ขณะผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายร่วมกันศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตถึงปัจจุบัน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	117
5	แสดงแผนที่ตั้งชุมชนบ้านแฮดและสถานที่จัดตั้งสถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน	118
6	ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง การกำหนดปฏิทินและการดำเนินการตามปฏิทิน การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน	126
7	หนองกุดแคนในปัจจุบัน	129
8	เจ้าอาวาสวัดสุวรรณศรีบ้านแฮด (ผู้ให้ข้อมูล)	133
9	ผู้วิจัยร่วมเวทีชาวบ้าน การสนทนากลุ่มย่อย เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด ยุคที่ 3 (พ.ศ.2551 -2556)	137
10	ผู้วิจัยร่วมเวทีชาวบ้าน เพื่อศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน	141
11	ผู้วิจัยร่วมเวทีชาวบ้าน เพื่อศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน	146
12	ผู้วิจัยร่วมเวทีชาวบ้าน เพื่อศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่าน 2 ประเด็น คือ ชุดความรู้จากสถาบันหลักของชุมชน และชุดความรู้จากวิถีดำเนินชีวิตของคนในชุมชน	152

13	คณะผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันสังเคราะห์หลักธรรมสาราณียธรรม 6 ประการจนเกิดเป็นคุณลักษณะสาราณียธรรม 6 ประการ ในชุมชนบ้านแฮด	157
14	ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันการวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้สถานีสาราณียธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	163
15	ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันการสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาชุดความรู้ ในชุมชนร่วมกัน	166
16	สัญลักษณ์ของสถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน และฐานคิดสถานีสาราณียธรรม	170
17	พื้นที่จัดตั้งสถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน	170
18	การมีส่วนร่วมของชุมชนการวิเคราะห์ในการออกแบบกิจกรรมสถานี สาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนที่เหมาะสมในการขับเคลื่อน ในชุมชนบ้านแฮด	175
19	กิจกรรมสร้างความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน จากการลงแขก เกี่ยวข้าวของชาวเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม	178
20	กิจกรรมกลุ่มห้องเรียนดิน เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ในการจัดการมูลฝอย อินทรีย์และสิ่งปฏิกูลของชุมชนนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการทำน้ำหมักชีวภาพ เพื่อนำไปผลิตตามขบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มก่อนนำไปใช้ และจำหน่ายต่อไป	179
21	สร้างความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน จากกิจกรรมดนตรีพื้นบ้าน บนลานนาฮีสานเพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ดนตรีท้องถิ่น	180
22	สร้างความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน จากกิจกรรมการเลี้ยง ผึ้งโพรง	181

23	กิจกรรมสร้างการมีจิตใจเมตตา เสียสละและแบ่งปัน ในการมอบเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จากมูลนิธิชัย เพื่อใช้ในกิจกรรม “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักแบ่งปัน” ของชาวเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม	183
24	กิจกรรมสร้างการมีจิตใจเมตตา เสียสละและแบ่งปัน กิจกรรมกลุ่มชุมชน ผักกาดหัว	184
25	เครือข่ายชุมชนเพื่อการแบ่งปัน รับประทานอาหารร่วมกัน หลังจากการร่วมกัน ขุดบ่อ เพื่อเลี้ยงปลา และการปลูกผักสวนครัวต่าง ๆ	185
26	กิจกรรมคิดดี พูดดี และทำดี จากกิจกรรมการเลี้ยงไก่ดำภูพาน	186
27	กิจกรรมคิดดี พูดดี และทำดี จากกิจกรรมการทำความดีในชุมชน เริ่มจากจิตสำนึก ให้แก่เด็กและเยาวชน ประชาชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน	188
28	กลุ่มเครือข่ายเยาวชนสถานีสาราณียธรรม	189
29	กลุ่มเครือข่ายกลุ่มเกษตรผสมผสาน สถานีสาราณียธรรม	190
30	กิจกรรมโรงเรียนตำนานท้องถิ่น เป็นการนำความรู้และประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เยาวชนได้เห็นความสำคัญในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน	192
31	แปลงสาธิตการเกษตรในพื้นที่สถานีสาราณียธรรม	193
32	บ้านแฮดนั้นมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มีป่าไม้หนาแน่นและไม้ขนาดใหญ่จำนวนมากแต่ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรลดลงเป็นอย่างมาก	194
33	สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ณ ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ก่อตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2556 โดยได้รับเกียรติจากท่าน ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา เป็นประธานในการเปิดสถานีสาราณียธรรม	196
34	กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์	208
35	กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย	212

36	กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงต้อย ตำบลผาตั้ง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย	215
37	กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ ร่วมกันกับชุมชนบ้าน โศกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์	219
38	กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ ร่วมกันกับชุมชนบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น	223
39	กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกัน กับกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น	227
40	กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกัน กับคณะครูและนักเรียน โรงเรียนบ้าน โศกสำราญ ตำบล โศกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	231
41	กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับ กลุ่มกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และ จังหวัดมหาสารคาม	235
42	กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกัน กับสมาคมนักนวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น	238
43	กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกัน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	242
44	กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับ เครือข่ายการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดิน...เพียงตะวัน	246
45	สมาชิกกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดินเพียงตะวัน อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย ศึกษาดานและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่อง กระบวนการจัดการ โสมสเดย์ของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม	246

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

1	หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	18
2	กรอบแนวคิดในการวิจัย	52
3	วงจรแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการความรู้	60
4	วงจรคุณภาพของการจัดการความรู้	84
5	การสังเคราะห์คุณลักษณะสราณีษธรรม 6 ประการในชุมชนบ้านเสด	155
6	การสังเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายสถานีสราณีษธรรม	201

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สาระสำคัญส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ในยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูดูแลสร้างความมั่นคงของรากฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปรับกระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนเพื่อเตรียมไปสู่การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การยกระดับขีดความสามารถรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน การเตรียมความพร้อมรองรับกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ สร้างภูมิคุ้มกันจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและวิกฤตจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเพิ่มบทบาทในเวทีประชาคมโลกกับกรอบความตกลงและพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ การควบคุมและลดมลพิษ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและเป็นธรรมอย่างบูรณาการ ใช้ทรัพยากรอย่างตระหนักรู้ถึงคุณค่า มีการบริหารจัดการใช้อย่างดี สร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากร คำนึงถึงต้นทุนสิ่งแวดล้อมชุมชนท้องถิ่น บริหารจัดการจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ จัดการด้านทรัพยากรชุมชนให้มีประสิทธิภาพ เน้นประโยชน์สูงสุด ปรับวิธีการดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ยึดหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่าให้เกิดความยั่งยืน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554 : 101)

จากประเด็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูดูแลสร้างความมั่นคงของรากฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลักการเน้นให้พัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน ที่ให้ความสำคัญในการค้นหาอัตลักษณ์อันโดดเด่นของชุมชน ปลุกฝังความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน อนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนบนหลักการพึ่งพาตนเองที่คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญการจัดการการเรียนรู้

ในชุมชน เชื่อมโยงถึงสาระสำคัญส่วนหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน เน้นที่โครงสร้างของสถาบันทางสังคมและปัจเจกบุคคล เน้นพัฒนาคณะผู้สังคมแห่งการเรียนรู้โดยนำหลักคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเสริมสร้างศักยภาพของคนทุกมิติ ตำนึกในศีลธรรม คุณธรรมและความเพียร มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง สนับสนุนการผลิตและพัฒนาสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ใหม่ ประเด็นสำคัญต้องมีการวางระบบจัดการความรู้ พัฒนาคุณภาพเสริมสร้างขีดความสามารถของคนทุกช่วงวัย เสริมสร้างทักษะให้คนมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต มีการต่อยอดคู่นวัตกรรมความรู้ ปลูกฝังจิตใจให้มีคุณธรรมส่งเสริมการเร่งลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพอย่างเป็นองค์รวม สร้างเสริมสุขภาวะควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพระบบบริการสาธารณสุข และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต กำหนดพื้นที่บ่มเพาะเป็นสถานี่เรียนรู้ของชุมชน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายใช้ประโยชน์สอดคล้องกับภูมิสังคม เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวในการบ่มเพาะให้คนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในชีวิต พัฒนาศักยภาพครอบครัว จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพของครอบครัว ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายครอบครัว เพื่อลดช่องว่างระหว่างครอบครัว พื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีและนำคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทยควบคู่กับการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้รู้จักใช้ปัญญาในทางที่ถูกต้อง มีจิตสำนึกในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่จะมีผลกระทบต่อการเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554 : 95)

จากประเด็น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่าให้เกิดความยั่งยืน และการกำหนดพื้นที่บ่มเพาะเป็นสถานี่เรียนรู้ของชุมชน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายใช้ประโยชน์สอดคล้องกับภูมิสังคม เน้นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน ร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนบนหลักการพึ่งพาตนเองที่คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญการจัดการการเรียนรู้ในชุมชน ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูดูแลฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้อย่างตระหนักรู้ถึงคุณค่า คำนึงถึงต้นทุนสิ่งแวดล้อมชุมชนท้องถิ่น บริหารจัดการจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ จัดการด้านทรัพยากรชุมชนให้มีประสิทธิภาพ เน้นประโยชน์สูงสุด กำหนดการเรียนรู้เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและเป็นธรรม เน้นพัฒนาภาคการเกษตรบนฐานการเพิ่มผลผลิตและยกระดับการเพิ่มมูลค่าด้วยเทคโนโลยีและกระบวนการ

ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการผลิตทางการเกษตรที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ พัฒนาเมืองภาคอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ สร้างความตระหนักรู้ของการอยู่ร่วมกันของอุตสาหกรรมและชุมชน ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาครัฐและชุมชนร่วมกันพัฒนา กำหนดมาตรการการบริหารจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ค้นหาและสร้างเอกลักษณ์เพื่อสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน โดยใช้ศิลปะความร่วมมือเป็นพื้นฐาน ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันด้านอาชีพต่างๆ กับชุมชน เรียนรู้ คิดและทำอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ทั้งข้อมูลในเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554 : 127)

จากสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ทำให้เกิดแนวคิดทางการศึกษาท้องถิ่นเชิงพหุลักษณะในสภาพด้านต่าง ๆ ของชุมชน ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2556 กำหนดการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ที่ระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัวและชุมชน กำหนดให้ชุมชนบ้านแฮด หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เป็นชุมชนที่จะทำการศึกษาวางแผนแนวทางการขับเคลื่อนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จากการศึกษาท้องถิ่นในเชิงขององค์ประกอบที่หลากหลายลักษณะได้ พบว่า สถาปมศึกษาศาสตร์มีลักษณะเป็นที่ราบ พื้นที่มีสภาพดินทราย เป็นชุมชนชนบทกึ่งเมืองเนื่องจากอยู่ใกล้เขตเมืองใหญ่ คือ อำเภอเมืองขอนแก่นและอำเภอบ้านไผ่ ภูมิสังคมของชุมชนบ้านแฮด มีความหลากหลายที่น่าสนใจ เช่น ความเป็นมาของสถานที่ตั้งชุมชน ประชากรที่อาศัยรวมตัวกันอยู่ตั้งแต่ในอดีต วิธีการดำรงชีวิตอาชีพหลักคือเกษตรกร และการรับจ้างงานในภาคอุตสาหกรรม มีทรัพยากรชุมชนที่หลากหลาย ยึดถือการปฏิบัติในขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชน ถือว่าเป็นศักยภาพและทุนของชุมชนที่มีอยู่ หากมีการศึกษาขับเคลื่อนการพัฒนาจะทำให้ค้นหาและพบนวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่นได้

ชุมชนบ้านแฮด หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2399 อยู่ห่างจากขอนแก่นไปทางทิศใต้ 28 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอบ้านแฮด 500 เมตร โดยทิศเหนือติดกับบ้านหนองไฮ หมู่ที่ 4 และทิศใต้ติดกับบ้านหนองโจ้ง หมู่ที่ 3 ทิศตะวันออกติดกับบ้านแฮด หมู่ที่ 1 ส่วนทิศตะวันตกซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนของชุมชนติดกับบ้านหนองมะเขือ หมู่ที่ 2 และเป็นบ้านโนนพันชาติ หมู่ที่ 10 ตำบลโลกสำราญ มีครัวเรือนจำนวน 450 ครัวเรือน รวมประชากรทั้งสิ้น 1,629 คน โดยแยกเป็นชาย 811 คน

และหญิง 818 คน และแบ่งการดูแลชุมชนออกเป็นกลุ่มๆจำนวน 8 กลุ่ม โดยมีคณะกรรมการ
กลุ่มรับผิดชอบดูแล ความสัมพันธ์ของชุมชนกับสิ่งเหนือธรรมชาติทุกครัวเรือนนับถือ
พระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามฮีต 12 คอง 14 โดยมีศูนย์รวมในการทำบุญที่วัดสวรรค์
บ้านแฮด อาชีพเกษตรของชุมชนส่วนใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2505 ปลูกยาสูบและทำนาข้าว ต่อมาปี
พ.ศ. 2512 ชาวบ้านนิยมปลูกพืชเกษตร ประเภทปอและมันสำปะหลัง เนื่องจากปลูกง่ายราคา
ขายดี มาปี พ.ศ. 2517 ได้เริ่มปลูกอ้อยแทนพืชเศรษฐกิจอื่นๆ ที่เหลือส่วนน้อยเป็นพืชผักสวน
ครัวเลี้ยงสัตว์ ที่ดินบริเวณชุมชนบ้านแฮดเป็นที่สาธารณะและเขตป่าสงวน ในอดีตไม่มีเอกสาร
สิทธิ์ แบ่งที่ทำกินตามความเหมาะสม ต่อมาปี พ.ศ. 2525 ทางราชการมีการจัดสรรพื้นที่ทำกิน
และอาศัยครอบครัวละประมาณ 4 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำกิน 2-3 ไร่ ที่อาศัยประมาณ 1 ไร่ รายได้
ต่อครัวเรือนเฉลี่ย 30,000 บาทต่อคนต่อปี สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านแฮด (2557 : 8)

ในปัจจุบันชุมชนบ้านแฮด ถือว่าเป็นชุมชนที่มีกลุ่มอาชีพภายในมากพอสมควร เช่น
กลุ่มจักสาน กลุ่มเย็บผ้า ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านอื่นอีกเช่น การผลิตดอกไม้ประดิษฐ์
การเกษตร/ไร่นาผสมผสานและทำผักสวนครัวผสมผสานปลอดสารพิษ ชาวบ้านมีลักษณะการ
ดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองสูง จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนดังกล่าว บ้านแฮด
มีแหล่งทรัพยากรที่สำคัญต่อชุมชน คือ แอ่งน้ำ “หนองกุดแคน” เป็นแอ่งน้ำที่มีความอุดม
สมบูรณ์ชาวบ้านใช้เพื่ออุปโภคบริโภคและยังถือว่าเป็นต้นกำเนิดของชุมชน

เนื่องจากผู้ก่อตั้งได้อพยพมาพบหนองน้ำแห่งนี้และพบว่ามีแรคนอนพักตัวในแอ่งน้ำ
จึงได้เรียกว่า “บ้านแรค” ปัจจุบันจึงเปลี่ยนสำเนียงตามภาษาอีสานว่า “บ้านแฮค” มีการตั้งศาล
ดาปู่หรือเรียกว่าศาลปู่ทวดทั้งพญาแรค เพื่อเป็นที่สักการะของชุมชนตามความเชื่อในอดีต และ
ยังมีแหล่งน้ำด้านทิศตะวันออกของชุมชนอีกแห่งหนึ่ง คือ “ลำห้วยโสกน้ำเกลี้ยง” มีน้ำตลอดปี
ใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์และรดน้ำพืชผักสวนครัวที่ปลูกตามริมฝั่งและใช้สำหรับปลูกพืชไร่อีกด้วย
และด้านทิศเหนือของชุมชนยังมีหนองน้ำอีก 2 แห่ง คือ “หนองกุดกว้าง” และ “วังน้ำจ้อ”
ชุมชนใช้สำหรับจับสัตว์น้ำนานาชนิดเพื่อนำมาขายและอุปโภค สำหรับเส้นทางคมนาคมของ
ชุมชนบ้านแฮค ด้านทิศตะวันออกยังมีเส้นทางหลัก (ทางหลวงแผ่นดิน) คือ ถนนทางหลวง
หมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ที่ใช้สำหรับเดินทางสัญจรไปมา เชื่อมต่อระหว่างอำเภอและตัว
จังหวัด อยู่ห่างจากชุมชนเพียง 800 เมตร สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านแฮด (2557 : 9)

ชุมชนบ้านแฮค ตำบลบ้านแฮค อำเภอบ้านแฮค จังหวัดขอนแก่น เดิมโตและพัฒนา
มาร่วม 158 ปีมีความเป็นมาที่หลากหลายทั้งทางภูมิศาสตร์และภูมิสังคมมาจนปัจจุบัน กระแส

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยก่อให้เกิดความอ่อนแอของชุมชนในสังคมไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน เพื่อความตื่นตัวในการอยู่ในสังคมที่มีการแข่งขันอยู่ตลอดเวลา จากการศึกษาสภาพแวดล้อม ตั้งแต่อดีตก่อตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบัน ปรากฏการณ์ที่สำคัญเป็นเหตุทำให้ชุมชนในปัจจุบัน มีความอ่อนแอ ได้แก่ การเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรเป็นคนรับจ้าง การเปลี่ยนจากเจ้าของเป็นลูกจ้าง การออกนอกหมู่บ้านไปทำงานในเมือง การเป็นครอบครัวเดี่ยว (ทั้งในชนบท-เมือง) การทอดทิ้งคนแก่กับเด็กในชุมชน การขยายตัวของชุมชนเมือง/ประชากรมากขึ้น การอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่น ความเสื่อมถอยของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้ามาของเทคโนโลยีที่ทันสมัย (การใช้เครื่องมือหรือเครื่องจักรทดแทน) การขาดการสืบทอดของภูมิปัญญาชุมชน ความซับซ้อนและความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจน โรคภัยต่างๆที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เกิดขึ้นในชุมชนก็เกิดขึ้น ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น พบว่า เนื่องจากผลของกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศและภูมิภาคมายังท้องถิ่นชุมชน เป็นสาเหตุให้ชุมชนเกิดการปรับเปลี่ยนของการดำเนินวิถีชีวิต เกิดผลกระทบทั้งด้านดีและด้านเสีย อีกทั้งนโยบายการพัฒนาจากรัฐบาลส่วนกลางในปัจจุบันเน้นเรื่องระบบประชานิยมเป็นสาเหตุทำให้เกิดกระแสบริโภคนิยมมากขึ้น และนโยบายบางนโยบายก็เน้นเรื่องของการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในรูปแบบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง นโยบายดังกล่าวเป็นลักษณะที่สวนทางกัน ทำให้ชุมชนที่ได้รับผลกระทบในการปฏิบัติ ผลลัพธ์ของโครงการพัฒนา ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากชุมชนขาดองค์ความรู้ในการจัดการ ขาดกระบวนการปฏิบัติที่เป็นระบบ ต้องนำเอาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาจัดการสร้างความรู้ให้กับคนในชุมชน

เพื่อให้มีองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถสร้างให้ชุมชนเกิดการพัฒนาร่วมกันได้อย่างยั่งยืน จึงได้มีการกำหนด“พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน” เป็นสถานที่จัดการความรู้ให้กับคนในชุมชน โดยจัดตั้ง “สถานีสาราณียธรรม” ใช้เป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน เป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้สร้าง สังคมแห่งการเรียนรู้ของคนทุกช่วงวัย บนกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้ความถูกต้องและเป็นธรรม พัฒนาระบบการและส่งเสริมศักยภาพและทุนของชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน โดยการขับเคลื่อนสถานีสาราณียธรรม ใช้แผนพัฒนา ฯ เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเพื่อสอดคล้องการพัฒนาประเทศสู่พื้นที่ท้องถิ่น ในการพัฒนาด้านในชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน และยังมีการสร้างกระบวนการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ และคุ้มค่าโดยเน้นการฟื้นฟู อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เห็นถึงความยั่งยืน และสถานีสาราณียธรรม แห่งนี้จะเป็นพื้นฐานที่กระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปจัดการแก้ไขปัญหา และเป็นพื้นที่ขับเคลื่อนการสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนสามารถเรียนรู้ สร้างความร่วมมือและความสามัคคี โดยยึดหลักพุทธธรรม คือ หลักสาราณียธรรม

หลักพุทธธรรมสาราณียธรรมถือว่าเป็นหลักพุทธธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี มีอยู่ 6 ประการ คือ 1) กายกรรม คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่น การให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น 2) วาจกรรม คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพ อ่อนหวาน พูดมีเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน 3) มโนกรรม คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกัน ไม่คิดอิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคม 4) สาธารณโกติ คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร เพื่อแสดงความรักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน 5) สีสสามัญญา คือ ความรักใคร่สามัคคี รักษาดีอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตน มีความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น 6) ทิฐูสามัญญา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ หากใช้มาขับเคลื่อนเพื่อการเรียนรู้ ร่วมกันกับการจัดกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้หลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” ทั้ง 6 ประการดังกล่าวแล้ว จะทำให้ระบบความสัมพันธ์ของคน ครอบครัวและชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีความเคารพนับถือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และยังสามารถใช้แนวทางปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพร้อมทั้งยึดความรู้คู่คุณธรรมนำไปสู่สังคมที่มีความสมดุลพร้อมรับปรับต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณที่เกิดขึ้น ได้อย่างยั่งยืน พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต (2555 : 201)

จากภูมิหลังและความสำคัญของสาเหตุที่กล่าวมา การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาคน จึงได้มีการจัดตั้งสถานีสาราณียธรรมขึ้น โดยใช้เป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้พัฒนาการเรียนรู้ การร่วมคิดร่วมทำและมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนากระบวนการและส่งเสริมศักยภาพและทุนของชุมชน โดยการขับเคลื่อนสถานีสาราณียธรรม ได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559) เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเพื่อสอดคล้องการพัฒนาประเทศสู่พื้นที่

ท้องถิ่นในการพัฒนาคนในชุมชนผู้สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน และยังมีการสร้างกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนอย่างมีคุณค่าเกิดความยั่งยืน ให้เกิดประโยชน์และคุณค่าโดยเน้นการฟื้นฟู อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เห็นถึงความยั่งยืน การบ่มเพาะความรู้พื้นฐานของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นการศึกษาสถานการณ์ในพื้นที่เป็นตัวตั้งโดยคำนึงถึงภูมิสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มีทิศทางการพัฒนาบนฐานคิดด้านสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต เป็นการวิวัฒนาการผสมผสานอย่างต่อเนื่องระหว่างหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักพุทธธรรมและการจัดการความรู้ (ประภัสสร ปรีเอี่ยม, 2556) และกำหนดสถานีแห่งนี้เป็นสถานที่เรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้ผ่านการบ่มเพาะนำเอาความรู้ที่ได้ไปจัดการแก้ไขปัญหาและขยายเป็นพื้นที่บ่มเพาะเครือข่ายการขับเคลื่อนสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่น สามารถเรียนรู้ สร้างความร่วมมือ ความสามัคคี โดยยึดหลักพุทธธรรมสาราณียธรรม เป็นหลักในการยึดปฏิบัติ พร้อมทั้งนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางการดำเนินงาน ยึดความรู้คู่คุณธรรมนำไปสู่สังคมที่มีความสมดุล พร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน สถานีสาราณียธรรมจึงเป็นพื้นที่สร้างนวัตกรรมบ่มเพาะองค์ความรู้โดยผ่านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ดำเนินชีวิตได้บนฐานแห่งความยั่งยืน

คำถามการวิจัย

1. สถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. แนวทางในการนำหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาปรับประยุกต์ใช้ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ควรเป็นอย่างไร
3. กระบวนการของสถานีสาราณียธรรม นำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่นได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน

2. เพื่อศึกษาแนวทางนำหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

3. เพื่อศึกษากระบวนการงานของสถานีสาราณียธรรม ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

1.1 พื้นที่ขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ คือ ชุมชนบ้านแฮด หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

1.2 พื้นที่ขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คือ พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน (สถานีสาราณียธรรม)

1.3 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ ครอบครัวที่อยู่ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น คือ กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านแฮด จำนวน 10 ครัวเรือน

1.4 ระยะเวลาในการวิจัย คือ รวมระยะเวลาทั้งหมด 12 เดือน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

จากการศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ใช้แนวคิดต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯที่ผ่านมา ได้นำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำทางในการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนภายใต้วิสัยทัศน์ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาคเป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มีการประเมินสถานการณ์ความเสี่ยงและสร้างภูมิคุ้มกันต่อการพัฒนา มีการกำหนดแนวทางคิดและทิศทางการพัฒนา ทั้งวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์และเป้าหมาย สิ่งสำคัญได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยจากการศึกษาความเป็นมาและบริบทของชุมชนบ้านแฮด หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น จึงได้เลือกเอายุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาขับเคลื่อนการสร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนั้นยังได้นำเอาหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวปฏิบัติสำคัญ โดยเลือกใช้หลัก “สาราณียธรรม” เป็นหลักธรรมในการขับเคลื่อนการพัฒนา

เป็นธรรมที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันเป็นพลังในการสร้างความสามัคคีของตนเองในชุมชน กำหนดเป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ในการขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ภายใต้อาณัติของนวัตกรรม “สะพานสู่การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต เพื่อปรับพฤติกรรมสู่ความยั่งยืน”

นิยามศัพท์เฉพาะ

สถานีสาราณียธรรม หมายถึง สถานที่ ศูนย์ แหล่ง พื้นที่สาธารณะที่เป็นหน่วยทดลอง หรือสะพานเชื่อมเพื่อประสานงานในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ร่วมกันของชุมชน ผ่าน กิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้หลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” นำมาจัดชุดวิชาผ่านการบ่มเพาะความรู้ระหว่างคนกับคน (ปัจเจกบุคคล-ครอบครัว-ชุมชน) เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ของคนในชุมชน สร้างความรู้ความเข้าใจ สามารถดำเนินชีวิตบนฐานแห่งความยั่งยืน ภายใต้อาณัติของถูกต้องและเป็นธรรม

พื้นที่บ่มเพาะความรู้ หมายถึง สถานที่สร้างองค์ความรู้ให้กับกลุ่มคนชุมชนบ้านแฮด หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่ถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน มีการสร้างกระบวนการชุดความรู้ จัดระบบรูปแบบการจัดการความรู้ให้กับชุมชนที่มีความสนใจต้องการร่วมบ่มเพาะ โดยการแบ่งปันและสร้างความรู้ภายใต้นวัตกรรมใหม่

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคน ครอบครัวและชุมชนบ้านแฮด หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ที่เข้าร่วมในพื้นที่บ่มเพาะความรู้ สร้างการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน หมายถึง พื้นที่บ่มเพาะความรู้ที่เป็นหน่วยทดลอง เชื่อมประสานในการต่อยอด แลกเปลี่ยนความรู้ มีรูปแบบการจัดการความรู้ตามลักษณะของกลุ่มคนที่เข้ามาบ่มเพาะอย่างเป็นระบบ ได้รับการสร้างการเรียนรู้อย่างยั่งยืน มีการสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพคน จัดระบบรูปแบบการจัดการการดำเนินชีวิตให้กับชุมชนที่มีความสนใจต้องการร่วมบ่มเพาะความรู้ภายใต้นวัตกรรมใหม่ สามารถเกิดเครือข่ายตามรูปแบบกิจกรรมที่บ่มเพาะ

ความรู้ชุมชน หมายถึง เป็นลักษณะเฉพาะของความรู้ตามบริบทชุมชน เช่น ความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ การบริโภค การดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ชุมชนบ้านแฮดมีพื้นที่บ่มเพาะความรู้สำหรับสร้างกระบวนการความรู้ในการดำเนินชีวิต รู้จักใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างมีคุณค่า ถูกต้องและคุ้มค่า เกิดความยั่งยืน
2. สถานีสาราณียธรรมเป็นฐานบ่มเพาะความรู้ให้คนในชุมชนท้องถิ่นได้เรียนรู้การนำเอาหลักพุทธธรรมมาปรับประยุกต์ปฏิบัติร่วมกันในการพัฒนาท้องถิ่น
3. เกิดกระบวนการสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบเพื่อการพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้โดยนำชุมชนไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ และทำตามหลักของฐานคิดนำเอามาร่วมขับเคลื่อนงานวิจัย โดยจากแนวคิดดังกล่าวจะเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ร่วมกันกำหนดเป้าหมายให้กับชุมชนด้วยตนเอง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559)
2. แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน
5. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้
6. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายทางสังคม
7. วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
8. บริบทของชุมชนบ้านเสด
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 9.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 9.2 งานวิจัยต่างประเทศ
10. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำสาระการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดแต่ละหัวข้อ ดังต่อไปนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)

1. ความนำ

1.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้
สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลง โดยให้
ความสำคัญกับการพัฒนาคณะคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่สังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
อย่างยั่งยืน ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างศักยภาพของคนในทุกมิติให้มีความ
ความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้และมีจิตใจที่สำนึกใน
คุณธรรม จริยธรรม มีความเพียรและรู้คุณค่าความเป็นไทยมีโอกาสดูแลและสามารถเรียนรู้ตลอด
ชีวิต ควบคู่กันกับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็งและ
เอื้อต่อการพัฒนาคนรวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งและสามารถสร้าง
ภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชนและเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาประเทศ

1.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งสู่กระแส
สังคมให้การเรียนรู้เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอ่านตั้งแต่วัยเด็กและ
ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัย ควบคู่กับการส่งเสริมให้องค์กร กลุ่มบุคคล ชุมชน
ประชาชน และสื่อทุกประเภทเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ สื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย
รวมถึงส่งเสริมการศึกษาทางเลือกที่สอดคล้องต่อความต้องการของผู้เรียนและสร้างสังคมแห่ง
การเรียนรู้ที่มีคุณภาพและสนับสนุนปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

1.3.1 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

- 1) โครงสร้างประชากรมีแนวโน้มประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นประชากรวัย
เด็กและวัยแรงงานลดลง ขณะที่การย้ายถิ่นของประชากรส่งเสริมให้ความเป็นเมืองสูงขึ้น
- 2) คนไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพทุกช่วงวัย แต่ยังมีปัญหาค่าด้านสติปัญญา
คุณภาพการศึกษาและมีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ
- 3) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การแพร่ระบาดของยาเสพติด และ
การเพิ่มขึ้นของการพนันเป็นปัญหาสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน
- 4) สังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม มีการ
เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีแนวโน้มเป็นสังคมปัจเจก
มากขึ้น คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554 : 114)

1.3.2 การประเมินความเสี่ยง

- 1) โครงสร้างประชากรมีความไม่สมดุลกันในเชิงปริมาณและคุณภาพ ส่งผลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศ
- 2) คุณภาพชีวิตของประชาชนยังมีความเสี่ยงจากความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งการแพร่ระบาดของยาเสพติด
- 3) ความเสื่อมถอยทางคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมไทยส่งผลให้สถาบันทางสังคมมีแนวโน้มอ่อนแอ คนในสังคมขาดความไว้วางใจและขาดการมีส่วนร่วมทางสังคม คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554 : 115)

1.3.3 การสร้างภูมิคุ้มกัน

จากสถานการณ์เปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงในอนาคตที่คาดว่าจะเป็ นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาคน การยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต บนหลักการพื้นฐานสำคัญที่คนไทยต้องมีความรู้ ใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง มีสำนึกในศีลธรรมและจริยธรรม ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อดทน มีสติใช้ปัญญา จะนำไปสู่ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันจากผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลง สามารถดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทุกด้าน จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้คนและสังคมไทยในประเด็นสำคัญดังนี้

- 1) คนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเรื่องการศึกษา ทักษะการทำงานและการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญในการดำเนินชีวิต และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 คนไทยตระหนักถึงคุณค่าและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย สร้างจิตสำนึกที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน บนความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นหลักฐานในการก้าวไปสู่สังคมที่มีความใส่ใจและแบ่งปันต่อผู้อื่น ตลอดจนนำไปสู่การสร้างและพัฒนานวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศในอนาคต

- 2) สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็ง ทำหน้าที่และบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษาและชุมชนให้เป็นสถาบันหลักในการพัฒนาความรู้ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554 : 116)

1.3.4 แนวทางการพัฒนา

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มในอนาคต สะท้อนให้เห็นความเสี่ยงที่อาจเกิด ทั้งการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง สถาบันทางสังคม และปัจเจกบุคคล จำเป็นต้องเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับโลกและภูมิภาค โดยเฉพาะในประเทศไทย คำนึง ช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 11 จึงมุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการนำหลักปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างศักยภาพของคนในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมและความเพียร มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งทางการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและหนุนเสริมสถาบันทางสังคมให้แข็งแกร่งและเอื้อต่อการพัฒนาคน

1) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ และองค์ความรู้ที่หลากหลายทั้งที่เป็นวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ใหม่ สร้างกระแสสังคมให้การเรียนรู้เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนมีนิสัยใฝ่รู้ รักการอ่านตั้งแต่วัยเด็กและส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัย ควบคู่กับการส่งเสริมให้องค์กร กลุ่มบุคคล ชุมชน ประชาชนและสื่อทุกประเภทเป็นแหล่งเรียนรู้สร้างสรรค์ สื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย

2) พัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดและร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเองที่คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการจัดการการเรียนรู้ในชุมชน การศึกษาตลอดองค์ความรู้ของชุมชนและชุมชนต้นแบบ การจัดการตนเองได้ตามบริบทของพื้นที่ และถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ช่วยพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ สรุป แผนพัฒนาฉบับที่ 11 มุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการนำเอาหลักคิดหลักปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาสร้างเสริมศักยภาพของคนในทุกมิติ ทั้งทางด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในศีลธรรม จริยธรรม และความเพียร มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคม และหนุนเสริมสถาบันทางสังคมให้แข็งแกร่งและเอื้อต่อการพัฒนาคน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554 : 118)

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. ความสำคัญ

วรัญญู สุจิวิรพันธ์พงศ์ (2556) อธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

หลักการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2544 : 4) กล่าวว่า การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1.1 กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

1.2 คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

1.3 คำนิยามความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆกันดังนี้

1.3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

1.3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆอย่างรอบคอบ

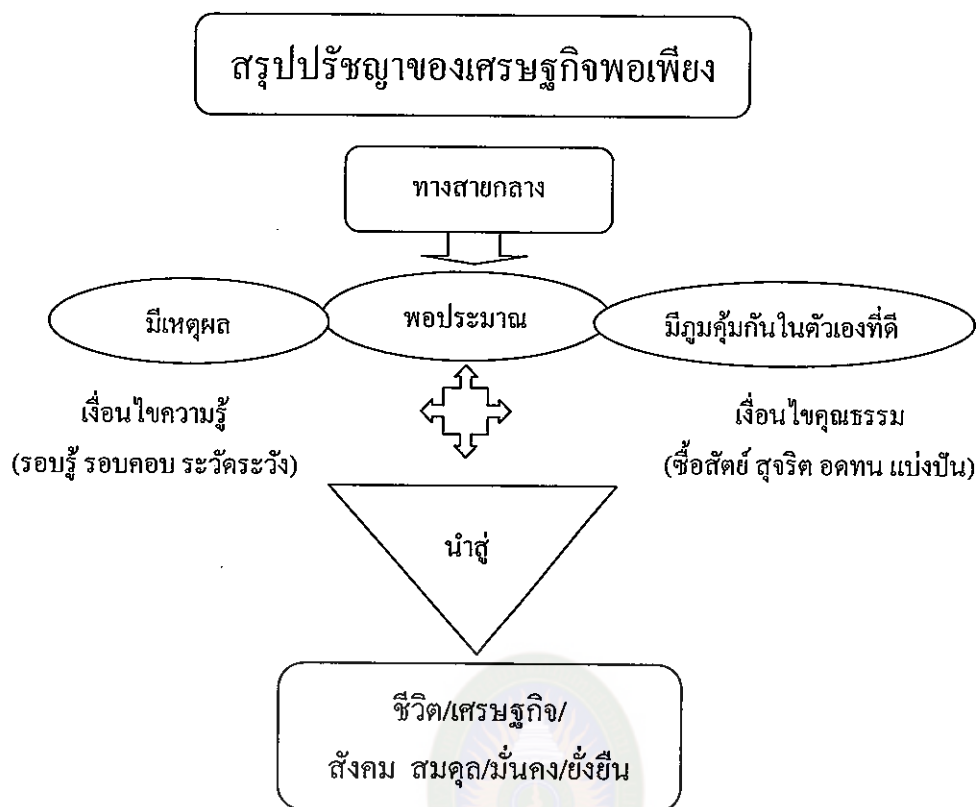
1.3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

1.4 เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือเงื่อนไขความรู้ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติเงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย ความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

1.5 แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ

เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่างๆอย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน สติและปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกันและความสามัคคี เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่ โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้นำหลักการและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นต่อนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริอาจเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพื้นฐานกับแบบก้าวหน้า ได้ดังนี้ ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกร ที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าว

เพื่อบริ โภค และมีข้อสมมติว่า ที่ที่คิดพอเพียงในการชดเชยเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าว จากการแก้ปัญหาความเลียงเรื่องน้ำจะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดินส่วนอื่นๆสนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในสวนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็น การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว อย่างไรก็ตามแม้กระทั่งในทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1 ก็จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชน ราชการ มูลนิธิ และ ภาคเอกชน ตามความเหมาะสม ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่างๆรวมตัวกันในลักษณะเครือข่าย วิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่างๆมีความพอเพียงขั้นพื้นฐาน เป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตนซึ่ง จะสามารถทำให้ ชุมชน โดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้น ๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติ อย่างแท้จริง ความพอเพียงในระดับประเทศเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าซึ่งครอบคลุม ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ในลักษณะเช่นนี้จะเป็ประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และ บทเรียนจากการพัฒนาหรือร่วมมือกันพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ประเทศอันเป็น สังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่างๆที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง กลายเป็น เครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลัก ไม่เบียดเบียน แบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและ กันได้ในที่สุด สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ (2545 : 45)

แผนภาพที่ 1 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. การนำไปใช้

วิฑูรย์ ปัญญากุล (2554 : 3) ระบุว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้ถูกใช้เป็นกรอบแนวความคิดและทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจมหภาคของไทย ซึ่งบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่า "สังคมสีเขียว" ด้วยหลักการดังกล่าว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 นี้ จะไม่เน้นเรื่องตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงให้ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ หรือระบบเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันระหว่างเศรษฐกิจชุมชนเมืองและชนบท แนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังถูกบรรจุในรัฐธรรมนูญของไทย เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในส่วนที่ 3 แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา 78 (1) ระบุว่า : บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ

สุรเกียรติ์ เสถียรไทย (2547) ในฐานะรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศ ได้กล่าวเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ในการประชุมสุดยอด The Francophone Ouagadougou ครั้งที่ 10 ที่ Burkina Faso ว่า ประเทศไทยได้ยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับ "การพัฒนาแบบยั่งยืน" ในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านการเกษตรกรรม เศรษฐกิจ และการแข่งขัน ซึ่งเป็นการสอดคล้องเป้าหมายแนวทางของนานาชาติในประชาคมโลก โดยยกตัวอย่างการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ซึ่งเมื่อยึดหลักปรัชญาในการแก้ปัญหาสามารถทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของไทยเติบโตได้ถึงร้อยละ 6.7

นอกจากเศรษฐกิจพอเพียงจะมีประโยชน์ต่อประเทศไทย ทั้งยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาในต่างประเทศ การประยุกต์นำหลักปรัชญาเพื่อนำไปพัฒนาประเทศในต่างประเทศเหล่านั้น ประเทศไทยได้เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยน ผ่านทางสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ โดยมีหน้าที่คอยประสานงานรับความช่วยเหลือทางวิชาการด้านต่าง ๆ จากต่างประเทศมาสู่ภาครัฐ แล้วถ่ายทอดต่อไปยังภาคประชาชนและยังส่งผ่านความรู้ที่มีไปยังประเทศกำลังพัฒนา เรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศได้ถ่ายทอดมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี และประสานกับสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งต่างชาติก็สนใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพราะพิสูจน์แล้วว่า เป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ ซึ่งแต่ละประเทศมีความต้องการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับวิถีชีวิต สภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละประเทศ โดยได้ให้ผู้แทนจากประเทศเหล่านี้ได้มาดูงานในหลายระดับ ทั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ฝ่ายนโยบาย จนถึงระดับปลัดกระทรวงและรัฐมนตรีประจำกระทรวงต่างๆ นอกจากนั้นอดีตเทพ ภาณุพงศ์ เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ได้กล่าวว่า ต่างชาติสนใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงห่วงใยราษฎรของพระองค์ และทราบสาเหตุที่รัฐบาลไทยนำมาเป็นนโยบาย ส่วนประเทศที่พัฒนาแล้วก็ต้องการศึกษาเพื่อนำไปช่วยเหลือประเทศอื่น ประเวศ วะสี (2542 : 47)

3. คุณลักษณะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประเวศ วะสี (2540 : 12) กล่าวว่า แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นี้ นับว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญที่สุดในการสอนคน ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งคำนิยาม คือ

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่มีเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆอย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานกล่าวคือ

ข้อ 1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

ข้อ 2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตแนวทางปฏิบัติผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

4. แนวทางการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2551 : 14) แนวทางปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

- 4.1 ยึดหลักสามพอ พออยู่ พอกิน พอใช้
- 4.2 ประหยัด
- 4.3 ประกอบอาชีพสุจริต
- 4.4 เน้นหาข่าวปลาก่อนหาเงินหาทอง
- 4.5 ทำมาหากินก่อนทำมาค้าขาย
- 4.6 ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่ดิน คินทุนสังคม
- 4.7 ตั้งสติมั่นคง ทำงานอย่างรู้ตัวไม่ประมาท
- 4.8 ใช้ปัญญา ใช้ความรู้แท้
- 4.9 รักษาสุขภาพให้แข็งแรงทั้งกายและใจ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติของประชาชน ในทุกระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ ให้ก้าวหน้าต่อยอดโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุประสงค์ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจาก โลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สุเมธ ตันติเวชกุล. 2551 : 28)

5. การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล/ครอบครัว

สุเมธ ตันติเวชกุล (2551 : 54) เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้วิชาการ และทักษะต่างๆที่จำเป็นเพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล เพื่อจะได้ละเว้นต่อการประพฤติดิฉันชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยั้งคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจหรือกระทำการใด ๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความมีเหตุผล พอเหมาะพอประมาณกับสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์ แล้วเพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้ จนตนสามารถทำตนให้เป็นของตนเองได้ และเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ในที่สุด

6. การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน

สุเมธ ตันติเวชกุล (2551 : 57) ชุมชนพอเพียง ประกอบด้วย บุคคล/ครอบครัวต่างๆ ที่ใฝ่หาความก้าวหน้าบนพื้นฐานของปรัชญาแห่งความพอเพียง คือมีความรู้และคุณธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต จนสามารถพึ่งตนเองได้ บุคคลเหล่านี้มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพ ภูมิสังคมของแต่ละชุมชน โดยพยายามใช้ทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพ ในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และ

ความก้าวหน้าของชุมชนอย่างมีเหตุผล โดยอาศัยสติปัญญาความสามารถของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์ สุจริต ออกค้ำยันต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียรและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกชุมชน จนนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชนจนนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆจนกระทั่งสามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ

7. การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ

สุเมธ ตันติเวชกุล (2551 : 147) มีแผนการบริหารจัดการประเทศ ที่ส่งเสริมให้บุคคล/ชุมชนต่าง ๆ มีวิถีปฏิบัติมีความร่วมมือและการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินการตามแผนดังกล่าวอย่างรอบคอบ เป็นขั้นตอนเริ่มจากการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง โดยส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถอยู่อย่างพอกินพอกินและพึ่งตนเองได้ด้วยมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต พร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ จากหลากหลายภูมิสังคมหลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิด ประสบการณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจและรู้ความเป็นจริงระหว่างกันของคนในประเทศ จนนำไปสู่ความสามัคคีและจิตสำนึกที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างสอดคล้องสมดุลกับสถานภาพความเป็นจริงของคนในประเทศอย่างเป็นขั้นเป็นตอนเป็นลำดับๆต่อไปการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกรได้แก่เกษตรกรทฤษฎีใหม่

ขั้นตอนที่ 1 เป็นแนวทางการจัดการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัว ที่สอดคล้องสมดุลกับระบบนิเวศวิทยา เพื่อให้พออยู่ พอกิน สมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัดและเลี้ยงตนเอง/ครอบครัวได้

ขั้นตอนที่ 2 การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ ร่วมมือกันในการผลิต จัดการตลาด และพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่นและเตรียมความพร้อมก่อนก้าวสู่โลกภายนอก

ขั้นตอนที่ 3 ติดต่oprสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดหาทุน วิชาการความรู้ เทคโนโลยี จากธุรกิจเอกชน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน เอกชน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐ มูลนิธิต่างๆ มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

โดยสรุป แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของคนในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้และมีการรวมกลุ่มกันและเชื่อมโยงเครือข่ายใน

ด้านต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อย่างสมดุลกับสภาพแวดล้อมในชุมชน โดยประยุกต์ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรด้านต่างๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสม บนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

1. ที่มาและความสำคัญ

พระครูประโชติจันทวิมล (นาม จันทโชโต) (2555 : 145) อธิบายว่า พระพุทธศาสนานั้นเมื่อมองในทัศนะของคนสมัยใหม่มักเกิดปัญหาขึ้นบ่อยๆว่าเป็นศาสนาหรือเป็นปรัชญาหรือว่าเป็นเพียงวิถีครองชีวิตแบบหนึ่ง (A Way of life) เมื่อปัญหา เช่นนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็เป็นเหตุให้ต้องถกเถียงหรือแสดงเหตุผล ทำให้เรื่องยืดยาวออกไปอีก ทั้งมิติในเรื่องนี้ก็แตกต่างกันไม่ลงเป็นแบบเดียวกัน ทำให้เป็นเรื่องพันเผื่อ ไม่มีที่สิ้นสุด

1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่ผู้วิจัยคัดเลือกมาเพื่อเป็นหลักฐานในการตั้งสมมติฐานมีหลายประเด็นด้วยกัน แต่จะเน้นเฉพาะในประเด็นย่อยต่อไปนี้

1.1.1 แนวคิดและทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

1.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเรื่องสาราณียธรรม

1.2 แนวคิดและทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

พระพุทธศาสนานั้นเมื่อมองในทัศนะของคนสมัยใหม่มักเกิดปัญหาขึ้นบ่อยๆว่าเป็นศาสนา (Religion) หรือเป็นปรัชญา (Philosophy) หรือว่าเป็นเพียงวิถีครองชีวิตแบบหนึ่ง (A way of life) เมื่อปัญหาเช่นนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็เป็นเหตุให้ต้องถกเถียงหรือแสดงเหตุผล ทำให้เรื่องยืดยาวออกไปอีกทั้งมิติในเรื่องนี้ก็แตกต่างกันไม่ลงเป็นแบบเดียวกัน ทำให้เป็นเรื่องไม่มีที่สิ้นสุด พุทธธรรมก็คือพุทธธรรมและยังคงเป็นพุทธธรรมอยู่นั่นเอง มีขีดจำกัดเพียงอย่างเดียวว่าหลักการหรือคำสอนใดก็ตามที่เป็นเพียงการคิดค้นหาเหตุผลในเรื่องความจริงเพื่อสนองความต้องการทางปัญญา โดยมีได้มุ่งและแสดงแนวทางสำหรับประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริง อันนั้นให้ถือว่าไม่ใช่พระพุทธศาสนา เฉพาะอย่างที่ดีถือว่าเป็นคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งในที่นี้เรียกว่าพุทธธรรมการประมวลคำสอนในพระพุทธศาสนาอาจเป็นข้อสรุปลงว่า พุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนและทรงมุ่งหมายแท้จริง เป็นอย่างไรนั้น

2. ลักษณะทั่วไปของพุทธธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. (2555 : 49) ซึ่งให้เห็นว่า ลักษณะทั่วไปของพุทธธรรมนั้น สรุปได้ 2 อย่าง คือ

2.1 แสดงหลักความจริงสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” หรือเรียกเต็มว่า “มัชฌิมนธรรมเทศนา” ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาตินำมาแสดงเพื่อประโยชน์ทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้น ไม่ส่งเสริมความพยายาม ที่จะเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิธีถกเถียงสร้างทฤษฎีต่างๆ ขึ้นแล้วยึดมั่น ปกป้องทฤษฎีนั้นๆ ด้วยการแก่งความจริงทางปรัชญา

2.2 แสดงข้อปฏิบัติสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย มุ่งผลสำเร็จคือความสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระที่สามารถมองเห็นได้ตั้งแต่ในชีวิตนี้ ในทางปฏิบัติความเป็นสายกลางนี้เป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น สภาพชีวิตของบรรพชิต

3. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม 6

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. (2555 : 49) กล่าวว่า พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 กล่าวถึง หลักสาราณียธรรม 6 ไว้ว่า สาราณียธรรมเป็นธรรมที่ตั้งแห่งความสามัคคี ทำให้ระสือถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระสือถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม 6 ประกอบด้วยหลัก 6 ประการ คือ

3.1 เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3.2 เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3.3 เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อกัน

3.4 สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียวนำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อยู่ปฏิบัติตลอด โภคี ก็ได้

3.5 สีสลสามัญญาตา มีศีลบริสุทธฺีเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นผู้ นำร้ายเกียจของหมู่คณะ

3.6 ทิฏฐีสลสามัญญาตา มีทิฏฐิจางมเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหาธรรม 6 ประการนี้ มีคุณ คือ เป็นสารณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็นปยกรณทำให้เป็นที่รัก เป็นครุกรณทำให้เป็นที่ระลึกเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความกลมกลืนเข้าหากันเพื่อความ ไม่วิวาท เพื่อความสามัคคีและเอกภาพความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2549 : 141) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม” สารณียธรรม 6 แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน

3.6.1 เมตตากายกรรม : ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับ ถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3.6.2 เมตตาวจีกรรม : ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจา สุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3.6.3 เมตตามโนกรรม : ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารภนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่กันมองกัน ในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

3.6.4 สาธารณ โภคิ : ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบ ธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอย บริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อุปปฏิวัตตโภคิก็ได้

3.6.5 สีสลสามัญญาตา : มีศีลบริสุทธฺีเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่นำร้ายเกียจของหมู่คณะ

3.6.6 ทิฏฐีสลสามัญญาตา : มีทิฏฐิจางมเสมอกันเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลังคือมีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551 : 3) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ“ธรรมนุญชีวิต”ว่าหลักการ อยู่ร่วมกันที่เรียกว่า สาราณียธรรม 6 (ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกรู้ถึงกัน)

6 ประการ คือ

1. เมตตาภาวกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดี ต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาวัจจกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. เมตตา मनกรรม ติดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4. สาธารณ โภคิ ได้มาแบ่งกันกินกัน ใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริ โภคทั่วกัน

5. สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

6. ทิฏฐิสามัญญตา คือมีความเสมอภาคกัน ทางความคิด หมายถึง ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุมีผลถูกต้องเหมือนกัน นั่นคือ การเคารพเหตุผล ยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างเดียวกัน พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวถึงหลักธรรมสาราณียธรรม 6 ไว้ว่า สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกรู้ถึงกัน 6 อย่าง รักษาความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันเพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้ มี 6 อย่างคู่ก่อนอนันต์ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกรู้ถึงกัน

6.1 คู่ก่อนอนันต์ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีกายกรรมประกอบด้วย เมตตาปรากฏในเพื่อนร่วมประพตติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกรู้ถึงกัน ทำความรักทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันเพื่อไม่วิวาทกันเพื่อความพร้อมเพียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประการหนึ่ง

6.2 คู่ก่อนอนันต์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิวัจจกรรมประกอบด้วย เมตตา 62 ทอหฺล่อ วงษ์ธรรมา (2548 : 51) ปรากฏในเพื่อนร่วมประพตติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกรู้ถึงกัน ทำความรักทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพียงกันเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

6.3 คู่ก่อนอาณานท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมีมโนประกอบ ด้วย เมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพาศิพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความ ระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

6.4 คู่ก่อนอาณานท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมีลาภใดๆ เกิด โดยธรรมที่สุดแม้ เพียงอาหารติดบาตร เป็นผู้ไม่แย่งกันเอาลาภ เห็นปานนั้น ไว้บริโภคนั้นเฉพาะผู้เดียวยอมเป็น ผู้บริโภคนั้นเสียทั่วไปกับเพื่อน ร่วมประพาศิพรหมจรรย์ผู้มีศีล นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึก ถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อม เพียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

6.5 คู่ก่อนอาณานท์ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกัน โดยศีลใน ศีลทั้งหลาย ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ค้าง ไม่พร้อย เป็นไท อันวิญญูชนสรรเสริญ อันคณหา และทิวฐิไม่แต่ละต้อง เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิเห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพาศิพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน.

6.6 คู่ก่อนอาณานท์ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกัน โดยทิวฐิ ในทิวฐิที่เป็นของพระอริยะอันนอก ชักนาผู้กระทำตามเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ เห็นปาน นั้นกับเพื่อนร่วมประพาศิพรหมจรรย์อยู่ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับนี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความ ระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความ พร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน. คู่ก่อนอาณานท์ ถ้าพวกเขาพึงสมาทานสาราณีย ธรรมทั้ง 6 อย่างนี้ ประพาศิอยู่พวกเขาจะยังเห็นทางว่ากล่าวพวกเขาได้ น้อยก็ตาม มากก็ตาม ซึ่งจะอดกลั้น ไว้ไม่ได้ละหรือท่านพระอาณานท์กราบทูลว่า ข้านี้หามีได้โดย พระพุทธเจ้าข้า. พระพุทธเจ้า คู่ก่อนอาณานท์เพราะ ฉะนั้นแลพวกเขาพึงสมาทานสาราณียธรรมทั้ง 6 อย่างนี้ ประพาศิติดัดขึ้นนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่พวกเขาตลอดกาลนาน. พระผู้มี พระภาคเจ้าได้ตรัสภายิตนี้แล้ว ท่านพระอาณานท์ชื่นชมยินดีพระภายิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล. การสร้างสัมพันธไมตรี

4. หลักสารานิยธรรม 6

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2545 : 31) ระบุว่า แก่นของสารานิยธรรม คือ ความปรารถนาดีต่อกัน เอื้อเพื่อเอื้อกูลกัน ซึ่งสามารถประยุกต์ให้เป็นแนวทางสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี ได้แก่

4.1 เมตตากายกรรม คือ การแสดงออกซึ่งความเป็นมิตรทางกายต่อประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เมื่อมิตรประเทศประสบภัยต่างๆ เป็นต้นว่า อุทกภัย แผ่นดินไหว ฯลฯ ประเทศไทยก็ส่งเครื่องอุปโภคบริโภค ยารักษาโรค คณะแพทย์หรือเงินไปช่วยตามกำลังความสามารถ

4.2 เมตตาวชิกรรม คือ มีการกระทำทางวาจาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อมิตร ประเทศ เช่น ไม่กล่าววิเดียน ให้อภัย ต่อมิตรประเทศ ถ้ามีปัญหาข้อพิพาทเกิดขึ้นก็หาทางยุติด้วยการเจรจาทางการทูต

4.3 เมตตามโนกรรม มีจิตใจปรารถนาดีกับมิตรประเทศปราศจากอกุศลจิต ไม่หว่านกระแวง

4.4 สาธารณโภคิ แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น หรือได้มาโดยชอบธรรม แก่มิตรประเทศ หมายถึง การช่วยเหลือกันและกันระหว่างประเทศ กล่าวคือประเทศร่ำรวยควรให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ยากจนกว่า หรืออีกประการหนึ่ง แม่น้ำบางสาย แม้จะมีต้นกำเนิดจากประเทศของเราถ้าไหล ผ่านเข้าไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน เราก็ควรรักษาอย่างดีไม่สร้างมลพิษให้กลายเป็นสายน้ำเสีย

4.5 สีสสามัญญตา มีหลักความประพฤติ (ศีล) เสมอกับมิตรประเทศ และไม่ทำตนเป็นที่น่ารังเกียจของประเทศอื่น หมายถึง จะต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับมติสากลหรือ สอดคล้องกับหลักการของสหประชาชาติ กล่าวคือ แก้ไขปัญหา ระหว่างประเทศด้วยวิธีการทูต ช่วยผดุงสันติภาพของโลก เคารพอธิปไตยของประเทศอื่น

4.6 ทิฏฐิสามัญญตา มีความคิดเห็นตรงกับประเทศอื่น หมายถึง การอยู่ร่วมกันกับประเทศอื่นๆ นั้นเรา ต้องยอมรับกฎเกณฑ์ที่กติกาที่นานาชาติกำหนดไว้ แม้ว่าบางครั้งเราจะไม่เห็นด้วยแต่ถ้าเสียงส่วนใหญ่เขาเห็นชอบเราก็ต้องปฏิบัติตาม คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสัจธรรมที่ผู้ปฏิบัติตามทุกคนย่อมสามารถรู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง และทำให้ผู้ปฏิบัติพันทุกข์ เข้าถึงความสุขและความบริสุทธิ์ภายใน ได้จริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์ เป็นธรรม โอสถขนานเอก ที่สามารถเยียวยารักษาจิตใจ ของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากความ โลก ความโกรธ ความหลง เพราะเมื่อใจปราศจากสิ่งเหล่านี้ ใจย่อมสะอาด

บริสุทธิมีอานุภาพและเกิดเป็นความเมตตากรุณา ปราณี มีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน
สรุปได้ว่า หลักสารณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา ที่มีการกล่าวถึง
การช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน
ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ
แสดงความเคารพนับถือกัน หวังต่อหน้าลับหลัง และเป็นคุณธรรมที่ทำให้รู้จักการ
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ทำให้เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีในการอยู่ร่วมกันด้วย
ความสามัคคี สถานศึกษาควรมานำปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดผลดีแก่เพื่อนร่วมงานและการ
บริหารงานในสถานศึกษาต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

1. ความสำคัญ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2546 : 42) กล่าวว่า ในการศึกษาชุมชนผู้ที่ดำเนินการจะต้องมี
ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดชุมชนก่อนเพื่อสามารถสังเกต เห็นความเป็นชุมชนและใช้กำหนด
ขอบเขต หรือมุมมองปรากฏการณ์ของชุมชน ดังนี้

1.1 ปรากฏการณ์ ชุมชน เนื่องจากชุมชนมีสภาพเป็นหน่วยทางสังคม ซึ่งมีความ
ชัดเจนหรือเห็นความเป็นตัวจริงยากกว่าสิ่งที่มีชีวิตที่สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส ทั้ง 5
เช่นร่างกาย ซึ่งสามารถมองเห็นองค์ประกอบได้ชัดเจน แต่ในปัจจุบันมีหลายสิ่งที่เราไม่
สามารถสัมผัสได้ แต่รู้ว่ามีอยู่จริง เช่น คลื่นวิทยุ การที่สังคมไม่สามารถมองเห็นได้จึงมีคำถาม
ทางปรัชญาว่า สังคมเป็นจริงหรือไม่ แต่เราสามารถทราบที่สังคมมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคม
การสัมผัสชุมชนได้ จำเป็นที่ต้องรู้จักองค์ประกอบชุมชนเพื่อให้เราสามารถสังเกตเห็นความเป็นชุมชน
ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญในมุมมองทางสังคมวิทยามี ดังนี้

1.1.1 ประชากรชุมชนเป็นหน่วยทางสังคมที่เป็นปรากฏการณ์คน
มารวมตัวกันองค์ประกอบ ที่สำคัญจึงเป็นประชากรหรือสมาชิกของชุมชน แม้ว่าการรวมตัว
ของคนจะเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญแต่ยังไม่สามารถเรียกว่าชุมชน จากการมาชุมนุม
ของคนซึ่งไม่ได้แสดงพฤติกรรมของชุมชน

1.1.2 ขอบเขตทางภูมิศาสตร์ การชุมนุมของคนจะมีกิจกรรมภายในอาณาเขตที่
เรียกว่าท้องถิ่น ซึ่งเป็นอาณาเขตเชิงพื้นที่ในปัจจุบันการคมนาคมมีความสะดวก ทำให้การ
กำหนดชุมชนเชิงพื้นที่ในบางกรณีไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้ บางนิยามเห็นว่าการมี

ปฏิสัมพันธ์และวัฒนธรรมร่วมในทางภูมิศาสตร์ยังจำเป็นอยู่ เนื่องจากการเกษตรกรรมเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มากที่สุด

1.1.3 การจัดระเบียบทางสังคมเป็นการแสดงพฤติกรรมทางสังคม

ของประชากรในชุมชน พฤติกรรมที่แสดงออกนั้นส่วนใหญ่เกิดจากการถ่ายทอดหรือเรียนรู้ เรียกว่าวัฒนธรรมรูปแบบการจัดระเบียบทางสังคมในนิยามของชุมชน ได้แก่

1) ชุมชนเป็นกลุ่มทางสังคมการรวมตัวของคนมีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม โดยกลุ่มจะกำหนดบทบาทซึ่งสมาชิกต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนดไว้ ชุมชนก็เช่นกันจะมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกเพื่อที่จะเป็นสมาชิกของชุมชน โดยสมบูรณ์มีกฎเกณฑ์ไว้เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ชุมชนจำเป็นต้องให้เกิดขึ้น ชุมชนจะต่างกับกลุ่มโดยชุมชนมีขอบเขตหรืออาณาบริเวณ แต่ปัญหาในทางทฤษฎีพบว่าชุมชนเกิดขึ้นได้อย่างไร ไม่ใช่เพียงแต่ว่าชุมชนประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ การอธิบายว่าชุมชนเป็นกลุ่มทางสังคมแบบหนึ่งจึงไม่เป็นที่นิยมแต่จะมองว่าเป็นระบบสังคมแบบหนึ่งมากกว่า

2) ชุมชนเป็นระบบสังคม คำว่าระบบสังคมเป็นพฤติกรรมของคนที่แสดงออกในฐานะสังคมหรือที่สังคมกำหนดชุมชนเป็นระบบสังคมเนื่องจากพฤติกรรมของคนแสดงออกในรูปของ ชุมชนภายในระบบสังคมจะประกอบด้วยระบบสังคมย่อยที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน โดยระบบย่อยจะทำหน้าที่ต่างๆเช่นเดียวกับร่างกายจะประกอบด้วยระบบย่อย ปฏิสัมพันธ์ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ระดับบุคคลสองคนมักไม่เรียกว่าระบบสังคมจนกว่าปฏิสัมพันธ์นั้นบุคคลที่สามสังเกตเห็นหรือเข้าใจความหมายการกระทำของบุคคล ทั้ง สองเป็นข้อกำหนดของสังคมชุมชนต่างประกอบด้วยข้อกำหนดให้สมาชิกในชุมชนทำหน้าที่ต่าง ๆ ในฐานะของสมาชิกในชุมชน เช่นการจัดระเบียบการอยู่อาศัยในพื้นที่

3) ชุมชนเป็นเครือข่ายของการปฏิสัมพันธ์ (Network of Interaction) ข้อสมมติฐานในแนวคิดนี้มองชุมชนว่าชุมชนมีระเบียบความสัมพันธ์ที่แสดงความเป็นชุมชน โดยขอบเขตของชุมชนอยู่ที่ขอบเขตการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกที่แสดงออกในความเป็นชุมชน ซึ่งปกติการใช้คำว่าปฏิสัมพันธ์มักจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระดับบุคคลทำให้อธิบายความสัมพันธ์ของกลุ่มคนขนาดใหญ่ยากเช่น ขนาดของเมืองที่ใหญ่มากสมาชิกของเมืองไม่อาจจะมีเครือข่ายของการปฏิสัมพันธ์ได้เนื่องจากจุดมุ่งหมายความสัมพันธ์แบบเครือข่ายจะมีแตกต่างกัน หลากหลายและไม่แสดงในจุดหมายของชุมชน การแก้ปัญหาทางทฤษฎีจึงอธิบายการเกิดเครือข่ายของการปฏิสัมพันธ์ว่าเกิดจากผู้แทนหรือผู้นำเป็นผู้ดำเนินการ

4) ชุมชนเป็นหน่วยทางจิตวัฒนธรรม (Psychoculture) เป็นการมองถึงความรู้สึกร่วมของสมาชิกว่าตนเองเป็นสมาชิกของชุมชนใดจะเห็นได้ชัดในบริเวณเมืองหรือในหมู่บ้านขนาดใหญ่จะมีกลุ่ม เป็นวัฒนธรรมย่อย เช่นเผ่าศาสนาผีฟ้า ปัจจัยทางวัฒนธรรม จะกำหนดนิยามของบุคคลว่าตนเองเป็นใครหรือพวกใดความรู้สึกเป็นชุมชนเกิดได้จากค่านิยมและบรรทัดฐานร่วมในความเป็นชุมชน

1.1.4 แนวคิดการมองชุมชนแบบองค์รวม การมองชุมชน โดยสายตาของนักวิชาการเกษตรหรือนักวิทยาศาสตร์ มักจะมองเห็นชุมชนแบบแยกส่วนที่มีผู้ประกอบการเกษตรหรือเกี่ยวข้องกับการเกษตร ดำเนิน กิจกรรมเพาะปลูก ค้าขาย โดยไม่ให้ความสำคัญเรื่องวัฒนธรรมสภาพแวดล้อม การเข้าถึงและการควบคุมทรัพยากรและผลประโยชน์และที่สำคัญ คือการกระทำของชุมชน (Community Action) ซึ่งมีผลต่อการ พัฒนาการเกษตรในฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการวางแผนการเปลี่ยนแปลง (Plan Change) การมองชุมชนแบบ องค์รวมจะต้องมีความเข้าใจคำว่าองค์รวม ก่อนการเป็นองค์รวมหมายถึงส่วนประกอบต่างๆที่มารวมตัวกันแล้วเกิดเป็นคุณสมบัติใหม่เช่น ร่างกายมีคุณสมบัติที่แตกต่างไปจากอวัยวะแม้ว่าร่างกายจะประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ แต่การรวมตัวนั้นเกิดคุณสมบัติใหม่ที่เรียกว่าร่างกาย โดยอวัยวะจะมีการทำหน้าที่ต่าง ๆ ให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ เช่นชุมชนเกษตรกรรม เป็นลักษณะชุมชนดั้งเดิม แต่ ในปัจจุบันชุมชนเกษตรกรรมได้เปลี่ยนแปลงไปมาจากชุมชนไทยในอดีต ซึ่งมีความสัมพันธ์กับรัฐ โดยถูกเกณฑ์เป็น ไพร่การย้ายถิ่นที่อยู่จึงไม่สามารถกระทำเองได้ เมื่อจึงเป็นที่ตั้งของศูนย์การปกครองและการทหาร แต่ปัจจุบันมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบพอเพียงสามารถดำรงชีพด้วยตนเอง ชุมชนไทยในปัจจุบัน ได้แบ่งชุมชนออกเป็น หมู่บ้านตำบลอำเภอ ซึ่งมีอาณาเขตการปกครองภายในหมู่บ้านหรือตำบล สามารถแบ่งเขตเมืองออกเป็นเทศบาล เขตปกครองพิเศษได้แก่ กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา เขตหมู่บ้าน นอกเขตเมืองทั้งหมดถือเป็นชนบท ส่วนใหญ่แล้วชุมชนเกษตรกรรมก็จะเป็นชุมชนชนบทแต่ชุมชนชนบทอาจจะไม่ใช่ชุมชนเกษตรกรรม เช่นในบริเวณชนบทที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนเกษตรกรรมเป้าหมายหลักในการส่งเสริมการเกษตร การแยกชุมชนเกษตรกรรมจะพิจารณาได้จาก

1) การประกอบอาชีพและกิจกรรมการผลิตชุมชน เกษตรกรรม

คนในชุมชนจะประกอบอาชีพทางด้านเกษตรเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ปริมาณการใช้เวลาของคนในชุมชนเป็นข้อกำหนด

2) การจัดระเบียบการใช้ที่ดิน การใช้ที่ดินจะมีการจัดสรรเพื่อ การเกษตรซึ่งในบางกรณีเวลาประกอบกิจกรรมจะมีน้อย เช่น พื้นที่ปลูกอ้อย หรือมันสำปะหลังขนาดใหญ่ซึ่งใช้เวลาการเพาะปลูกน้อยแต่ อายุพืชใช้เวลานานเกษตรกรจะมีช่วงเวลาที่ว่างงานมาก และอาจจะประกอบอาชีพอื่นในช่วงเวลาที่ว่าง การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรจึงเป็น ปัจจัยสำคัญที่กำหนดวิถีชีวิตของชุมชน

3) แบบแผนการผลิต แม้ว่าในปัจจุบันจะมีรูปแบบชุมชนเกษตรที่มีการแบ่งแยกงานแต่ในบางท้องถิ่นยังคงมีชุมชนเกษตรแบบดั้งเดิมในระดับที่สูง หากจะทำความเข้าใจลักษณะชุมชนเกษตรจะต้องค้นคว้าในประเด็นต่อไปนี้ คือจุดมุ่งหมายการผลิตและการใช้ผลผลิตช่วงเวลาการดำรงชีวิตและการทำกิจกรรมในแต่ละฤดูกาลและการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรของคนในชุมชน

2. ความหมายของการศึกษาชุมชน

“การศึกษาชุมชน” หรือบางครั้งถูกเรียกว่า “การวิจัยชุมชน” หรือ “การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน” มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้ ธนพรรณ ธาณี (2542: 34) กล่าวว่าการศึกษาชุมชนหมายถึงกระบวนการ ที่จะทำให้นักพัฒนาสามารถวิเคราะห์ชุมชนในงานพัฒนาได้ ใน การศึกษาชุมชนนั้นนักพัฒนาจะต้องยอมรับในแง่ที่ชุมชนแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันใน ด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจลักษณะของแต่ละชุมชนอย่าง แท้จริงจึงต้องมีการศึกษาชุมชน ชัยนัฏวรรณ ชนะภูติ (2537: 43-44) กล่าวถึงการศึกษาชุมชนว่า เป็นการศึกษาและอธิบายอย่างเป็นระบบ ชุมชนนั้นมีสภาพโดยรวมเป็นอย่างไรมีเงื่อนไข ทางด้านสิ่งแวดล้อมรูปแบบการผลิตหรือการทำมาหากินมีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่าง สมาชิกในชุมชนอย่างไร องค์กรชาวบ้านมีอย่างไร มีปัจจัยหรืออิทธิพลจากชุมชนภายนอกมา เกี่ยวข้องอย่างไรชุมชนมีองค์ความรู้ที่ได้สะสมมาอย่างไรมีวิธีการมีศักยภาพอย่างไรในการ แก้ปัญหาและมีปัจจัยอะไรที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและรูปแบบของ ความสัมพันธ์ข้อมูลเหล่านี้ถ้าสามารถเก็บรวบรวมได้ก็จะนำมาซึ่งความเข้าใจในการ เปลี่ยนแปลง และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง ประชาติ วัลย์เสถียร และคณะ (2543: 44) สรุปว่าการศึกษาชุมชน คือการที่เข้าไปศึกษาชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพชีวภาพ ความเป็นอยู่ ระบบวิธีคิดการทำงานความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาและปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งเป็นกิจกรรมร่วมกันของนักพัฒนา และชุมชน เพื่อที่จะได้กำหนดและวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาชุมชนหมายถึงกระบวนการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านกายภาพ

ชีวภาพ เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมอย่างรอบด้านและเป็นองค์รวมเพื่อนำไปสู่ การแสวงหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาหรือการกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการเกษตร หรือการพัฒนาชุมชนรวมถึงการวางแผนส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชุมชนนั้น ๆ ได้ อย่างเหมาะสม

3. ความสำคัญของการศึกษาชุมชน

วันรัชนี มิ่งมณีนาคิน (2531: 222) กล่าวว่า “นักพัฒนา” ส่วนมาก คือ “บุคคลภายนอก” ที่มีความปรารถนาดีที่จะเข้าไปช่วยเหลือหมู่บ้านและคาดหวังว่าหมู่บ้านจะ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีขึ้น ประกอบกับความจริงที่ว่านักพัฒนาส่วนมากเป็นบุคคล ที่มาจากชนชั้นกลางเติบโตและ ได้รับอิทธิพลทั้งในด้านระบบวิธีคิดและการดำเนินชีวิตแบบ สังคมเมืองดังข้อสังเกตที่ว่าระบบวิธีคิดของนักพัฒนาอันเป็นผลมาจากการปลูกฝังของระบบ การศึกษาที่ต้องมีทฤษฎีมีกรอบระเบียบวิธี ข้อสมมติสูตรและการลำดับเหตุและผลเป็นแบบ แผนที่ค่อนข้างตายตัวมีความแตกต่างจากชาวบ้านที่ส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงานกาย เรียนรู้สิ่ง ต่างๆจากการปฏิบัติมีระบบคิดอีกแบบหนึ่งซึ่งไม่มีทฤษฎีไม่มีระเบียบวิธีอีกทั้ง ไม่มีข้อสมมติ และสูตรทำให้นักพัฒนาและชาวบ้านที่ได้รับการหล่อหลอมจากสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ต่างชุด กันนั้น มีระบบคิดที่แตกต่างกันมากถึงแม้ว่าปัจจุบันความแตกต่างในระบบคิดดังกล่าวได้ลดลง ไปบ้างเพราะวัฒนธรรมเมืองที่แพร่กระจาย เข้าสู่หมู่บ้านแต่ยังคงมีความต่างอยู่ในระดับหนึ่ง ฉะนั้นนักพัฒนาจะต้องยอมรับความเป็นจริงข้อนี้ และแทนที่จะด่วนตัดสินพฤติกรรมของ ชาวบ้านว่าดีหรือไม่ดี ควรใช้ความพยายาม ไปในการทำความเข้าใจกับระบบคิดของชาวบ้าน ให้มากที่สุด นอกจากนี้ในการนำกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ไปสู่ชุมชนชนบท ก็จำเป็นต้องมี การศึกษาสภาพและปัญหาของชุมชนให้ถ่องแท้ เพื่อให้กิจกรรมสอดคล้องกับวิถีชีวิตของ ชุมชนอย่างแท้จริงในทางกลับกันหากนักพัฒนาละเลย หรือขาดความสามารถในการศึกษา ชุมชน กิจกรรมที่นักพัฒนาเสนอให้ชุมชนปฏิบัติจะกลายเป็นการขัดแย้ง ดังนั้นแทนที่จะ แก้ปัญหาอาจกลายเป็นการสร้างปัญหาเพิ่มขึ้น กล่าวโดยสรุปความสำคัญของการศึกษาชุมชนมี ดังนี้

3.1 ช่วยให้นักส่งเสริมการเกษตรเข้าใจถึงระบบคิดของเกษตรกรและเข้าใจวิถี

ชุมชน

3.2 เพื่อให้การทำงานของนักส่งเสริมการเกษตรหรือการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

เกษตรกรมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยการศึกษาชุมชนจะทำให้ นักส่งเสริม

การเกษตรได้เข้าใจชุมชนอย่างมากและสามารถกำหนดแนวทางสนับสนุนการพัฒนาชุมชนได้ตรงกับสภาพความเป็นจริง

3.2.1 ประเภท/ชนิดของชุมชนเป็นการจำแนกคุณลักษณะ หรือการกำหนดนิยามชุมชนประเภทต่าง ๆ เช่น ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท ชุมชนแออัด

3.2.2 การกระทำของชุมชนเป็นการพิจารณาเชิงพฤติกรรมของชุมชนที่มองชุมชนเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ (Unit of Analysis)

3.2.3 ความแตกต่างทางวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตเป็นการใช้ชุมชนในการอธิบาย วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของสังคม

3.2.4 ปัญหาสังคมเป็นการอธิบายประเภทระดับปัญหาของสังคมมีความแตกต่างกันจากปัจจัยที่แตกต่างของชุมชน

3.3 การศึกษาชุมชนในตามแนวคิดทางกลุ่มทฤษฎีสังคมวิทยาภายใต้แนวคิดทฤษฎีสังคมวิทยายังสามารถจำแนกเป็นกลุ่ม หรือความสนใจซึ่งจะมีมุมมองการอธิบายปรากฏการณ์ของชุมชนแตกต่างกัน โดยมีทฤษฎี ดังนี้

3.3.1 การศึกษาชุมชนแนวคิดนิเวศวิทยามนุษย์ เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับชุมชน มากที่สุด โดยเกิดจากข้อสงสัยเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมมนุษย์ เมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมหนึ่งจะมีการจัดระเบียบเชิงพื้นที่อย่างไรซึ่งมีรากฐานการอธิบายทางชีววิทยา เช่นการศึกษาการเกิดชุมชนพบว่าบริเวณที่เป็นจุดต้นของเส้นทางคมนาคมจะมีการกระจุกตัวในการผลิตสูงซึ่งจะมีลักษณะการแข่งขันเชิงร่วมมือกล่าวคือการผลิตจะมีการแข่งขันในการค้าขายแต่ละขณะเดียวกันการรวมตัวกันในการเพาะปลูกทำให้เกิดความ ได้เปรียบทางการค้าระหว่างภูมิภาคเช่นเดียวกับป่าสักที่มีต้นสักกระจุกตัวเป็นบริเวณกว้าง การศึกษาชุมชน ตามแนวคิดนี้มี ดังนี้

1) การกระทำของคนกับพื้นที่สิ่งมีชีวิตหรือคนจะมีการใช้ชีวิตร่วมกันในพื้นที่หนึ่ง คนจึงมีการใช้พื้นที่หรืออาณาบริเวณเพื่อเป็นแหล่งทรัพยากร หรือใช้ประโยชน์เพื่อวัตถุประสงค์ของตนเอง กลุ่มและคนจะมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมนั้น

2) การกระทำของคนกับพื้นที่ภายในบริเวณพื้นที่ที่มีคนอยู่นั้นจะมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกัน

3) การกระทำของคนกับพื้นที่ภายในบริเวณพื้นที่นั้นคนกับคนกับพื้นที่จะมี ปฏิสัมพันธ์ ต่อกันการมีปฏิสัมพันธ์ของคนคู่เดียวกันจะแตกต่างกัน ในพื้นที่ เช่น ในห้องทำงานกับห้องประชุมจะมีปฏิสัมพันธ์แตกต่างกัน

3.3.2 แนวคิดหลักในการศึกษาการจัดระเบียบพื้นที่ที่เป็นเรื่องหลักในการศึกษาแนวคิดนิเวศวิทยามนุษย์มีความสนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของมนุษย์หรือของชุมชนประเด็นการศึกษามี ดังนี้

1) การจัดระเบียบเชิงพื้นที่เป็นการจำแนกการใช้พื้นที่ของชุมชนการรวมตัวการแยกตัวของหน่วยทางสังคมในการใช้พื้นที่ เช่นเขตการค้าเขตที่อยู่อาศัยบริเวณที่มีการรวมตัวหรือกระจุกตัวหนาแน่นของชุมชน

2) กระบวนการทางสังคมแนวคิดนิเวศวิทยามนุษย์ ใช้กระบวนการทางสังคมทั่วไปในการอธิบายการใช้พื้นที่เช่นเนื่องจากความต้องการการใช้พื้นที่มีจำนวนมากทำให้เกิดการแข่งขันความขัดแย้ง ขณะเดียวกันท่ามกลางการแข่งขันคนจำเป็นต้องร่วมมือกันหรือที่เรียกว่าความร่วมมือเชิงแข่งขัน (Competition Cooperation) เพื่อให้เกิดการแข่งขันกับเขตอื่นๆทำให้เกิดเขตการค้าเช่นตลาดสี่มุมเมือง ตลาดไท เขตอะไหล่ลพบุรี

3) การศึกษาชุมชนแนวคิดระบบสังคมให้ความสนใจว่าชุมชนเป็นหน่วยทางสังคมที่มีการจัดระเบียบอย่างสูงของชุดความสัมพันธ์เชิงสังคมของคนมากกว่าสองคนหรือกลุ่มพื้นฐาน แนวคิดเนื่องมาจากการใช้ทฤษฎีระบบสังคมอธิบายความเป็นชุมชนที่ภายในชุมชนขณะที่คนแต่ละกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์กัน การกระทำนั้นยังมีปฏิสัมพันธ์ภายใต้ความเป็นชุมชนด้วย เช่นข้อกำหนดในการประกอบกิจกรรมทางการผลิตบางชนิดในบางชุมชนสามารถจับปลาในที่สาธารณะได้ แต่บางชุมชนได้กำหนดข้อห้าม

3.1) การแบ่งอาณาเขตของระบบภายใต้การจัดระเบียบความสัมพันธ์ของชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคมภายในท้องถิ่น (Locality) ขอบเขตของชุมชนจึงขึ้นกับปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มภายใต้การจัดระเบียบของชุมชนสมาชิกของชุมชนจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของชุมชนนั้นภายใต้วัฒนธรรมของชุมชน กล่าวโดยง่ายคือขอบเขตชุมชนขึ้นกับการยึดถือกฎเกณฑ์ของชุมชนนั้น

3.2) ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆหรือระบบย่อยภายในระบบสังคมจะมีองค์ประกอบของระบบย่อยต่างๆรวมตัวกันขึ้นมาเป็นชุมชนปฏิสัมพันธ์ของระบบย่อยต่างๆอยู่ภายใต้การจัดระเบียบอย่างสูงของชุมชน นั่นคือการกำหนดให้สมาชิกในชุมชนทำหน้าที่ ตามความเป็นชุมชนนั้น

4) แนวคิดหลักในการศึกษาการศึกษาในกลุ่มทฤษฎีนี้จะศึกษาการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนเป็นการมองว่าชุมชนเป็นองค์การหรือการจัดระเบียบทางสังคมซึ่งมีประเด็นการศึกษาชุมชน ดังนี้

4.1) ศึกษาศาสน์ หรือกลุ่มต่างๆเป็นการมองสถาบันหรือกลุ่มในฐานะระบบย่อยของชุมชนซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ เช่นเดียวกับร่างกายที่ประกอบด้วยระบบต่างๆ หลอมตัวเป็นร่างกาย ระบบต่างๆมีหน้าที่เพื่อให้ชุมชนอยู่รอดหรือดำรงชีวิตอยู่การศึกษา สถาบันหรือกลุ่มต่างๆเพื่อทำความเข้าใจในการทำหน้าที่ในชุมชน

4.2) ความสัมพันธ์ของกลุ่มสถาบันต่างๆกลุ่มหรือสถาบันต่างๆในชุมชน เป็นระบบย่อยของชุมชนที่มีการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมการศึกษาความสัมพันธ์เป็นการศึกษาแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มหรือสถาบัน ประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงแนวตั้งและความสัมพันธ์เชิงแนวราบการศึกษาวัฒนธรรมค่านิยมและบรรทัดฐานที่กำหนดความสัมพันธ์เชิงสังคม

4.3) การศึกษาโครงสร้างของชุมชนเป็นการศึกษาองค์ประกอบหรือส่วนต่างๆของชุมชนได้แก่กลุ่มสถาบันชั้นทางสังคมในชุมชน

5) การศึกษาชุมชนตามแนวคิดการทำหน้าที่ Functionalism ให้ความสนใจว่าชุมชนประกอบด้วยหน่วยงานทางสังคมที่ทำหน้าที่ต่างๆกลุ่มแนวคิดนี้มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มระบบสังคมแต่มองการทำหน้าที่มีอยู่ในชุมชนมากกว่ามองโครงสร้าง

5.1) สังคมจะมีหน่วยงานต่างๆทำหน้าที่หน่วยทางสังคมทำหน้าที่ตามบทบาทและสถานภาพเพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่รอด

5.2) การทำหน้าที่แบบแฝง และแบบเปิดเผยการทำหน้าที่และบทบาท โดยแบ่งหน้าที่ออกเป็นหน้าที่ชัดแจ้ง (Manifest Function) และหน้าที่ซ่อนเร้น (Latent Function) ในการกระทำทางสังคมหนึ่งๆ จะมีการกระทำที่สังเกตได้อย่างตรงไปตรงมาเป็นการทำหน้าที่ชัดแจ้งขณะเดียวกันบางครั้งจะมีหน้าที่ซ่อนเร้นเช่นประเพณีชกพระจะมีหน้าที่ชัดแจ้งเพื่อประกอบพิธีกรรมขณะเดียวกันประเพณีชกพระก่อให้เกิดหน้าที่ซ่อนเร้น โดยผู้ที่ใช้แรงงานชกพระรู้จักเสียสละเกิดความสุขในใจหรือเกิดความยึดมั่นผูกพัน (Commitment)

6) แนวหลักการศึกษาตามแนวคิดการทำหน้าที่สนใจที่จะอธิบายว่าชุมชนอยู่รอดได้อย่างไรซึ่งมีประเด็นตัวอย่าง ดังนี้

6.1) การทำหน้าที่ต่างๆในชุมชนมองว่าชุมชนที่ต้องการศึกษามีองค์ประกอบหน้าที่อะไรบ้าง

6.2) การทำหน้าที่เป็นแบบใดมีหน้าที่ใดเป็นหลักหรือสำคัญมองว่าหน้าที่ต่างๆ ที่ประกอบเป็นชุมชนมีแบบใดบ้างและหน้าที่อะไรเป็นหน้าที่หลักหรือสำคัญที่ชุมชนต้องรักษาไว้เพื่อความสามารถในการโต้ตอบกับสภาพแวดล้อม

7) การศึกษาชุมชนตามแนวคิดการกระทำของชุมชน

7.1) การมีปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายในความเป็นชุมชนจะมีปฏิสัมพันธ์แบบต่างๆของหน่วยงานทางสังคมหลากหลายความเป็นชุมชนไม่แสดงปฏิสัมพันธ์เฉพาะอย่างในแต่ละชุมชน

7.2) เหตุการณ์หรือกิจกรรมที่เกิดในความเป็นท้องถิ่นหากเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่มีลักษณะเดียวกันและเกิดในบริเวณสถานที่ที่กำหนดว่าเป็นชุมชนกิจกรรมนั้นต้องเกิดภายใต้ความเป็นท้องถิ่นนั้นด้วย

7.3) บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลกับเหตุการณ์หรือกิจกรรมในความหมาย หรือการจำแนกความเป็นท้องถิ่นจะต้องเป็นคนในชุมชนนั้น

7.4) การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเหตุการณ์และกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น การศึกษาตามแนวคิดการกระทำของชุมชนจำเป็นที่ต้องเข้าใจแนวคิดการกระทำของชุมชนก่อนว่าการกระทำของชุมชนเป็นการดำเนินงานที่แตกต่างจากกลุ่มหรือบุคคล โดยการกระทำเป็นการบ่งชี้ว่าการกระทำนั้นทำในฐานะสมาชิกชุมชน เราจะได้สังเกตเห็นได้จากปรากฏการณ์ที่เป็นส่วนร่วม เช่น การจัดทำคู่มือการทำหน้าที่ของเทศบาลหรือองค์การบริหารตำบล เป็นการทำหน้าที่ในระดับชุมชน ตัวบ่งชี้ความเป็นชุมชนความเป็นท้องถิ่น (Locality) เป็นคุณสมบัติที่บ่งบอกว่าพฤติกรรมนั้นเป็นของท้องถิ่นหรือแสดงระดับความเป็นท้องถิ่น ในที่นี้จะไม่พิจารณาถึงคุณลักษณะของบุคลิกภาพ เช่น ลำเนียงหรือกิริยา มารยาท แต่จะมองจากการแสดงพฤติกรรม ได้แก่ 1. ผู้ได้รับผลประโยชน์ แสดงถึงคนในท้องถิ่นไม่เจาะจงเฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง 2. ระเบียบ กฎ เกณฑ์เป็นสิ่งที่กำหนดแบบแผนแก่ทุกคนทุกกลุ่มในชุมชน 3. เป้าหมายการดำเนินงานมุ่งการดำรงชีวิตของชุมชนหรือการดำรงอยู่ของชุมชนที่ปกติสุข 4. ผู้ดำเนินงานเป็นคนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนมีศัพท์ที่ใช้แทนกันได้คือประชาคมเป็นการดำเนินงานที่เกิดจากคนภายในหากคนภายนอกเป็นผู้ดำเนินงานจะสูญเสียความเป็นท้องถิ่น เช่นการดำเนินงานตามโครงการของรัฐ ได้แก่การขุดสระ ขุดคลอง การรับโครงการเป็นแบบรองรับ (Passive) เป็นกิจกรรมที่ไม่ใช่ความเป็นท้องถิ่นการพิจารณาว่าเป็นการกระทำระดับชุมชน (Community Action) จะพิจารณา ดังนี้ (1) ระดับของกิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นท้องถิ่นหมายถึงการกระทำใดๆที่มีระดับความเกี่ยวข้องกับความเป็นท้องถิ่นอยู่มากถือว่าการกระทำระดับชุมชน (2) มีการขยายการกระทำสู่บุคคลในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมแม้ว่าในตอนต้นของการกระทำของชุมชนจะมีนัยการกระทำที่เป็นระดับชุมชนแต่ละระดับของบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมมีน้อยการกระทำจะเป็นระดับความ

เป็นชุมชนสูงขึ้นเมื่อมีการขยายการดำเนินงานสู่บุคคลอื่นในชุมชนหากการดำเนินงานยังจำกัดวงเฉพาะผู้ที่กระทำความดีเป็นชุมชนจะลดลงเหลือระดับกลุ่มเท่านั้น

8) แนวคิดหลักการศึกษารวมชุมชนตามแนวคิดการกระทำของชุมชน

8.1) ชนิดการกระทำของชุมชนเป็นการศึกษารูปแบบการกระทำของชุมชนมีการดำเนินการอย่างไร

8.2) ผู้นำและการมีส่วนร่วมของผู้นำเนื่องจากการกระทำของชุมชนแตกต่างจากกลุ่มองค์กรหน่วยงานซึ่งถึงแม้จะตั้งในชุมชนทำให้การกระทำจะมีผู้ทำให้เกิดการดำเนินงานการศึกษาผู้นำและการเข้าร่วมการกระทำของชุมชนจึงเป็นการศึกษาประเภทต่างๆ ของผู้นำแบบแผนการมีส่วนร่วมของผู้นำในการกระทำของชุมชน

8.3) การเลือกวิธีการทำงานของผู้นำและความเกี่ยวข้องในการกระทำของชุมชน เป็นการศึกษาการเลือกวิธีการทำงานหรือการกระทำของชุมชน

8.4) การมีส่วนร่วมของคนในการกระทำของชุมชนเป็นการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนหลักการในการศึกษารวมชุมชน

ชยันต์ วรรณนะ กูติ (2537: 45) ได้กล่าวว่า ชุมชนชนบทเป็นชุมชนหมู่บ้านขนาดเล็กหลายๆแห่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทางเศรษฐกิจ และสังคมถึงแม้จะเป็นชุมชนขนาดเล็ก หรือมีสภาพลำหลังเพียงใดก็ตามจะเห็นได้ว่าชุมชนเหล่านี้มีความซับซ้อน และมีความแตกต่างกันในด้านเงื่อนไขและองค์ประกอบทางสังคมจนยากที่จะหาข้อสรุป หรือทำความเข้าใจได้อย่างชัดเจนดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมี “เครื่องมือนำทาง” ที่ช่วยชี้ให้เห็นว่าเราควรจะศึกษาประเด็นอะไรบ้างและมีผลต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างไรรอบคิด หรือ “เครื่องมือนำทาง” ในทางศึกษาดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่จำเป็น มิฉะนั้นแล้วผู้ที่ศึกษาชุมชนมักจะไม่ว่างจะศึกษาชุมชนในด้านใดบ้างไม่ว่างจะเก็บข้อมูลอะไรรวมทั้ง ไม่สามารถเข้าใจระบบความสัมพันธ์และกลไกของชุมชนที่เป็นตัวอธิบายการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน การศึกษารวมชุมชนจึงไม่ได้เป็นเพียงการพรรณนาให้เห็นว่าในชุมชนหนึ่งมีประชากรจำนวนเท่าใด ประกอบอาชีพอย่างไร มีประเพณีวัฒนธรรมอย่างไรมีปัญหาอะไรในการดำรงชีวิตมีระดับการพัฒนาอย่างไร เสมือนเป็นการบรรยายให้เห็นองค์ประกอบด้านต่างๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นภาพนิ่งเท่านั้น แต่เป็นการอธิบายอย่างเป็นระบบว่าชุมชนนั้นมีสภาพโดยรวมอย่างไรมีเงื่อนไขทางด้านสิ่งแวดล้อมรูปแบบการผลิตหรือการทำมาหากินมีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างไรมีการจัดระเบียบทางสังคมอย่างไร โครงสร้างอำนาจในชุมชนเป็นอย่างไร องค์กรชาวบ้านเป็นอย่างไรมีปัจจัยหรืออิทธิพลจากชุมชน

ภายนอกมาเกี่ยวข้องอย่างไร ชุมชนมีองค์ความรู้ที่ได้สะสมมาอย่างไรมีวิธีการมีศักยภาพอย่างไรในการแก้ปัญหาและมีปัจจัยอะไรที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและรูปแบบของความสัมพันธ์ข้อมูลเหล่านี้ถ้าสามารถเก็บรวบรวมได้ก็จะนำมาซึ่งความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนอกจากนี้ ชัยนัต วรรณนะ ภูติ (2537 : 43-44) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการศึกษาชุมชนและการเปลี่ยนแปลงว่าต้องมีความเข้าใจในด้านต่างๆ คือความคิดพื้นฐานในการศึกษาชุมชนการมีกรอบในการศึกษาเพื่อความรู้เท่าทันสภาพชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงมีความเข้าใจในฐานะและความหมายของชุมชน หมู่บ้านมีข้อพิจารณาในการศึกษาชุมชนและการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งกรอบแนวคิดเหล่านี้เป็นหลักการพื้นฐานเป็นเครื่องมือและข้อสังเกตทางทฤษฎีซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นเครื่องมือส่วนหนึ่งในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมโดยนักสังคมศาสตร์ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดทางทฤษฎีซึ่งมักจะ แบ่งออกเป็น 2 แนวใหญ่ คือ กรอบคิดทางทฤษฎี โครงสร้างและหน้าที่ และกรอบแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง นอกจากนี้ยังต้องอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขอื่นอีกในการศึกษาชุมชนคือมีความคิดพื้นฐานว่าปรากฏการณ์ทางสังคมมีความสลับซับซ้อนหลากหลายและปรากฏการณ์สังคมที่หลากหลายนี้เป็นปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีลักษณะเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้พบว่า นักวิชาการ โดยเฉพาะนักมนุษยวิทยาได้กำหนดหลักการเบื้องต้นขึ้นในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมไว้ 4 ประการ คือ

1. ถือว่าปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมมีสองระดับ คือ ปรากฏการณ์ที่อยู่ในระดับผิวหน้าซึ่งเป็นสิ่งสังเกตเห็นพรรณนาหรือจำแนกปรากฏการณ์เหล่านี้ให้เห็นเป็นหมวดหมู่อย่างมีความหมายได้ ในระดับที่สองปรากฏการณ์ที่อยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์ผิวหน้า คือความพยายามที่จะศึกษาปรากฏการณ์ค้นหาสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังหรือที่ลึกลงไปเป็นการมองหาสาเหตุไม่ว่าจะเป็นทางด้านชีวภาพหรือทางสังคมวัฒนธรรมเพื่อเข้าใจปรากฏการณ์เบื้องหลัง

2. ปรากฏการณ์ทางสังคมถือว่าเป็นปรากฏการณ์ที่มีความสลับซับซ้อน มีมิติด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและการเมืองที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ต่อกันและกันโดยมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์กับปรากฏการณ์อื่นหรือเป็นการมองอย่างองค์รวมที่สัมพันธ์กันรอบด้านทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง เป็น

การมองเพื่อทราบและเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์นั้นกับปรากฏการณ์อื่นๆว่ามีอยู่อย่างไร

3. ความหมายของปรากฏการณ์ในสังคมหนึ่งจะถูกกำหนดขึ้นและเป็นความหมายที่เข้าใจกันในกลุ่มคน ซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมเดียวกัน ดังนั้นนักมานุษยวิทยาจึงต้องตั้งคำถามว่าความจริงที่เห็นหรือได้ยินเป็นความจริงของใคร ทั้งนี้ความเป็นจริงในสายตาของคนในสังคมที่ถูกศึกษาย่อมจะแตกต่างไปจากความเป็นจริงในสายตาของผู้ศึกษา ด้วยเหตุนี้ จึงควรยอมรับว่าความเป็นจริงทางสังคมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างและกำหนดโดยคนในสังคมนั้นๆ ดังนั้น การแสวงหาความเป็นจริงและความหมายของสังคมนั้นจะต้องอาศัยกฎเกณฑ์หรือรหัสของคนในสังคมนั้นเป็นเครื่องตัดสินและช่วยอธิบาย จึงต้องมีการศึกษาชุมชนในลักษณะของการมีส่วนร่วมเพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตีความและทำความเข้าใจชุมชนของพวกเขา

4. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมต้องอาศัยการเปรียบเทียบเพื่อให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งๆว่าแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร มิติของการเปรียบเทียบย่อมช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถหาข้อสรุปเชิงสากลเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้นได้ โดยการเปรียบเทียบสังคมมากกว่าหนึ่งแห่งและเปรียบเทียบข้อเหมือนหรือข้อแตกต่างซึ่งการศึกษาโดยการให้รายละเอียดเกี่ยวกับบริบทหรือเงื่อนไขของสังคมนั้นจะช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์นั้นอย่างชัดเจนมากขึ้น

4. ขอบเขตของการศึกษาชุมชน

ในด้านขอบเขตของการศึกษาชุมชนนั้น ชัยยันต์ วรรณนะ ภูติ (2537: 45)

ได้เสนอขอบเขตเพื่อทำความเข้าใจชุมชนในมิติต่าง ๆ ได้แก่

4.1 ความสัมพันธ์ของสังคมหมู่บ้านที่เชื่อมโยงกับระบบการเมืองการปกครอง

4.2 ลักษณะของระบบเศรษฐกิจของสังคมหมู่บ้านที่ถูกผนึกเข้ากับระบบตลาด

และระบบทุนนิยม

4.3 ลักษณะโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างอำนาจองค์กรชาวบ้านที่เป็น

ลักษณะเฉพาะของสังคมหมู่บ้าน

4.4 ลักษณะของวัฒนธรรมความคิดและจิตสำนึกของสมาชิกชุมชนขณะที

กาณูณา แก้วเทพ (2538: 202) กล่าวถึงแนวทางที่สำคัญในการศึกษาชุมชน ดังนี้ 1) ต้องมีมิติทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical Perspective) กล่าวคือมองดูตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีอะไรเปลี่ยนแปลงมีการคลี่คลายมาได้อย่างไรและอะไรเป็นปัจจัยกำหนดการเปลี่ยนแปลง

2) การวิเคราะห์ในเชิงโครงสร้าง (Structural Perspective) คือการวิเคราะห์ที่วางอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจที่ว่าเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นมิได้เกิดขึ้นโดยอุบัติเหตุหรือความบังเอิญแต่เกิดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบ โครงสร้างที่แน่นอน คือ มืองค์ประกอบย่อยของเหตุการณ์นั้นมีกลไกและเงื่อนไขที่สืบทอดเหตุการณ์นั้น 3) สำนวญวิเคราะห์ปัญหาพร้อมๆกับสำนวนความสามารถและศักยภาพทั้งหมดในการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่มหรือชุมชนจากนั้นก็ทำการประเมินและวิเคราะห์ทางออกแต่ละทางพร้อมทั้งสำนวนแหล่งเครือข่ายความช่วยเหลือจากที่อื่น ๆ 4) วิเคราะห์กลไก เงื่อนไขที่สร้างเสริมสืบทอด หรือทำลายเหตุการณ์นั้น โดยยกระดับข้อมูลจากการพรรณนาให้เป็นการอธิบายเพื่อบอกความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลต่างๆเนื่องจากงานพัฒนาคือการรื้อฟื้นเงื่อนไขและกลไกที่เคยมีอยู่ให้ขึ้นมาทำงานได้ใหม่หรืออาจเสริมเงื่อนไขกลไกใหม่ก็ได้สำหรับประเด็นที่เกี่ยวกับกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนนั้น ปารีชาติ วลัย เสถียร และ คณะ (2543: 64-65) สรุปว่าจำเป็นต้องมีฐานในการมองการวิเคราะห์ซึ่งอาจมีหลากหลายประเด็นแต่โดยรวมแล้วมักมีองค์ประกอบหลัก 3 ส่วนที่อาจเรียกชื่อต่างกันไปได้ถ้าเป็นการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและหน้าที่จะมองว่าสังคมและชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญในการวิเคราะห์ คือ 4.1) โครงสร้างสังคม (Social Structure) หรือส่วนประกอบต่างๆและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบนั้นๆอาจจะเป็นระบบเครือข่ายหรือโครงสร้างสังคมรูปแบบอื่น ๆ 4.2) สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ (Ecology) ซึ่งสังคมจะต้องปรับให้เข้ากันได้ มีการใช้ทรัพยากรจากระบบนิเวศเพื่อยังชีพ 4.3) กลไกหรือวัฒนธรรม (Culture) ซึ่งทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นสามารถอยู่ด้วยกันได้จากที่กล่าวมาจะเห็นว่านักวิชาการให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบของชุมชนและสังคมที่ต่างกันแต่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าในการศึกษาชุมชน โดยเฉพาะชุมชนเกษตรนั้นมีองค์ประกอบสำคัญที่อาจแยกออกได้เป็น 3 หมวด คือ หมวดแรกว่าด้วยองค์ประกอบของสังคมหรือโครงสร้างสังคมเกษตร หมวดสองว่าด้วยทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรในสังคม หมวดสาม ว่าด้วย วัฒนธรรมหรืออุดมการณ์ ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะรูปธรรม เช่น ศิลปะและสิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ หรือในลักษณะนามธรรม เช่น ความเชื่อและระบบคิด เป็นต้น

สรุปได้ว่า ขอบเขตในการศึกษาชุมชนในส่วนของขอบเขตของเนื้อหา นั้น คือ ประเด็นที่นักวิจัยจะใช้กำหนดว่าเนื้อหาหรือประเด็นที่จะศึกษาจะควรครอบคลุมในประเด็นใดบ้างในขณะที่ขอบเขตของการศึกษาชุมชนในเชิงพื้นที่นั้นผู้ศึกษาควรพิจารณากำหนดให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาซึ่งขอบเขตจะเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นกลุ่มบ้าน หมู่บ้าน กลุ่มหมู่บ้าน หรือตำบลหรือชุมชนในลักษณะอื่น ๆ

5. วัตถุประสงค์และประเภทของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน วัตถุประสงค์ ในการศึกษาชุมชน โดยทั่วไปทำไปเพื่อจำแนกอธิบาย คุณลักษณะของปรากฏการณ์ชุมชนค้นหาเหตุปัจจัยที่กระทบ และเป็นผลกระทบของชุมชนเพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในที่นี้จะเน้น การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อใช้งานส่งเสริมการเกษตร จึงมีวัตถุประสงค์การวิเคราะห์ที่เฉพาะเจาะจง ดังนี้

5.1 เพื่อทราบคุณลักษณะและประเภทของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการนวัตกรรมทางการเกษตรและการแพร่่นนวัตกรรมนั้นๆภายในชุมชน

5.2 เพื่อทราบรูปแบบความเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการผลผลิตและนวัตกรรมทางการเกษตร และการแพร่่นนวัตกรรมนั้น ๆ ภายในชุมชน

5.3 เพื่อทราบปัญหาของชุมชนและแนวทางในการแก้ปัญหา

5.4 เพื่อวางแผนพัฒนาการเกษตรชุมชน

6. ประเภท การศึกษาชุมชน การศึกษาชุมชนมีผู้แบ่งไว้หลายประเภทขึ้นอยู่กับลักษณะของการจำแนก ซึ่ง สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2537) วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531) และ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

6.1 การจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการนำความรู้ไปใช้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทได้แก่

6.1.1 การศึกษาชุมชนแบบหาความรู้พื้นฐานทั่วไปเป็นการศึกษาชุมชนในลักษณะหาข้อเท็จจริงทั่ว ๆ ไปภายในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่ยังไม่มีใครได้ศึกษาหรือมีข้อมูลมาก่อน (ซึ่งรายละเอียดของการศึกษาอย่างลึกซึ้งซึ่งอาจจะต้องทำการศึกษาเพิ่มเติมในครั้งต่อไป)

6.1.2 การศึกษาชุมชนแบบทดสอบความรู้เดิมเป็นการศึกษาชุมชนในลักษณะที่ต้องการทดสอบความรู้ต่าง ๆ ที่เคยมีคนทำการศึกษาชุมชนมาแล้วให้เกิดความรู้ที่น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เนื้อหาความรู้ที่ศึกษาอาจจะเป็นเรื่องที่เฉพาะเจาะจงหรือเรื่องทั่ว ๆ ไปในชุมชนก็ได้

6.1.3 การศึกษาชุมชนแบบนำความรู้ไปใช้ในงานพัฒนาเป็นการศึกษาชุมชนที่ต้องการศึกษาหาข้อเท็จจริงภายในชุมชนในเรื่องต่าง ๆ เพื่อไปใช้ในงานพัฒนาซึ่งเรื่องที่ศึกษานั้นอาจจะเป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงในเรื่องที่ต้องการพัฒนา

6.2 การจำแนกตามเนื้อหาของข้อมูลที่จะนำไปใช้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) การศึกษาชุมชนแบบข้อมูล โดยละเอียดเป็นการศึกษาชุมชนที่ต้องการหาข้อมูล โดยละเอียดในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง

ข้อมูลที่ได้จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกสถาบันทางสังคมในชุมชน โดยทั่วไปการศึกษาชุมชนแบบนี้จะนำข้อมูลไปวางแผนในอนาคตหรือเป็นแนวทางวางแผนการพัฒนา และมีระยะเวลาของการเก็บข้อมูลนานตั้งแต่ 3 เดือนจนถึง 1 ปี นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้สามารถเจาะจงศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดลึกซึ้งถึงปัญหาและวางแผนในแต่ละเรื่องหรือแต่ละด้านได้ต่อไป

2) การศึกษาชุมชนแบบข้อมูลเฉพาะหรือข้อมูลคร่าว ๆ เป็นการศึกษาชุมชนที่ต้องการข้อมูลเฉพาะบางเรื่องที่จะนำไปใช้ในการวางแผนเขียนโครงการเฉพาะเกี่ยวกับชุมชนนั้น เพื่อนำไปลงมือปฏิบัติงานพัฒนาทันทีลักษณะอีกอย่างหนึ่งของการศึกษาชุมชนแบบนี้ยังเป็นการหาข้อมูลคร่าว ๆ ในด้านต่าง ๆ แต่จะไม่มีรายละเอียดลึกซึ้ง

6.3 การจำแนกตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการแบ่งการศึกษาชุมชนตามวิธีการ เก็บรวบรวมข้อมูลสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภทคือ

6.3.1 การศึกษาชุมชนแบบสำรวจเป็นการศึกษาชุมชน โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงปริมาณ เช่นการสำรวจโดยการ ใช้ แบบสอบถามใช้เวลาศึกษาไม่นานนักเหมาะสมกับการศึกษาชุมชนในลักษณะที่ต้องการหาข้อมูลเฉพาะบางเรื่องตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนเท่านั้น

6.3.2 การศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดเป็นการศึกษาชุมชนที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ เช่นการใช้แนวทางในการสัมภาษณ์อย่างลึกซึ้ง การศึกษาชีวิตประวัติส่วนตัวเข้าไปศึกษาชุมชนโดยมีการสังเกตการณ์อย่างต่อเนื่องและการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดกับชุมชนซึ่งการศึกษาชุมชนแบบนี้จะต้องเข้าไปอยู่ในชุมชนอย่างน้อย 3 เดือนขึ้นไปหรือ 1 ปีหรือในเวลาที่ต่อเนื่องทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนอย่างมีเนื้อหาสาระและรายละเอียด

6.3.3 การศึกษาชุมชนแบบเอกสารเป็นการศึกษาชุมชนจากข้อมูลที่ได้มีการบันทึกไว้เรียบร้อยแล้ว เช่นการทำทำเนียบข้อมูลของประชากรในชุมชนการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ภายในชุมชนจึงสามารถที่จะนำมาสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นที่ตั้งไว้ได้

6.3.4 การศึกษาชุมชนแบบอื่นๆเป็นการศึกษาชุมชนโดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลอื่น ๆ เช่น การใช้แบบประเมินสภาวะชนบทอย่างเร่งด่วนการสนทนากลุ่มการสอบถามชีวิตประวัติการสัมภาษณ์อย่างลึกซึ้งและแบบอื่น ๆ

6.4 การจำแนกตามวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

6.4.1 การศึกษาชุมชนแบบปริมาณเป็นการศึกษาชุมชนที่ต้องใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติตั้งแต่สถิติเบงง่ายจนถึงสถิติขั้นสูง การศึกษาชุมชนแบบปริมาณมักจะนิยมใช้ทั่วไปเพราะสามารถที่จะเก็บข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ได้ง่ายและใช้เวลาไม่มากนัก นักวางแผนพัฒนานิยมใช้การศึกษาชุมชนแบบปริมาณกันมากเนื่องจากระยะเวลาและงบประมาณมีจำกัด

6.4.2 การศึกษาชุมชนแบบคุณภาพเป็นการศึกษาชุมชนที่ไม่ต้องการการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเท่าใดนักอาจมีการวิเคราะห์ทางสถิติบ้างแต่จะให้ความสำคัญกับการเสนอข้อมูลในลักษณะพรรณนาลงไปในเรื่องสาเหตุและรายละเอียดโดยข้อมูลได้มาจากการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดในชุมชนเป็นระยะเวลานานแม้ว่านักวางแผนพัฒนาจะไม่ค่อยนิยมใช้การศึกษาชุมชนแบบคุณภาพ เนื่องจากต้องใช้งบประมาณและระยะเวลามาก แต่ในปัจจุบันแนวโน้มของการศึกษาชุมชนแบบคุณภาพได้เพิ่มมากขึ้นการศึกษาในลักษณะนี้จะมุ่งเน้นการพรรณนาคุณลักษณะและสภาพของชุมชนในด้านวิวัฒนาการความเคลื่อนไหวความสัมพันธ์ตลอดจนความขัดแย้งในชุมชน โดยมุ่งประเด็นไปที่ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบการใช้ทรัพยากร โครงสร้างอำนาจในชุมชนผู้นำองค์กรชาวบ้าน เป็นต้น

6.5 การจำแนกตามจำนวนผู้กระทำการศึกษา แบ่งการศึกษาชุมชนออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

6.5.1 การศึกษาชุมชนแบบกระทำการศึกษาค้นเดียวเป็นการศึกษาชุมชน โดยคนเพียงคนเดียวที่เข้าไปศึกษาอาจจะเป็นการศึกษาชุมชนแบบปริมาณหรือคุณภาพก็ได้

6.5.2 การศึกษาชุมชนแบบกระทำเป็นกลุ่มเป็นการศึกษาชุมชน โดยคนหลายคน อาจเป็นการศึกษาโดยกลุ่มคนหรือของหน่วยงานสถาบันต่าง ๆ

6.6 การจำแนกตามทัศนะของผู้ศึกษา แบ่งการศึกษาชุมชนออกได้ เป็น 2 ประเภทคือ

6.6.1 การศึกษาชุมชน โดยบุคคลภายนอกชุมชนเป็นการศึกษาชุมชนของบุคคลภายนอกหมู่บ้านที่ทำงานพัฒนาชุมชนหรือนักวิชาการที่ศึกษาชุมชน โดยมีการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของชุมชนที่เกิดขึ้นด้วยแนวความคิดและทฤษฎีจากภายนอก

6.6.2 การศึกษาชุมชน โดยบุคคลภายในชุมชนเป็นการศึกษาชุมชนของบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ต้องการทราบปัญหาและเข้าใจปรากฏการณ์ของชุมชนของตนโดยไม่ต้องมีแนวความคิดหรือทฤษฎีทางวิชาการ ไปศึกษาชุมชนแต่เป็นการทำความเข้าใจข้อเท็จจริงต่าง ๆ ภายในชุมชนด้วยทัศนะที่มาจากบุคคลภายในชุมชนของตน

6.7 การจำแนกตามกลุ่มบุคคลที่มีบทบาท ในการศึกษาแบ่งได้เป็น

3 ประเภท คือ

6.7.1 การศึกษาชุมชนโดยชาวบ้าน โดยมีฐานคิดว่าชาวบ้านย่อมรู้จัก และมีความเข้าใจรายละเอียดเกี่ยวกับชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ ได้ดีกว่าบุคคลภายนอกหาก ชาวบ้าน เป็นฝ่ายรวบรวมข้อมูลคิดหาทางออกตัดสินใจและลงมือทำเองทุกขั้นตอนแล้วการ แก้ปัญหา ก็จะสำเร็จลุล่วง ไปด้วยดี

6.7.2 การศึกษาชุมชนโดยชาวบ้านร่วมกับนักพัฒนาถึงแม้ว่าชุมชน หมู่บ้านส่วนมากมีการปรึกษาหารือเพื่อทำงานร่วมกันในด้านศาสนาหรือพิธีกรรมอยู่แล้ว แต่อาจจะไม่มีการรวมตัวอย่างจริงจังเพื่อแก้ ปัญหาของส่วนรวม ดังนั้นความสามารถในการ วิเคราะห์ชุมชน โดยฝ่ายชาวบ้านจึงยังไม่พัฒนาจำเป็นต้องอาศัยบุคคลภายนอกเข้าไปช่วย กระตุ้นในหมู่บ้านให้เกิดการถกเถียง แสดงความคิดเห็นการพบปะพูดคุยและการติดต่อ ชักชวนรวมทั้งการเผยแพร่ข้อคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจและการลงมือปฏิบัติ ร่วมกัน

6.7.3 การศึกษาชุมชน โดยนักพัฒนาการที่นักพัฒนาจะสามารถดำเนิน บทบาทในการกระตุ้นให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางและมีการแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นอย่างมีเป้าหมายและทิศทางนั้นจะต้องเป็นนักพัฒนาที่มีประสบการณ์ในการทำงาน ร่วมกับชาวบ้านมานานพอสมควร นักพัฒนาเมื่อใหม่อาจจะยังไม่สามารถดำเนินบทบาทเช่นนี้ ได้ ฉะนั้นการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนจึงต้องดำเนินการ โดยนักพัฒนาฝ่ายเดียวก่อนทั้งนี้เริ่มจาก การศึกษาชุมชน โดยใช้แบบสอบถามและแบบอื่นก่อนแล้วจึงนำข้อมูลต่างๆมาวิเคราะห์ ร่วมกับปัญญาชนชาวบ้านหรือที่ปรึกษาภายนอกชุมชนจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการแบ่ง ประเภทของการศึกษาชุมชนสามารถแบ่งได้หลายลักษณะตามแต่วัตถุประสงค์ในการแบ่ง ประเภทและผู้ศึกษาจะทำการศึกษาในประเภทและลักษณะใดขึ้นอยู่กับกรอบแบบการศึกษา ให้เหมาะสมกับประเด็นการศึกษามูลค่าเป้าหมาย เวลา ทรัพยากร และจุดมุ่งหมายในการศึกษา เป็นสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

1. การจัดการความรู้ในชุมชน

1.1 การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2554 : 16) คือ การรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในส่วนราชการซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือ

เอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเอง ให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถใน แข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้ มี 2 ประเภท คือ 1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจ ในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้ โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบ นามธรรม 2) ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่นการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่า เป็นความรู้แบบรูปธรรม

1.2 วิจัยณ พานิช (2550 : 121) ได้ให้ความหมายของคำว่า “การจัดการความรู้” ไว้ สำหรับนักปฏิบัติ การจัดการความรู้คือเครื่องมือ เพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการไปพร้อมๆกัน ได้แก่

1.2.1 บรรลุเป้าหมายของงาน

1.2.2 บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน

1.2.3 บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรเป็นองค์กรเรียนรู้ และ.

1.2.4 บรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน

1.3 การจัดการความรู้เป็นการดำเนินการอย่างน้อย 6 ประการต่อความรู้ ได้แก่

1.3.1 การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่ม หรือองค์กร

1.3.2 การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ

1.3.3 การปรับปรุง คัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วนให้เหมาะสมต่อการใช้งาน ของตน

1.3.4 การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน

1.3.5 การนำประสบการณ์จากการทำงานและการประยุกต์ใช้ความรู้มา แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้

1.3.6 การจดบันทึก “ขุมความรู้” และแก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และ ปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

1.4 โดยที่การดำเนินการ 6 ประการนี้บูรณาการเป็นเนื้อเดียวกัน ความรู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นทั้งความรู้ที่ชัดเจน อยู่ในรูปตัวหนังสือหรือรหัสอย่างอื่นที่เข้าใจ ได้ทั่วไป (Explicit

Knowledge) และความรู้ฝังลึกอยู่ในสมอง (Tacit Knowledge) ที่อยู่ในคน ทั้งที่อยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) และอยู่ในมือ และส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย (ทักษะในการปฏิบัติ) การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่คนจำนวนหนึ่งทำร่วมกันไม่ใช่กิจกรรมที่ทำโดยคนคนเดียว เนื่องจากเชื่อว่า “จัดการความรู้” จึงมีคนเข้าใจผิด เริ่มดำเนินการ โดยรีเข้าไปที่ความรู้คือ เริ่มที่ความรู้ก็คือความผิดพลาดที่พบบ่อยมาก การจัดการความรู้ที่ถูกต้องจะต้องเริ่มทำงานหรือเป้าหมายของงาน เป้าหมายของงานที่สำคัญ คือ การบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินการตามที่กำหนดไว้ที่เรียกว่า Operation Effectiveness และนิยามผลสัมฤทธิ์ ออกเป็น

4 ส่วน คือ 1) การตอบสนอง (Responsiveness) ซึ่งรวมทั้งการตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า สนองตอบความต้องการของเจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้น สนองตอบความต้องการของพนักงานและสนองตอบความต้องการของสังคมส่วนรวม 2) การมีนวัตกรรม (Innovation) ทั้งที่เป็นนวัตกรรมในการทำงาน และนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการ 3) ชีตความสามารถ (Competency) ขององค์กรและของบุคคลที่พัฒนาขึ้นซึ่งสะท้อนสภาพการเรียนรู้ขององค์กร และ 4) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ซึ่งหมายถึงสัดส่วนระหว่างผลลัพธ์กับต้นทุนที่ลงไป การทำงานที่ประสิทธิภาพสูง หมายถึง การทำงานที่ลงทุนลงแรงน้อยแต่ได้ผลมากหรือคุณภาพเป้าหมายสุดท้ายของการจัดการความรู้ คือ การที่กลุ่มที่ดำเนินการจัดการความรู้ ร่วมกัน มีชุดความรู้ของตนเองที่ร่วมกันสร้างเองสำหรับใช้งานของตน คนเหล่านี้จะสร้างความรู้ขึ้นใช้เองตลอดเวลา โดยที่การสร้างนั้นเป็นการสร้างนั้นเป็นการสร้างเพียงบางส่วน เป็นการสร้างผ่านการทดลองเอาความรู้จากภายนอกมาปรับปรุงให้เหมาะกับสภาพของตน และทดลองใช้งานจัดการความรู้ไม่ใช่กิจกรรมที่ดำเนินการเฉพาะหรือเกี่ยวกับเรื่องความรู้ แต่เป็นกิจกรรมที่แทรก/แฝงหรือในภาษาวิชาการเรียกว่า บูรณาการอยู่กับกิจกรรมของการทำงาน และที่สำคัญตัวการจัดการความรู้เองก็ต้องการการจัดการด้วย

2. ตั้งเป้าหมายการจัดการความรู้เพื่อพัฒนา

กาญจนา แก้วเทพ (2548 : 11) งานพัฒนางาน คนพัฒนาคน องค์กรเป็นองค์กรการเรียนรู้ ความรู้เป็นชุมชนในที่ทำงาน การจัดการความรู้จึงไม่ใช่เป้าหมายในตัวของมันเอง นี่คือหลุมพรางข้อที่ 1 ของการจัดการความรู้ เมื่อไรก็ตามที่มีการเข้าใจผิด เอาการจัดการความรู้เป็นเป้าหมายความผิดพลาดก็เริ่มเดินเข้ามาอันตรายที่จะเกิดตามมาคือ การจัดการความรู้เทียมหรือปลอม เป็นการดำเนินการเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่ามีจัดการความรู้เป็นก้าวแรก ถ้าก้าวถูกทิศทางถูกวิธี ก็มีโอกาสำเร็จสูง แต่ถ้าก้าวผิดก็เดินไปสู่ความล้มเหลว ตัวกำหนดที่สำคัญ คือ

2.1 แรงจูงใจในการริเริ่มดำเนินการจัดการความรู้

2.2 การจัดการความรู้ที่ดีเริ่มด้วย สัมมาทิฐิ : ใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ เพื่อบรรลุความสำเร็จและความมั่นคงในระยะยาว

2.3 การจัดการทีมที่ดีเริ่มดำเนินการ ฝึกอบรม โดยการปฏิบัติจริงและดำเนินการ ต่อเนื่อง

ดังนั้น การจัดการระบบการจัดการความรู้ แรงจูงใจในการริเริ่มดำเนินการจัดการ ความรู้ แรงจูงใจต่อการดำเนินการจัดการความรู้ คือ เป้าหมายทีมงาน คน องค์กร และความ เป็นชุมชนในที่ทำงานดังกล่าวแล้ว เป็นเงื่อนไขสำคัญ ในระดับที่เป็นหัวใจสู่ความสำเร็จในการ จัดการความรู้ แรงจูงใจเทียมจะนำไปสู่การดำเนินการจัดการความรู้แบบเทียม และไปสู่ ความล้มเหลวของการจัดการความรู้ในที่สุดแรงจูงใจเทียมต่อการดำเนินการจัดการความรู้ใน สังคมไทยมีมากมายหลายแบบที่พบบ่อยที่สุด คือทำเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่าทำ ทำเพราะถูกบังคับ ตามข้อกำหนด ทำตามแฟชั่นแต่ไม่เข้าใจความหมายและวิธีการดำเนินการจัดการความรู้อย่าง แท้จริง

3. องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ (Knowledge Process)

3.1 “คน” ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแหล่งความรู้และเป็นผู้นำ ความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

3.2 “เทคโนโลยี” เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยนรวมทั้ง นำความรู้ไปใช้ได้อย่างง่ายและรวดเร็ว

3.3 “กระบวนการความรู้” นั้น เป็นการบริหารจัดการ เพื่อนำความรู้ จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุงและนวัตกรรม

องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน จะต้องเชื่อมโยงและบูรณาการอย่างสมดุล การจัดการ ความรู้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพงาน นั่นคือเหตุผลที่ทำให้สถาบันพัฒนา และรับรองคุณภาพ (พรพ.) หาทางสนับสนุนให้โรงพยาบาลในเครือข่ายใช้เทคนิคนี้ แต่เรื่อง การจัดการความรู้นี้มีความเข้าใจผิดกันอยู่ในสังคมไทย ทำให้เราพลาดโอกาสใช้ “อาวุธ” อันทรงพลังนี้อย่างน่าเสียดาย พะยอม วงศ์สารธร (2542 : 39)

4. เป้าหมายของการจัดการความรู้

พะยอม วงศ์สารธร(2542 : 51) การจัดการความรู้มีเป้าหมาย 3 ประการใหญ่ๆ ได้แก่

4.1 เพื่อพัฒนางาน ให้มีคุณภาพและผลสัมฤทธิ์ยิ่งขึ้น

4.2 เพื่อพัฒนาคน คือ พัฒนาผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งในที่นี้ คือ พนักงานทุกระดับแต่ที่จะได้ประโยชน์มากที่สุด คือ พนักงานชั้นผู้น้อยและระดับกลาง

4.3 เพื่อการพัฒนา “ฐานความรู้” ขององค์กรหรือหน่วยงาน เป็นการเพิ่มพูนทุนความรู้หรือทุนปัญญาขององค์กร ซึ่งจะช่วยให้องค์กรมีศักยภาพในการพัฒนา ความยากลำบากหรือความไม่แน่นอนในอนาคตได้ดียิ่งขึ้น

5. ความหมายของความรู้

สนธยา พลศรี (2551 : 10) ความรู้ คือ สิ่ง que เมื่อ นำ ไป ใช้ จะ หมด หรือ สึก หรอ แต่ จะ ยิง ออก เกย หรือ ออก งาม ขึ้น คือ สารสนเทศ ที่ นำ ไป สู่ การ ปฏิบัติ หรือ เป็น สิ่ง ที่ คาด เต่า ไม่ ได้ เกิด ขึ้น ณ จุด ที่ ต้องการ ใช้ ความ รู้ นั้น และเป็น สิ่ง ที่ ขึ้น กับ บริบท และ กระตุ้น ให้ เกิด ขึ้น โดย ความ ต้องการ ใน ยุค แรก ๆ ของ การ พัฒนา ศาสตร์ ด้าน การ จัด การ ความ รู้ มอง ว่า ความ รู้ มา จาก การ จัด ระบบ และ ดี ความ สารสนเทศ (Information) ตาม บริบท และ สารสนเทศ ก็ มา จาก การ ประมวล ลข้อมูล (Data) ความ รู้ จะ ไม่มี ประโยชน์ ถ้า ไม่ นำ ไป สู่ การ กระทำ หรือ การ ตัด สินใจ ใน การ จัด การ สมัย ใหม่ โดย เฉพาะ อย่าง ยิง ใน ยุค แห่ง สังคม ที่ ใช้ ความ รู้ เป็น พื้น ฐาน (Knowledge – based society) มอง ความ รู้ ว่า เป็น ทุน ปัญญา ปัญญา นำ ไป สร้าง คุณค่า และ มูลค่า ซึ่ง อาจ เป็น มูลค่า ทาง ธุรกิจ หรือ คุณค่า ทาง สังคม ก็ได้

5.1 ชนิดของความรู้

พะยอม วงศ์สารศรี (2542 : 91) ความรู้ อาจ แบ่ง เป็น 3 ชนิด ตาม ลักษณะ ที่ ปรากฏ ดังนี้

1) ความรู้ที่เปิดเผย (Explicit knowledge) รู้กันทั่วไป พบเห็น โดยทั่วไป ใน หนังสือ ตำรา สื่อ ต่าง ๆ เข้า ถึง และ แลก เปลี่ยน ได้ ไม่ ยาก

2) ความรู้ที่แฝงอยู่ในองค์กร (Embedded knowledge) แฝงอยู่ในรูป กระบวนการทำงาน คู่มือ กฎเกณฑ์ กติกา ข้อตกลง ตารางการทำงาน บันทึก จาก การทำงาน

3) ความรู้ที่ฝังลึกในคน (tacit knowledge) ฝังอยู่ในความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ที่ คน ได้ มา จาก ประสบการณ์ ข้อสังเกต ที่ สังเกต มา นาน จาก การ เรียน รู้ ที่ หลาก หลาย และ เชื่อม โยง จน เป็น ความรู้ ที่มี คุณค่า สูง แต่ แลก เปลี่ยน ยาก ความรู้ ที่ ฝัง ลึก ไม่ สามารถ แปล เปลี่ยน มา เป็น ความรู้ ที่ เปิดเผย ได้ ทั้งหมด แต่ จะ ต้อง เกิด จาก การ เรียน รู้ ผ่าน ความ เป็น ชุมชน เช่น การ สังเกต แลก เปลี่ยน เรียน ระหว่าง การทำงาน

5.2 ระดับของความรู้

พะยอม วงศ์สารศรี (2542 : 88) เพื่อความเข้าใจความหมายของคำว่า “ความรู้” ให้ลึกซึ้งขึ้นขอนำเสนอความรู้ 4 ระดับ คือ Know-What, Know-How, Know-Why และ Care-Why

1) Know – What เป็นความรู้เชิงทฤษฎีล้วนๆเปรียบเสมือนความรู้ของผู้จบปริญญาหมาดๆ เมื่อนำเอาความรู้เหล่านี้ไปใช้งานก็จะ ได้ผลบ้าง ไม่ได้ผลบ้าง

2) Know – How เป็นความรู้เชิงทฤษฎี และเชิงบริบท เปรียบเสมือนความรู้ของผู้จบปริญญา และมีประสบการณ์การทำงานระยะหนึ่ง เช่น 2-3 ปี ก็มีความรู้ในลักษณะที่รู้จัก ปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือบริบท

3) Know – Why เป็นความรู้ในระดับที่อธิบายเหตุผลได้ ว่าทำไมความรู้นั้นๆจึงใช้ได้ผลในบริบทหนึ่ง แต่ใช้ไม่ได้ผลในอีกบริบทหนึ่ง

4) Care – Why ความรู้ในระดับคุณค่า ความเชื่อ ซึ่งจะเป็แรงขับเคลื่อนมาจากภายในจิตใจ ให้ต้องกระทำสิ่งนั้นๆเมื่อเผชิญสถานการณ์

5.3 เกลียความรู้ SECI

5.3.1 ความรู้ที่ใช้ในการทำงาน และความรู้ที่เกิดจากการทำงาน ส่วนใหญ่เป็นความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ซึ่งอยู่ในสมอง ประสบการณ์ ความเชื่อพูดและเขียนออกมายาก เข้ารหัส (Codifi) เป็นตัวหนังสือยาก เป็นความรู้ที่มีคุณค่าและมีความสำคัญ แต่อยู่ในตัวใครตัวมัน แม้เจ้าตัวเองไม่รู้ ต้องมาแลกเปลี่ยนกันจึงจะรู้

5.3.2 ความรู้ที่เข้ารหัสแล้ว เรียกว่า ความรู้ที่เปิดเผย (Explicit Knowledge) เป็นที่เข้าใจกัน โดยทั่วไป เรียนรู้แลกเปลี่ยนกันง่าย หาได้จากตำรา วารสารซีดีรอม อินเทอร์เน็ต

5.3.3 เกลียความรู้ SECI ที่เสนอโดย โนนากะและทาเกอูจิ เป็นเครื่องอย่างหนึ่งในการยกระดับความรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

โดยเริ่ม Socialization คือการจัดให้คนมาปฏิบัติสัมพันธ์ (Socialize) กันในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) หรือประสบการณ์ตามด้วย Externalization ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารความรู้ จากประสบการณ์ในการทำงานออกมา เป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียน เท่ากับการเปลี่ยนความรู้ฝังลึก เป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) หรือความรู้ที่เข้ารหัส (Codified Knowledge) ซึ่งความรู้ที่สามารถแลกเปลี่ยนกันได้โดยง่ายผ่านวิธีการด้านเทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศ กระบวนการผนวกรวมความรู้ชัดแจ้งเข้าด้วยกัน เรียกว่า Combination ก็ได้ความรู้ชัดแจ้งกว้างขวางและลึกซึ้งขึ้น

กระบวนการสุดท้ายในวงจร SECI คือ Internalization ซึ่งเป็นการ “จารึก” ความรู้ชัดแจ้ง เป็นความรู้ที่ฝังลึกในสมองคน หรือเข้าไปในผลิตภัณฑ์ หรือใช้กระบวนการทำงาน ซึ่งผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการนี้จะไปสัมพันธ์กับลูกค้าหรือผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ และเกิด “ข้อมูล” ความพึงพอใจ หรือประสบการณ์ในการใช้ผลิตภัณฑ์หรือใช้กระบวนการทำงานนั้นเป็นข้อมูลใหม่ หรือเพิ่มเติมเข้ามาในกระบวนการจัดการความรู้ ยกระดับเกลียวความรู้ขึ้นไปอีก วงจร SECI จะดำเนินการต่อเนื่องเรื่อยไปไม่มีสิ้นสุด นอกเหนือจากเกลียว SECI แล้ว ยังมีเกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) ที่ช่วยยกระดับ (Cross – leveling) ความรู้ที่หลากหลาย เช่น เกลียวความรู้ข้ามระดับพนักงานระดับล่าง-พนักงานระดับกลาง-พนักงานระดับสูง เกลียวความรู้ข้ามระดับย่อย เกลียวความรู้ข้างขึ้นขององค์กรแบบ “พหุบาท” (Hypertext) พะยอม วงศ์สารศรี (2542 : 101)

5.5 ความรู้ 5 กลุ่ม

Snowden Dave (2003 : 14) แห่งศูนย์พัฒนาศาสตร์ด้านการจัดการความรู้ ชื่อ Cynefin Centre (Cynefin อ่านว่า คูเนฟวิน) ของบริษัท ไอบีเอ็ม ได้เสนอให้จำแนกความรู้ ออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1) Artifact หมายถึง วัตถุซึ่งห่อหุ้มความรู้ หรือเทคโนโลยีไว้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง มีความรู้ฝังอยู่ภายใน

2) Skills หมายถึง ทักษะในการปฏิบัติงานหรือกระทำการต่างๆกัน เป็นผลจากการได้ฝึกทำหรือทำงานจนเกิดเป็นทักษะ

3) Heuristics หมายถึง กฎแห่งสามัญสำนึก หรือเหตุผลพื้นฐานๆ ทั่วไป

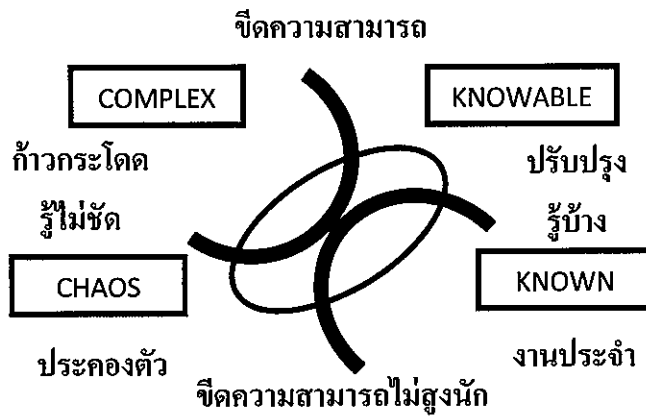
4) Experience หมายถึง ประสบการณ์จากการได้ผ่านงาน หรือกิจการ เช่นนั้นมาก่อน

5) Talent หรือ Natural Talent หมายถึง พรสวรรค์ อันเป็นความสามารถพิเศษเฉพาะตัวที่มีมาแต่กำเนิด

คุณสมบัติทั้ง 5 กลุ่มนี้ ถือเป็นความรู้ทั้งสิ้นและจะต้องรู้จักนำมาใช้ประโยชน์ในกระบวนการจัดการความรู้ เมื่อนำอักษรตัวหน้าของคำทั้ง 5 มาเรียงกันเข้า จะได้เป็น ASHET หรือ ASHEN ความรู้กลุ่มที่ค่อนข้างจะมีลักษณะ “ชัดเจน” (Explicit) มากกว่า สามารถหยิบฉวยมาใช้โดยตรงได้ง่ายกว่า ส่วนกลุ่มที่อยู่ค่อนข้างมาทางด้านล่างจะมีลักษณะ “ฝังลึก” (Tacit) มากกว่าแลกเปลี่ยนได้ยาก ยิ่งพรสวรรค์จะยิ่งแลกเปลี่ยนไม่ได้เลย จะสังเกตเห็นว่าในความรู้ 5 กลุ่ม เป็นพรสวรรค์ 1 กลุ่ม และเป็นพรแสวง 4 กลุ่ม

The cynefin Framework of KM

แผนภาพที่ 2 วงจรจตุรภาค ของการจัดการความรู้

ในการดำเนินการจัดการความรู้ จะต้องเคลื่อนหน่วยงานหรือองค์กรเข้าไปอยู่ใน 4 ภาค (4 Quadrants) ของสถานการณ์อย่างชาญฉลาด จึงเกิดการจัดการความรู้ที่มีพลัง และเกิดการสร้างสูงส่ง การดำเนินงานปกติอยู่ในสภาพของพื้นที่ล่างขวาอันเป็นพื้นที่แห่งงานประจำการทำงานมีแบบแผนกฎเกณฑ์แน่นอนชัดเจน เจ้าหน้าที่ทำงานอย่างคุ้นเคย ไม่มีความยากลำบาก ทุกคนมีความสะดวกใจที่จะทำงานในลักษณะนี้ แต่ถ้าทำงานในลักษณะนี้นานไป โลกและสังคมเปลี่ยนไป แต่เรายังทำงานแบบเดิม ก็เท่ากับล้าหลัง หากจะให้เกิดความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงาน หรือองค์กรผู้นำจะต้องมีความกล้าหาญ และความชาญฉลาด ที่จะนำหน่วยงานเข้าสู่พื้นที่ล่างซ้าย อันเป็นพื้นที่แห่งความไร้ระเบียบ (Chaos) ซึ่งเรามีความรู้ความเข้าใจน้อย ไม่มีความคุ้นเคย ทุกคนในหน่วยงานจะถูกบังคับโดยสถานการณ์ให้ตื่นตัวและรวมตัวกันคิดและค้นรณหาทางใหม่ Snowden Dave (2003 : 15)

พอเริ่มตั้งตัวได้บ้าง ก็จะเคลื่อนสู่พื้นที่บนซ้ายซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสร้างสรรค์สูงส่ง เรียกว่า พื้นที่แห่งความซับซ้อนและปรับตัว (Complex Adaptive) มีการ “ผุดบังเกิด” (Emergence) ของความคิดและวิธีการใหม่ๆอย่างหลากหลายและเข้าสู่พื้นที่บนขวา ซึ่งเป็นพื้นที่แห่งการทดลอง และปรับปรุง (Improvement) นำเอาวิธีการใหม่ที่คิดขึ้นได้ในพื้นที่แห่งความซับซ้อนเคลื่อนลงสู่พื้นที่ล่างขวา กลายเป็นมาตรฐานการทำงานใหม่หรือ Best Practice ใหม่ นั่นเอง การจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ต้องกล้าและเข้าใจที่จะอยู่กับความชัดเจน กล้าที่จะอยู่ในนานพอแต่อย่าให้นานเกินจนเกิดความเครียด ในการดำเนินการจัดการความรู้ ผู้บริหารระดับสูงจะต้องรู้จักใช้หลักการนี้เป็นวิธีการ “ยกระดับความรู้ข้ามแดน” (Cross-Leveling)

หรือเกลียวความรู้ (Knowledge Piral) รูปแบบหนึ่ง

5.6 การจัดการความรู้ 3 ยุค ในช่วงเวลาประมาณ 15 – 20 ปี ที่เกิดศาสตร์ด้านการจัดการความรู้ อาจกล่าวได้ว่า การจัดการความรู้ได้มีวิวัฒนาการมาเป็น 3 ยุค ได้แก่

ยุคที่ 1 อาจเรียกชื่อว่า ยุค Pre-SECI การจัดการความรู้เน้นที่การจัดการสารสนเทศ (Information management) เพื่อใช้ในเทคโนโลยีช่วยการตัดสินใจของคน เริ่มเมื่อประมาณ 15 -20 ปีที่แล้ว

ยุคที่ 2 อาจเรียกชื่อว่า ยุค SECI มองว่าความรู้แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) กับความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) การจัดการความรู้เน้นการเปลี่ยนความรู้ฝังลึกเป็นความรู้ชัดแจ้งและวนกลับหมุนเป็น “เกลียวความรู้” (Knowledge Spiral) เป็นยุคที่เชื่อมโยงการจัดการความรู้เข้ากับการรีอับ (Re-Engineering) กระบวนการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุประสิทธิภาพสูงสุด

ยุคที่ 3 อาจเรียกชื่อว่า ยุค Post-SECI ความรู้ไม่แบ่งขั้ว เป็นความชัดแจ้งและความรู้ฝังลึก แต่มีคุณสมบัติทั้งสองอยู่ด้วยเน้นการจัดการความรู้เพื่อการใช้งานเวลานั้น (Just – in – time KM) และเน้นที่ประสิทธิผลของงาน

5.7 การจัดการความรู้ด้านอุปทาน ความเข้าใจผิดในสังคมไทยอีกประการหนึ่ง คือ คิดว่าการจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่“ผู้มีความรู้”เอาความรู้มาจัดระบบสังเคราะห์ความรู้ขึ้นเพื่อให้ผู้อื่นใช้หรือที่เรียกว่าเป็นการจัดการความรู้ด้านอุปสงค์ (Supply-side KM)

การจัดการความรู้ที่แท้จริง เป็นการจัดการความรู้โดยกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน เป็นการดำเนินกิจกรรมกันในกลุ่มผู้ทำงานเพื่อช่วยกันดึง “ความรู้ในคน”และ “คว่า” (Capture) ความรู้ภายในองค์กรมาใช้ในการทำงานและคอย “คว่า”ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานเอามายกระดับความรู้และนำกลับไปใช้ในการทำงานเป็นวงจรต่อเนื่อง ไม่จบสิ้น นั่นคือ การจัดการความรู้เน้นที่การจัดการความรู้ด้านอุปทาน (Demand –side KM) แต่ก็ไม่ปฏิเสธผู้ที่ช่วยจัดการความรู้ด้านอุปสงค์ โดยมองว่ากิจกรรมนั้นเป็น “การอำนวยความสะดวกในการจัดการความรู้” (Knowledge Facilitation) ไม่ใช่การจัดการความรู้ Snowden Dave (2003 : 16)

การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมเพื่อนงาน เพื่อผู้ทำงาน โดยผู้ทำงานอยู่ภายใต้การกระทำ และการตัดสินใจของกลุ่มผู้ทำงานร่วมกัน

5.8 หลักการ 4 ประการ ของการจัดการความรู้

5.8.1 ให้คนหลากหลายทักษะ หลากหลายวิธีคิด ทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์จัดการความรู้ที่มีพลังต้องทำโดยคนที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน มีความเชื่อ หรือวิธีคิดแตกต่างกัน

(แต่มีจุดรวมพลัง คือ มีเป้าหมายอยู่ที่ทำงานด้วยกัน) ถ้ากลุ่มที่ดำเนินการจัดการความรู้ประกอบด้วยคนที่คิดเหมือนกันการจัดการความรู้จะไม่มีพลัง ในการจัดการความรู้ ความแตกต่างหลากหลาย (Heterogeneity) มีคุณค่ามากกว่ามีคุณค่ามากกว่าความเหมือน (Homogeneity)

5.8.2 ร่วมกันพัฒนาวิธีการทำงานในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อบรรลุประสิทธิผลที่กำหนดไว้หรือฝันว่าจะได้ ในการจัดการสมัยใหม่ประสิทธิผลประกอบด้วย

1) การตอบสนองความต้องการ (Responsiveness) ซึ่งอาจเป็นความต้องการของลูกค้า ความต้องการของสังคมหรือความต้องการที่กำหนดโดยผู้บริหารองค์กร

2) นวัตกรรม (Innovation) ซึ่งอาจเป็นนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ หรือวิธีการใหม่ๆ ก็ได้ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถ (Competency) ขององค์กร และประสิทธิภาพ (Efficiency) ในการทำงาน

3) ทดลองและเรียนรู้เนื่องจากกิจกรรมการจัดการความรู้ เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งหมายความว่าต้องคิดแบบ “หลุดโลก” จึงต้องมีวิธีการดึงกลับมาสู่ความเป็นจริงในโลกหรือในสังคม โดยการทดลองทำเพียงเล็กน้อย ๆ ซึ่งถ้าล้มเหลว ก็ก่อผลเสียหายไม่มากนัก ถ้าได้ผลไม่ดีก็ยกเลิกความคิดนั้น ถ้าได้ผลดีจึงขยายการทดลองเป็นทำมากขึ้น จนในที่สุดขยายเป็นวิธีทำงานแบบใหม่หรือ ได้ Best Practices ใหม่ นั่นเอง

4) นำความรู้จากภายนอกอย่างเหมาะสม โดยต้องถือว่าความรู้จากภายนอกยังเป็นความรู้ที่ยัง “ดิบ” อยู่ต้องเอามาทำให้ “สุก” ให้พร้อมใช้ในบทบาทของเรา โดยการเติมความรู้เชิงบริบทลงไป เกล็ดคนที่ ไชยชนะ (2549 : 19)

5.9 การจัดการความรู้กับองค์กรความรู้

ประพนธ์ ผาสุกขีต (2549 : 69) การจัดการความรู้กับองค์กรเรียนรู้ เป็น 2 หน้าของเหรียญเดียวกัน เกื้อกูลส่งเสริมซึ่งกันและกันเป็นเหตุผลซึ่งกันและกันการจัดการความรู้เป็นทักษะไม่ทำ-ไม่รู้ มีคนจำนวนไม่น้อยที่เฝ้าหาทางเรียนรู้เรื่องการจัดการความรู้ด้วยการอ่านหนังสือ หรือ ฟัง “ผู้รู้” บรรยายการกระทำเช่นนั้นจะไม่ทางช่วยให้รู้จักการจัดการความรู้ได้เลย เนื่องจากการจัดการเป็นทักษะไม่ใช่ความรู้เชิงทฤษฎีหรือกล่าวให้ชัดเจนขึ้นการจัดการความรู้มีส่วนที่เป็นทักษะสืบส่วนและส่วนที่เป็นทฤษฎีเพียงส่วนเดียว (คล้ายพุทธศาสนา) การเรียนรู้โดยการท่องทฤษฎี จึงแทบจะไม่มีประโยชน์ ต้องลงมือทำจึงจะทำได้และเกิดความรู้ความเข้าใจ การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือมีใช้เป้าหมาย เป้าหมายของการจัดการความรู้คือการทำให้ทุกคนมีความรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยทำให้ความรู้ของแต่ละคน กลายมาเป็นความรู้ของกลุ่มและมาเป็นความรู้ขององค์กร ซึ่งยิ่งใหญ่และทรงพลังกว่าความรู้ของ

บุคคล รวมทั้งเชื่อมโยงกับความรู้จากภายนอก ทำให้งานของเราดีขึ้น ผู้ป่วยของเราดีขึ้น บ้านเมืองของเราดีขึ้น การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนางานและคน เป็นเครื่องมือทำในสิ่งที่ไม่คาดคิดว่าจะทำได้ เป็นเครื่องมือใช้ความรู้ของทั้งโลก เป็นเครื่องมือดึงศักยภาพของคนและทีมออกมาใช้ เป็นเครื่องมือเพื่อความอยู่รอดในสถานการณ์ที่พลิกผัน

พลังสร้างสรรค์เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หลายคนไม่คิดว่าตัวเองจะมีศักยภาพสูงขนาดนี้ แต่กระบวนการจะช่วยตัวช่วยมากที่สุด คือ ความสัมพันธ์กับเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน คนที่อยู่ในองค์กรที่มีความสัมพันธ์ภายใน ไม่ดีจะขาดทุนมาก เพราะไม่สามารถดึงพลังในตัวเองออกมา

5.10 เหตุผลที่องค์กรนำการจัดการความรู้มาใช้

5.10.1 เพื่อเก็บความทรงจำขององค์กรไว้ เช่น องค์กรที่วิศวกรที่มีประสบการณ์สูงอายุเฉลี่ย 55 ปี อีกไม่กี่ปีก็จะเกษียณกันหมด ทำให้ความทรงจำขององค์กร ประสบการณ์ขีดความสามารถในการทำงานที่อยู่ในสมองของคนหายไปด้วย หรือองค์กรมีคนทำงานเป็นคนหนุ่มสาว ซึ่งจะกระโดดเปลี่ยนงานเมื่อมีโอกาส ต้องมีการจัดการความรู้เพื่อเก็บความรู้ไว้ในองค์กร

5.10.2 เพื่อสงวนของขององค์กร ทำให้คนมีความสุขมีคุณค่า ไม่ออกไปจากองค์กร

5.10.3 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพผลขององค์กร ซึ่งประสิทธิผลในที่นี้ ครอบคลุมการตอบสนอง (ความต้องการของลูกค้า เป้าหมายขององค์กรและเป้าหมายของสังคม) นวัตกรรมขีดความสามารถและประสิทธิภาพ

5.10.4 เพิ่มทุนปัญญาให้องค์กร คนมีความสำคัญ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างคนมีความสำคัญมากกว่า พรธณี สวนเพลง (2552 : 12)

5.11 กิจกรรมการจัดการความรู้ กิจกรรมการจัดการเพื่อให้มีการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย

5.11.1 การกำหนดความรู้ที่ต้องใช้ (Define) เป็นการนำความมุ่งมั่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ขององค์กรมากำหนดความรู้ ที่ต้องการใช้ เพื่อให้มีการจัดการความรู้ มีจุดเน้น ไม่สะเปะสะปะ

5.11.2 การเสาะหา และยึดกุมความรู้ (Capture) เป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการเสาะหาและยึดกุมความรู้ที่กระจัดกระจายหรือแฝงอยู่ตามที่ต่างๆมาใช้ประโยชน์

5.11.3 คำเนิการอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดทักษะและความชำนาญ ในการเสาะหา และยึดกุมแหล่งความรู้ที่เสาะหา อาจจะมาจกภายนอก (คู่แข่ง คู่ค้า ผู้ที่เป็นเลิศ วิธีการ หลักการ) หรือจากผู้ที่ทำงานด้วยกันในองค์กร

5.11.4 การสร้างความรู้ (Create) ในมุมมองเดิม ความรู้จะต้องสร้างโดยผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในมุมมองใหม่ ความรู้เกิดขึ้นทุกจุดของการทำงาน เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในสมอง ซึ่งอาจจะพูดออกมาไม่ได้ การสร้างความรู้อาจทำได้ทั้งก่อนลงมือทำระหว่างการทำงานและสรุป ประมวลผลประสบการณ์หลังจากการทำงาน ในการสร้างความรู้ไม่จำเป็นต้องสร้างใหม่ทั้งหมด 100 % อาจเริ่มจากทำงาน ในการสร้างความรู้ไม่จำเป็นต้องสร้างใหม่ทั้งหมด 100 % อาจเริ่ม จาก 10-20 % ก็ได้

5.11.5 การกลั่นกรอง (Distill) ความรู้บางอย่าง เป็นสิ่งล้ำสมัย บางอย่างเป็นสิ่ง ที่ไม่เหมาะสมกับบริบทหรือสภาพแวดล้อมสำหรับเรา จำเป็นต้องมีการกลั่นกรองเพื่อให้นำ ความรู้ที่เหมาะสมมาใช้

5.11.6 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะแต่ละคนมีมุมมองต่อความรู้ไม่เหมือนกัน ต้องมาแลกเปลี่ยน มิฉะนั้นจะเก็บอยู่ในตัว ไม่มีการยกระดับความรู้ ถ้าขาดการแลกเปลี่ยนความรู้ที่มีอยู่จะเก๋าล้ำสมัยอย่างรวดเร็ว ไม่ออก งาน ยิ่งแลกเปลี่ยนมากก็ยิ่งได้กำไรมาก

5.11.7 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นสิ่งยากที่สุด คนไม่ยอมแลกเปลี่ยนเพราะกลัว ขาดทุนกลัวเสียเปรียบ ต้องสร้างเงื่อนไขและกติกาที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยน การแบ่งปันให้เกิด ประโยชน์แก่ผู้มีพฤติกรรมแบ่งปันความรู้และไม่ให้ผลประโยชน์แก่ผู้มีพฤติกรรม กักตุน หรือ ปกปิดความรู้

5.11.8 การประยุกต์ใช้ความรู้ (Use) ทำให้เกิดผลจากการใช้ความรู้ เพื่อพัฒนา ผลิตภัณฑ์/บริการ พัฒนากระบวนการทำงาน พัฒนาสมาชิกองค์กรและมีผลเชิงป้องกันกลับ ต่อขั้นตอนการจัดการความรู้ที่กล่าวมา การใช้ความรู้ต้องเน้นที่การเอาความรู้มาใช้ในการ ทำงานให้มาก อย่างเริ่มด้วยการหาความรู้มาใส่ไว้ในคอมพิวเตอร์ ซึ่งเสี่ยงมากที่จะไม่เกิด ประโยชน์ ไม่คุ้มค่าใช้จ่ายการจัดการความรู้ทั้ง 6 ขั้นตอน มีความสัมพันธ์ และเชื่อมโยงกัน และกันเป็นวงจร มิใช่ความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง ก่อน-หลัง แต่เป็นวัฏจักรที่หมุนเวียน ผลิตซ้ำ พัฒนาและยกระดับขึ้นไปไม่มีที่สิ้นสุด พรรณี สนวนเพลง (2552 : 19)

5.12 แนวคิดการดำเนินงานการจัดการความรู้

วีระเดช เชื้อนาม (2548 : 19) การจัดการความรู้เป็นการสร้างและใช้ความรู้ ณ จุดใช้งาน โดยผู้ทำงานการจัดการความรู้ต้องร่วมมือกันทำหลายคน ที่มีความคิดต่างกันยังมี ความต่าง ยังมีความสร้างสรรค์มาก ต้องใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนหรือกระบวนการกลุ่มให้ เป็น การจัดการความรู้ต้องยกระดับความรู้ ทั้งความรู้ฝังลึกและความรู้เปิดเผย ผ่านการ ปฏิบัติการเปิดตำรา มีการขำเลียงของเพื่อน เพื่อนำไปสู่การยกระดับความคิดในการ ดำเนินงาน ควรเริ่มต้นด้วยการตั้งเป้าหมายงาน แล้วรวมตัวกันหาวิธีการ วิธีที่ดีที่สุด คือ ดูว่าที่ อื่นทำอย่างไร เลียนแบบ Best Practices และทำให้ดีกว่าเมื่อมีความสำเร็จ แม้เพียงเล็กน้อยก็ เฉลิมฉลอง จุดเน้นของการจัดการความรู้มีหลายจุด แต่ละหน่วยงานต้องเลือกจุดเน้นของ ตนเอง การจัดการความรู้ไม่ได้มีรูปแบบเดียว จะใช้รูปแบบหรือวิธีการใดกับเป้าหมายที่เรา ต้องการ การจัดการความรู้ต้องเป็น Action/Work Based ต้องเน้น การจัดการความรู้ ณ จุดทำงาน ตัวผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้สำคัญที่สุด โดยมี Facilitator เป็นผู้อำนวยความสะดวก นำ ความรู้ขององค์กรและความรู้จากโลกภายนอกมาใช้ในการทำงาน ให้สอดคล้องกับบริบท บริบท ขององค์กร ไม่มี ความไม่แน่นอนกับอนาคตเป็นพลังที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการจด บันทึกรหัส ข้อเสียของพวกเราคือ มักจะบันทึกปริมาณ จำนวน ละเลย ปรากฏการณ์ ที่เป็น ปฏิสัมพันธ์เรื่องราว ความรู้สึกที่เกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้หากบันทึกไว้จะเกิดพลังมหาศาล เป็นข้อมูล คุณภาพ คำหลัก คือ “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้” (Knowledge Sharing) ระหว่างกัน ผ่านการทำงานร่วมกันวิธีการใดก็ตามที่มีเป้าหมายพัฒนางานของกลุ่ม หรือของตน ผ่านการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์หรือความรู้ที่เกิดจากการทำงานถือเป็นการจัดการความรู้ทั้งสิ้น วิธีการจัดการความรู้มีหลายวิธี ไม่ควรเน้นใช้วิธีการที่ชื่อไพเราะ โก่โก้ หรือใช้เทคโนโลยีใดๆ ควรเน้นความง่ายและเรียบง่าย ในช่วงเริ่มต้นแล้วค่อยๆ ใช้วิธีการที่ยากหรือซับซ้อนขึ้นตาม ความจำเป็นซึ่งมีวิธีการ ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากวิธีทำงานแบบ Best Practices วิธีทำงานที่เป็น Best Practices คือ วิธีทำงานที่เกิดผลงานในลักษณะที่น่าภูมิใจน่าชื่นชม ผลสัมฤทธิ์สูง ประสิทธิภาพสูง หรือคุณภาพสูงองค์กรขนาดใหญ่ต้องหา Best Practices ของการทำงานเรื่อง ต่างๆนำมากำหนดเป็นมาตรฐานการทำงาน จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมเจ้าของ Best Practices กับทีมอื่น ๆ สามารถปฏิบัติงานมาตรฐานได้และยิ่งกว่านั้นต้องส่งเสริมให้มีการ พัฒนา Best Practices ใหม่ขึ้นให้เป็นวิธีการที่ดีกว่าเดิมเป็นวงจรเรื่อยไปไม่สิ้นสุด ในองค์กร ขนาดใหญ่การนำวิธีการทำงานและประสบการณ์ทำงาน โดยวิธีการที่เป็น Best Practices เขียน

เป็นเอกสารขึ้นไว้บน Intranet หรือ Website ให้พนักงาน Password เข้ามาดูได้ตลอดเวลา จะช่วยอำนวยความสะดวกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของพนักงาน การที่ชาวบ้านที่ต้องการรวมตัวกันแก้ปัญหาหน้าในแม่น้ำพองน้ำเสีย ร่วมกันเดินทางไปดูงาน วิธีการแก้ไขปัญหานั้นเองเดียวกันที่จังหวัดน่าน ก็เป็นการไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้จาก Best Practices ในการแก้ปัญหาหน้าในแม่น้ำพองน้ำเสีย โดยเลือกว่าวิธีการของจังหวัดน่านเป็น Best Practices

2. แนวทางการจัดการความรู้โดย Best Practices

2.1 เสาะหา มีเกณฑ์ในการคัดเลือก ต้องคัดเลือกอย่างตรงไปตรงมา

2.2 เป็น Best Practices ที่เกิดขึ้นจากกลุ่ม มีเรื่องราวของ

กระบวนการพัฒนางาน ผ่านความยากลำบาก (ล้มเหลว) มีการฟันฝ่าจนกว่าจะบรรลุผล มีเรื่องราวให้เล่าเพื่อสะท้อนวิธีคิด วิธีปรึกษาหารือ ดึงเอาความรู้ฝังลึก จากสมาชิกกลุ่ม และค้นคว้าความรู้จากภายนอกมาใช้งาน

2.3 ในการประชุมเสนอผลงาน ต้องเตรียมตัว และกระตุ้นให้มีการซักถามแลกเปลี่ยน กัน ให้มาก และมีผู้ทรงคุณวุฒิคอยกระตุ้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และชี้ประเด็นเพื่อยกระดับความรู้ โดยใช้ตัวอย่างคำถาม เช่น

2.3.1 มีใครหรือเหตุการณ์ใดที่เป็นตัวกระตุ้น ให้เกิดการพัฒนางานจนเกิด Best Practices อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในช่วงเวลาของการพัฒนาดังกล่าว ใครบ้างเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมอย่างไร เกิดกระบวนการอะไรบ้าง ที่เป็นปัจจัยสำคัญ นำไปสู่ความสำเร็จ ความยากลำบาก ที่ต้องเผชิญคืออะไร บ้าง ได้เอาชนะอุปสรรคนั้นอย่างไร

2.3.2 ใช้ความรู้อะไรบ้าง ในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว
เอาความรู้เหล่านั้นมาจากไหน

2.3.3 มีแผนจะทำให้ดียิ่งขึ้นอย่างไร ต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้าง

2.3.4 คิดว่ามีหน่วยงานใดบ้างที่น่าจะเรียนรู้จากกิจกรรมของกลุ่มของท่านได้

2.3.5 มีความรู้อะไรบ้างที่พร้อมจะแลกเปลี่ยนกับเพื่อนร่วมงานในหน่วยงานอื่นภายในองค์กร

2.3.6 มีการสร้างเงื่อนไขหรือบรรยากาศให้ผู้มาร่วมประชุมนำเอาความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยน ไปปฏิบัติเพิ่มพูนความรู้ฝังลึกของกลุ่มและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง

2.4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการทำกิจกรรม “ชุมชนนักปฏิบัติ”

ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practices -COP) เป็นการรวมตัวกันของผู้ปฏิบัติงานคล้าย ๆ กัน หรือต้องใช้ความรู้ในลักษณะคล้ายคลึงกัน แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันอย่างสม่ำเสมอ คมศักดิ์ เจียมวัฒนาเลิศ (2553 : 25)

ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practices) อาจเป็นชุมชนที่สนใจปัญหาเดียวกัน เช่น COP เรื่องการดูแลผู้ป่วยโรคเบาหวานที่กำลังจัดตั้งขึ้น โดยสถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพ (พรพ.) หรืออาจเป็นชุมชนที่สนใจชุดความรู้ (Knowledge Domain) ชุดเดียวกัน แต่ทำงานอยู่ในต่างหน้าที่ เผชิญปัญหาคนละปัญหา เช่น COP เรื่องการดูแลผู้ป่วยที่ใช้เครื่องช่วยหายใจ อาจมีสมาชิกจากหออภิบาลและหอผู้ป่วยอายุรกรรม หอผู้ป่วยกุมารเวชกรรม หอผู้ป่วยนรีเวชกรรม เป็นต้น วิธีการแลกเปลี่ยน Low Tech คือ นัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ เช่น ทุกวันศุกร์ 17.00-19.00 น. เอาอาหารเย็นมารับประทานร่วมกัน และมีคนมาเล่าประสบการณ์ของคน 2 คน เป็นเรื่องมีเริ่มประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2.5 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ยกกำลังสาม การดำเนินการจัดการความรู้ในองค์กร ควรใช้หลักการ “พลังสาม รวมเป็นหนึ่งเดียว” กล่าวคือ

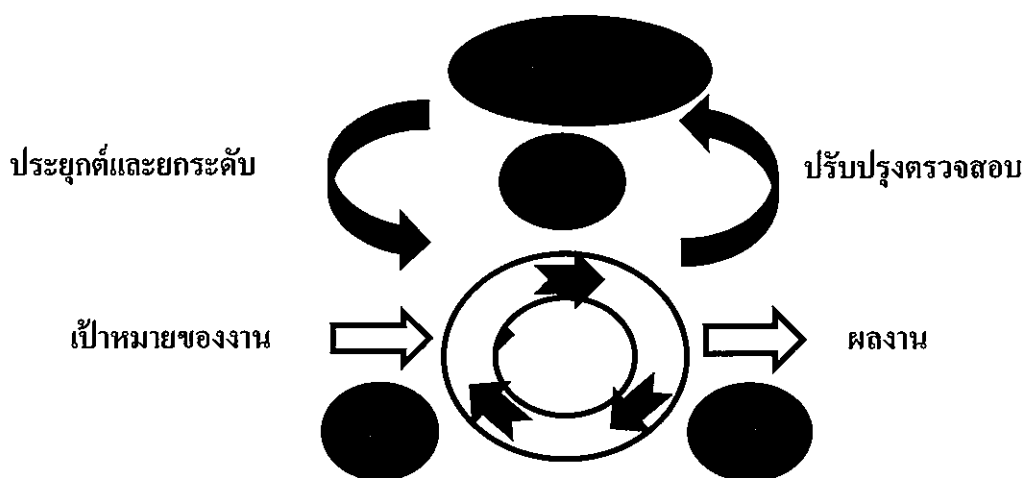
2.5.1 ใช้พลังของ “ระบบงานประจำ” ซึ่งมีการทำงานตามกฎระเบียบ รูปแบบที่ชัดเจน

2.5.2 ใช้พลังของ “ระบบแห่งความสร้างสรรค์” มีการทดลองรูปแบบใหม่ๆ ของการทำงานเป็น Project Team ทำงานมุ่งเป้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งภายใต้แนวคิดของ “ระบบที่ซับซ้อนและปรับตัว” (Complex-Adaptive System)

2.5.3 ใช้พลังสร้างสรรค์ที่มีอยู่แล้วภายในองค์กร ในรูปของการรวมตัวกันเอง เป็นกลุ่มสร้างสรรค์งานหรือเสาะหาการดำเนินการที่มีคุณภาพสูง (Best Practices) ในเรื่องต่างๆ มาขยายผลเชื่อมโยงกับระบบงานประจำและระบบแห่งการสร้างสรรค์เน้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนา Best Practices จากการเรียนรู้จากการทำงานภายในองค์กรและจากการ “ตรวจจับ” (Capture) ความรู้จากภายนอกองค์กร เอามาปรับใช้ในการทำงาน นอกจากนี้ยังสามารถใช้วงจรแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการความรู้ได้ดังนี้ในวงล้อหลัก ใช้พลังของการเรียนรู้ร่วมกัน (ของทีมงาน) ทั้งเรียนรู้ร่วมกันก่อนเริ่มงาน ราชการ (Learning Before) เรียนรู้ร่วมกันระหว่างทำงานและ โรงเรียน (Learning During) และเรียนรู้ร่วมกันหลังงานชิ้นนั้นสำเร็จ (Learning After) คมศักดิ์ เจียมวัฒนาเลิศ (2553 : 25)

รายละเอียดผังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 วงจรแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการความรู้

เป้าหมายของวงจรนี้ เพื่อเป็นวงล้อหมุนให้เป้าหมายของงานที่กำหนดไว้ไปสู่ความสำเร็จในลักษณะที่เป็นความสำเร็จระดับน่าภูมิใจที่น่าชื่นชม การเรียนรู้ร่วมกันก่อนเริ่มงานใช้เทคนิคที่เรียกว่า “เพื่อนช่วยเพื่อน” (Peer Assist) คือ ทีมที่ทำงานชิ้นนั้นเสาะหากลุ่มหรือทีมงานที่มีความสามารถในการทำงานนั้น ในระดับ Best Practices ซึ่งอาจเป็นกลุ่มภายในองค์กรเดียวกันหรือกลุ่มภายนอกองค์กรก็ได้

การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทำงาน ใช้เทคนิคที่เรียกว่า AAR (After Action Review) และการเรียนรู้ร่วมกันหลังจากงานสำเร็จ ใช้เทคนิค Retrospect ผู้สนใจอ่านได้จาก เว็บไซต์ของ สคส. วงจรแลกเปลี่ยนเรียนรู้พลังงาน เมื่อทำต่อเนื่องกันอย่างสม่ำเสมอ จะเกิดพลังงานมากแต่ยังไม่พอ ต้องใช้พลังของอีวงจรหนึ่ง คือ วงจร “คว้า” (Capture) ความรู้จากภายนอก ทั้งที่เป็นความรู้ในกระดาษและความรู้ในคนเอามาปรับปรุงใช้งานให้เหมาะสม กับสถานการณ์ของเราและคอย “คว้า” ความรู้ที่เกิดจากการทำงานของเรา เอามาตีความแลกเปลี่ยนยกระดับความรู้ ความเข้าใจและบันทึกไว้เป็นองค์ความรู้ที่ส่งสมไว้ภายในกลุ่มและภายในองค์กรให้สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้อย่างกว้างขวางขึ้นและพร้อมที่จะให้คืนมาใช้ได้ทันที การนี้ ต้องหมุนวงจรทั้ง 2 เข้าเป็นวงจรเดียวกัน หรือส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทำกันอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดยั้งจะเกิดผลมหัศจรรย์ คมศักดิ์ เขียววัฒนาเลิศ (2553 : 25)

5.13 เคล็ดลับการจัดการความรู้

เคล็ดลับที่ 1 ได้กล่าวไว้แล้ว ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing)

เคล็ดลับที่ 2 ก็ได้กล่าวแล้วเช่นกัน ได้แก่ การหมุนเกลียวความรู้ (Knowledge spiral) เพื่อยกระดับความรู้ของกลุ่มหรือขององค์กร

เคล็ดลับที่ 3 ทำให้ความรู้ของบุคคล เป็นหนึ่งเดียวกับความรู้ขององค์กร

เคล็ดลับที่ 4 การยกระดับความรู้โดยเคลื่อนความรู้ข้ามแดน ได้แก่ 1) ข้ามแดนตระกูลความรู้ คือ ข้ามไปมาระหว่างความรู้ในคน กับความรู้ในกระดาษ 2) ข้ามแดนบุคคล ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคน โดยเฉพาะระหว่างคนที่มีมุมมองหรือวิถีคิดต่างกัน 3) ข้ามแดนหน่วยงานภายในองค์กร หรือถ้าไม่ติดปัญหาการรักษาความลับ การข้ามแดนออกไปนอกองค์กรจะยิ่งช่วยยกระดับความรู้ 4) ข้ามแดนระดับความรับผิดชอบในองค์กร ได้แก่ ข้ามแดนระหว่างพนักงาน ระดับปฏิบัติการ – ผู้บริหารระดับกลาง – ผู้บริหารระดับสูง วนกลับไปกลับมาและ 5) ข้ามแดนรูปแบบการทำงาน ได้แก่ รูปแบบการทำงานที่เน้นกฎระเบียบ และการบังคับบัญชา (Bureaucracy) กับรูปแบบการทำงานที่เน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Project team)

5.14 ผลของการจัดการความรู้ ผลของการจัดการความรู้มีอย่างน้อย 4 ประการ

1. ผลสัมฤทธิ์ของงาน เกิดผลสำเร็จในระดับดีมากขึ้นไปถึงขั้นนำภาคภูมิใจหรือระดับนวัตกรรม
2. พนักงานเกิดการพัฒนาการเรียนรู้ เกิดความมั่นใจตนเอง เกิดความเป็นชุมชนในหมู่ผู้ร่วมงาน เป็นบุคคลเรียนรู้
3. ความรู้ของบุคคลและขององค์กร ได้รับการยกระดับ มีการสั่งสอนและจัดระบบให้ “พร้อมใช้”
4. องค์กรหรือหน่วยงาน มีสภาพเป็นองค์กรเรียนรู้กิจกรรมการจัดการความรู้ที่ทำกันอยู่ในองค์กร ในต่างประเทศเป็นแพชชั่นนั้น เมื่อประเมินผลพบว่าเพียงประมาณร้อยละ 20 เท่านั้นที่ประสบผลสำเร็จ แสดงว่าการจัดการความรู้มีทั้งที่เป็นการจัดการความรู้ที่ดีกับการจัดการความรู้ที่เลว การดำเนินการจัดการความรู้ตามแพชชั่นตามๆกัน ไปหรือเลียนแบบกัน เป็นการจัดการความรู้ที่เลวและผู้ให้บริการที่ปรึกษาด้านการจัดการความรู้ก็มีทั้งที่รู้จริงและรู้ไม่จริง

สรุปได้ว่า กิจกรรมการจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือระดมความรู้ในคน (Tacit Knowledge) และความรู้ในกระดาษ (Explicit Knowledge) ทั้งที่เป็นความรู้ของกลุ่มผู้ร่วมงาน เอามาใช้งาน และยกระดับความรู้ของบุคคลของผู้ร่วมงาน และขององค์กร ทำให้งานมี คุณภาพสูงส่ง พนักงานเป็นบุคคลเรียนรู้ และองค์กรเป็นองค์กรเรียนรู้ การจัดการความรู้เป็น ทักษะสืบส่วน เป็นความรู้เชิงทฤษฎีเพียงส่วนเดียว การจัดการความรู้จะคงอยู่ในลักษณะ “ไม่ทำ – ไม่รู้”

5.15 กระบวนการถ่ายทอดความรู้

5.15.1 ระบบความรู้ คือ การพัฒนาชุดความรู้ของตัวเองขึ้นมาเพื่อทำมาหากิน เพื่อการดูแลสุขภาพและหาปัจจัยสี่ที่จะช่วยให้ชีวิตมีความเป็นอยู่ที่สุขสบายตามควร (วิธิพีเคเค. 2556)

5.15.2 ลักษณะของความรู้ท้องถิ่น คือ ความสัมพันธ์ของความรู้กับบริบทฐาน ทรัพยากร ความรู้ท้องถิ่นเป็นความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรับใช้การสร้างความอยู่รอด หลักประกัน ความมั่นคงให้กับชีวิต คนที่อยู่ในบริบทสิ่งแวดล้อมแบบใด ก็จะพัฒนาระบบความรู้ขึ้นมาเพื่อ ใช้ตอบสนองความจำเป็นในการยังชีพ ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน การดูแลสุขภาพ การจัดหา ปัจจัยสี่ต่าง ๆ ชาวบ้านในชนบทไทยในทุกที่มีทุนเดิมของความรู้เหล่านี้อยู่จนรอดมาได้ อย่างไรก็ตามระบบความรู้เหล่านี้ถูกละเลยมองข้าม หรือไม่ถูกนับว่าเป็นความรู้ที่มีค่า ชุด ความรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากประสบการณ์จริงในชีวิตจริงในท้องถิ่น แทบจะไม่มีที่ยืนอยู่ใน สารระบบ ความรู้ที่ควรได้รับการถ่ายทอดในช่วงเวลานับแต่การพัฒนากระบวนการศึกษาไทย ตามแบบตะวันตก ในทุกท้องถิ่นจะมีหมอพื้นบ้านที่มีความรู้เรื่องสมุนไพรเป็นอย่างดี และมีคำ หารักษาหลายแบบที่พัฒนาขึ้นจากฐานของพืชพันธุ์ที่หาได้ในท้องถิ่นชุดของรู้นั้นมีบริบท ที่ก่อเกิดและมีผู้ใช้ประโยชน์จากรู้นั้นจริง ๆ จึงเป็นชุดความรู้ที่มีการสร้างสะสมและ ถ่ายทอดสืบทอดต่อกันมา ดังนั้นการเปลี่ยนบริบทที่เป็นที่ก่อเกิดของความรู้ชุดใดชุดหนึ่งจะ มีผลทำให้ความรู้ชุดนั้นหมดคุณค่า/คุณประโยชน์ที่เคยมี

5.16 กระบวนการสร้างและถ่ายทอดความรู้ของชุมชน กล่าวคือ ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐาน ในระบบนิเวศและฐานทรัพยากรแบบใดก็ตาม มักจะสร้างความรู้จากการลองผิดลองถูก และ สรุปบทเรียนจากปัญหาที่พบในการดำรงชีพบนฐานทรัพยากรนั้นๆ ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ อัน เป็นส่วนประกอบของการจัดองค์ความรู้ ถูกประพฤติปฏิบัติกันมานานแล้ว ตัวอย่างรูปแบบ การถ่ายทอดความรู้ เช่น การอภิปรายของเพื่อนร่วมงานในระหว่างการปฏิบัติงาน การอบรม พนักงานใหม่อย่างเป็นทางการ ห้องสมุดขององค์กร โปรแกรมการฝึกสอนทางอาชีพและการ

เป็นที่เลื่อง ซึ่งรูปแบบการถ่ายทอดความรู้มีการพัฒนารูปแบบโดยอาศัยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ที่กระจายอย่างกว้างขวางในทศวรรษที่ 20 ก่อให้เกิดเทคโนโลยีฐานความรู้ ระบบผู้เชี่ยวชาญ และคลังความรู้ ซึ่งจะทำให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ง่ายมากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายทางสังคม

1. การสร้างเครือข่าย

ประธาน ดงสิทบุตร (2551 : 39) โครงสร้างเครือข่าย (Networking) เป็นกลุ่มคน หรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันหรือดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์การ ซึ่งเครือข่าย ปรากฏในหลายลักษณะ เช่น เครือข่ายองค์กรระหว่างชุมชน เครือข่ายตามกิจกรรม เครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้ง โดยความพยายามของรัฐบาล เป็นต้น การสร้างเครือข่ายในการทำงานเพื่อพัฒนาสังคม มีแนวโน้มที่จะเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรที่พึ่งพิงซึ่งกันและกัน มากกว่าที่จะแข่งขัน การสร้างเครือข่ายจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับการแก้ไขปัญหาสังคม ที่มีความหลากหลายและซับซ้อน หรือองค์กรที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร เนื่องจากเป็นไปไม่ได้ที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งจะทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ด้วยตัวเอง จึงจำเป็นต้องอาศัย ร่วมกันระหว่างองค์กร หรือการสร้างเครือข่าย การสร้างเครือข่ายจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม และมีผลต่อสุขภาพที่เพียงพอ

2. ความหมายของการสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูล โดยมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กันก่อนหน้าที่จะทำความตกลงกันเป็นองค์การเครือข่ายมากกว่าการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง ประธาน ดงสิทบุตร (2550 : 43)

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การประสานงานรูปแบบหนึ่งที่โยงใยการทำงานของกลุ่มบุคคลหรือองค์กร ซึ่งมีกลุ่มสมาชิกที่มีความคิดเห็น ความต้องการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เหมือน ๆ กันหรือคล้ายกัน มาร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เพื่อแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองความต้องการในเรื่องนั้นๆ โดยยึดหลักการทำงานร่วมกันในรูปแบบของความเท่าเทียมกัน เคารพซึ่งกันและกันมากกว่าการเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้มีอำนาจสั่งการ (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (อบอูน). 2547 : 89)

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การพยายามเชื่อมโยงการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยที่แต่ละฝ่ายยังปฏิบัติการกิจหลักของตนเองต่อไป อย่างไม่สูญเสียเอกภาพ การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็นหรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์การที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน เสถียร จีรังสิมันต์ (2550)

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การดำเนินกิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม โดยการแสวงหาโอกาสในการรู้จักกับบุคคลใหม่ ๆ และสร้างสัมพันธ์อันดีกับบุคคลที่พึงรู้จัก รวมทั้งการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลนั้น ๆ สนธยา พลสร (2550 : 19)

ดังนั้น การสร้างเครือข่าย หมายถึง การดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเกิดกลุ่มโดยมีวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนการจัดกิจกรรมระหว่างสมาชิกเครือข่ายนั้นๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์การเครือข่าย โดยยึดหลักการทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เคารพซึ่งกันและกัน มากกว่าการเชื่อฟังคำสั่งของผู้มีอำนาจสั่งการ

3. องค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างเครือข่าย

3.1 เครือข่ายจะเกิดขึ้นได้เมื่อต้องการจะแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองความต้องการในเรื่องนั้นๆ ซึ่งลักษณะการเกิดเครือข่าย สามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1.1 เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มนุษย์เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็จะพยายามหาทางรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาหนึ่งเพื่อความอยู่รอด โดยอาจรวมตัวกันกับญาติมิตรเพื่อนฝูง จากกลุ่มที่มีแนวคิดเหมือน ๆ กัน หรือประสบปัญหาในเรื่องเดียวกัน เช่น ภาวบน้ำมันราคาแพง ทำให้ชาวประมงต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น กลุ่มประกอบอาชีพประมงในแต่ละจังหวัดหรือแต่ละอำเภออาจมีการรวมตัวกัน เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมและร่วมกันเสนอแนวทางต่างๆ ให้รัฐบาล เพื่อหาหนทางลดราคาน้ำมัน เป็นต้น

3.1.2 เกิดจากการจัดตั้ง เมื่อเกิดความพร้อมและความต้องการของผู้นำที่จะจัดตั้งเครือข่ายเพื่อให้การทำงานในเรื่องนั้น ๆ เป็นระบบ การประสานความช่วยเหลือในสิ่งที่ตนเองไม่สามารถทำได้ดีพอหรือทำไม่ได้ทั่วถึง เครือข่ายแบบนี้บางครั้งอาจจะเกิดจากความพร้อมและความต้องการภายในองค์กร หรือเกิดจากการสนับสนุนขององค์กรภายนอก เช่น รัฐบาล ภาคเอกชนต่าง ๆ เป็นต้น

3.2 ลักษณะของเครือข่าย ประกอบด้วย (Lewis , Goodman and Fandt. 2004 : 292)

3.2.1 เครือข่ายภายใน (Internal Network) เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นภายในองค์กรลักษณะ โครงสร้าง คือ การให้แต่ละหน่วยงานมีความเป็นอิสระในการผลิตงานตามความรู้ความสามารถของหน่วยงานนั้น ๆ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการผลิต และมีหน่วยงานกลางทำหน้าที่ประสานงาน

3.2.2 เครือข่ายยั่งยืน (Stable Network) เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นภายในองค์กร แต่บางส่วนมีการติดต่อกับองค์กรภายนอกเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยมีหน่วยงานกลางทำหน้าที่ประสานงานกับองค์กรภายนอก เพื่อทำสัญญาในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

3.2.3 เครือข่ายพลวัต (Dynamic Network) เป็นเครือข่ายที่มีลักษณะแตกต่างจากเครือข่ายภายในและเครือข่ายยั่งยืน โดยเครือข่ายชนิดนี้จะมุ่งเน้นไปที่การประสานกับองค์กรภายนอกแต่ละองค์กรยังมีหน่วยงานกลางเป็นหน่วยงานหลัก แต่ทรัพยากรอื่น ๆ ใช้อย่างอิสระกับองค์กรภายนอก

3.3 องค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาสังคม ประกอบด้วย อภิชัย พันธเสน (2548 : 7 - 12)

3.3.1 การสร้างความตระหนัก (Awareness Creation) เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายคำถามที่สำคัญเหล่านี้จะเกิดขึ้น เช่น การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะได้รับประโยชน์หรือเสียผลประโยชน์ด้านใดบ้างและระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะได้รับผลประโยชน์

3.3.2 การติดต่อกับองค์กรที่เป็นสมาชิก (Contact with the organization which is going to be members) หลังจากตัดสินใจเลือกองค์กรที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายได้แล้วก็เป็นขั้นตอนของการติดต่อเพื่อชักชวนให้เข้าร่วมเป็นเครือข่าย ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน โดยการสร้างความคุ้นเคย การยอมรับและความไว้วางใจ อาจเรียกขั้นตอนนี้ว่า การเตรียมกลุ่ม (Pre - group)

3.3.3 การสร้างพันธกรณีร่วมกัน (Co-Operation on mission creation) เป็นขั้นตอนของการสร้างความผูกพันต่อกันก่อนหน้าที่จะตกลงทำงานร่วมกัน โดยมีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม หรือองค์กรภายนอก เช่น การศึกษาคูณ และการเชิญวิทยากรมาถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น อาจเรียกขั้นตอนนี้ว่า กลุ่มเรียนรู้ (Learning Group)

3.3.4 การพัฒนาความสัมพันธ์ (Relationship Developme) เป็นขั้นตอน

การเริ่มดำเนินกิจกรรม โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ บทบาทสมาชิกในการทรัพยากรร่วมกัน อาจเรียกขั้นตอนนี้ว่า กลุ่มกิจกรรม (Action Group)

3.3.5 การทำกิจกรรมร่วม (Accompany on activities) เมื่อผลงานเป็นที่ปรากฏองค์ความรู้สึกได้ว่าได้รับประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์ของเครือข่ายจะแน่นแฟ้นขึ้นไปพร้อมๆ กับการเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูปของการขยายกิจกรรม หรือการขยายกลุ่มตามพื้นที่หรือลักษณะกิจกรรม

4. องค์ประกอบการสร้างเครือข่าย ดังนี้

4.1 วัตถุประสงค์ การจัดตั้งเครือข่ายต้องมีวัตถุประสงค์ชัดเจน ซึ่งสามารถกำหนดทิศทางของเครือข่าย กิจกรรมหลัก ประเภทของบุคคล และองค์กรที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกของเครือข่ายการกำหนดวัตถุประสงค์ควรให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนด เพื่อป้องกันการครอบงำจากบุคคลบางกลุ่ม วัตถุประสงค์ของเครือข่ายควรมีการทบทวนเป็นระยะๆ เพื่อประเมินความก้าวหน้า เครือข่ายมีการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด วัตถุประสงค์ยังคงมีความสำคัญและเหมาะสมสำหรับการทำงานของเครือข่ายในอนาคตหรือไม่ เครือข่ายควรมีการเตรียมตัวสำหรับการเปลี่ยนแปลง เช่น การปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป หรือเมื่อเป้าหมายแรกบรรลุผล เครือข่ายอาจจะมีการจัดหาบางสิ่งบางอย่าง เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิก หรือเมื่อประสบความสำเร็จเครือข่ายก็ต้องปรับตัวอย่างรวดเร็วเพื่อจัดการกับวัตถุประสงค์ใหม่ หรืออาจสลายตัว เป็นต้น (Starkey, 1997 : 104)

4.2 กิจกรรมที่ชัดเจน เครือข่ายต้องริเริ่มกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อสมาชิก พลังขับเคลื่อนของเครือข่ายจำดำรงอยู่ได้ด้วยกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกของเครือข่ายดำเนินกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือกัน เครือข่ายที่มีการแข่งขันกันสูงการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายจะเกิดขึ้นในวงกว้าง ซึ่งบางกิจกรรมอาจดำเนินการโดยกลุ่มแกนนำ หรือหลาย ๆ กิจกรรมอาจดำเนินการโดยสมาชิก

4.3 กลุ่มแกนนำที่ปวารณาตนเพื่อเครือข่าย แม้ว่ามีส่วนร่วมในวงกว้างจะเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานของเครือข่าย แต่ก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องกลุ่มแกนนำของเครือข่ายที่ปวารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสานงาน จัดการและส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิก บุคคลหรือองค์กรที่เป็นกลุ่มแกนนำต้องคิดว่า ขณะนี้ตนเองทำหน้าที่ให้กับสมาชิกทั้งหมด ไม่ใช่ทำงานให้กับองค์กรตนเองเท่านั้น กลุ่มแกนนำต้องไม่ยึดติดกับกิจกรรมประจำวันของตนเอง ต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากบุคลากรหรือองค์กรที่

พิจารณาตนหรือได้รับมอบหมายให้เป็นกลุ่มแกนนำ ควรมองความสำเร็จของเครือข่ายในฐานะที่เป็นเป้าหมายสำคัญของอาชีพและชีวิตกลุ่มแกนนำต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสมาชิกเครือข่าย โดยการติดต่อสังสรรค์กับสมาชิกทั่วไปอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สมาชิกสามารถติดตามความคิดเห็นและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างทันที่ หากไม่มีการติดต่อกับกลุ่มแกนนำก็มีแนวโน้มที่จะมุ่งไปสู่การรวมศูนย์อำนาจ และแยกตัวห่างจากสมาชิก

4.4 หลีกหนีถึงการรวมศูนย์อำนาจจากการมอบอำนาจ เครือข่ายและกลุ่มแกนนำ ควรกำหนดเรื่องที่จะมอบอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับสมาชิก เพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายจากการรวมศูนย์อำนาจมากเกินไป การครอบงำ การแยกตัวเองออกห่างจากสมาชิก ให้สมาชิกเป็นคณะทำงานประสานงานในเรื่องต่าง ๆ เครือข่ายไม่ควรทำให้สมาชิกตั้งความหวังไว้กับกลุ่มแกนนำมากเกินไป สมาชิกควรมีความรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมหรืออาจจะเสนอตนเองเข้ามาช่วยเหลือกิจกรรมของเครือข่าย ถ้าการดำเนินงานของเครือข่ายประสบความสำเร็จสมควรแล้วสมาชิกควรดำเนินตนเองเท่า ๆ กับกลุ่มแกนนำ

4.5 การกระจายอำนาจที่จัดตั้ง โดยองค์กรความช่วยเหลือ เครือข่ายที่จัดตั้งโดยองค์กรแห่งทุนและเครือข่ายด้านการวิจัยระหว่างประเทศ โดยทั่วไปมีจุดเริ่มต้นจากการมีเลขานุการและเจ้าหน้าที่ประจำ และมีแนวโน้มที่จะเป็นเครือข่ายที่มีรูปแบบการดำเนินการภายใต้การกำกับของแหล่งทุน แต่เครือข่ายก็ควรมอบหมายงานและกระจายอำนาจให้กับสมาชิก ซึ่งอาจทำในลักษณะการเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถจัดกิจกรรมบางเรื่องได้อย่างอิสระ ทั้งนี้เป็นการช่วยให้สมาชิกมีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างมืออาชีพ มีสถานภาพและความรับผิดชอบที่ดีขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เครือข่ายสามารถดำรงอยู่ได้เมื่อองค์กรแหล่งทุนปิดการช่วยเหลือ (Starkey. 1997 : 104)

4.6 หนุนส่วนความเป็นเจ้าของ ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะทำให้สมาชิกเกิดความรักและผูกพันกับเครือข่าย ซึ่งมีผลต่อกระบวนการตัดสินใจ การเลือกกิจกรรมและความสำเร็จของเครือข่าย วิธีการทำงานของเครือข่ายควรดำเนินไปในลักษณะประชาธิปไตย และทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกว่าพวกเขาสามารถควบคุมหรือมีบทบาทในกิจกรรม โดยอาจกำหนดกรอบอย่างไม่เป็นทางการ เปิดโอกาสให้กลุ่มแกนนำและสมาชิกสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์คัดค้านหรือให้ความร่วมมือในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งเป็นการส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วน เกิดการรวมพลังอันเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จ เครือข่ายอาจมีความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก ซึ่งรวมถึงการแข่งขันช่วงชิงทรัพยากรของเครือข่าย การได้รับเป็นเจ้าของภาพจัดการประชุม การ

ได้รับอุปการณณ์ฝึกอบรม การเป็นตัวแทนของเครือข่ายในคณะกรรมการบริหารเครือข่ายและการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและเทคโนโลยีที่ทำให้ได้เปรียบในการแข่งขันกับองค์กรอื่นๆ เพื่อให้เกิดความสามัคคีและป้องกันไม่ให้เกิดความแตกแยกระหว่างสมาชิก เครือข่ายต้องมีการดำเนินกิจกรรมอย่างเปิดเผยและให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย (Starkey. 1997 : 104)

4.7 ทรัพยากร เครือข่ายต้องการทรัพยากรเพื่อควมมีประสิทธิภาพในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย เงินทุนไม่ใช่ทรัพยากรเพียงอย่างเดียวที่เครือข่ายต้องการ โดยจะเห็นได้จากเครือข่ายหลายๆแห่งที่มีทรัพยากรมากมายแต่มีผลงานออกสู่สังคมน้อยมาก ในขณะที่เครือข่ายบางแห่งมีทุนไม่มาก แต่สามารถทำงานให้ปรากฏความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากสมาชิกมีความตั้งใจ เสียสละเวลา แรงงานและทรัพยากรส่วนตัวให้กับกิจกรรมของเครือข่าย ถ้าเครือข่ายได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกได้มากเท่าไร ก็จะยิ่งมีความเข้มแข็งมากขึ้นเท่านั้น เครือข่ายสามารถได้รับประโยชน์จากการมีความสัมพันธ์กับองค์กรท้องถิ่น หรือองค์กรระหว่างประเทศที่ช่วยให้เข้าถึงแหล่งทรัพยากร อย่างไรก็ตามเครือข่ายต้องระมัดระวังไม่ให้องค์กรที่ติดต่อดังนั้นเข้ามาครอบงำหรือรวบอำนาจการจัดการภายในเครือข่าย เครือข่ายที่พึ่งพิงองค์กรที่ให้เงินอุดหนุนเพียงแห่งเดียวมีแนวโน้มที่จะถูกครอบงำสูง เครือข่ายอาจต้องการการอุปถัมภ์จากองค์กรภายนอก เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินทางไปต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่ใช้เงินตราในสกุลท้องถิ่น ดังนั้นเครือข่ายควรลดการใช้จ่ายเพื่อเดินทางโดยเครื่องบินหรือไปต่างประเทศน้อยลง และมุ่งสร้างเครือข่ายภายในประเทศให้มากขึ้น หรือจัดการจัดประชุมนานาชาติให้มาดำเนินการภายในหรือใกล้กับประเทศของตน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในวันนี้ (Starkey. 1997 : 104)

4.8 ความเป็นไปได้และปัญหาในการเลี้ยงตนเอง เครือข่ายส่วนใหญ่ได้รับเงินอุดหนุนจากบุคคลหรือองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือหนึ่งแห่งหรือมากกว่า โดยทางตรงหรือทางอ้อม อย่างไรก็ตามเครือข่ายบางแห่งก็สามารถพึ่งตนเองได้ เช่น ขบวนการสหพันธ์การเกษตรธรรมชาติระหว่างประเทศ (IFOAM-International Federation of Organic Agriculture Movement) ที่มีองค์แกนนำอยู่ในประเทศเยอรมัน เครือข่ายนี้ได้รับเงินอุดหนุนจากสมาชิก สมาชิกมักจะทำงานในองค์กรที่สนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่าย การยินยอมให้สมาชิกใช้เวลาทำงานขององค์กรไปทำงานให้กับเครือข่ายด้วย การตั้งเครือข่ายในองค์กรทำให้เครือข่ายสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เนื่องจากสามารถใช้ทรัพยากรขององค์กร เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ โทรศัพท์และเครื่องถ่ายเอกสาร เป็นต้น ในการทำงานของเครือข่าย ได้ทำให้เครือข่ายสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประสิทธิภาพในระยะเวลาอันสั้น

4.9 สถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย การมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้เครือข่ายและผู้นำเครือข่ายได้รับการสนับสนุนและความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังสามารถดำเนินกิจกรรมได้กว้างขวาง การมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมายดึงดูดการมีส่วนร่วมและทำให้ได้รับการอุดหนุนทางการเงินง่ายขึ้น ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าจำเป็นต้องยอมทำตามกฎหมายเสมอไป เครือข่ายที่ได้รับความร่วมมือและยอมรับ ย่อมมีประสิทธิภาพมากกว่าเครือข่ายที่ถูกต่อต้านและกีดกันออกไปจากสังคม ความถูกต้องทางกฎหมายสามารถทำได้โดยการให้ผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือจากสังคมเข้าร่วมในเครือข่าย การใช้ชื่อที่ง่ายและการใช้เครื่องหมายของเครือข่ายบ่อย ๆ ก็สามารถช่วยให้ได้รับการยอมรับจากสังคมและกฎหมายคุณภาพของข้อมูลข่าวสาร ประสพการณ์หรือเทคโนโลยีที่เครือข่ายมีการส่งเสริมหรือแลกเปลี่ยนก็มีผลต่อชื่อเสียงในระยะยาวของเครือข่าย กลุ่มแกนนำของเครือข่าย ผู้ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการและผู้เขียนเอกสารเผยแพร่ควรมุ่งมั่นที่จะทำให้ข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ นั้นได้รับความเชื่อว่า มีความถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ควรเป็นเพียงการสร้างลัทธิจักรวรรดินิยมทางวิชาการ เครือข่ายการวิจัยและพัฒนา มักได้ประโยชน์จากกลุ่มแกนนำที่มีผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการ มีวิธีการทำงานแบบตีเพื่อก่อ และมีการทำความเข้าใจกับสภาพความเป็นจริงในระดับรากหญ้าอย่างใกล้ชิด (Starkey. 1997 : 104)

4.10 การเชื่อมโยงและเสริมให้สมบูรณ์ เครือข่ายแต่ละเครือข่ายต่างก็มีวัตถุประสงค์โครงการ สมาชิกและระบบบริหารจัดการที่แตกต่างกัน แต่ก็มีส่วนที่ซ้ำซ้อนกันอยู่ สะท้อนถึงขอบเขตและกลุ่มเป้าหมายของเครือข่าย การเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายเป็นการเสริมความสมบูรณ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งมีหลากหลายลักษณะ โดยอาจเป็นการเสริมในด้านภูมิศาสตร์ เช่น การเชื่อมโยงเครือข่ายที่ดำเนินการในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด จนกระทั่งถึงระดับประเทศเข้าด้วยกัน เป็นต้น การเชื่อมโยงเครือข่ายที่อยู่ในสาขาวิชาต่างกันเข้าด้วยกัน เช่น วิทยาศาสตร์ด้านสัตว วิศวกรรมทางการเกษตร สังคมวิทยา ชนบท และการขนส่ง เป็นต้น (Starkey. 1997 : 104)

4.11 การติดตามและประเมินผลเครือข่าย เครือข่ายต้องการการติดตามและการประเมินผล เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ ไม่เพียงแต่ประเมินความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์และแผนการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเท่านั้น แต่ควรมีการประเมินความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายเป็นระยะ ๆ ซึ่งการติดตามและประเมินผลเครือข่ายเป็นเรื่องยาก ดังนั้น กระบวนการกำหนดวิธีการและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่าย จึงเป็นเรื่องที่สมาชิกต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และกำหนดวิธีการ

4.12 การจัดการเครือข่าย การจัดการเครือข่ายเป็นเรื่องซับซ้อน ความสำเร็จของเครือข่ายหลายๆแห่งชี้ให้เห็นว่าเครือข่ายจำนวนมากสามารถดำเนินกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จได้ ด้วยกลุ่มของผู้จัดการมือสมัครเล่นที่มีความกระตือรือร้น ซึ่งไม่เคยผ่านการอบรมด้านการจัดการมาก่อน อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นที่เครือข่ายทั้งหมดต้องเรียนรู้ผ่านประสบการณ์หรือลองผิดลองถูก การจัดหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับการทำงาน หรือการจัดการเครือข่ายก็มีส่วนช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จได้ Starkey (1997 : 104)

4.13 การเกี่ยวข้องกับผู้ใช้ประโยชน์ เครือข่ายมุ่งเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องพยายามส่งเสริมให้ผู้ใช้ประโยชน์เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเครือข่าย

4.14 องค์ประกอบที่จะทำให้การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายประสบผลสำเร็จได้แก่
อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2550 : 104)

4.14.1 การสร้างความผูกพันและความรับผิดชอบต่อการสร้างเครือข่าย
เครือข่ายจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อผู้ปฏิบัติงานให้ความร่วมมือ เครือข่ายต้องผ่านการพูดคุยวิเคราะห์ปัญหา และมีความพร้อมที่จะทำงานร่วมกัน

4.14.2 การเตรียมตัวเตรียมใจไว้ว่าการสร้างเครือข่ายต้องใช้เวลา หมายความว่าผู้บริหารต้องใช้เวลากับการสร้างเครือข่าย หากไม่แน่ใจว่ามีเวลาเพียงพอหรือไม่ก็ควรสร้างเครือข่าย เพราะการมีเครือข่ายมีความหมายมากกว่าการมารวมกัน เพื่อทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายเฉพาะกิจเท่านั้น แต่ยังคงรวมถึงการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ และมีความเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

4.14.3 การเคารพและการไว้วางใจระหว่างกันเป็นสิ่งสำคัญ หากไม่ไว้วางใจในองค์กรหรือบุคคลที่จะเข้าไปสร้างเครือข่าย ควรเลิกความคิดเรื่องการสร้างเครือข่าย

4.14.4 โปรระลึกไว้เสมอว่าองค์กรที่รวมเป็นเครือข่ายจะต้องได้รับประโยชน์จากการสร้างเครือข่าย ดังนั้นการได้รับประโยชน์ร่วมกันจึงเป็นสิ่งจำเป็นและต้องทำความเข้าใจไว้ ตั้งแต่แรก ท่านอาจจะต้องยอมเสียสละบางอย่าง เพื่อให้การทำงานของเครือข่ายประสบความสำเร็จ นอกจากนี้องค์กรเครือข่ายต้องหมั่นสรุปบทเรียนการดำเนินกิจกรรม เพื่อวิเคราะห์หาจุดแข็งจุดอ่อน

4.14.5 การสร้างเครือข่ายที่จำเป็นต้องมีการลงนามในสัญญา ต้องให้แน่ใจว่าเป็นสัญญาที่จัดทำอย่างรอบคอบ และหากมีปัญหาหรือข้อคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ควรทำความเข้าใจร่วมกันให้เรียบร้อย เพราะหากลงนามในสัญญาแล้วก็ไม่ควรที่จะสนใจในสัญญานั้นอีก หากกลับไปตรวจสอบสัญญาแสดงว่ามีปัญหาแล้ว

4.14.6 จำไว้เสมอว่าในช่วงการร่วมเป็นเครือข่าย หรือประสานงานนั้น สถานการณ์อาจมีการเปลี่ยนแปลง เราจึงควรตระหนักถึงปัญหาขององค์กรเครือข่าย และมีความยืดหยุ่นในการปรับแก้ให้สอดคล้องกันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

4.14.7 ต้องแน่ใจว่าที่องค์กรของท่านและองค์กรที่เป็นเครือข่าย มีความคาดหวังที่ตรงกันตลอดระยะเวลาที่ตกลงดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เมื่อใดก็ตามที่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่มีความสุขกับการดำเนินกิจกรรม แสดงว่าความล้มเหลวของเครือข่ายกำลังรออยู่ข้างหน้า

4.14.8 ตระหนักในความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมในพื้นที่และวัฒนธรรมองค์กร อย่าคาดหวังว่าองค์กรเครือข่ายจะสนองตอบต่อปัญหาเหมือนกับสิ่งที่ท่านต้องการเสมอไป

4.14.9 ตระหนักในความเป็นอิสระขององค์กรที่ร่วมเป็นเครือข่าย

4.14.10 รับผิดชอบในความสำเร็จ หรือความล้มเหลวรวมกัน

ดังนั้น องค์กรประกอบที่มีผลต่อการสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย การสร้างความตระหนัก การติดต่อกับองค์กรที่เป็นสมาชิก การสร้างพันธมิตรร่วมกัน การพัฒนาความสัมพันธ์และการทำกิจกรรมร่วมกัน

สรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายเป็นการดำเนินกิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนการจัดกิจกรรมระหว่างสมาชิกเครือข่ายนั้น ๆ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย โดยยึดหลักการทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เคารพซึ่งกันและกันมากกว่าการเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งผู้มีอำนาจสั่งการ โดยองค์กรประกอบที่มีผลต่อการสร้างเครือข่าย ประกอบด้วย การสร้างความตระหนัก การติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นสมาชิก การสร้างพันธมิตรร่วมกัน การพัฒนาความสัมพันธ์ และการทำกิจกรรมร่วมกัน การสร้างเครือข่ายจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติ และมีผลต่อสุขภาวะชุมชน

วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. ความสำคัญ

กาญจนา แก้วเทพ (2553 : 18 - 21) ระบุว่าในช่วง 3 – 4 ทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ 20 ในแวดวงวิชาการก็จะได้รู้จักกับงานวิจัยแบบใหม่ๆ สไตส์แปลกๆ เช่น งานวิจัยเชิงนโยบาย งานวิจัยประเมินผล งานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ (Participatory – Action – Research – PAR) และในช่วง พ.ศ. 2541 – 2551 สังคมไทยก็ได้คุ้นเคยกับสายพันธุ์ใหม่ของงานวิจัยรุ่นล่าสุด คือ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ตลอดของเส้นทางของการพัฒนา และการแตกตัวของงานวิจัยประเภทต่างๆ นี้ส่วนประกอบที่มักจะปรับเปลี่ยนไปอย่างสำคัญก็คือ เป้าหมาย โจทย์การวิจัย และวิธีวิทยาการวิจัยที่ใช้สำหรับบริบทสังคมไทยที่ให้กำเนิดต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น ผู้เขียนคาดเดาว่า เหตุผลหนึ่งน่าจะสืบเนื่องมาจากการรับรู้ของผู้คนทั่วไปในชีวิตประจำวัน “วิธีการวิจัยนั้นเป็นกระบวนการที่น่าเชื่อถือในการแสวงหาความรู้ ความจริง” แต่ว่ากระบวนการวิจัยก็มี “ข้อเรียกร้องทางวิชาการที่ค่อนข้างเข้มงวด” เช่น ต้องมีการอ่านงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูล (บางทีก็เกินเลยไปถึงต้องมีการใช้สถิติ) ต้องเขียนรายงานการวิจัยต้อง ข้อเรียกร้องเช่นนี้ทำให้การทำงานวิจัยจำกัดวงอยู่แต่ในสถานการศึกษา ในแวดวงนักวิชาการและนักศึกษาเท่านั้น โจทย์ CBR “หากกระบวนการวิจัยเป็นวิธีการวิธีการที่ดีมีประสิทธิภาพในการแสวงหาความรู้ทำอย่างไรจึงจะติดตั้งกระบวนการนี้ให้แก่ประชาชน ชาวบ้านทั่วไปได้เล่า” คำตอบก็คือ จำเป็นต้อง “ผ่อนปรน” ความเข้มงวดทางวิชาการลงบ้าง แต่ทว่าส่วนที่ผ่อนปรนนั้นต้องเป็นระดับเปลือกและกระพี้เท่านั้น ส่วนแก่นแท้ของกระบวนการวิจัยนั้น ไม่ว่าจะป็นงานวิจัยสายพันธุ์ใดก็ต้องรักษา DNA ส่วนนี้เอาไว้ แต่อะไรคือแก่นของกระบวนการวิจัย

กล่าวเฉพาะวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในสังคมไทย สันนิษฐานว่า งานวิจัยสายพันธุ์ใหม่ CBR นี้ น่าจะเป็นลูกผสมที่มีพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์มาจาก 3 แหล่ง คือ งานวิจัยวิชาการ งานพัฒนา และวิถีแบบชาวบ้าน ซึ่งจะมาแสดงออกในวิธีวิทยาของ CBR (กาญจนา แก้วเทพ, 2553 : 18 - 21)

1.1 จากงานวิจัยวิชาการ งานวิจัย CBR ยังคงรักษา “แก่น” ขึ้นตอนต่างๆ ที่จำเป็นของวิธีการทางวิทยาศาสตร์เอาไว้ โดยอาจจะมีการ “คัดออก ทดลอง ทดแทน แปรรูป” บางอย่างเข้าไป เช่น ในขณะที่นักวิจัยที่เป็นชาวบ้าน ไม่มีการเตรียมฐานความรู้ด้วยการอ่านทบทวนวรรณกรรม (Review Literature) แต่ CBR ก็ได้ใช้รูปแบบของ “การจัดการความรู้”

(Knowledge Management) มาทดแทน เช่นแบบการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ที่มีประสบการณ์ร่วมกันอย่างมีการจัดระบบของการประชุม (Planned Meeting)

1.2 จากงานพัฒนา คือ การรักษาเป้าหมายที่จะนำเอา “ความรู้ที่ค้นพบไปค้นคิดกิจกรรมเพื่อการปรับปรุง แก้ไขสภาพแวดล้อมให้เปลี่ยนแปลงไปนาทางที่ดีอย่างมีแผน มีข้อมูลข้อเท็จจริงรองรับ” (Planned Change)

1.3 จากวิถีแบบชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านผู้จะกลายมาเป็น “นักวิจัย” ใน CBR มีวิถีการดำรงชีวิตและมีวิธีคิดที่แตกต่างไปจากทั้งนักวิชาการ นักพัฒนา ดังนั้นในทุกขั้นตอนของวิถีทฤษฎีจึงต้องถูกกำกับด้วยวิถีแบบชาวบ้าน ทั้งนี้ เพื่อให้ “ความรู้ที่เกิดจากงานวิจัย” นั้นสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Applicable) ตัวอย่างวิธีคิดแบบชาวบ้านในเรื่อง “การแก้ปัญหาหนี้สิน” นั้นจะมีหลากหลาย (Diversity) (มีวิธีคิดเป็น Spectrum Range เป็น Option) เริ่มตั้งแต่ “ปลดหนี้สินได้หมด ปลดหนี้สินได้บางส่วน ลดหนี้สินได้เป็นส่วนใหญ่ไม่เพิ่มหนี้ ไปจนกระทั่งอยู่กับหนี้ว่ามีสติ” เป็นต้น

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า เมื่องานวิจัย ประเภทต่าง ๆ มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนแตกต่างออกมา ส่วนประกอบที่เปลี่ยนแปลงไปจะมีอยู่ 2 ส่วนหลัก ๆ ส่วนแรก คือ เป้าหมาย / โจทย์การวิจัย ส่วนที่สอง คือ วิธีวิทยา ในที่นี้ ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงวิธีวิทยาเป็นสำคัญ

วิธีวิทยาเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยวิธีการแสวงหาความรู้ หรือเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วย “ชุดของวิธีการ” (Set of method) กล่าวคือ เป็นศาสตร์ที่พยายามทำความเข้าใจกับ “วิธีการหาความรู้” หลากๆแบบว่ามีลักษณะอย่างไร มีข้อเด่นข้อด้อย รวมทั้งรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการแต่ละอย่างนั้นเป็นอย่างไร

ดังนั้น สำหรับ “การวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยใหม่เอี่ยมล่าสุดนั้นไม่ว่างานวิจัยประเภทนี้จะไปผสมพันธุ์กับด้านแบบใดๆ ก็ตาม แต่ทว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นก็ยังคงต้องรักษา “แก่นวิธีวิทยาของวิธีการวิทยาศาสตร์” เอาไว้ ซึ่งในกรณีของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสังคมไทยนั้น พบว่า คุณค่าของ “แก่น” ดังกล่าวยังคงติดแน่นอยู่ในวิธีวิทยาของ CBR ซึ่งทำให้เราสามารถนิยามความหมายได้อย่างแน่นอนว่า “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานวิจัยที่มีหลักวิชาการ” ประเภทหนึ่ง

จากแนวคิดดังกล่าวการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิทยาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยประยุกต์ขั้นตอนและนำขั้นตอน ไปใช้ทั้งในงานวิจัยเชิงปริมาณและงานวิจัยเชิงคุณภาพ

บริบทของชุมชนบ้านแฮด

1. ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่

เทศบาลตำบลบ้านแฮด (2557 : 3-10) ชุมชนบ้านแฮด ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น มีพื้นที่ 1.31 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรจำนวน 1,644 ราย แยกเป็น ชาย จำนวน 819 ราย หญิง จำนวน 825 ราย จำนวนหลังคาเรือน 459 ครัวเรือน ชุมชนบ้านแฮด หมู่ 2 ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง สำหรับประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านแฮด หมู่ 2 จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย รับราชการหรือประกอบอาชีพอิสระตามความสามารถของตนเอง บางส่วนประกอบกรอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม อุตสาหกรรมในครัวเรือน หรือรับจ้างในโรงงานซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลบ้านแฮด ประชากรส่วนใหญ่ยังมีฐานะปานกลางถึงยากจน ลักษณะพื้นที่โดยรวมของชุมชนในเขตเทศบาลฯ จะเป็นสังคมชนบท

2. ศักยภาพของพื้นที่

2.1 ความมั่นคงด้านอาหาร

2.1.1 มีแหล่งการผลิตและกระบวนการผลิตที่เหมาะสม ปลอดภัยต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค และเป็นมิตรต่อระบบนิเวศน์ ได้แก่ ศูนย์ผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ, ศูนย์ผลิตน้ำมันไบโอดีเซล

2.1.2 มีฐานการผลิตที่สามารถรองรับต่อความต้องการที่มีการขยายตัวของชุมชนในอนาคต ได้แก่ ศูนย์บ่มเพาะความรู้ชุมชนตามหลักสารานิยธรรม

2.1.3 ชุมชนมีการผลิตอาหารไว้บริโภคในชุมชนเองเป็นส่วนใหญ่ ลดการใช้พลังงานและการเดินทางสู่ตลาด ได้แก่ จัดฝึกอบรมส่งเสริมอาชีพระยะสั้นหลักสูตรการผลิตน้ำยาล้างจาน, ผงซักฟอก และน้ำยาปรับผ้านุ่ม

2.1.4 การจัดฝึกอบรมส่งเสริมอาชีพระยะสั้นหลักสูตรการผลิตน้ำยาล้างจาน, ผงซักฟอก และน้ำยาปรับผ้านุ่ม

2.2 ระบบการผลิตที่เหมาะสมกับภูมิสังคม

2.2.1 มีการประกอบอาชีพที่สุจริต มั่นคง เหมาะสมกับความสามารถ ประสพการณ์ของบุคคล และศักยภาพที่มีภายในชุมชน

2.2.2 มีรายได้ที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีผลกำไรตามสมควร ไม่ขาดทุน ได้แก่ จัดฝึกอบรมส่งเสริมอาชีพพระยะสันการแปรรูปผลิตภัณฑ์เครื่องจักรสาน

2.2.3 มีความคิดริเริ่มในการพัฒนาการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก ได้แก่ ศูนย์ผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ ศูนย์ผลิตผักกาดหัวศูนย์ผลิตแปรรูปสมุนไพร (ลูกประคบ)

2.3 ครอบครัวยุคใหม่ในชุมชนเข้มแข็ง

2.3.1 เป็นครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ของพ่อ-แม่-ลูก ตลอดจนผู้อาวุโสในครอบครัวที่อยู่อาศัย มีเวลาให้แก่งาน ได้แก่ การฝึกอบรม โครงการเสริมสร้างครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็ง

2.3.2 มีกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับสมาชิกในครัวเรือน เกิดการมีส่วนร่วมและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ได้แก่ ฝึกอบรม โครงการเสริมสร้างครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็ง

2.3.3 ครัวเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนมีความสัมพันธ์เอื้ออาทรต่อกัน มีความสามัคคี ไม่แตกแยก แบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ ฝึกอบรมป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก สตรีและบุคคลภายในครอบครัว

2.4 สภาพเศรษฐกิจที่มั่นคง

2.4.1 ชุมชนมีการวางแผนด้านเศรษฐกิจ จัดสรรทรัพยากรต่างๆ เพื่อการผลิต การบริโภค และการลงทุนที่สมดุล ได้แก่ จัดทำแผนชุมชนเพื่อครอบคลุมการพัฒนาทุกด้าน

2.4.2 ทำบัญชีครัวเรือนเพื่อใช้ในการตัดสินใจบริโภคอุปโภคและมีการออมทรัพย์ไว้ใช้ในยามจำเป็น ได้แก่ ชุมชนมีการทำสมุดบัญชีครัวเรือน (รับจ่าย)

2.4.3 มีการวางแผนด้านสร้างรายได้ ลดรายจ่าย สร้างและใช้หนี้สิน ลดการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย ได้แก่ การจัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง

2.5 ความพร้อมของปัจจัยพื้นฐาน

มีสวัสดิการด้านอนามัย และสาธารณสุข ครอบคลุมตลอดชีวิต รวมทั้งเด็ก คนแก่ พิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้ป่วยยากจน ได้แก่ ศูนย์บริการสาธารณสุขชุมชน/การสงเคราะห์ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ, ผู้พิการและเอดส์และชมรมผู้สูงอายุ

2.6 ระบบกลุ่มและองค์กรสวัสดิการ

2.6.1 มีระบบกลุ่มและองค์กรในชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษา ศาสนา ออมทรัพย์ สวัสดิการสังคม เยาวชน ป้าชุมชนและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุชมรม

อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) ชมรมกลุ่มสตรีแม่บ้าน และชมรมอื่น ๆ ถือเป็นพลังขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นที่สำคัญ

2.6.2 เชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อรับการสนับสนุนด้านการเรียนรู้ ประสบการณ์และวิชาการ ได้แก่ จัดอบรมพัฒนาศักยภาพเครือข่ายชุมชนร่วมกับองค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

2.6.3 องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน มีการดำเนินงานแบบโปร่งใส ใช้ระบบธรรมาภิบาล มีส่วนร่วมจากกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ จัดให้ความรู้การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านความโปร่งใส

2.7 กระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญา

2.7.1 มีการจัดการความรู้ภายในชุมชน นำภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ผ่านระบบการศึกษาที่มีในท้องถิ่น ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมอาชีพระยะสั้น หลักสูตรการแปรรูปผักกาดหัว

2.7.2 อนุรักษ์ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ สืบทอดให้แก่คนรุ่นต่อไป สามารถผสมผสานกับความรู้วิทยาการในปัจจุบัน ได้แก่ จัดอบรมให้ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยและการแปรรูปสมุนไพร

2.8 การจัดสรรใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

2.8.1 วางแผนการจัดสรรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ประโยชน์ในการผลิต บริโภคและอนุรักษ์ได้แก่ โครงการรณรงค์ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันโรคประจำถิ่นต่าง ๆ

2.8.2 มีการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชนให้ยั่งยืน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันสภาพแวดล้อมของชุมชนได้แก่ โครงการอบรมให้ความรู้การจัดการขยะมีพิษ คัดสัณนิคค์อนทิ้ง

2.9 ข้อดี / จุดเด่นของพื้นที่

2.9.1 มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่เป็นที่ราบสูง ประชากรใช้พื้นที่ในการเพาะปลูก ทำไร่ ทำนา และทำสวน

2.9.2 มีการรวมกลุ่มเช่น กลุ่มเกษตรกรผสมผสาน, กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มอสม. ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน

2.9.3 มีปราชญ์ชุมชนชาวบ้าน คือ พ่อจ๋มแม่จ๋ม ซึ่งเป็นบุคคลที่ชาวบ้านเคารพและนับถือ

2.10 ข้อเสีย / จุดด้อยของพื้นที่

ข้อเสีย ยังไม่มีการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมปัญหาของพื้นที่มี
ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาความยากจน ปัญหาหนี้สิน ทำเกษตรเชิงเดี่ยวและปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ

3. ผู้มีความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆในชุมชน

3.1 ด้านแพทย์แผนไทย / สมุนไพร / หมอพื้นบ้าน ได้แก่

3.1.1 นางดอกไม้ อุทธา	รายละเอียด	นวดแผนไทย
3.1.2 นางทองพูล สอนสมนึก	รายละเอียด	นวดแผนไทย
3.1.3 นางโสม จิมมาลี	รายละเอียด	นวดแผนไทย

3.2 ด้านผู้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม / ประเพณีท้องถิ่น ได้แก่

3.2.1 นายเสถียร ทายงค์	รายละเอียด	ประเพณีท้องถิ่น
3.2.2 นายบัวเรียน จุฬาคำ	รายละเอียด	ประเพณีท้องถิ่น

3.3 ด้านงานฝีมือต่าง ๆ ได้แก่

3.3.1 นายวิไลย์ ทิพพิศรี	รายละเอียด	จักสาน
3.3.2 นายสงกา ศรีบุคคา	รายละเอียด	ช่างไม้ ช่างปั้น
3.3.3 นางปรานี โคธิสาร	รายละเอียด	ทอผ้า

3.4 ด้านผู้มีความรู้ด้านการเกษตร ได้แก่

3.4.1 นางสุพิน สังคำพันธ์	รายละเอียด	เพาะปลูก ขยายพันธุ์
3.4.2 นางประยูร สังคำพันธ์	รายละเอียด	เพาะปลูก ขยายพันธุ์
3.4.3 นายบัวเรียน จุฬาคำ	รายละเอียด	เพาะปลูก

3.5 ด้านผู้มีความรู้ด้านการนอมอาหาร / การจัดทำอาหาร ได้แก่

3.5.1 นางสมบัติ เสนาสู	รายละเอียด	การจัดทำอาหาร
3.5.2 นางสุวรรณ พันโนพัฒน์	รายละเอียด	การจัดทำอาหาร
3.5.3 นางสาวท ศรีบุคคา	รายละเอียด	ทำหม่า
3.5.4 นางสมจิตร ร้อยดี	รายละเอียด	ทำปลาร้า

3.6 ด้านผู้มีความรู้พิธีกรรมทางศาสนา / ขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่

3.6.1 นายโย อุทธา	รายละเอียด	พิธีกรรมทางศาสนา
3.6.2 นายบุญหลาย พรหมคง	รายละเอียด	ขนบธรรมเนียมประเพณี
3.6.3 นางบุญชู พินิจกุล	รายละเอียด	ศาสนา/ขนบธรรมเนียม

3.7 ด้านผู้มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการกลุ่ม / คน ได้แก่

3.7.1 นายเคน โคะศิสาร	รายละเอียด	ชุมชน / ผู้นำกลุ่ม
3.7.2 นางบุญทิด ล้อมทอง	รายละเอียด	กลุ่มสตรีแม่บ้าน
3.7.3 นางทองปาน ปาณา	รายละเอียด	ผู้ถือศีล

3.8 ผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษด้านอื่นๆ (ระบุ)

3.8.1 นายเสถียร ทายงค์	รายละเอียด	ติ๊กทองยาวพื้นบ้าน
3.8.2 นายสมจิต ธาตุดี	รายละเอียด	ติ๊กทองยาวพื้นบ้าน
3.8.3 นางชุตติกานต์ ประเสริฐภักดี	รายละเอียด	ช่างเสริมสวย

4. กลุ่มในชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์/สวัสดิการ/กองทุน 1 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่ม 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว กลุ่มผลิตน้ำมันไบโอดีเซล กลุ่มทำปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด ธุรกิจชุมชน โรงสี ร้านค้า 1 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มโรงสีชุมชนบ้านแฮด เครือข่ายชุมชนบ้านแฮด 1 กลุ่ม ได้แก่ เป็นเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดขอนแก่น กลุ่มอาสาสมัคร 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มเยาวชน 1 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน บ้านแฮด กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากร/สิ่งแวดล้อมชุมชนบ้านแฮด มีการจัดตั้งกลุ่มนี้ขึ้น กลุ่มอื่นๆ 1 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชมรมกีฬาบ้านแฮด

5. องค์กรในชุมชน ได้แก่

5.1 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนประชาพัฒนาบ้านแฮด 2) โรงเรียนเทศบาลบ้านแฮด

5.2 วัด ได้แก่ วัดสวรรค์บ้านแฮด

5.3 ตลาด ได้แก่ ตลาดนัดซื้อขายตามชุมชน

5.4 โรงพยาบาล / สถานพยาบาล บ้านแฮด ได้แก่ ศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลตำบลบ้านแฮด

5.5 หน่วยงานบริการของราชการ ได้แก่ 1) สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านแฮด

2) ที่ว่าการอำเภอบ้านแฮด 3) สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบ้านแฮด 4) สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านแฮด 5) สำนักงานปศุสัตว์อำเภอบ้านแฮด 6) สำนักงานที่ดินอำเภอบ้านแฮด

5.6 สถานีวิทยุ / หอกระจายข่าว ได้แก่ 1) หอกระจายชุมชนบ้านแฮด ศาลากลางบ้าน 2) หอกระจายข่าวสำนักงานเทศบาล 3) สถานีวิทยุ คลื่น FM 100.00 MHz มิตรภาพเรดิโอ

5.7 สนามกีฬา ได้แก่ 1) สนามกีฬาโรงเรียนประชาพัฒนาบ้านแฮด 2) สนามกีฬาที่ว่าการอำเภอบ้านแฮด 3) สนามกีฬาด้านยาเสพติดของเทศบาลตำบลบ้านแฮด

5.8 ศาลากลางหมู่บ้าน / ห้องสมุด / ศูนย์เรียนรู้ ได้แก่ 1) ศาลากลางบ้าน 2) ศูนย์เรียนรู้อำเภอบ้านแฮด

5.9 แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ หนองกุดแคนกำลังมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในชุมชนและประชาชนใกล้เคียง

5.10 สมาคม / ชมรม ได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุบ้านแฮด

5.11 โทรศัพท์สาธารณะ ได้แก่ 1) ตั้งอยู่ที่ศาลากลางบ้าน หมู่ 2 2) ตั้งอยู่ที่แยกทางเข้าถนนศูนย์ราชการ 3) ตั้งอยู่ที่ว่าการอำเภอบ้านแฮด

6. ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน (ดังตารางแสดงที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านแฮด

ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน	ความสำคัญต่อชีวิตชุมชน
ดิน ได้แก่ ดินร่วนปนทราย	ประชาชนใช้เป็นพื้นที่ในการเพาะปลูก และเป็นที่ดินสร้างบ้านอยู่อาศัย
แหล่งน้ำ ได้แก่ หนองกุดแคน	ประชาชนใช้น้ำในการอุปโภค การเกษตร และเลี้ยงสัตว์
ป่าไม้ ได้แก่ ป่าชุมชน	บ้านแฮด หมู่ที่ 2 ไม่มีพื้นที่ป่าชุมชน
น้ำมัน ได้แก่ ไบโอดีเซล	บ้านแฮด หมู่ที่ 2 มีโรงผลิตน้ำมันไบโอดีเซลที่ประชาชนนำน้ำมันไบโอดีเซลไปใช้รถทางการเกษตร
สัตว์ป่า	บ้านแฮด หมู่ที่ 2 ไม่มีสัตว์ป่า เพราะ ไม่มีพื้นที่ป่า
พันธุ์พืช ได้แก่ พืชพรรณ / สมุนไพร ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด ใบชะพลู	ประชาชนใช้ในการประกอบอาหาร และใช้ทำเป็นยาสมุนไพร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

จำเนียร บุญมาก (2553 : 94-95) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาการจัดการองค์ความรู้ด้านธุรกิจเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์มีความรู้ความเข้าใจในทุกด้าน คือ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการบัญชีและด้านการเงิน อยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ต้องการความช่วยเหลือทางด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการจัดการ ด้านการบัญชีและการเงิน ส่วนการประเมินผลเครื่องมือทางการเงินของกลุ่ม ทำการประเมิน ดังนี้

- 1) การประเมินแบบฟอร์มการวางแผนกำไร
- 2) การประเมินแบบฟอร์มการบันทึกเงินสดรับ-จ่าย
- 3) การประเมินแบบฟอร์มงบกำไรขาดทุน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เข้าใจการบันทึกบัญชี และไม่สามารถพยากรณ์ยอดขายและต้นทุนการผลิตได้ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เข้าร่วมกิจกรรมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือธุรกิจเกษตรอินทรีย์ มีทั้งหมด 10 กลุ่ม โดยการเข้าร่วมเครือข่ายเกิดจากมีแนวคิดหรือความต้องการที่คล้ายกัน คือ ต้องการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และลดต้นทุนการผลิตที่เกิดจากการทำการเกษตรเคมี ซึ่งเครือข่ายที่สร้างขึ้นมีการกำหนดโครงสร้างและหน้าที่ของคณะกรรมการที่ชัดเจน สำหรับการพัฒนาเครือข่ายจะใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อย และการศึกษาดูงานระหว่างกันภายในเครือข่าย ซึ่งก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ระหว่างสมาชิกด้วยกันภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่มด้วยกันภายในเครือข่ายเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของเครือข่าย เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน และมีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน รวมทั้งได้มีการจัดทำเว็บไซต์ของเครือข่าย ทำให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านเกษตรอินทรีย์อื่นๆและต่อผู้สนใจทั่วไปอีกด้วย ส่วนการพัฒนากระบวนการจัดการองค์ความรู้ด้านธุรกิจเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ พบว่า กลุ่มผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์มีรูปแบบการจัดการธุรกิจเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลาย ซึ่งความรู้ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในเรื่องของการจัดการ การผลิต การตลาด การเงินและบัญชีได้นำมาจัดทำเป็นต้นแบบของระบบการจัดการองค์ความรู้ของธุรกิจเกษตรอินทรีย์โดยฐานข้อมูลมายเอสคิวแอล มาพัฒนาใช้ชื่อเว็บไซต์ว่า ชุมชนคนเกษตรอินทรีย์ ภายใต้

สุชาดา น้าใจดี (2552 : 211-235) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนด้านเกวียนเป็นชุมชนเรียนรู้ โดยมีการสร้างความรู้เป็นของตนเอง คือเริ่มที่ชาวเขาเข้ามาพักอาศัยในชุมชนและนำดินที่อยู่ในชุมชนมาทำเครื่องปั้นดินเผา เมื่อคนในชุมชนดั้งเดิมเห็นจึงสนใจเรียนรู้ ประกอบกับชุมชนมีแม่น้ำมูลไหล

ผ่านทำให้มีตะกอนดินสะสมบริเวณที่น้ำไหลผ่านและลำน้ำแยกที่เรียกว่า “ตะกุด” จะมีดินที่มิ
 แร่เหล็กผสมอยู่มากจึงเหมาะแก่การนำมาทำเครื่องปั้นดินเผา ในระยะแรกคนเรียนรู้การทำ
 เครื่องปั้นดินเผาเพื่อเป็นอุปกรณ์ไว้ใช้สอย ซึ่งถือเป็นระยะของการสร้างความรู้ ต่อมาเมื่อมีคน
 จากภายนอกเห็นว่าเครื่องปั้นดินเผาใช้สอยได้ อาทิ กลุ่มพ่อค้าชาวจีน กลุ่มนักวิชาการ ผู้รู้ ที่มี
 ความรู้ด้านศิลปะและการออกแบบจึง ได้มีการนำความรู้ใหม่เข้ามาในชุมชน เมื่อคนในชุมชน
 เห็นประโยชน์ว่าทำแล้วขายได้ จึงเกิดการเรียนรู้โดยดึงความรู้จากภายนอก และประกอบกับ
 ถูกค้าได้เข้ามาบอกถึงความต้องการจึงเกิดการเรียนรู้ใหม่จนพัฒนาการเครื่องปั้นดินเผาใน
 รูปแบบใหม่จนขยายไปสู่การผลิตเชิงอุตสาหกรรมที่เน้นทำในเชิงพาณิชย์ ทำให้ชุมชนด้าน
 เกวียนพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ที่มีการใช้ความรู้เป็นตัวผลักดัน

ในการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ ตามช่วงเวลาการ
 เปลี่ยนแปลงของชุมชน (Transitional Period) โดยใช้แนวคิดการจัดการความรู้ สามารถอธิบาย
 ได้ดังนี้ 1) การสร้างความรู้ของชุมชนเริ่มเมื่อคนในชุมชนเรียนรู้และดึงความรู้ในการทำ
 เครื่องปั้นดินเผาจากชาวข่าเข้ามาในชุมชน โดยเน้นการทำเครื่องปั้นดินเผาเพื่อให้อยู่ชีพ การ
 เรียนรู้ฝึกทำเครื่องปั้นดินเผาจนเกิดความเชี่ยวชาญและถ่ายทอดให้คนในครอบครัวจากการ
 ถ่ายทอดความรู้ในชุมชน ความรู้จึงยังคงอยู่เป็นความรู้ของชุมชน 2) กระบวนการเรียนรู้หรือใช้
 ความรู้เข้าไปพัฒนากระบวนการงาน (การผลิต) โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และทำงาน ในช่วงนี้
 คนในชุมชนมีการเปิดรับความรู้ใหม่ๆ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์จากคนนอกชุมชนเข้ามาต่อ
 ยอดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม จนเกิดการทำเครื่องปั้นดินเผาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ (New
 Product) สามารถขายได้ราคาดี ดังนั้นความรู้ของชุมชนจึงมีทั้งความรู้ดั้งเดิมและความรู้ใหม่
 ทำให้ความรู้ในชุมชนเกิดการกระจายวงกว้างมากขึ้นและคนเกิดการเรียนรู้หรือทำงานเกิดความ
 ชำนาญ จึงเกิดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เรียกว่าครูภูมิปัญญาที่ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในชุมชน
 ทำให้คนในชุมชนสามารถเข้ามาแลกเปลี่ยนความรู้ได้ตลอดเวลา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของคนใน
 ชุมชนที่ทำให้ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญายังคงอยู่ในชุมชน 3) การนำความรู้จากปัจเจกชน ความรู้
 ภายนอกเข้าไปผสมผสานกับกระบวนการทำงานภายในแล้วก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา
 ใหม่ที่สร้างมูลค่าเพิ่มแก่ชุมชน การพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ของชุมชนตำบลด้านเกวียนจึง
 เปลี่ยนไปตามการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพราะมีกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการเปิดรับ
 ความรู้ใหม่เข้าต่อยอดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาใน
 รูปแบบใหม่ๆที่มีการผสมผสานระหว่างความรู้ดั้งเดิมและความรู้ใหม่ที่ดูแตกต่างจากเดิมและ
 สร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) สามารถสร้างรายได้ให้คนในชุมชน และจากการที่ชุมชนนี้มี

โครงสร้าง (Structure) แบบเครือข่าย จึงทำให้คนในชุมชนรู้จักและรักใคร่กลมเกลียวกัน สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ทุกเรื่อง อีกทั้งเมื่อคนในครัวเรือนไปไหนไปไหนไปได้รับความรู้ใหม่ๆเกี่ยวกับการทำเรื่องบ้านดินเผา จะนำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยน (Share) กับคนในชุมชน จึงเกิดการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ๆออกมาอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนผลักดันให้ชุมชนด้านเกวียนพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ คือ 1) ผู้นำชุมชนที่มีทั้งผู้นำธรรมชาติและผู้นำทางวิชาการ 2) ธุรกิจรายได้ การลงทุน และ 3) โครงสร้างชุมชนที่เป็นแบบเครือข่าย

พระครูนนทวิวัฒน์ วิธมฺโม (2550 : 21) ได้ทำการวิจัยเรื่อง“การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม 6 : กรณีศึกษาเทศบาล ตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัย พบว่า เทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีได้บริหารงานตามหลักสาราณียธรรมทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 3.61 เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า มีการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม 6 อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาลตำบลปลายบาง ตามหลักสาราณียธรรม 6 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปลายบาง มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามเพศ และอายุ อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ 0.06 ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษาและอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลปลายบางตามหลักสาราณียธรรม 6 ไม่แตกต่างกัน แนวทางการนำหลักสาราณียธรรม 6 ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานเทศบาล ตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ด้านเมตตาการุณยธรรมเจ้าหน้าที่ไม่ควรเลือกปฏิบัติในการให้บริการแก่ผู้มาใช้บริการ ควรให้บริการตามลำดับในการมาใช้บริการ เพื่อความเป็นธรรมแก่ผู้รับบริการ ด้านเมตตาจริกรรม เจ้าหน้าที่ที่กล่าววาจาสุภาพต่อผู้มาใช้บริการ ด้านเมตตาโมกกรรม เจ้าหน้าที่ต้องยึดถือผลประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตัว ให้เกียรติ ประชาชนที่มาติดต่อและต้อนรับด้วยไมตรีจิตที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ด้านสาธารณ โภคิ เจ้าหน้าที่ต้องมีความซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่สินจ้างรางวัล บริการด้วยความเต็มใจ และมีความรับผิดชอบ ด้าน สีสสามัญญาตา ควรมีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เห็นแก่พวกพ้องสำคัญกว่าประเทศชาติ หรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ด้านทิวฐิสามัญญาตา ยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และนำมาแก้ไขปรับปรุงตามสภาพจริง

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Laley HariSon. (1998 : 192) ได้วิจัยเรื่องการเรียนรู้ของชุมชน และทุนทางสังคม “เพียงแต่การพูดคุยกันเล็กน้อย” โดยตั้งสมมติฐานการวิจัยว่าคุณภาพและปริมาณ (ผลผลิต) ของกิจกรรมระหว่างกัน (Interactivity) จะพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน การเก็บข้อมูลจากชุดตัวชี้วัดการเรียนรู้ของชุมชน การบันทึกเสียง การสัมภาษณ์และเขียนบันทึกของผู้เข้าร่วมวิจัย จำนวน 30 คน ผู้วิจัยกล่าวว่าชุมชนภูมิภาคจะมีศักยภาพในความชำนาญของผู้คน ทรัพยากร และสิ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าที่คนส่วนใหญ่จะรู้ โดยทุนทางสังคมเป็นคำที่ถูกใช้ในองค์กรในสังคม การทำงานร่วมกันภายใต้จิตวิญญาณ (Spirit) ของชุมชน ซึ่งมีลักษณะพิเศษคือเป็นการทำงานด้วยใจ ประเพณีเครือข่ายที่เข้มแข็ง มีบรรทัดฐานทางสังคมและความไว้วางใจที่เข้มแข็ง นอกเหนือจากคุณลักษณะเหล่านี้เครือข่ายการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการเป็นสิ่งที่คุณส่วนใหญ่มักไม่นึกถึงและนำมาใช้ เพราะกิจกรรมเหล่านี้ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ทุกวันและมีมากมาย การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นที่สโมสรท้องถิ่น หรือการรวมกลุ่ม เช่น การพบปะสมาคมของกลุ่มสตรี โรตารีคลับ สถานที่เล่นกีฬา การรวมตัวของกลุ่มเพื่อน การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ระหว่างการรอรถกลับบ้านของเด็ก การพูดคุยกับข้างบ้าน การผ่อนคลายในสถานบันเทิงหรือภายหลังไปโบสถ์ ข้อค้นพบที่สำคัญคือสิ่งที่รู้ในอดีตจำเป็นต้องได้รับการยอมรับและสืบทอดไปยังรุ่นต่อไปในอนาคต ซึ่งมาจากความทรงจำของคนหนุ่มสาวที่เข้าร่วมทดลอง การเรียนรู้เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน ซึ่งการรวมกลุ่มทำให้เกิดการพูดคุย สอน แลกเปลี่ยน สนับสนุนซึ่งกัน และกัน

Mitchell-Brown. Creighton (2012 : 253-264) ได้ทำการศึกษาบทบาทของทุนทางสังคม และการพัฒนาชุมชนชนเมือง :กรณีศึกษา มหานครซินซินเนติ ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์การเคลื่อนย้ายทุนทางสังคมและแสดงถึงปัญหาข้างเคียง เช่น หนี้ที่อยู่อาศัย การป้องกันการยึดอสังหาริมทรัพย์ การลดลงของอาชญากรรม วิธีการศึกษาเพื่อตรวจสอบสภาพปัจจุบันและสภาพที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต 1) ทุนทางสังคม เช่น เครื่องมือในการพัฒนาชุมชนในเขตชนเมือง และ 2) การไม่แสวงหากำไรจากการขายที่อยู่อาศัย

Creighton (2006 : 130-160) ได้ทำการศึกษาตัวชี้วัดข้อตกลงของชุมชนคู่ : การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในการศึกษาการจับคู่มหาวิทยาลัยชุมชน ผลการวิจัย พบว่า การแบ่งพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านความรู้ การวิจัยด้านวิชาการและการจับคู่กับชุมชน การร่วมมือของชุมชนในการจัดการศึกษามีความแพร่หลายกันมากขึ้นจน

กลายเป็นผู้นำทางการศึกษา ตัวชี้วัดแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของชุมชนที่มีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของเทศบาลที่ส่งเสริมการศึกษามากขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงสรุปกรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้ ได้ดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง สถานีสาราณีษรรม พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอ บ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) จึงทำให้เกิดเครื่องมือในการศึกษาหลายรูปแบบ ซึ่งทั้งหมดก็เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่อข้อเสนอแนะ และแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับบริบทชุมชนท้องถิ่นของ สังคมไทย และเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบเชิงประจักษ์ในแต่ละวัตถุประสงค์แต่ละข้อ โดยผู้วิจัย ดำเนินการตามสาระสำคัญ ดังนี้

1. ระเบียบวิธีวิจัย
2. ขอบเขตการวิจัย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. วิธีการสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย
5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการใช้เครื่องมือ
6. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย
7. การวิเคราะห์ข้อมูล
8. แผนการดำเนินงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชน บ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน 2. ศึกษาแนวทางนำหลัก พุทธธรรม “สาราณีษรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชน และ 3. ศึกษา กระบวนการของสถานีสาราณีษรรม ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ ร่วมกับชุมชนอื่น โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อนำเสนอผลการวิจัยด้วยตารางและ พรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม การสังเกต พฤติกรรม และการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มคน ตามความเหมาะสมต่อสภาพการณ์

เพื่อตอบคำถามของการวิจัย จากนั้นนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษากระบวนการ บ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยเป็น 3 ระยะ ตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัด ขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางนำหลักพุทธธรรม “สาราณีธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น และ ระยะที่ 3 ศึกษากระบวนการของสถานีสาราณีธรรม ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่ บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านแฮด หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านแฮด อำเภอ บ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เป็นการเจาะจงกลุ่มเป้าหมาย โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มเกษตรกร ชุมชนบ้านแฮด เลือกเจาะจงบุคคลที่ความพร้อมในด้านทุนและศักยภาพ ประกอบอาชีพทาง เกษตรเป็นประจำแต่ยังขาดกระบวนการจัดการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ สามารถเป็นศูนย์ เรียนรู้เครือข่ายในอนาคตได้

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

สถานีสาราณีธรรม พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัด ขอนแก่น ผู้วิจัยใช้กรอบเนื้อหาเป็นฐานคิดนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

2.1 แนวคิดเรื่องพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน คือ เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยง

ความสัมพันธ์คนกับคนเป็นอันดับแรก รองลงมาเป็นการให้ความสัมพันธ์คนกับธรรมชาติ และ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติตามลำดับ โดยใช้หลักการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างยั่งยืน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาพื้นที่ โครงสร้างของสถาบันทางสังคม และปัจเจกบุคคล เน้นพัฒนาคนทุกช่วงวัยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดยนำหลักคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เสริมสร้างศักยภาพของคนทุกมิติ สำนึกในศีลธรรม คุณธรรมและความเพียร มีภูมิคุ้มกันต่อ การเปลี่ยนแปลง สนับสนุนการผลิตและพัฒนาสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ ใหม่ ประเด็นสำคัญต้องมีการวางระบบจัดการความรู้ พัฒนาคุณภาพเสริมสร้างขีด ความสามารถของคนทุกช่วงวัย เสริมสร้างทักษะให้คนมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต มีการต่อยอดสู่นวัตกรรมความรู้ ปลูกฝังจิตใจให้มีคุณธรรมส่งเสริมการเร่งลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพ อย่างเป็นองค์รวม สร้างเสริมสุขภาวะควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพระบบบริการสาธารณสุข

และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต กำหนดพื้นที่บ่มเพาะเป็นสถานี่เรียนรู้ของชุมชน พัฒนา แหล่งเรียนรู้ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายใช้ประโยชน์สอดคล้องกับภูมิสังคม เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวในบ่มเพาะให้คนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในชีวิต พัฒนาศักยภาพครอบครัว จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพของครอบครัว ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายครอบครัว เพื่อลดช่องว่างระหว่างครอบครัว พื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีและนำคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทยควบคู่กับการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้รู้จักใช้ปัญญาในทางที่ถูกต้อง มีจิตสำนึกในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่จะมีผลกระทบต่อระเบียบเบนทางวัฒนธรรม

2.2 หลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คือ การให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูดูแลสร้างความมั่นคงของรากฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปรับกระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนเพื่อเตรียมไปสู่การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การยกระดับขีดความสามารถรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน การเตรียมความพร้อมรองรับกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ สร้างภูมิคุ้มกันจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและวิกฤตจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเพิ่มบทบาทในเวทีประชาคมโลกกับกรอบความตกลงและพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ การควบคุมและลดมลพิษ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและเป็นธรรมอย่างบูรณาการ ใช้ทรัพยากรอย่างตระหนักรู้ถึงคุณค่า มีการบริหารจัดการใช้อย่างดี สร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากร คำนึงถึงต้นทุนสิ่งแวดล้อมชุมชนท้องถิ่น บริหารจัดการจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ จัดการด้านทรัพยากรชุมชนให้มีประสิทธิภาพ เน้นประโยชน์สูงสุด ปรับวิธีการดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ยึดหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่าให้เกิดความยั่งยืน

2.3 หลักพุทธธรรม คือ “สาราณียธรรม” ถือว่าเป็นหลักพุทธธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกลึกลงกัน เป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี มีอยู่ 6 ประการ คือ

2.3.1 กายกรรม คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่น การให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังเกะจกร้ายผู้อื่น

2.3.2 วจีกรรม คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพ อ่อนหวาน พุดมีเหตุผล ไม่พุดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

2.3.3 มโนกรรม คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกัน ไม่คิดอิจฉาริษยาหรือ ไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคม

2.3.4 สาธารณ โภคี คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตาม โอกาสอันควร เพื่อแสดงความรักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

2.3.5 สีสสามัญญา คือ ความรักใคร่สามัคคี รักษาศีลอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตนมีความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะไม่เอารัศเอาเปรียบผู้อื่น

2.3.6 ทิฏฐิสามัญญา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ หากใช้มาขับเคลื่อนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันกับการจัดกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่น ภายใต้หลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” ทั้ง 6 ประการดังกล่าวแล้ว เชื่อว่าจะทำให้ระบบความสัมพันธ์ของคน ครอบครัวและชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีความเคารพนับถือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) คือ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาการ การศึกษาตลอดจนความรู้ของชุมชน การจัดการตนเองได้ตามบริบทของพื้นที่และการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ช่วยพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ พร้อมส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำความรู้และประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นคลังสมองของชาติมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน

3. พื้นที่วิจัย

3.1 พื้นที่ขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ พื้นที่ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

3.2 พื้นที่ขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น กำหนดให้มีสถานี สาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน บนเนื้อที่ขนาด 10 ไร่ สำหรับจัดกระบวนการงานขับเคลื่อนชุมชน

4. ระยะเวลาในการทำวิจัย

ระยะเวลาดำเนินการวิจัยจำนวน 12 เดือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้สร้างกระบวนการจัดการ โดยการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย จัดอบรมเพื่อสร้างองค์ความรู้และมีการติดตามประเมินผล นำเข้าสู่พื้นที่บ่มเพาะความรู้มีการ ทดสอบทดลอง หากผ่านเกณฑ์การประเมินก็จะมีการขยายผลเพื่อกำหนดเป็นเครือข่ายบ่มเพาะ ย่อย และมีการติดตามการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยการวิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัย ได้กำหนดเนื้อหาเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือเชิงคุณภาพ

- 1.1 แบบสำรวจแบบมีโครงสร้าง แบบสำรวจชุดที่ 1 แบบสำรวจความคิดเห็นของ ชุมชน แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกร
- 1.2 การถอดความรู้และแบบบันทึกแผนที่ชุมชน
- 1.3 การจัดการความรู้และแบบบันทึกแผนที่ในตัวคน
- 1.4 สังเคราะห์แก่นความรู้จากชุดกิจกรรมการเรียนรู้
- 1.5 ทบทวนหลังการปฏิบัติ
- 1.6 การถอดบทเรียน
- 1.7 การยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล

วิธีการสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. วิธีการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเชิงคุณภาพ

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเชิงคุณภาพที่ใช้ในการ วิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกต พฤติกรรม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด โดยจัดทำ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มีขั้นตอนในการ สร้างและตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

1.1.1 ศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ และการ สร้างแบบบันทึกการสนทนากลุ่มของ (ไพศาล วรคำ, 2552 : 211)

1.1.2 กำหนดประเด็นเนื้อหาและสร้างประเด็นเนื้อหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องใน การสนทนากลุ่ม และจัดทำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มให้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการวิจัย

ที่จะศึกษาขึ้นมาจำนวน 1 ฉบับ โดยครอบคลุมเนื้อหาเรื่อง สถานีสาราณียกรรม พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

1.1.3 นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอคำแนะนำและตรวจสอบความถูกต้อง ตลอดจนลักษณะการใช้ภาษา เพื่อแก้ไขปรับปรุง

1.1.4 นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มที่ได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุงแล้ว นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อความถามกับวัตถุประสงค์ของการวัด โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และให้คำแนะนำในการแก้ไขและปรับปรุงให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในการภาษา

1.1.5 นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มปรับปรุงแก้ไข แล้วจัดพิมพ์เพื่อนำไปใช้ในบันทึกการสนทนากลุ่มกับกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่อไป

1.2 แบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนในการสร้างและตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

1.2.1 ศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและการสร้างแบบสัมภาษณ์ของ (ไพศาล วรคำ, 2552 : 211)

1.2.2 กำหนดประเด็นเนื้อหาและสร้างประเด็นเนื้อหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการสัมภาษณ์ และจัดทำแบบบันทึกการสัมภาษณ์ให้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่จะศึกษาขึ้นมา จำนวน 1 ฉบับ โดยครอบคลุมเนื้อหาเรื่อง พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

1.2.3 นำแบบบันทึกการสัมภาษณ์เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอคำแนะนำและตรวจสอบความถูกต้อง ตลอดจนลักษณะการใช้ภาษา เพื่อแก้ไขปรับปรุง

1.2.4 นำแบบบันทึกการสัมภาษณ์ที่ได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุงแล้ว นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อความถามกับวัตถุประสงค์ของการวัด โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และให้คำแนะนำในการแก้ไขและปรับปรุงให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในการภาษา

1.2.5 นำแบบสัมภาษณ์ปรับปรุงแก้ไข ตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญให้ถูกต้องสมบูรณ์ แล้วจัดพิมพ์เพื่อนำ ไปใช้ในการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการใช้เครื่องมือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลและแหล่งข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ การศึกษาบริบทชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศึกษาอัตลักษณ์ ทุนและศักยภาพของพื้นที่ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความต้องการและสภาพปัญหาของชุมชน การมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำ รวมทั้งความรู้ความเข้าใจของชาวบ้าน

1.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ การศึกษาจากตำราทางวิชาการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎี แนวคิดเรื่องพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน หลักการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน หลักการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ศึกษาหลักพุทธธรรม (สาราณียธรรม) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถามและสังเกตการณ์ หมายถึง การเฝ้าดู หรือศึกษาเหตุการณ์หรือเรื่องราวอย่างละเอียด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องเก็บข้อมูลควบคู่ไปกับการสังเกต ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น “มนุษย์” เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล นักวิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่การเก็บข้อมูลด้านข้อเท็จจริง (Factual) ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและเจตคติ

2. การใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ในขั้นตอนการใช้เครื่องในการเก็บข้อมูล มีดังต่อไปนี้

2.1 การสัมภาษณ์และสังเกต หลังจากสร้างแบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบตามขั้นตอนเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Studies) คือ ได้ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) คือ ผู้ศึกษาได้กำหนดประเด็นไว้ก่อน แต่การระหว่งการสัมภาษณ์ใช้วิธีการพูดคุยสอบถามเชื่อมโยงเรื่องราวให้ลื่นไหลและยังใช้วิธีการสังเกต (Observation) โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ใยกิจกรรมและการแสดงบทบาทต่าง ๆ ในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้นจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ความต้องการและข้อคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะนำไปเป็นประเด็นหรือแนวทางในการจัดการสนทนากลุ่มต่อไป

2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion) วิธีการนี้มุ่งหวังไปที่การค้นหาคำตอบที่เป็นลักษณะการแสดงความคิดเห็น โดยศึกษาความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดการความรู้ต่อกิจกรรมชุมชน ซึ่งสถานที่จัดสนทนา คือ พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน (สถานีสาราณียธรรม) ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

2.2.1 ด้านศักยภาพของชุมชน โดยมีแนวคำถามในการชี้วัด ดังนี้

1) อัตลักษณ์อันโดดเด่นของพื้นที่ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิธีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

2) สภาพการเข้าถึงของชุมชน เช่น สาธารณูปโภค ยานพาหนะ รถประจำทาง อัตราค่าบริการ ราคาสินค้าและบริการ เป็นต้น

3) สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น สาธารณูปโภคพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า น้ำใช้ โทรศัพท์ ฟ้องน้ำสาธารณะ ถานจอครถ ความปลอดภัย ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.2.2 ด้านศักยภาพของชุมชน โดยมีแนวคำถามในการชี้วัด ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น ความคิดเห็นของคนในท้องถิ่น วัฒนธรรมและจิตสำนึกในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน

2) ภาวะผู้นำชุมชน เช่น ความสามารถในการบริหารจัดการ ความเป็นผู้นำในการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้งและการกำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชน

นอกจากประเด็นข้อคำถามเหล่านี้ ในการสนทนาจะเกิดข้อคำถามที่เกิดขึ้นระหว่างการสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาจะใช้ประเด็นคำถามเหล่านี้ซักถามเพื่อให้ได้รายละเอียดของประเด็นนั้นๆมากขึ้น การยุติการสนทนากลุ่ม ขอให้สมาชิกแต่ละคนสรุปสิ่งที่ได้พูดและเพิ่มเติมข้อมูลความคิดเห็นของตน โดยดำเนินการสนทนากลุ่มอาจเป็นผู้เริ่มต้นสรุปก่อนก็ได้ แล้วจึงให้สมาชิกร่วมกันเพิ่มเติมการสรุปเป็นการทำความเข้าใจสาระสำคัญของข้อมูลให้ตรงกัน และปรับแก้ในประเด็นที่อาจเข้าใจผิด และจากการดำเนินการสนทนากลุ่มดังกล่าวจะทำให้ได้หัวข้อ หรือเรื่องที่จะนำมาใช้ในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการบ่มเพาะความรู้ต่อไป

2.3 เวทียืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล คือ การจัดเวทียืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลทั้งหมดในการวิจัยในครั้งนี้ โดยใช้รูปแบบการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เป็นรูปแบบการเปรียบเทียบข้อค้นพบเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือ ซึ่งประกอบด้วยบุคคลต่างๆที่ไม่ใช่ผู้วิจัยได้ร่วมกันนำไปปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมส่วนที่บกพร่องให้มีความถูกต้อง สมบูรณ์ยิ่งขึ้นทำการทบทวนข้อค้นพบ (Review triangulation) ทั้งด้านความแม่นยำ (Accuracy) ความสมบูรณ์ (Completeness) ความเป็นธรรม (Fairness) และความน่าเชื่อถือ (Credibility) (สุภางศ์ จันทวานิช. 2549 : 45)

2.4 อุปกรณ์เทคนิค เช่น เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพเคลื่อนไหว กล้องบันทึกภาพ ทั้งนี้เพื่อใช้ในการประกอบการเขียนรายงานและยืนยันการลงพื้นที่ในการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น มุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ให้มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน อาศัยกระบวนการจัดระบบความรู้เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการจัดกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน ให้มีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนเป็นอันดับแรก รองลงมาเป็น การให้ความสำคัญคนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติตามลำดับ ผู้วิจัยจึงแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ช่วงระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน ดังนี้

1.1 ศึกษาด้านเอกสารข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านแฮด โดยออกสำรวจพื้นที่ประวัติการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายชุมชนบ้านแฮด ใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ปลายเปิด การสนทนากลุ่ม

1.2 ศึกษาการบ่มเพาะความรู้ของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน ทำการประชุมกลุ่มเป้าหมาย ณ สถานีสาราณียธรรม (พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน) โดยใช้แบบสำรวจ

1.3 ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกระบวนการเรียนรู้ในการบ่มเพาะความรู้ชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย

1.4 นำชุดข้อมูลการบ่มเพาะความรู้ที่ได้ มาสรุปสังเคราะห์เพื่อหากระบวนการกำหนดเป็นชุดความรู้ใหม่

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางนำหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแอต อำเภอบ้านแอต จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

1. ประชุมชี้แจงกลุ่มเป้าหมายที่สถานีสาราณียธรรม(พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน) โดยใช้แบบสำรวจเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาใช้ในกระบวนการเรียนรู้การบ่มเพาะความรู้ชุมชน

2. เชิญกลุ่มผู้ให้ข้อมูลร่วมเปิดเวทีเสวนาข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์และสรุปชุดความรู้ นำมากำหนดกิจกรรมการบ่มเพาะความรู้บนฐานพุทธธรรม “สาราณียธรรม” ที่เหมาะสมกับพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย ณ สถานีสาราณียธรรม (พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน)

3. จัดกระบวนการความรู้ที่เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” โดยการออกแบบกิจกรรมชุดความรู้การพัฒนาท้องถิ่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. จัดกิจกรรมชุดความรู้การพัฒนาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย

ระยะที่ 3 ศึกษากระบวนการงานของสถานีสาราณียธรรม ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น

โดยการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่เก็บได้จากระยะที่ 1 และ 2 นำมาวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่บ่มเพาะความรู้ให้ทราบถึงความต้องการและความพึงพอใจ มาสรุปและวิเคราะห์หาแนวทางในการกำหนดกระบวนการสร้างองค์ความรู้และรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม เพื่อการขยายเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยยึดหลักตามทฤษฎีสังคมและศักยภาพที่มีของกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. จัดเวทีเสวนาจากกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจทุกภาคส่วน โดยนำผลการจัดกิจกรรมชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเสนอต่อเวทีเสวนา

2. ประเมินความพึงพอใจในการเปิดเวทีเสวนา

3. พัฒนากลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการขยายเครือข่ายเป็น เครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนร่วมกับชุมชนอื่น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลนำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ประเด็นการสังเกต และการทำการสนทนากลุ่ม ดำเนินการ โดยการจัดกลุ่มข้อมูลเชิงพรรณนาและทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งหมดที่เก็บรวบรวมจากแบบสัมภาษณ์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายระบุคุณลักษณะเฉพาะของข้อความ หรือ สารอย่างมีระบบ เป็นสภาพวัตถุวิสัยและอิงกรอบแนวคิด ทฤษฎี ซึ่งมีกระบวนการดังนี้ คือ

1. ขั้นต้นใช้ การลดทอนข้อมูล (Data Reduction)

ซึ่งหมายถึงการเพิกถอนจุดที่น่าสนใจ ทำความเข้าใจง่าย สรุปลย่อ ปรับข้อมูลดิบที่เก็บรวบรวมได้ทดสอบแนวคิดรวมที่กลุ่มแบ่งเป็นหมวดหมู่หรือเป็นส่วนๆ เขียนข้อสรุปชั่วคราวทำให้เกิดความชัดเจนเป็นพวก เป็นประเภท เป็นรูปแบบ หากจุดที่น่าสนใจและปรับลดเพิ่มหาข้อมูลใหม่จนกระทั่งได้ผลสรุปและพิสูจน์บทสรุปที่น่าพอใจ

2. ขั้นที่สองใช้ การแสดงข้อมูล (Data Display)

เป็นขั้นตอนการจัดการเลือกเฟ้นสรรหาตัวอย่างข้อมูลหรือสารสนเทศ ที่เป็นการสรุปจากรายงานการสังเกต คำพูดจากการสัมภาษณ์ หรือการกระทำของผู้ให้ข้อมูล นำมาเป็นหลักฐานของข้อสรุปชั่วคราวเสนอไว้ เพื่อแสดงให้เห็นและก่อให้เกิดความเข้าใจว่า อะไรเกิดขึ้น ทำไม อย่างไร อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์และสรุปต่อไป

3. ขั้นสรุปและยืนยันผลสรุป (Conclusion and Verification)

เป็นการสังเคราะห์ข้อสรุปย่อย ๆ ในช่วงแรก ๆ เข้าด้วยกันเป็นบทสรุป และตรวจสอบยืนยันเป็นบทสรุปการวิจัยในช่วงสุดท้าย การพัฒนาข้อสรุปย่อย ๆ และตรวจสอบยืนยันเป็นผลสรุปการวิจัยในช่วงสุดท้าย การพัฒนาข้อสรุปย่อย ๆ ไปสู่รูปแบบที่เป็นนามธรรมที่เป็นทฤษฎี (Grounded Theory) ตามวิธีการแบบอุปนัย (Induction) เพื่อให้บทสรุปมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจะตรวจสอบแบบสามเส้า การนำผลสรุปวิจัยตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความแตกต่าง ความคล้ายคลึงของความคิดคนใน (Emic) กับคนนอก (Etic) โดยตัวของผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร การออกแบบสอบถาม การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มในแนวทางการวิเคราะห์จะใช้หลักตามมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ โดยจะคำนึงถึง

ความยั่งยืนของการจัดการบ่มเพาะความรู้ชุมชน ภายใต้หลักกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ งานวิจัยนี้ได้ใช้เวลาทำการศึกษาดังกล่าวจนแน่ใจว่าข้อมูลที่ได้
สามารถที่จะตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้เป็นอย่างดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้จัดทำแผนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงแผนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอน ดำเนินการวิจัย	กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้อง	เครื่องมือ	ระยะเวลา ดำเนินงาน	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ
1. ศึกษาสถานการณ์การ บ่มเพาะความรู้ชุมชน บ้านแฮดในอดีตและ ปัจจุบัน	1.ศึกษาด้านเอกสารข้อมูลพื้นฐานของชุมชน บ้านแฮด 2.ศึกษาการบ่มเพาะความรู้ของชุมชนในอดีต และปัจจุบัน ทำการประชุมกลุ่มเป้าหมาย ณ สถานีสราญธรรม (พื้นที่บ่มเพาะความรู้ ชุมชน) 3.สัมภาษณ์เชิงลึกกระบวนการเรียนรู้ในการบ่ม เพาะความรู้ชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย 4.นำชุดข้อมูลการบ่มเพาะความรู้ที่ได้ ทำการ สรุปนำมาสังเคราะห์เพื่อหากระบวนการกำหนด ชุดความรู้ใหม่	1.ทีมวิจัย 2.กลุ่ม เป้าหมาย	1. การสังเกต 2. การสัมภาษณ์ ปลายปิด 3. การสนทนา กลุ่ม 4. การประชุม 5. แบบสำรวจ 6. การสัมภาษณ์ เชิงลึก	3 เดือน	1. ข้อมูลพื้นฐานของ กลุ่มเป้าหมาย 2. กระบวนการบ่ม เพาะความรู้ชุมชนใน อดีตถึงปัจจุบัน 3. ชุดความรู้ใหม่

ขั้นตอน ดำเนินการวิจัย	กิจกรรม	ผู้ที่เกี่ยวข้อง	เครื่องมือ	ระยะเวลา ดำเนินงาน	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ
2. ศึกษาวิธีการนำเอา หลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อ ต่อการบ่มเพาะความรู้ ชุมชนบ้านแฮด	<p>1. ประชุมชี้แจงกลุ่มเป้าหมายที่สถานีสาราณียธรรม(พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน) โดยใช้แบบสำรวจการนำหลักพุทธธรรมใช้ในกระบวนการเรียนรู้การบ่มเพาะความรู้ชุมชน</p> <p>2. เชิญกลุ่มผู้ให้ข้อมูลร่วมเปิดเวทีเสวนาข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์และสรุปชุดความรู้ นำมากำหนดกิจกรรมกระบวนการจัดการความรู้บนฐานพุทธธรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายที่สถานีสาราณียธรรม(พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน)</p> <p>3. จัดกระบวนการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” โดยการออกแบบกิจกรรมชุดความรู้การพัฒนาท้องถิ่นตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p>	<p>1. ทีมวิจัย</p> <p>2. กลุ่มเป้าหมาย</p>	<p>1. การสังเกต</p> <p>2. การสัมภาษณ์ปลายเปิด</p> <p>3. การสนทนากลุ่ม</p> <p>4. การประชุม</p> <p>5. แบบสำรวจ</p> <p>6. การสัมภาษณ์เชิงลึก</p> <p>7. แบบสำรวจ</p>	6 เดือน	<p>1. การเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมายกับทีมวิจัย</p> <p>2. กระบวนการความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม</p> <p>3. ได้ชุดความรู้ในการพัฒนาท้องถิ่น</p>

ขั้นตอน ดำเนินการวิจัย	กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้อง	เครื่องมือ	ระยะเวลา ดำเนินงาน	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ
3. ศึกษากระบวนการ ของสถานีสาราณีย กรรม ที่จะนำไปสู่การ สร้างเครือข่ายพื้นที่บ่ม เพาะความรู้ร่วม กับชุมชนอื่น	4. จัดกิจกรรมชุดความรู้การพัฒนาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย 1. จัดเวทีเสวนาจากกกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจ ทุกภาคส่วน โดยนำผลการจัดกิจกรรมชุดความรู้ การพัฒนาท้องถิ่น ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงมาเสนอต่อเวทีเสวนา 2. ประเมินความพึงพอใจในการเปิดเวทีเสวนา 3. พัฒนากลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการขยายเครือข่าย เป็น เครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ร่วมกับชุมชนอื่น	1. ทีมวิจัย 2. กลุ่ม เป้าหมาย 3. ผู้เชี่ยวชาญ	1. แบบบันทึก ข้อมูล 2. การสังเกต พฤติกรรมของ กลุ่มเป้าหมาย 3. จัดเวทีเสวนา แบบประเมิน 4. การสัมภาษณ์ ปลายปิด 5. การสนทนา กลุ่ม 6. การประชุม	3 เดือน	1. ชุดความรู้ในการ จัดกิจกรรมพัฒนา ท้องถิ่น ตามแนว ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงของเครือข่าย 2. การเรียนรู้ร่วมกัน ของกลุ่มเครือข่าย เป้าหมายที่ขยายเป็น พื้นที่บ่มเพาะความรู้ ชุมชน

บทที่ 4

ผลศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเรื่อง สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เป็นนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนอย่างมีคุณค่าเกิดความยั่งยืน ให้เกิดประโยชน์และคุณค่าโดยเน้นการฟื้นฟู อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เห็นถึงความยั่งยืน และกำหนดสถานีแห่งนี้เป็นสถานที่เรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้ผ่านการบ่มเพาะนำเอาความรู้ที่ได้ไปจัดการแก้ไขปัญหาและขยายเป็นพื้นที่บ่มเพาะเครือข่ายการขับเคลื่อนสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่นสามารถเรียนรู้ สร้างความร่วมมือ ความสามัคคี โดยยึดหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” เป็นหลักในการยึดปฏิบัติพร้อมทั้งนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางการดำเนินงาน ยึดความรู้คู่คุณธรรมนำไปสู่สังคมที่มีความสมดุล พร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณ์เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน สถานีสาราณียธรรม จึงเป็นพื้นที่สร้างนวัตกรรมบ่มเพาะองค์ความรู้โดยผ่านความสัมพันธ์ระหว่างคน-คน ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ดำเนินชีวิต ได้บนฐานแห่งความยั่งยืน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาแนวทางนำหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อศึกษากระบวนการของสถานีสาราณียธรรม ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเรื่อง สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้กรอบเทคนิคในกระบวนการวิจัย ดังนี้ 1) การประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างพึงพอใจ Appreciative Influence Control (AIC) เพื่อสร้างความพึง

พอใจให้ผู้มีส่วนร่วมเวทีตระหนักถึงการมุ่งตรงสู่เป้าหมายเดียวกันสามารถใช้ติดตามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการร่วมมือ 2) การเสวนาวางแผนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้านการวางแผน การจัดการ และสร้างขีดความสามารถในการคิด วางแผน ปฏิบัติให้ชุมชนตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างแผนกับการปฏิบัติการ 3) การจัดกระบวนการ เพื่อมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมโดยตรงของชุมชน ในพื้นที่ด้วยการเรียนรู้ ด้วยปฏิบัติการมีกระบวนการ โปร่งใสสร้างความหลากหลายในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับผู้วิจัยส่งผ่านความรู้ด้วยกระบวนการอย่างมีส่วนร่วม โดยกรอบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเปิดเวทีชาวบ้าน เวทีเสวนาทางวิชาการ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่สำคัญคือ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งรายละเอียด ดังนี้ผลศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน มีลำดับ ดังนี้ 1) จัดตั้งผู้ช่วยนักวิจัย โดยตั้งจากคนในชุมชนเพื่อเขียนบันทึกข้อมูลประสานงานระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายและผู้คนในชุมชนและทำความเข้าใจประเด็นที่ศึกษา 2) ค้นหากลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจประเด็นที่ศึกษา 3) กำหนดนิยามในการศึกษาวิจัย 4) ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮดจากอดีต (ก่อนปี พ.ศ. 2400 - 2557) ถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2558) 5) การปรับประยุกต์หลักสารานุกรม 6 ให้เป็นคำถามนำเพื่อการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด 6) การกำหนดปฏิทินการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 7) ดำเนินการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบันตามปฏิทินการศึกษา 8) ผลการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตถึงจนถึงปัจจุบัน 9) สังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนบ้านแฮด จากหลักสารานุกรม 6 จนได้คุณลักษณะสารานุกรมในชุมชน 6 ประการ

1. แสวงหาผู้ช่วยนักวิจัย โดยตั้งจากคนในชุมชนเพื่อเขียนบันทึกข้อมูล ประสานงานระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายและผู้คนในชุมชนและทำความเข้าใจประเด็นที่ศึกษา

1.1 ชื่อกิจกรรม : การค้นหาผู้ช่วยนักวิจัย

1.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1.2.1 สร้างความเข้าใจและรับรู้ รวมทั้งตระหนักถึงสำคัญในความจำเป็น

ที่จะต้องมีการค้นหาและแต่งตั้งคนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน จัดบันทึกและรวบรวมข้อมูลวิจัย สํารวจชุมชน ทำแผนที่ภูมิสังคมและประวัติศาสตร์ชุมชน

1.2.2 ค้นหาและแต่งตั้งคนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน

จัดบันทึกและรวบรวมข้อมูลวิจัย สํารวจชุมชน ทำแผนที่ภูมิสังคมและประวัติศาสตร์ชุมชน ด้วยความสมัครใจ

1.3 กลุ่มเป้าหมาย

1.3.1 กลุ่มอาชีพและเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นบุคคลที่ความพร้อมในด้านทุนและศักยภาพ ประกอบอาชีพทางเกษตรเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม จำนวน 50 คน

1.3.2 กลุ่มนักวิชาการ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ผู้นำทางศาสนา เด็กและเยาวชนและชาวบ้านแฮด จำนวนทั้งหมด 50 คน

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ

1.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

1.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

1.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

1.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

1.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

1.5 รายละเอียดของกิจกรรม

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม เรื่อง การค้นหาและแต่งตั้งคน
ในชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยวิจัย

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
1. เวทีชาวบ้านและ การสนทนากลุ่ม เรื่อง การค้นหาและแต่งตั้งคนใน ชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ ร่วมนักวิจัย	แนะนำผู้วิจัย	Participative Observation
	ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและ การขอความร่วมมือในงานวิจัย	Participative Observation
2. วิจัย สํารวจชุมชน ทำแผนที่ภูมิสังคม	ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นในการค้นหาและแต่งตั้ง คนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมนักวิจัย เพื่อเป็น ผู้ประสานงาน จดบันทึกและรวบรวมข้อมูลวิจัย สํารวจ ชุมชน ทำแผนที่ภูมิสังคม ประวัติศาสตร์ชุมชน	Participative Observation
	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเสนอรายชื่อคนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่ เป็นผู้ประสานงาน จดบันทึกและรวบรวมข้อมูลวิจัย สํารวจชุมชน ทำแผนที่ภูมิสังคม ประวัติศาสตร์ชุมชน	Journal
	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมลงมติเลือกและแต่งตั้งคนในชุมชนเพื่อ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน จดบันทึกและรวบรวมข้อมูล วิจัย สํารวจชุมชน ทำแผนที่ภูมิสังคม ประวัติศาสตร์ชุมชน	Journal
	รับประทานอาหารร่วมกัน	Participative Observation

จากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน ได้รายชื่อทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมวิจัย เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้
ประสานงาน จดบันทึกและรวบรวมข้อมูลวิจัย สํารวจชุมชน ทำแผนที่ภูมิสังคมประวัติศาสตร์
ชุมชน รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 รายชื่อผู้ร่วมวิจัย

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	เพศ	อายุ	ระดับการศึกษา	หน้าที่ตามมติเวทีชาวบ้าน
1	วิรัตน์ ศรีประไพ	ชาย	51	ปริญญาตรี	- ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายและผู้คนในชุมชน
2	ซัชชฌม ภูถมเมฆ	ชาย	36	ปริญญาตรี	- ทำหน้าที่บันทึกข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย
3	มยุรี สิมะณี	หญิง	41	มัธยมศึกษา	1.ทำหน้าที่สำรวจชุมชน 2.ทำแผนที่ภูมิสังคม 3.ประวัติศาสตร์ชุมชน
4	ทวี ไชยชาติ	ชาย	35	ปริญญาตรี	- ทำหน้าที่บันทึกภาพ เสียง ข้อมูลและภาพเคลื่อนไหว

1.6 รายละเอียดภาพประกอบ : โดยมีรายละเอียดดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ผู้วิจัยชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและกราบขอความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานวิจัยจากชุมชน

1.7 สถานที่ของกิจกรรม

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ วัดบุญเรือง หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

1.8 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 10 เดือนกันยายน พ.ศ. 2557 และ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันที่ 16 เดือนกันยายน พ.ศ. 2557 เวลา 15.00 น.

2. ค้นหากลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจประเด็นที่ศึกษา

2.1 ชื่อกิจกรรม : กิจกรรมการค้นหากลุ่มเป้าหมาย

2.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

2.2.1 สร้างความเข้าใจและรับรู้ รวมทั้งตระหนักถึงสำคัญในความจำเป็นที่จะต้องมีการ ค้นหาและแต่งตั้งคนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนงานวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ

2.2.2 ค้นหาและแต่งตั้งคนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนงานวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ ด้วยความสมัครใจ

2.3 กลุ่มเป้าหมาย :

2.3.1 กลุ่มอาชีพและเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นบุคคลที่ความพร้อมในด้านทุนและศักยภาพ ประกอบอาชีพทางเกษตรเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม จำนวน 50 คน

2.3.2 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน

2.3.3 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

2.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

2.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

2.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

2.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

2.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

2.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ตารางกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง : การค้นหาและแต่งตั้งคนในชุมชน เพื่อทำหน้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนงานวิจัย

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
เวทีชาวบ้านเรื่อง การค้นหาและ แต่งตั้งคนใน ชุมชนเพื่อทำ หน้าที่เป็น กลุ่มเป้าหมาย ในการขับเคลื่อน งานวิจัยตั้งแต่ต้น จนจบ ด้วยความ สมัยครใจ	1.แนะนำผู้วิจัย	Participative Observation
	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือ ในงานวิจัย	Participative Observation
	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นในค้นหาและแต่งตั้ง คนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการ ขับเคลื่อนงานวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ ด้วยความสมัยครใจ	Participative Observation
	4.ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเสนอรายชื่อคนในชุมชนเพื่อทำ หน้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนงานวิจัย ตั้งแต่ต้นจนจบ	Journal
	5.ผู้เข้าร่วมกิจกรรมลงมติเลือกและแต่งตั้งคนใน ชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการ ขับเคลื่อนงานวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ	Journal
	6.รับประทานอาหารร่วมกัน	Participative Observation

2.6 สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

2.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านในวันที่ 20 เดือนกันยายน พ.ศ. 2557

2.8 ผลที่ได้รับ : รายละเอียดดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ตารางรายชื่อครอบครัว / บุคคลที่สมัครใจเพื่อทำหน้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการ
ขับเคลื่อนงานวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ

จำนวนกลุ่ม	ครอบครัว/บุคคล	อาชีพ	ที่อยู่
กลุ่มที่ 1	นายสมัย สินทร์	เกษตรกร	หมู่ 6 บ้านโนนกล้วยหอม
กลุ่มที่ 2	นายสมคิด มีคำทอง	เกษตรกร	หมู่ 5 บ้านขามเปีย
กลุ่มที่ 3	นายบุญทัน อินทร์นาง	เกษตรกร	หมู่ 10 บ้านหนองโจ้ง
กลุ่มที่ 4	นายรัชชัย แสนหล้า	เกษตรกร	หมู่ 6 บ้านโนนกล้วยหอม
กลุ่มที่ 5	นายทวี ไชยชาติ	เกษตรกร	หมู่ 1 บ้านแฮด
กลุ่มที่ 6	นายวิเชียร พิมพ์สอน	เกษตรกร	หมู่ 2 บ้านแฮด
กลุ่มที่ 7	นางสุดใจ เพ็งสุมา	เกษตรกร	หมู่ 4 บ้านหนองไฮ
กลุ่มที่ 8	นายประมวล คอนพรหม	เกษตรกร	หมู่ 2 บ้านแฮด
กลุ่มที่ 9	นางดวงดาว ศรีบุตตา	เกษตรกร	หมู่ 1 บ้านแฮด
กลุ่มที่ 10	นายโชคดี สุวรรณศรี	เกษตรกร	หมู่ 1 บ้านแฮด

2.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดคังภาพประกอบที่ 2

ภาพที่ 2 ผู้วิจัยกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมเวทีชาวบ้านกำลังค้นหากลุ่มเป้าหมาย

3. กำหนดนิยามในการศึกษาวิจัย

3.1 ชื่อกิจกรรม : กิจกรรมการกำหนดนิยามในการศึกษาวิจัย

3.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

3.2.1 สร้างความเข้าใจและรับรู้ รวมทั้งตระหนักถึงสำคัญในความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดประเด็นนิยามในการศึกษา

3.2.2 สรุประเด็นนิยามในการศึกษา

3.3 กลุ่มเป้าหมาย :

3.3.1 อาจารย์ ดร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวน ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย

3.3.2 ดร.อาทิตย์ บำรุงเชื้อ ในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านงานพัฒนาท้องถิ่น

3.3.2 นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย ในฐานะผู้วิจัยและผู้สัมภาษณ์

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

3.4.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

3.4.2 การสัมภาษณ์ (Interview)

3.4.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

3.4.4 การเขียนบันทึก (Journal)

3.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในประเด็น เรื่องการนิยามประเด็นในการศึกษา

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในประเด็นเรื่องนิยามในการศึกษา	1.แนะนำผู้วิจัย	(Participative Observation)
	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	(Participative Observation)
	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นที่จะต้องมี การกำหนดประเด็นนิยามในการศึกษา	(Participative Observation)
	4.สรุปรายละเอียดประเด็นนิยามในการศึกษา	(Journal)

3.6 สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ บ้านแฮด ตำบลบ้านแฮดอำเภอ บ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

3.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

กิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันที่ 28 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

3.8 ผลที่ได้รับ : รายละเอียดดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ตารางสรุปประเด็นนิยามในการศึกษา

หัวข้อ	รายละเอียด
ประเด็นนิยามในการศึกษา	การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาคน “สถานีสารณียธรรม” จะเป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้พัฒนาการเรียนรู้ การร่วมคิดร่วมทำและมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนากระบวนการและส่งเสริมศักยภาพและทุนของชุมชน โดยยึดหลักพุทธธรรม “สารณียธรรม” มาเป็นหลักในการยึดปฏิบัติพร้อมทั้งนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางการดำเนินงาน ยึดความรู้คู่คุณธรรมนำไปสู่สังคมที่มีความสมดุลพร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณ์เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

3.9 รายละเอียดรูปภาพ : ดังภาพประกอบที่ 3

ภาพที่ 3 ผู้วิจัยกำลังนำเสนอความจำเป็นในการกำหนดประเด็นนิยามในการศึกษา ให้แก่ ดร.อาทิศย์ บำรุงเอื้อ และ อาจารย์ ดร.ศักดิ์พงษ์ หอมหวล ได้รับฟังและน้อมรับข้อเสนอแนะเพื่อนำมากำหนดนิยามในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

4. ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมชุมชนบ้านแฮดจากอดีต (ก่อนปี พ.ศ. 2400 - 2557) ถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2558)

4.1 ชื่อกิจกรรม : ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านบ้านแฮด

4.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮดจากอดีต (ก่อนปี พ.ศ. 2400 - 2557)

ถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2558)

4.3 กลุ่มเป้าหมาย :

4.3.1 กลุ่มอาชีพและเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นบุคคลที่ความพร้อมในด้านทุนและศักยภาพ ประกอบอาชีพทางเกษตรเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม จำนวน 30 คน

4.3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน

4.3.3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวน ทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และ เยาวชน 5 คน

4.3.4 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

4.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

4.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

4.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

4.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

4.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

4.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

4.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ตารางการจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮดจากอดีตถึงปัจจุบัน

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮดจากอดีตถึงปัจจุบัน	แนะนำผู้วิจัย	Participative Observation
	ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	Participative Observation
	ปรึกษาหารือเรื่องความสำคัญในความจำเป็นถึงการศึกษาในระบอบความสัมพันธ์ในชุมชนกับปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮดจากอดีต ถึงปัจจุบัน	Participative Observation
	วาระที่ 1 : สรุปยืนยันความเห็นชอบในการกำหนดกรอบประเด็น 1.กำหนดขอบเขตการศึกษา 2.กำหนดกรอบช่วงระยะเวลา 3.กำหนดเหตุการณ์ชุมชนในปัจจุบัน	Journal, แผนที่เดินดิน
	วาระที่ 2 : สรุปปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮดจากอดีต ถึงปัจจุบันในแต่ละยุค	Journal

4.6 สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

4.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน ในวันที่ 4 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

4.8 ผลที่ได้รับ : รายละเอียดดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 การสรุปยืนยันความเห็นชอบในการกำหนดกรอบขอบเขตช่วงเวลาในการศึกษา เรื่อง การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮดจากอดีตถึงปัจจุบัน

ช่วงปี	รายละเอียดและความสำคัญ
ก่อนปี พ.ศ.2400	รัชการที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์สมบัติ ในปี พ.ศ. 2399 และยังไม่มีการก่อตั้งชุมชนแต่อย่างใด
พ.ศ. 2401	ได้มีผู้มาบุกเบิกและก่อตั้งบ้านแฮดขึ้น 2 ตระกูล คือ ต้นตระกูล สุพิมพ์ คือ พ่อหาญฤทธิ์ กับพ่อศรีสงคราม ได้อพยพมาจากบ้านนาแก และต้นตระกูลเสโต คือ หลวงคงคา กับ พระวิเศษ ได้อพยพมาจากบ้านนาโน ผู้ก่อตั้งบ้านแฮดมีทั้งหมด 4 คน คือ พ่อหาญฤทธิ์ พ่อศรีสงครามหลวงคงคา และพระวิเศษ ในปี พ.ศ. 2399 ผู้บุกเบิกทั้ง 4 ได้เดินทางมาพบลำห้วยและมีหนองน้ำ เป็นแอ่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ อันมีต้นไม้ใหญ่ร่มครึ้ม (ต้นแคนหรือตะเคียนทอง) ล้อมรอบและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าใหญ่น้อยหลายชนิด โดยเฉพาะสัตว์ใหญ่คือ แรด (แฮด) ซึ่งอาศัยหนองน้ำแห่งนี้ในการดำรงชีวิตอยู่ จึงคิดว่าน่าจะเป็นแหล่งและทำเลในการดำรง ตามวิถีชีวิตแบบเก่านั้น อยู่มาวันหนึ่งซึ่งเป็นวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ มีสัตว์จำพวก “แฮด” หรือ “แรด” ลงมากินน้ำที่หนองแห่งนี้ ซึ่งแปลกมากเพราะไม่มีสัตว์ชนิดอื่นๆ ลงมากินน้ำที่หนองน้ำแห่งนี้เลย ผู้ก่อตั้งหมู่บ้านจึงขนานนามว่า ซ้ำแฮด หรือ แฮดประมาณปี พ.ศ. 2401 จึงถือว่าเป็นปีที่กำเนิดและก่อตั้งบ้านแฮด ตั้งแต่นั้นมา
พ.ศ. 2448	มีการอพยพเพิ่มเติมจำนวนหลายครัวเรือนและได้สร้างบ้านเรือนจัดตั้งหมู่บ้านถาวรตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์

ช่วงปี	รายละเอียดและความสำคัญ
พ.ศ. 2523	ตำบลบ้านแฮดเดิม ชื่อตำบลบ้านเป่าขึ้นกับอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่นซึ่งครอบคลุมพื้นที่ ของ ตำบลโคกสำราญ ตำบลหนองแขง และตำบลโนนสมบูรณ์ โดยมีท้าวนิลเป็นกำนันตำบลบ้านเป่าคนแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 ได้แบ่งแยกการปกครองโดยจัดตั้งเป็น ตำบลโคกสำราญ ขึ้นตำบลบ้านเป่า จึงถูกแบ่งออกไปเป็นตำบลโคกสำราญ 16 หมู่บ้าน
พ.ศ. 2525	สมัยที่ นายจัน โท ศรีบุคคา เป็นกำนันซึ่งเป็นคนบ้านแฮด จึงได้ขออนุมัติการเปลี่ยนชื่อจากตำบลบ้านเป่า เป็นตำบลบ้านแฮด เพื่อให้สอดคล้องกับสถานที่ตั้งของตำบลคือบ้านแฮด ต่อมา พ.ศ.2528 ตำบลบ้านแฮด ได้แบ่งแยกการปกครองออกไปอีก โดยจัดตั้งตำบลหนองแขงขึ้น
พ.ศ. 2529	ได้แบ่งแยกการปกครองอีกครั้งหนึ่ง โดยจัดตั้ง ตำบลโนนสมบูรณ์ขึ้น จึงทำให้ตำบลบ้านแฮด เหลือเพียง 11 หมู่บ้าน มีพื้นที่ 25.23 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 9,855 ไร่
พ.ศ.2535	ในสมัยที่ นายสมศักดิ์ ศรีตระกูล เป็นนายอำเภอบ้านไผ่ ได้ร่วมกับ นายสมคิด ศรีบุคคา กำนันตำบลบ้านแฮด ในขณะนั้น ได้รายงานเสนอเรื่องขออนุมัติจัดตั้งสุขาภิบาลบ้านแฮด จึงได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย จัดตั้งสุขาภิบาลบ้านแฮดขึ้นเมื่อ วันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2535
พ.ศ. 2538	นายสมคิด ศรีบุคคา กำนันตำบลบ้านแฮด (ในขณะนั้น) ร่วมกับกำนันตำบลโคกสำราญ ตำบลหนองแขงและตำบล โนนสมบูรณ์ พร้อมด้วยผู้ใหญ่บ้าน เขตปกครองของทั้ง 4 ตำบล ได้เสนอเรื่องต่อกระทรวงมหาดไทย เพื่อแบ่งแยกการปกครองออกจาก อำเภอบ้านไผ่ โดยจัดตั้งเป็น กิ่งอำเภอบ้านแฮดขึ้นนั้น
พ.ศ. 2539	ได้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแฮดขึ้น ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ครั้งอดีตนั้นวิถีชีวิตของประชาชนเป็นวิถีแบบชาวอีสาน รักสนุกสนาน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หินอยู่อย่างเรียบง่าย ขยันอดทน ในด้านการประกอบอาชีพประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร ทำนา
พ.ศ. 2550	ได้ยกฐานะจากกิ่งอำเภอบ้านแฮด เป็นอำเภอบ้านแฮด ในช่วง พ.ศ. นี้ประชาชนส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร ทำนา แต่ด้วยความเจริญของเศรษฐกิจทำให้คนรุ่นใหม่ ในชุมชนเริ่มเปลี่ยนอาชีพมาทำการรับจ้าง

ช่วงปี	รายละเอียดและความสำคัญ
พ.ศ. 2553	<p>เนื่องจากการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่</p> <p>สภาพสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากสังคมชนบทที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายกลายเป็นสังคมกึ่งเมือง คนรุ่นใหม่เปลี่ยนไปประกอบอาชีพรับจ้างเพิ่มขึ้น มีการอพยพย้ายถิ่นไปทำงานต่างพื้นที่ เด็กและเยาวชนถูกปล่อยให้อยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย จนก่อเกิดปัญหาต่างๆ ในสังคมตามมา</p>
พ.ศ. 2555	<p>มีปัญหาด้านหนี้สินในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ต้องทำการเกษตรที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ในบางปีฝนทิ้งช่วงนาน เกิดภาวะแล้ง การทำการเพาะปลูกไม่ได้ผล ข้าวกล้าที่หว่านแห้งตายเสียหาย ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องกู้เงินทั้งในระบบและนอกระบบ เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือนและนำไปหมุนเวียนในการทำการเกษตรในครั้งต่อไป ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดภาวะหนี้สิน</p>
พ.ศ. 2556	<p>จากสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นทำให้คนในชุมชนเกิดการรับรู้และเกิดการตั้งข้อคำถามขึ้นในชุมชนมากมาย</p>
พ.ศ.2557 ถึง ปัจจุบัน	<p>ชาวบ้านหลายคนจึงมีความคิดร่วมกันเพื่อเข้ามาจัดการ ไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้ ชาวบ้านหลายคนจึงมีความคิดร่วมกันที่อยากเห็นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง โดยเริ่มต้นที่การพัฒนาคนในชุมชน และได้มีแนวคิดในการจัดตั้ง “สถานีสารานิยธรรม” ขึ้น โดยใช้เป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้พัฒนาการเรียนรู้ การร่วมคิดร่วมทำและมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนากระบวนการและส่งเสริมศักยภาพและทุนของชุมชน โดยการขับเคลื่อนสถานีสารานิยธรรม ได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเพื่อสอดคล้องการพัฒนาประเทศสู่พื้นที่ท้องถิ่นในการพัฒนาคนในชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน และยังมีการสร้างกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนอย่างมีคุณค่าเกิดความยั่งยืนให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าโดยเน้นการฟื้นฟู อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เห็นถึงความยั่งยืน และกำหนดสถานีแห่งนี้เป็นสถานที่เรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้ผ่านการบ่มเพาะนำเอาความรู้ที่ได้ไปจัดการแก้ไขปัญหาและขยายเป็นพื้นที่บ่มเพาะเครือข่ายการขับเคลื่อนสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่น สามารถเรียนรู้</p>

ช่วงปี	รายละเอียดและความสำคัญ
	<p>สร้างความร่วมมือ ความสามัคคี โดยยึดหลักพุทธธรรม“สาราณียธรรม” เป็นหลักในการยึดปฏิบัติพร้อมทั้งนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางการดำเนินงาน ยึดความรู้คู่คุณธรรมนำไปสู่สังคมที่มีความสมดุล พร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณ์เกิดขึ้น ได้อย่างยั่งยืน สถานีสาราณียธรรม จึงเป็นพื้นที่สร้างนวัตกรรมบ่มเพาะองค์ความรู้โดยผ่านความสัมพันธ์ระหว่างคน-คน ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ดำเนินชีวิต ได้บนฐานแห่งความยั่งยืน</p>

ชุมชนบ้านแฮดเป็นชุมชนที่เหมาะสมแก่การทำเกษตร ประชาชนส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรรม แต่เนื่องจากการทำเกษตรให้ผลผลิตเพียงปีละครั้งแบบเดิมๆ ประกอบกับการพัฒนาเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือน ทำให้ประชาชนหันไปพึ่งเงินในอนาคตไม่ว่าจะเป็นในระบบหรือเงินนอกระบบก็ตาม ทำให้ประชาชนมีภาวะหนี้สินเพิ่มมากขึ้น

นายโชคดี สุวรรณศรี ชาวบ้านบ้านแฮด (สัมภาษณ์ : 2557)

คนส่วนหนึ่งในสังคมเริ่มเสื่อมถอยคุณธรรม จริยธรรม มีค่านิยมที่เป็นปัจเจกมากขึ้น เริ่มเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และมองข้ามประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น คนหนุ่มสาวเริ่มทิ้งพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ให้อยู่บ้านเพียงลำพัง แล้วออกไปทำมาหากินที่กรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่มากขึ้น หน้าที่ยังทิ้งหลานไว้กับพ่อแม่ดูแล ปัญหาเหล่านี้เริ่มส่งกระทบต่อสังคมในระยะยาว

นายบุญบัน แสนวันดี ชาวบ้านบ้านแฮด (สัมภาษณ์ : 2557)

ปัจจุบันคนในชุมชนบ้านแฮด เริ่มอยู่กันเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เหมือนสังคมสมัยก่อนเริ่มเจือจางลง สังคมแห่งการแบ่งปันก็เริ่มไม่ค่อยเห็น อาจจะมีเห็นบ้างในสังคมของผู้สูงอายุ แต่สำหรับเยาวชนจนถึงวัยกลางคนก็เริ่มมิให้เห็นน้อยแล้ว

นางสาวชื่นชวนชม ปุริสตระกูล ชาวบ้านบ้านแฮด (สัมภาษณ์ : 2557)

ผมอยากเห็นความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน สมบูรณ์ทั้งทางด้านทรัพยากร
ธรรมชาติ สมบูรณ์ทั้งกายและใจในความเป็นมนุษย์ เหมือนอย่างเช่นสังคมในอดีตสมัยปู่ ย่า ตา
ยาย ของเราที่ผ่านมา

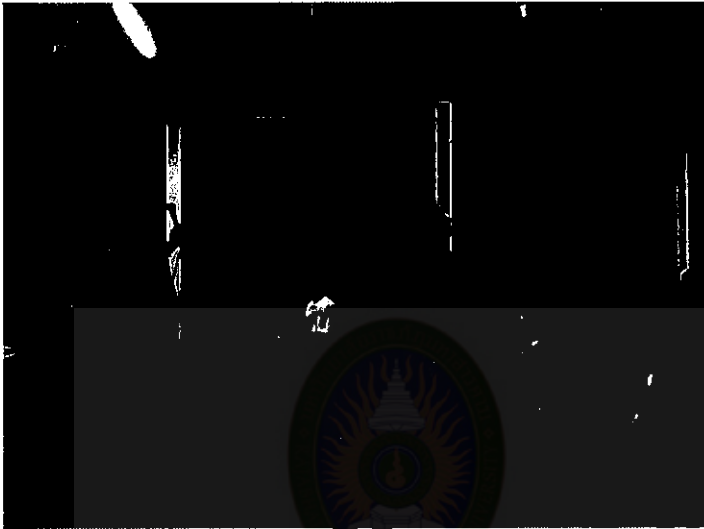
นายใจกล้า ตะเกาพงษ์ ชาวบ้านบ้านแฮด (สัมภาษณ์ : 2557)

จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกและการจัดเวทีชาวบ้านของชาวบ้านแฮด สรุปได้ว่า
จากที่ชาวบ้านในชุมชนบ้านแฮดได้ร่วมกันกำหนดประวัติศาสตร์ชุมชนที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี พ.ศ.
2400 จนถึงปัจจุบัน (Time Line) อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาที่มีอยู่และชุมชน และ
พยายามหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในปัจจุบันร่วมกัน สัญญาณปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน คือ
ความไม่พึงพอใจของชุมชน ได้แก่ ปัญหาทางสังคม ทรัพยากร อาชีพ การเกษตรและ
วัฒนธรรม ปัญหาการขาดสัมพันธภาพระหว่างกัน ขาดการเกื้อกูล เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ต่อกัน โดยมี
สัญญาณบ่งบอกว่า คนส่วนหนึ่งเริ่มเสื่อมถอยทางด้านคุณธรรม จริยธรรมและมีค่านิยมที่เป็น
ปัจเจกมากขึ้น ไม่พึ่งพากันทั้งยังขาดการพึ่งพาตัวเอง มุ่งแสวงหาความสุขส่วนตนและคำนึงถึง
ประโยชน์พวกพ้องมากกว่าส่วนรวม ความสัมพันธ์แบบเครือญาติเสื่อมถอย สัมพันธภาพ
ระหว่างสมาชิกในครอบครัวประปราย ปัญหาทางสังคมในหมู่เด็กและเยาวชนค่อนข้างรุนแรง
ซึ่งปัญหาทั้งหมดนี้จะต้องหาแนวทางแก้ไขเร่งด่วน ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ผู้คนในชุมชน
ให้การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามอยู่
ร่วมกันอย่างสันติสุข เอื้ออาทรกันและแบ่งปัน

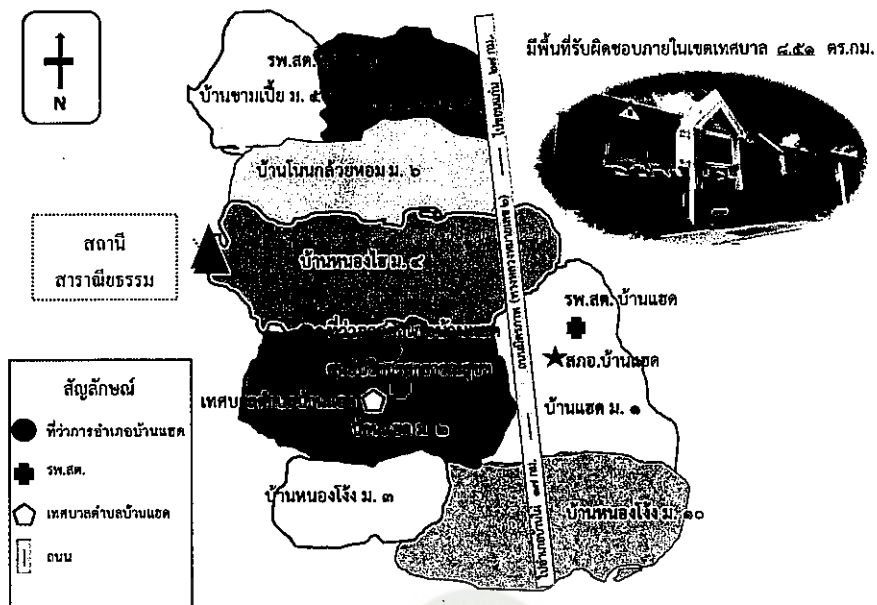
ดังนั้น ชาวบ้านหลายคนจึงมีความคิดร่วมกันเพื่อเข้ามาจัดการกับปัญหาเหล่านั้น โดย
อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและอยากเห็นการ
พัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง โดยเริ่มต้นที่การพัฒนาคนในชุมชนและได้มีแนวคิด
ในการจัดตั้ง “สถานีสาราณียธรรม” ขึ้นเพื่อใช้เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมในการบ่มเพาะความรู้
ชุมชนให้เป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้พัฒนาการเรียนรู้ การร่วมคิดร่วมทำและมีความ
รับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนากระบวนการและส่งเสริมศักยภาพและทุนของชุมชน และ
กำหนดสถานีแห่งนี้เป็นที่เรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้ผ่านการบ่มเพาะนำเอาความรู้ที่ได้ไปจัดการ
แก้ไขปัญหาและขยายเป็นพื้นที่บ่มเพาะเครือข่ายก้าวข้ามเคลื่อนสร้างนวัตกรรมในการพัฒนา
ท้องถิ่น สามารถเรียนรู้ สร้างความร่วมมือ ความรักและความสามัคคี โดยยึดหลักพุทธธรรม คือ
“หลักสาราณียธรรม 6” มาเป็นหลักในการยึดปฏิบัติ พร้อมทั้งนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางการดำเนินงาน ยึดความรู้คู่คุณธรรมนำไปสู่สังคมที่มีความ
 สมดุล พร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณ์เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น สถาบัน
 สาราณีธรรม จึงเป็นพื้นที่สร้างนวัตกรรมบ่มเพาะองค์ความรู้โดยผ่านความสัมพันธ์ระหว่าง
 คนกับคน ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและดำเนินชีวิตบนฐานแห่งความยั่งยืน

4.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 4-5

ภาพที่ 4 คณะผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายร่วมกันศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด
 จากอดีตถึงปัจจุบัน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 5 แผนที่ตั้งชุมชนบ้านแสดและสถานที่จัดตั้งสถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน

5. การปรับประยุกต์หลักสาราณียธรรม 6 ให้เป็นคำถามนำเพื่อการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแสด

5.1 ชื่อกิจกรรม : การปรับประยุกต์หลักสาราณียธรรม 6 ให้เป็นคำถามนำเพื่อการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแสด

5.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

สร้างความเข้าใจและรับรู้ รวมทั้งตระหนักถึงสำคัญในความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับประยุกต์หลักสาราณียธรรม 6 ให้เป็นคำถามนำเพื่อการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแสด

5.3 กลุ่มเป้าหมาย :

5.3.1 กลุ่มเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแสด อำเภอ บ้านแสด จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน

5.3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน

5.3.3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน

5.3.4 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

5.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

5.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

5.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

5.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

5.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

5.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

5.5 รายละเอียดของกิจกรรม

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 การปรับประยุกต์หลักสารานิยธรรม 6 ให้เป็นคำถามนำเพื่อการศึกษา
ปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
เวทีชาวบ้านและ การสนทนากลุ่ม	แนะนำผู้วิจัย	Participative Observation
เรื่อง การปรับ ประยุกต์หลัก	ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและ การขอความร่วมมือในงานวิจัย	Participative Observation
สารานิยธรรม 6 ให้เป็นคำถามนำ เพื่อการศึกษา ปรากฏการณ์ทาง	ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นในการ การปรับ ประยุกต์หลักสารานิยธรรม 6 ให้เป็นคำถามนำ เพื่อการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชน บ้านแฮด	Participative Observation Atlas
สังคมในชุมชน บ้านแฮด	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเสนอข้อคำถามนำจากหลัก สารานิยธรรม 6 เพื่อปรับประยุกต์ใช้ในการศึกษา ปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด	Journal Brainstorming
	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันสรุปข้อคำถามนำจาก หลักสารานิยธรรม 6 เพื่อปรับประยุกต์ใช้ใน	Journal Brainstorming

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
	การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดร่วมกัน	
	รับประทานอาหารร่วมกัน	Participative Observation

5.6 สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

5.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 16 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

5.8 ผลการศึกษา :

จากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน ได้ข้อคำถามนำจากหลักสารานุกรม 6 เพื่อปรับประยุกต์ใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด รายละเอียดดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แสดงผลการปรับประยุกต์หลักสารานุกรม 6 ให้เป็นคำถามนำเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม

หลักสารานุกรม 6	สาระสำคัญหลักสาระวิชา	คำถามนำเพื่อศึกษา
1. เมตตากายกรรม	การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่น การให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น	คนที่กระทำการด้วยจิตและกายด้วยความดี จะมีกำลังใจที่จะทำความดีต่อไปได้อย่างไร
2. เมตตา มโนกรรม	การมีวาจาที่ดี สุภาพ อ่อนหวาน พุคมี เหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน	วิธีการสร้างประโยชน์แก่ชุมชนให้มากขึ้นเป็นอย่างไร
3. เมตตาวชิกรรม	ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการศึกษาคิดต่อกัน ไม่คิดอิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท หาก	วิธีการพูดคุยเพื่อทำให้ลดความขัดแย้งและสร้างความสุขที่จะเกิดขึ้นใน

หลักสารานิย ธรรม 6	สาระสำคัญหลักการระดา	คำถามนำเพื่อศึกษา
	ทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความ สามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคม	ชุมชนได้้อย่างไร
4. สาธารณ โภคิ	การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตาม โอกาสอันควร เพื่อแสดงความรัก ความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน	สังคมแห่งการแบ่งปัน จะเกิดขึ้นได้้อย่างไร
5. สีลลาสามัญดา	ความรักใคร่สามัคคี รักษาดี้อย่าง เคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตนมี ความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ของหมู่คณะ ไม่เอาโรคเอาเปรียบผู้อื่น	ความรักใคร่สามัคคีจะ เกิดขึ้นในชุมชนได้ อย่างไร
6. ทิฏฐิสามัญดา	การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จัก เคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้ เกิดความสงบ	ข้อปฏิบัติในการอยู่ ร่วมกันในสังคมหมู่มาก ควรเป็นอย่างไร

จากตารางที่ 12 แสดงให้เห็นว่า สารานิยธรรม 6 ประการ เป็นหลักการประพคติที่จะ
เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกื้อกูลกัน อันจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรักความ
สามัคคีกันชุมชน นอกจากนี้ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นข้อ
คำถามในการนำหลักสารานิยธรรม 6 มาปรับประยุกต์ใช้กับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น
ในชุมชนบ้านแฮด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

หลักสารานิยธรรมทั้ง 6 ประการ เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคี
และความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น ในสังคมอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคงและ
ความเจริญก้าวหน้าทั้งทั้งหลายทั้งปวง ดังพระพุทธวจนะบทที่ว่า "สมคฺคฺยานํ ตโป สุโข ความ
สามัคคีของหมู่คณะเป็นเหตุนำความสุขมาให้" ถ้านำหลักธรรมนี้มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพ
ชุมชนบ้านแฮดในปัจจุบันนี้ได้ ถือว่าเป็นการดี เพราะหลายสิ่งหลายอย่างเริ่มเปลี่ยนแปลงไป
โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านจิตใจของมนุษย์

พระครูโกศลสารภิก เจ้าอาวาสวัดบุญเรือง (สัมภาษณ์ : 2557)

ชุมชนบ้านแฮดที่เราอยู่ในปัจจุบันนี้คงจะมีความสุขและน่าอยู่มากขึ้น ถ้าหากว่าสมาชิกในชุมชนแต่ละคน ได้นำเอาหลักธรรมสาราณียธรรมทั้ง 6 มาใช้ในชุมชน เพราะถือว่าเป็นหลักธรรมที่นำความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ให้เกิดขึ้นในชุมชน

นายสุรินทร์ แสงนารี สมาชิกสภาเทศบาลบ้านแฮด (สัมภาษณ์ : 2557)

ชุมชนบ้านแฮดดูเหมือนจะมีปัญหา มีความแตกแยกและวุ่นวายอยู่ทุกวันนี้ ก็เป็นเพราะว่าหลายคนละเลยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาและกระทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับหลักคำสอน กล่าวคือ ขาดความรักความเมตตา อิจฉาริษยากัน นินทาว่าร้ายกัน เบียดเบียนและรังแกกัน เห็นแก่ตัว ถืออภิสิทธิ์ อ่างอำนาจบาตรใหญ่ และมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ต่างคนต่างก็ถือความคิดของตนเป็นใหญ่อยู่ตลอดเวลา ถ้าคนในชุมชนบ้านแฮดได้นำหลักสาราณียธรรม ทั้ง 6 มาปรับใช้ในสังคมอย่างจริงจัง สังคมจะน่าอยู่ และจะเป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขมากขึ้น

นางยุพิน ทองจีน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองโ้ง (สัมภาษณ์ : 2557)

ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือคนในชุมชนบ้านแฮด ทุกคนล้วนได้ชื่อว่าเป็นคนที่ใจดีมีความรักความเมตตา ใจบุญสุนทาน ยิ้มเก่ง โอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นนิสัยปกติทั่วไปของคนไทยเกือบทุกคนและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทย ซึ่ง อาจจะเรียกว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ของไทยเลยก็ว่าได้ สังคมคนไทยคงจะมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า มีความอบอุ่นและน่าอยู่มากกว่าทุกวันนี้มากมายนัก ถ้าหากว่าคนไทยทุกคน เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และรู้จักการให้อภัยกันอยู่ตลอดเวลา

นางสมัย สินทร์ ชาวบ้าน โนนกล้วยหอม (สัมภาษณ์ : 2557)

6. การกำหนดปฏิทินการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

6.1 ชื่อกิจกรรม :

6.1.1 การกำหนดปฏิทินการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

6.1.2 การดำเนินการตามปฏิทิน การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

6.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

สร้างความเข้าใจและรับรู้ รวมทั้งตระหนักถึงสำคัญในความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดปฏิทินและการดำเนินการตามปฏิทิน การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

6.3 กลุ่มเป้าหมาย :

6.3.1 กลุ่มเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน

6.3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน

6.3.3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน

6.3.4 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

6.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

6.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

6.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

6.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

6.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

6.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

6.5 รายละเอียดของกิจกรรม

6.5.1 กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน

6.5.2 กิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อย โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 การกำหนดปฏิทินและการดำเนินการตามปฏิทิน การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
1. เวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม	แนะนำผู้วิจัย	Participative Observation
เรื่อง การกำหนด	ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือ	Participative

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
ปฏิทินการศึกษา	ในงานวิจัย	Observation
ปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน	ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นในการกำหนดปฏิทินการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน	Participative Observation
	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันกำหนดปฏิทินการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน	Journal Brainstorming
2. เวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่มเรื่อง การดำเนินการตามปฏิทินการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันสรุปรูปแบบปฏิทินการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน	Journal Brainstorming
	รับประทานอาหารร่วมกัน	Participative Observation

6.6 สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

6.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 28 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

6.8 ผลการศึกษา :

จากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน ได้กำหนดปฏิทินการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบันรายละเอียดดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 แสดงปฏิทินศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด

ลำดับที่	กิจกรรมการวิจัย	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมาย	เครื่องมือ	ระยะเวลา	สิ่งที่ได้รับ
1	ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ยุคที่ 1 อพยพและก่อตั้งชุมชนบ้านแฮด (พ.ศ.2401-2448)	1.พระภิกษุ 2.นักวิชาการ 3.ครู 4.ผู้นำชุมชน 5.ปราชญ์ชาวบ้าน 6.ตัวแทนชุมชน	1.เวทีชาวบ้าน 2.สนทนากลุ่มย่อย 3.การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน 4.แผนที่ภูมิสังคม 5.การเสวนาทางวิชาการ	เดือนกันยายน ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557	มีอพยพมาจากบ้านนาโนน มาบุกเบิกและก่อตั้งบ้านแฮด นามว่า ซำแฮด ถือว่าเป็นปีที่กำเนิดและก่อตั้งบ้านแฮด ตั้งแต่นั้นมา
2	ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ยุคที่ 2 บ้านแฮด (พ.ศ.2402-2550)	1.พระภิกษุ 2.นักวิชาการ 3.ครู 4.ผู้นำชุมชน 5.ปราชญ์ชาวบ้าน 6.ตัวแทนชุมชน	1.เวทีชาวบ้าน 2.สนทนากลุ่มย่อย 3.การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน 4.แผนที่ภูมิสังคม 5.การเสวนาทางวิชาการ	เดือนกันยายน ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557	การเคารพ ธรรมชาติและ การเคารพ สิ่งเหนือธรรมชาติ ถูกลดความสำคัญ
3	ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ยุคที่ 3 บ้านแฮด (พ.ศ.2551 - 2556)	1.นักวิชาการ 2.ครู 3.ผู้นำชุมชน 4.ปราชญ์ชาวบ้าน 5.ตัวแทนชุมชน	1.เวทีชาวบ้าน 2.สนทนากลุ่มย่อย 3.การเสวนาทางวิชาการ	เดือนตุลาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557	การเคารพคน ธรรมชาติ และสิ่งเหนือ ธรรมชาติ ถูกลดความ สำคัญลงมาก
4	ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ยุคที่ 4 บ้านแฮด (พ.ศ.2557)	1.นักวิชาการ 2.ครู 3.ผู้นำชุมชน 4.ปราชญ์ชาวบ้าน 5.ตัวแทนชุมชน	1.เวทีชาวบ้าน 2.สนทนากลุ่มย่อย 3.การเสวนาทางวิชาการ	เดือนตุลาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557	การเคารพ ธรรมชาติ สูญสลาย

6.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดั่งภาพประกอบที่ 6

ภาพที่ 6 ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง การกำหนดปฏิทิน และการดำเนินการตามปฏิทิน การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการดำเนินการตามปฏิทินที่กำหนด ผลการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ ชุมชนบ้านแฮดทั้งในอดีตและปัจจุบัน รายละเอียดมีดังนี้

7. การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้งถิ่นฐานในแต่ละยุค

7.1 ชื่อกิจกรรม :

การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้งถิ่นฐานในแต่ละยุค

7.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้งถิ่นฐานในแต่ละยุค

7.3 กลุ่มเป้าหมาย :

7.3.1 กลุ่มเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอ บ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน

7.3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน

7.3.3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน

7.3.4 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

7.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

7.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

7.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

7.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

7.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

7.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

7.5 รายละเอียดของกิจกรรม

7.5.1 กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน

7.5.2 กิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อย โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้งถิ่นฐานในแต่ละยุค

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
เวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่มเรื่อง การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้งถิ่นฐานในแต่ละยุค	แนะนำผู้วิจัย	Participative Observation
	ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	Participative Observation
ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้งถิ่นฐานในแต่ละยุค	ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้งถิ่นฐานในแต่ละยุค	Participative Observation
	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้งถิ่นฐานในแต่ละยุค	Journal Brainstorming
	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันสรุปผลการศึกษา	Journal

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
	ปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้งถิ่นฐานในแต่ละยุค	Brainstorming
	รับประทานอาหารร่วมกัน	Participative Observation

7.6 สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

7.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2557

7.8 ผลการศึกษา :

จากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีต ผ่านการตั้งถิ่นฐานในแต่ละยุค โดยรายละเอียดดังนี้

7.8.1 ผลการศึกษาศานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮดยุคที่ 1 ยุคการอพยพและก่อตั้งชุมชนบ้านแฮด (พ.ศ.2401-2448)

จากการศึกษาปรากฏการณ์การทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด ยุคก่อนปี พ.ศ. 2401 โดยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลคือเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่มย่อย การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน แผนที่ภูมิสังคม การเสวนาทางวิชาการ ซึ่งประกอบด้วยพระภิกษุ จำนวน 5 รูป กลุ่มเกษตรกร จำนวน 30 คน กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน และประเด็นสำคัญ คือ ประวัติศาสตร์ชุมชน แผนที่ชุมชน ข้อมูลสำคัญของชุมชน ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 พบว่า

1) ผู้คนเห็นคุณค่าและยึดถือสิ่งสำคัญ 3 อย่างคือ 1. ผู้คนในอดีตได้เลือกตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนในที่แห่งนี้ด้วยเพราะภูมิประเทศและความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ สังเกตได้จากว่ามีลำห้วยและมีหนองน้ำ เป็นแอ่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ อันมีต้นไม้อายุร่วมคลี้ม (ต้นแคนหรือตะเคียนทอง) ล้อมรอบและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าใหญ่น้อยหลายชนิด โดยเฉพาะสัตว์ใหญ่ คือ แรด (แฮด) ซึ่งอาศัยหนองน้ำแห่งนี้ในการดำรงชีวิตอยู่ จึงคิดว่าน่าจะเป็นแหล่งและ

ทำเลในการดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตแบบเก่าที่อพยพมา 2. ผู้คนยังถือเอาหนองกุศเคนและลำห้วยหนองโจ้งเป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่าที่ทำให้อยู่รอด เพราะความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งมาซึ่งอาหารและการทำนา และ 3. อีกทั้งผู้คนยังได้ถือเอาสัตว์จำพวกแรด หรือ แสด ซึ่งถือว่าเป็นต้นกำเนิดของชุมชนบ้านแสด เป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่าอีกประการหนึ่ง ซึ่งผู้คนในชุมชนได้มีที่อยู่อาศัยที่ทำให้อยู่ดี มีที่อยู่อาศัยอย่างสุขสบาย

กล่าวโดยสรุป ด้านภูมิประเทศนั้น ลำห้วยและมีหนองน้ำ เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีสิ่งสำคัญทำให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ อยู่รอดและอยู่ดีได้ ส่วนด้านสังคมวิทยานั้น ชุมชน ได้มีผู้นำบุกเบิกและก่อตั้งบ้านแสดขึ้น 2 ตระกูล คือ ต้นตระกูลสุพิมพ์ คือ พ่อหาญฤทธิ์ กับพ่อศรีสงคราม ซึ่งได้อพยพมาจากบ้านนาเก็ง และต้นตระกูลเสโต คือ หลวงคงคากับพระวิเศษ ซึ่งได้อพยพมาจากบ้านนาโนน ผู้ก่อตั้งบ้านแสดมีทั้งหมด 4 คน คือ พ่อหาญฤทธิ์ พ่อศรีสงครามหลวงคงคาและพระวิเศษ ในปี พ.ศ. 2399 ผู้นำบุกเบิกทั้ง 4 ได้เดินทางมาพบลำห้วย (หนองโจ้ง) และมีหนองน้ำ (หนองกุศเคน) เป็นแอ่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ และได้ตั้งหลักปักฐานอยู่อาศัยจนถึงปัจจุบัน ผู้นำบุกเบิกทั้ง 2 ตระกูลสามารถนำพาผู้คนดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุขร่มเย็น ด้วยยึดถือคติกาที่ผู้คนอยู่ร่วมกันด้วยความเชื่อและศรัทธาต่อผู้นำที่ปันส่วนทรัพยากรอย่างยุติธรรมที่แทบไม่ต้องแย่งชิงกัน ชุมชนจึงดำเนินมาได้ด้วยดีตลอด

ภาพที่ 7 แสดงหนองกุศเคนในปัจจุบัน

2) ผู้คนในชุมชนเข้าใจความจริงของชีวิต ว่ามีวิถีชีวิตพึ่งพิงธรรมชาติ จึงต้องให้ความเคารพและให้ความสำคัญต่อธรรมชาติเพราะผู้คนมีชีวิตอยู่ได้ อีกทั้งอยู่รอดและอยู่ดีนั้น ก็เพราะในทุกขั้นขั้นตอนต้องพึ่งพาธรรมชาติ หากทำลายธรรมชาติลงหมดสิ้นแล้ว

ความอุดมมั่งคั่งก็จักสูญสลายไป การทำนาแม้จะต้องถางป่าก็จะทำให้ความเคารพต่อธรรมชาติ ทำเพียงแต่พอดีกับการทำเลี้ยงครอบครัว ไม่ถางเอาอย่างละโมภ โลกมากจนเหลือเป็นที่รกร้างว่างเปล่าตัดต้นไม้ก็พอเพียงมาทำเป็นที่อยู่อาศัยเท่านั้น

3) ผู้คนในชุมชนได้รับคำสอน ทางพระพุทธศาสนาและได้รับรู้จากเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและเรื่องเล่าสืบกันมา จึงยึดมั่นเอาแนวทางศาสนาเป็นสรณะทางจิตใจ ไม่มีข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ใด แต่ผู้คนอยู่ด้วยกันได้ด้วยกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม อีกทั้งการเคารพและเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องผี ที่มีทั้งผีฟ้า ผีป่า ผีนา ผีน้ำ ผีลม ทำให้ผู้คนยึดแนวปฏิบัติตามหลักทางศาสนา

4) ได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิต บนทรัพยากรของชุมชน ให้ความสำคัญต่อตนเองและผู้อื่น ดำเนินชีวิตแบบไม่ประมาท ระมัดระวัง หาเลี้ยงครอบครัวด้วยการพึ่งพิงธรรมชาติ ให้ความสำคัญระมัดระวังต่อการทำลายธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งทำมาหาเลี้ยงชีพ

5) ผู้คนในชุมชนให้ความสำคัญต่อตนเองและครอบครัว ยึดมั่นในศีลธรรมและคุณความดี ยึดถือเอาครอบครัวเป็นหลัก เน้นการทำมาหาเลี้ยงชีพที่ดี ที่เรียกว่า ไปดีมาดี เช่น การมีน้ำใจให้แก่กันและกัน ยึดมั่นตามกฎและกติกาก้าวร่วมกันไว้ เป็นต้น

6) ผู้คนในชุมชนให้ความเคารพต่อผู้อื่นและคนในสังคม มีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันความรู้ ผู้นำจะเป็นผู้สร้างกติการ่วมกันกับชุมชนว่า จะต้องเคารพและจะปฏิบัติต่อกันอย่างไร เพราะยุคนั้นยังไม่มีข้อบังคับ กฎเกณฑ์ใดจากการปกครอง กติกาสมัยใหม่ที่เข้มแข็ง คือ การเคารพกันในเครือญาติ เป็นการเคารพผ่านลำดับอาวุโสของเครือญาติ และยังมีการเคารพผู้อื่นผ่านการแบ่งปันทรัพยากร โดยการรู้ได้ว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นของใคร หรือให้ชื่อกติกานั้นว่า กฎกติกามารยาทชุมชนที่ตั้งบนฐานของศีลธรรม

7) ผู้คนมีการสละให้ การแบ่งปันผู้อื่น ทำให้ผู้คนที่หนีความยากแค้นหาที่อุดมสมบูรณ์อยู่ด้วยกันได้ อยู่รอดและอยู่ดี

8) สุขภาพจิตดี จิตใจผ่องใส ทุกคนอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสงบร่มเย็น
ข้อสรุป จากการสนทนากลุ่มเป้าหมาย เห็นร่วมกันว่า ผู้คนในชุมชนบ้านแฮด ยุคก่อนปี พ.ศ. 2401 เป็นยุคที่เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญต่อการเคารพคน เคารพธรรมชาติและเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นอย่างดี และจากการสนทนากลุ่มย่อยยัง ได้มีการปักประเด็นถึงยุคหลังปี พ.ศ. 2500 ว่าอันด้วยเหตุผู้คนมากขึ้น พื้นที่ทำกินน้อยและมีจำนวนจำกัดเท่าเดิม การขยายพื้นที่ทำกินไม่ทันกับการเพิ่มขึ้นของผู้คน ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติลดลง ทั้งนี้โดย

หาว่าไม่ว่า ระบบนิเวศมีข้อจำกัดในศักยภาพการผลิต หากทำการผลิตเกินศักยภาพ ระบบนิเวศก็จะเริ่มเสียความสมดุลจนเสื่อมโทรมลงในที่สุด คนเราต้องพึงระลึกเสมอว่า พลังการผลิตของระบบการเกษตรมีข้อจำกัดที่ถูกลดควบคุมโดยหลักการพื้นฐานของธรรมชาติ เมื่อคนเริ่มระส่ำระสาย ความสงบสุขร่มเย็นเริ่มลดลง การเคารพผู้อื่นน้อยลง เริ่มขาดการแบ่งปัน กฎกติกามุขมนบนกติกาทงศีลธรรม เริ่มส่งสัญญาณบังคับต่อกัน ไม่ได้ จนที่สุดผู้นำคนนั้นจึงตัดสินใจในการหาที่ตั้งถิ่นฐานใหม่เพื่อให้ผู้คนในชุมชนอยู่ได้ อยู่รอดและอยู่ดีในที่อุดมสมบูรณ์อื่น

7.8.2 การศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮดยุคที่ 2

บ้านแฮด (พ.ศ. 2402-2550)

จากเวทีชาวบ้าน การสนทนากลุ่มย่อย การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน แผนที่ภูมิสังคม การเสวนาทางวิชาการ ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดสุวรรณคีรีบ้านแฮด กลุ่มเกษตรกรจำนวน 10 คน กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 20 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 10 คน ผู้นำชุมชน 5 คน กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน และชาวบ้านอีก 30 คน ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 บทสรุปพบว่า

1) ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านแฮดนั้นตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2401 มีผู้บุกเบิกและก่อตั้งบ้านแฮดขึ้น 2 ตระกูล คือ ต้นตระกูล สุพิมพ์ คือ พ่อหาญฤทธิ์ กับพ่อศรีสงคราม ซึ่งได้อพยพมาจากบ้านนาแก และต้นตระกูลเส โส คือ หลวงคงคา กับ พระวิเศษ ซึ่งได้อพยพมาจากบ้านนาโน ผู้ก่อตั้งบ้านแฮดมีทั้งหมด 4 คน คือ พ่อหาญฤทธิ์ พ่อศรีสงคราม หลวงคงคา และพระวิเศษ ในปี พ.ศ. 2399 ผู้บุกเบิกทั้ง 4 ได้เดินทางมาพบลำห้วย (หนองโง้ง) และมีหนองน้ำ (หนองกุดแคน) และได้ตั้งหลักปรักฐานเพื่ออยู่อาศัย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยน้ำท่าและอาหารรวมทั้งแหล่งเพาะปลูกและเมื่อ ได้ตั้งหมู่บ้านขึ้นบริเวณนี้ จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านชำแฮด ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่มีสัตว์จำพวก “แฮด” หรือ “แรด” ลงมากินน้ำที่หนองแห่งนี้ ซึ่งแปลกมากเพราะไม่มีสัตว์ชนิดอื่นๆ ลงมากินน้ำที่หนองน้ำแห่งนี้เลย ผู้ก่อตั้งหมู่บ้านจึงขนานนามว่า ชำแฮด หรือ แฮด ประมาณปี พ.ศ. 2401 จึงถือว่าเป็นปีที่กำเนิดและก่อตั้งบ้านแฮดตั้งแต่นั้นมา

2) หลังจากตั้งหมู่บ้าน นายบ้านพากันสร้างหมู่บ้านแฮดอย่างสงบสุข ร่มเย็นและได้พร้อมใจกันตั้งผู้ใหญ่บ้านตามทางการปกครองในระยะต่อมา โดยมีท้าวนิลเป็นกำนันคนแรก ต่อมาได้มีการเสนอเรื่องต่อกระทรวงมหาดไทย เพื่อแบ่งแยกการปกครองตำบลบ้านแฮดออกจาก อำเภอบ้านไผ่ โดยจัดตั้งเป็น กิ่งอำเภอบ้านแฮดขึ้น จนกระทั่ง ปี พ.ศ.

2550 ได้มีการยกฐานะจากกิ่งอำเภอบ้านแฮด เป็นอำเภอบ้านแฮด ในช่วง พ.ศ. นี้ประชาชนส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร ทำนา แต่ด้วยความเจริญของเศรษฐกิจทำให้คนรุ่นใหม่ ในชุมชนเริ่มเปลี่ยนอาชีพมาทำการรับจ้าง เนื่องจากการขยายตัวของ โรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่

3) ในยุคบ้านแฮด พ.ศ. 2448 - 2529 นี้ ผู้คนในชุมชนได้ยึดถือเอาลำห้วย ไร่ และหนองกุศแคน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและเป็นสิ่งสำคัญยิ่งด้วยเป็นแหล่งความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ อันเป็นแหล่งอาหารและทำมาหากิน ทั้งการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ การรับรู้ ถึงแหล่งน้ำ 2 แห่งนี้ ก่อให้เกิดท่าที่เคารพต่อแหล่งน้ำและปฏิบัติร่วมกันอย่างมีคุณค่า อีกทั้งยังยึดถือการเคารพการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันความรู้ต่อผู้อื่น เคารพต่อผู้อาวุโส ทั้งตระหนักว่าในอดีตชุมชนได้ย้ายเข้ามาตั้งรกรากที่ชุมชนบ้านแฮดแห่งนี้เพราะเกิดปัญหาหนีความขาดแคลนของทรัพยากรและหาแหล่งทำกินที่อุดมสมบูรณ์กว่า ดังนั้นผู้คนจึงต้องเห็นคุณค่าและยึดถือความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติเข้าใจว่าการดำเนินชีวิตจริงจะต้องให้ความสำคัญต่อมนุษย์ด้วยกันและต่อธรรมชาติที่เราอาศัย เพื่อความอุดมสมบูรณ์ในระยะยาว มิให้ถูกทำลายด้วยสารเคมี สารพิษและสิ่งเจือปนอื่น เพื่อยังคงให้เป็นสายโลหิตที่หล่อเลี้ยงชุมชน การทำข้าวปลอดภัย ผักปลอดสารพิษ อาหารปลอดสารเคมี ล้วนเป็นการดำเนินชีวิตอย่าง เข้าใจความเป็นจริง ไม่หลงเดินตามทางแห่งความหายนะ เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

4) ในยุคนี้ได้มีการสร้างสำนักสงฆ์ในเวลาตาม เช่น ในปี พ.ศ. 2423 ได้ตั้งวัดบุญเรือง ในปี 2429 ได้ตั้งวัดสุทธธรรม ในปี พ.ศ. 2450 ได้ตั้งวัดสวรรค์บ้านแฮด ตามลำดับ เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ผู้คนในชุมชนอาศัยการเรียนรู้หนังสือที่วัด ตลอดจนเรียนรู้ธรรมและคำสอนทางศาสนา ทำให้ผู้คนดำเนินวิถีชีวิตจริงตามหลักศาสนา มีศีลธรรม คุณธรรมอยู่บนกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมค่อนข้างดี เคารพในคำสอนทางศาสนา ค่อนข้างเคร่งครัด อย่างน้อยยึดมั่นการปฏิบัติถือศีล 5 มีความศรัทธาและเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีศาลปู่ตาให้กราบไหว้ บนบานศาลกล่าว มีพิธีบูชาเป็นประจำทุกปีสืบทอดกันมา มีกระจำหรือผู้ประกอบพิธีกรรมและพิธีทางศาสนา

ภาพที่ 8 เจ้าอาวาสวัดสุวรรณค้ำบ้านแฮด (ผู้ให้ข้อมูล)

5) ผู้คนในชุมชนเรียนรู้ที่จะดำเนินวิถีชีวิตบนทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นน้ำ ดิน หรือป่าไม้ สอนให้ผู้คนรู้จักการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอย่างแบ่งปันกัน เรียนรู้สร้างฝายเก็บกักน้ำในปี พ.ศ. 2511 เพื่อทำนาปรัง เรียนรู้ในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ผู้ที่อยู่ต้นน้ำจะได้น้ำจนพอทำนาและค่อยไล่เรียงลงไปสู่ผู้ที่อยู่ปลายน้ำ อีกทั้งบ้าน วัดและโรงเรียนเป็นสถานที่ที่เพิ่มพูนความรู้ต่างๆ และขัดเกลาจิตใจให้อยู่ในศีลธรรมและเป็นผู้มีคุณธรรม มีการดำเนินชีวิตอย่างระมัดระวัง ไม่ประมาทในการหาเลี้ยงชีพตนและครอบครัวโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำ แหล่งเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์และทรัพยากรประดิดฐ์ คือ คลองส่งน้ำชลประทานที่สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2526 ใช้ศีลธรรม ในตัวตนในการรักษาทรัพยากรที่มีทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรประดิดฐ์ คือ คลองส่งน้ำชลประทาน เพื่อคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์

6) ในวงสนทนา ได้ยืนยันถึงลักษณะ ผู้คนให้ความเคารพตนเอง เคารพสัญญาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคลองเข้า กลองเพล กลองแลง (เย็น) กลองงัน (กลองพิธีทางศาสนา) ในยุคนี้บ้าน วัดและโรงเรียนถือเป็นแหล่งสร้างความตระหนักและจิตสำนึกของผู้คน ในการเคารพผู้อื่น วัดเป็นศูนย์กลางสำคัญที่สุด โดยมีโรงเรียนและผู้นำทางการปกครองเป็นตัวแทนช่วย นอกจากนี้ยังมีคติทางศีลธรรมของการนับถือระดับอาวุโสของเครือญาติซึ่งค่อนข้างเข้มแข็ง ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำทางธรรมชาติจึงมีอิทธิพลทางความคิดและมีความสำคัญค่อนข้างมากกว่าผู้นำทางปกครอง

7) ผู้คนมีการสละให้ (สาธารณโภคี) อันเป็นการสละให้เพื่อชุมชนอยู่ด้วยความสงบสุขร่มเย็นอีกทั้งเป็นการช่วยเหลือผู้ยากแค้นและผู้คนในชุมชน วัดจะเป็นแหล่งจุนเจืออาหารแก่ครอบครัวที่ยากจนคนก็จะแข็งแรงกายและแรงใจช่วยงานวัด หรืองานบุญประเพณีต่างๆ

8) ผู้คนมีจิตใจผ่องแผ้ว (เมตามโนกรรม) มีสุขภาพะจิตที่ดี ด้วยการบ่มเพาะจากวัด จากโรงเรียนและครอบครัวเป็นพื้นฐานอยู่ด้วยกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยและแบ่งปันกันด้วยจิตบริสุทธิ์ ยึดมั่นในศีลธรรมและคุณธรรม ชื่นชมยินดีกับความสำเร็จความงดงามของผู้อื่น ไม่ละโมภโลภมาก ทำบุญกุศลเนื่องนิตย์

ข้อสรุปจากศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมยุคที่ 2 บ้านแฮด (พ.ศ.2402-2550) ยืนยันว่า นับแต่มีการตัดถนนในหมู่บ้านและเชื่อมถนนมิตรภาพและชุมชนอื่นๆ มีสาธารณูปโภคเข้ามา ทั้งถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา พบว่า

1. ผู้คนเริ่มใช้ชีวิตชีวิตคนเมืองมากขึ้น เริ่มไม่เห็นคุณค่าความสำคัญของธรรมชาติ ไม่เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตว่าต้องพึ่งพิงธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติถูกลดความสำคัญ ผู้คนให้ความสำคัญกับทรัพยากรประดิษฐ์ เช่น คลองชลประทาน การทำนาได้หันมาพึ่งคลองชลประทาน ใช้เครื่องทุ่นแรงที่เกิดจากไฟฟ้าและแก๊ส

2. มีสัญญาณบ่งบอกให้เห็นว่า ผู้คนเริ่มไม่เข้าใจความเป็นจริงของชีวิต ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และพึ่งพากันน้อยลง การลงแขกหรือการร่วมแรงร่วมใจกันเริ่มสูญหายไป ยิ่งในปี พ.ศ. 2528 มีรถไถคนเดินตามและคนขับ การใช้ควายไถนาเริ่มสูญหาย

3. ในปลายยุคผู้คนในชุมชนเริ่มขาดความเสียสละ ขาดความมีน้ำใจ แต่ก็ยังมีหลงเหลือสัญญาณที่ดีที่ผู้คนในชุมชนยังมีความเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทรและแบ่งปันกันและมีน้ำใจบ้ำง มีใจผ่องแผ้วให้เห็นบ้าง เช่น ในสังคมของผู้สูงอายุและเกษตรกร เป็นต้น

7.8.3 ศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮดยุคที่ 3 บ้านแฮด (พ.ศ.2551 -2556)

จากเวทีชาวบ้าน กิจกรรมการสนทนากลุ่มย่อย การเสวนาทางวิชาการ ซึ่งประกอบไปด้วยพระภิกษุ จำนวน 2 รูป นักวิชาการ 5 คน ครู 5 คน ผู้นำชุมชนอายุระหว่าง 50 ถึง 70 ปี จำนวน 5 คน ปราชญ์ชาวบ้านอายุระหว่าง 70 ถึง 80 ปี จำนวน 5 คน ตัวแทนชุมชนอายุระหว่าง 80 ถึง 85 ปี จำนวน 5 คน ชาวบ้านจำนวน 20 คน ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 บทสรุปเห็นพ้องกันว่า หลังจากกรมการปกครอง

กระทรวงมหาดไทยได้ยกฐานะจากตำบลบ้านแฮด เป็นกิ่งอำเภอบ้านแฮด จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2550 ได้ยกฐานะเป็นอำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น พบว่า

1) ผู้คนในชุมชนเริ่มระส่ำระสาย หนีห่างจากการเคารพพระธรรมชาติ การเคารพตนเองและการเคารพผู้อื่น ขาดความเอื้ออาทรแบ่งปันกัน ผู้คนเริ่มเป็นปัจเจก เห็นแก่ตนและเห็นแก่พวกพ้องมากขึ้น อันเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติลดลง ทรัพยากรธรรมชาติไม่เพียงพอ เพราะผู้คนเพิ่มมากขึ้น ที่นาทำกิน ที่หาเลี้ยงชีพ มีจำนวนลดลง จากการถือครองของผู้คนในครอบครัวที่มากขึ้นและจากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาท้องถิ่น ทำให้ผู้คนหัน ไปนิยมการบริโภคและพึ่งพาวัตถุ มากกว่าพึ่งพาพระธรรมชาติ พึ่งพาตนเอง ด้วยความหลงในความทันสมัย ถนนหนทางกว้างขวาง แผนผังหมู่บ้านที่สวยงาม มีไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ถนนลาดยาง มีรถโดยสาร สิ่งสาธารณูปโภคครบครันดั่งเช่นสังคมเมือง

2) ความเจริญทางวัตถุรวดเร็วทำให้ชนบทเป็นเมือง จากเคยมีอาชีพทำนาเป็นหลัก เริ่มมีอาชีพร่อนนำเข้า คือ ขายแรงงาน รับเหมาก่อสร้างในตัวจังหวัด มีอาชีพเลี้ยงสัตว์ เพื่อขาย เช่น เป็ด ไก่ ปลา กุ้ง กบ และการต้มเกลือสินเธาว์ขาย

3) ยุคนี้ ผู้คน ได้ยึดถือเอาทรัพยากรประคินฐ์เป็นสิ่งสำคัญ ลด ความสำคัญทางทรัพยากรธรรมชาติลง เคยพึ่งพาหนองกุศแดนและลำห้วยหนองโง้งในการทำนาและการเพาะปลูก หันไปพึ่งพาคลองส่งน้ำมากกว่า การทำนาอาศัยเครื่องจักร เครื่องทุ่นแรง รถไถเดินตาม รถไถคนขับ ปู่เคมี ยาม่าแมลง ล้วนเป็นสิ่งสำคัญ คววยหายจากนา คนหายจากการลงแขก แม้ความอุดมสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้นจากเทคโนโลยีการเกษตร แต่กลับเป็นหนทางตัน ให้กับชาวนาในอนาคต เพราะการหนีห่างจากธรรมชาติ ไม่เห็นความสำคัญของธรรมชาติ การทำลายล้างธรรมชาติด้วยสารเคมีต่างๆ ทั้งยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าปูฆ่าหอย ระบบนิเวศ ธรรมชาติไม่มีโอกาสฟื้นฟูตัวเอง เมื่อผู้คนหลงไหลในการบริโภค วัตถุและความเป็นสมัยใหม่ จึงไม่เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตที่ผู้คนในชุมชนต้องมีวิถีชีวิตพึ่งพิงธรรมชาติ ร่วมแรงร่วมใจ กัน เสียสละให้แกกันและกัน เคารพกฎกติกาในสังคมร่วมกัน ในปลายยุคเริ่มเห็นสัญญาณที่ ผู้คนไม่พึ่งพาตนเอง ทุกอย่างเป็นไปตามกลไกทางการตลาด การผลิตจึงเป็นไปเพื่อขาย จากนั้น ก็ซื้อทุกอย่าง ทำนาขายข้าวเปลือกหมด แล้วค่อยนำเงินไปซื้อข้าวสารกิน ทั้งที่เป็นลูกชาวนาแต่ ต้องมาอดข้าว

4) ในยุคชุมชนบ้านแฮดยุคนี้ การดำเนินชีวิตที่มีพร้อมทั้งบ้าน วัด (ก่อตั้ง พ.ศ. 2403) โรงเรียน (ก่อตั้ง พ.ศ. 2470) แต่กลับเห็นสัญญาณแห่งความเสื่อมทางศีลธรรมและ

คุณธรรม ผู้คนในชุมชนเริ่มไม่ยืนอยู่บนกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ไม่เคร่งครัด ต่อคำสอนทางศาสนา โดยเฉพาะในหมู่คนวัย 18 ถึง 45 ปี และยิ่งในหมู่ผู้ชาย แค่เพียงศีล 5 ยังไม่ยึดถือปฏิบัติ ไม่เคารพเชื่อมั่น ศรัทธา ต่อบาปบุญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยึดเอาความเจริญ ทางวัตถุและความทันสมัยมาลบล้าง

5) เริ่มส่อไปทางปัจเจกและเห็นแก่ตนมากขึ้น จึงมองข้ามความสำคัญต่อการเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตบนผืนฟ้า ผืนดิน ผืนน้ำ ทรัพยากรเดียวกัน ภูมิปัญญาเดียวกัน คนในชุมชนต่อเค้าวการ ไม่เคารพในตนเองและกติกายข้อตกลง สัญญาชุมชนเริ่มหายไป สัญญาตกลง สัญญาธรรมะงายไปจากชุมชนจนกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา ผู้คนส่วนหนึ่งขาดความเชื่อมั่น ในคนที่จะนำพาครอบครัวให้อยู่ได้ ปลอดภัย อยู่ดี ดิดุราและยาบ้า มีทั้งเสพและจำหน่าย เล่นการพนัน เกียจคร้านทำกินมุ่งสู่ทุกทางที่จะได้เงินมา แม้จะเป็นเรื่องไม่ดังามหรือแม้ต้องก่อกรรมทำชั่ว ขาดการเคารพในคุณธรรมของตน โดยเห็นได้ชัดเจนในตอนปลายและสิ้นสุดยุค

6) วงสนทนายืนยันว่า การเคารพนับถือระดับอาวุโสของเครือญาติยังแม้จะยังคงมีอยู่แต่ลดความเข้มข้นลงในยุคนี้ โดยเฉพาะจุดเปลี่ยนจากการเมือง ที่ผู้คนในชุมชนมีคุณธรรมทางเครือญาติ กลับเปลี่ยนเป็นคุณธรรมทางการเมือง อันเป็นการแปรเปลี่ยนทัศนคติต่อการเคารพกันของคนในชุมชนแต่การให้ความเคารพต่อผู้นำทางธรรมชาติดังมีสูงกว่าการให้ความเคารพผู้นำทางการเมืองปกครอง ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้านยังคงมีบทบาทในชุมชนสูงกว่าผู้นำทางการเมืองปกครอง

7) ผู้คนยังคงมีการสละให้และแบ่งปัน แต่ก็ปรากฏว่ามีความเห็นแก่ตัวของผู้คนในชุมชน ส่วนหนึ่ง ตัวอย่างของการแย่งชิงน้ำเกิดขึ้นให้เห็นบ่อยในปลายยุค การปันน้ำยังคงมีอยู่ในหมู่เครือญาติบางตระกูลเท่านั้น ส่วนหนึ่งกลัวผู้ที่มีผืนนาอยู่ด้านล่างน้ำจะได้ดีหลังจากตนได้น้ำเพียงพอแล้ว กลับปล่อยน้ำจากผืนนาตนลงสู่ลำห้วยเพื่อตัดน้ำไม่ให้ไหลลงสู่ผืนนาด้านล่าง การลงแขกเกี่ยวสุญ งานบุญขอแรงได้ยากขึ้น บางคนเห็นแก่ตนเองจนรุกเอาที่สาธารณะมาไว้ในครอบครองเพื่อประโยชน์ของตนและครอบครัว

8) ยิ่งในช่วงสิ้นสุดยุค ผู้คนในชุมชนเริ่มเห็นแก่ตนและพวกพ้องมากขึ้น จนเป็นสัญญาณความถดถอยทางศีลธรรมและคุณธรรม ไม่คำนึงถึงความงดงาม ความเป็นชุมชน ใจงาม ใจผ่องแผ้วยังคงหลงเหลือพอให้เห็น

ข้อสรุปจากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด ยุคที่ 3 (พ.ศ. 2551 -2556) เห็นว่าประเด็นสำคัญที่ทำให้ยุคนี้สิ้นสุด คือ นับแต่มีจุดเปลี่ยนทางการเมืองที่ผู้คนในชุมชนมีคุณธรรมทางเครือญาติหันเปลี่ยนเป็นคุณธรรมทางการเมือง ผู้คนเริ่มส่อไปทาง

ปัจเจกและเห็นแก่ตนมากขึ้น มองข้ามความสำคัญต่อการเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตบนผืนฟ้า ผืนดิน ผืนน้ำ ผืนป่า ทรัพยากรเดียวกัน ภูมิปัญญาเดียวกันและวัฒนธรรมเดียวกัน ยิ่งในปลายยุคนี้ ผู้คนในชุมชนขาดการไม่เห็นคุณค่าและยึดถือธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญ ไม่เข้าใจความจริงของชีวิต ไม่ยึดแนวปฏิบัติตามแนวทางศาสนา ไม่ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ ขาดความเคารพตนเอง ขาดความเคารพผู้อื่น ขาดการแบ่งปัน แต่ยังคงมีหลงเหลือให้เห็นถึงจิตใจที่ดีของคนในชุมชน

7.4 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดั่งภาพประกอบที่ 9

ภาพที่ 9 ผู้วิจัยร่วมเวทีชาวบ้าน การสนทนากลุ่มย่อย เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนบ้านแฮด ยุคที่3 (พ.ศ.2551 -2556)

8. ผลการศึกษาด้านการณัการบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีตถึงจนถึงปัจจุบัน

8.1 ผลการศึกษาด้านการณัการบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮดที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน

8.1.1 ชื่อกิจกรรม : ชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮดผ่านสถาบันหลักของชุมชน

8.1.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

สร้างความเข้าใจและการรับรู้ รวมทั้งการตระหนักถึงสำคัญในความจำเป็นที่ จะต้องมีการศึกษาด้านการณัการบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน

8.1.3 กลุ่มเป้าหมาย :

- 1) กลุ่มเกษตรกร และประชาชนในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน
- 2) กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน
- 3) กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

8.1.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 1) การจัดเวทีชาวบ้าน
- 2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 3) การสัมภาษณ์ (Interview)
- 4) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
- 5) การเขียนบันทึก (Journal)

8.1.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 ตารางกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง : การศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
เวทีชาวบ้าน เรื่อง : การศึกษา	1.แนะนำผู้วิจัย	Participative Observation
สถานการณ์การ บ่มเพาะชุด	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือ ในงานวิจัย	Participative Observation
ความรู้ในชุมชน บ้านแฮด ที่มีอยู่ ในอดีตจนถึง	3.ปรึกษาหารือ เรื่อง การศึกษาสถานการณ์การบ่ม เพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึง ปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน	Participative Observation
ปัจจุบัน ผ่าน สถาบันหลักของ ชุมชน	4.ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเสนอสถานการณ์การบ่มเพาะชุด ความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน	Journal

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
	5. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสรุปสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน	Journal
	6. รับประทานอาหารร่วมกัน	Participative Observation

8.1.6 สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

8.1.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 20 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

8.1.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

การศึกษาดูงานการบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน โดยประกอบด้วยนางราวดี เทียกสม (ปราชญ์ชาวบ้าน) นายบุญหลาย พรหมคง (กระเจ้าหรือผู้นำทางพิธีกรรมและทางศาสนา) นายนิคม พิมพ์ (ปราชญ์ชาวบ้าน) นายไสว มูลปาก (ปราชญ์ชาวบ้าน) นางบานเย็น สำเร็จ (ปราชญ์และครูโรงเรียนชุมชนบ้านแฮด) นางทองล้วน พิศรี (ปราชญ์และผู้นำชาวบ้าน) นายสมักร ยอดแก้ว (ผู้นำชาวบ้าน) และชาวบ้านอีก 30 คน ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนกันยายน ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 สถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน ได้แก่ บ้าน วัดและโรงเรียน แบ่งออกเป็น 3 ยุค 3 ชุดด้วยกัน คือ ยุคที่มีแต่บ้าน ยุคที่มีบ้านและวัด และยุคที่มีบ้าน วัดและโรงเรียน ดังนี้

1) ยุคที่มีแต่บ้าน ในยุคที่มีแต่บ้านยังไม่ได้สร้างวัดนั้น วงสนทนากลุ่มย่อยได้สันนิษฐานว่าเป็นช่วงเวลาที่ไม่นานนักแล้วจึง ได้มีการสร้างสำนักสงฆ์ด้วยเหตุที่ผู้คนในชุมชนยังมีวิถีชีวิตพึ่งพิงธรรมชาติและมีความอุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตจึงเห็นคุณค่าและยึดถือเอาธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้คนในชุมชนเข้าใจความเป็นจริงในการดำเนินวิถีชีวิตที่ยึดถือปฏิบัติตามแนวทางศาสนาที่เคยได้รับการสั่งสอนมา แม้จะยังไม่มีวัด ผู้คนอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานทางศีลธรรมและคุณธรรม ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติ มีความเคารพในตนเองบนรากฐานกฎกติกาทางศีลธรรม ยังให้การเคารพผู้อื่น

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน แบ่งปันความรู้ต่อกัน เอื้ออาทร แบ่งปันด้วยจิตใจบริสุทธิ์ อยู่กันอย่างสงบร่มเย็นเป็นชุมชนใจงาม ใจห้องแก้ว

2) ยุคที่มีบ้านและวัด วงสนทนาได้สันนิษฐานว่า หลังจากการตั้งบ้านซึ่งอยู่ในช่วงเวลาไม่นานนัก มีการสร้างสำนักสงฆ์บริเวณหนองกุดแคน ซึ่งในยุคที่มีบ้าน มีวัดนี้ ผู้คนในชุมชนยังยึดถือเอาธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญ ยังมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติ อีกทั้งยังเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตและดำเนินชีวิตตามแนวทางศาสนาตามคำสอนที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง เผยแผ่และยังคงให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ เคารพตนเอง เคารพผู้อื่นมีการสละให้แบ่งปันกัน และความมีจิตใจงาม ใจห้องแก้ว แม้ความเข้มข้นจะสู้ยุคที่มีแต่บ้านไม่ได้

3) ยุคที่มีบ้าน วัดและโรงเรียน ในวงสนทนาเห็นพ้องกันว่า การแยกโรงเรียนออกจากวัดในปี พ.ศ. 2470 นั้นทำให้เกิดปัญหาคุณภาพของคนในชุมชน ทำให้การศึกษามีการแข่งขันเป็นเลิศทางความสามารถ แต่กลับขาดและเห็นห่างวิถีชีวิตของชุมชน ผู้คนโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่เริ่มส่อเค้าให้เห็นความเป็นมนุษย์น้อยลง เป็นคนที่ลุ่มหลงในอวิชา และสิ่งมอมเมาลุ่มหลงความทันสมัยเพื่อก้าวตามประเทศที่พัฒนา จนลืมรากเหง้าและอัตลักษณ์ของตน จนขาดการเห็นคุณค่าและยึดถือสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต ทั้งวิถีชุมชนที่พึ่งพิงธรรมชาติ ทำลายธรรมชาติให้เสื่อมโทรมลงด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่และสารเคมีทั้งหลายไม่เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตที่ต้องดำเนินตามวิถีชุมชน ทั้งเริ่มต้นส่งสัญญาณให้เห็นถึงความอ่อนแอในการดำเนินชีวิตตามแนวทางศาสนาในหมู่คนรุ่นใหม่หรือเยาวชน เป็นจุดแปรเปลี่ยนของจิตสำนึกที่ยึดมั่นในกฎกติกาบนฐานทางศีลธรรม ยึดถือปฏิบัติตามแบบพิธีกรรมทางศาสนามากกว่าคำสอน ขาดการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ขาดการเคารพตนเองจนก่อหรือสร้างปัญหาให้แก่ครอบครัว ขาดการเคารพผู้อื่น ถือเอาตนเป็นที่ตั้งด้วยความเป็นปัจเจก เอาแต่ประโยชน์ตนและพวกพ้องไม่เอื้ออาทรต่อกันและแบ่งปันเต็มไป ด้วยจิตใจที่เอารัดเอาเปรียบ ใจไม่งาม ใจไม่ห้องแก้ว ในยุคนี้โรงเรียนเป็นเพียงสถาบันเดียวที่ยังมีการดำเนินงานสนองตอบนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง ในการทำการเกษตรพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ โดยมีแปลงสาธิตที่โรงเรียน เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้แก่นักเรียน และคนในชุมชน

ข้อสรุปจากการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชน บ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน พบว่า สถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน

แบ่งออกเป็น 3 ยุค และ 3 ชุดความรู้ด้วยกัน คือ 1.ชุดในยุคที่มีแต่บ้าน 2.ชุดในยุคที่มีบ้านและวัด และ 3.ชุดในยุคที่มีบ้าน วัดและโรงเรียน ในยุคที่มีแต่บ้าน และยุคที่มีบ้านและวัด ผู้คนในชุมชนยังให้ความเคารพคน เคารพธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ มีน้ำใจต่อกันและกัน มีการรักษาระเบียบกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม มีการร่วมแรงร่วมใจกันในงานประเพณีหรือวันสำคัญๆในท้องถิ่น แต่ต่อมาในยุคที่มีบ้าน วัดและโรงเรียน ผู้คนขาดความเคารพธรรมชาติ ขาดการเรียนรู้ ในการพึงพิงธรรมชาติ หักวิถีชุมชน ไม่เคารพตนเองและผู้อื่น เอาตัวเองเป็นที่ตั้ง เห็นแต่ประโยชน์ตนและพวกพ้อง ขาดการให้ การเอื้ออาทรและการแบ่งปัน

8.1.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดั่งภาพประกอบที่ 10

ภาพที่ 10 ผู้วิจัยร่วมเวทีชาวบ้าน เพื่อศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านสถาบันหลักของชุมชน

8.2 ผลการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคน ในชุมชน

8.2.1 ชื่อกิจกรรม :

ชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน

8.2.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

สร้างความเข้าใจและการรับรู้ รวมทั้งการตระหนักถึงสำคัญในความจำเป็นที่
จะต้องมีการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึง
ปัจจุบัน ผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน

8.2.3 กลุ่มเป้าหมาย :

- 1) กลุ่มเกษตรกร และประชาชนในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบล
บ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน
- 2) กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด
30 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน
- 3) กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

8.2.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 1) การจัดเวทีชาวบ้าน
- 2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 3) การสัมภาษณ์ (Interview)
- 4) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
- 5) การเขียนบันทึก (Journal)

8.2.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 17

ตารางที่ 17 ตารางกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง : การศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะ
ชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านการดำเนินวิถีชีวิต
ของคนในชุมชน

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
เวทีชาวบ้าน เรื่อง : การศึกษา สถานการณ์การ บ่มเพาะชุดความรู้ ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีต จนถึงปัจจุบัน	1.แนะนำผู้วิจัย 2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือ ในงานวิจัย	Participative Observation Participative Observation
	3.ปรึกษาหารือ เรื่อง การศึกษาสถานการณ์การบ่ม เพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึง ปัจจุบัน ผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน	Participative Observation

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
ผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านแฮด	4. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเสวนาสถานการณ์การป๋มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน	Journal
	5. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสรุปสถานการณ์การป๋มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน	Journal
	6. รับประทานอาหารร่วมกัน	Participative Observation

8.2.6 สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

8.2.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 30 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

8.2.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

การศึกษาสถานการณ์การป๋มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยประกอบด้วยนางราวดี เทียบกสม (ปราชญ์ชาวบ้าน) นายบุญหลาย พรหมคง (กระจำหรือผู้นำทางพิธีกรรมและทางศาสนา) นายนิคม สุพิมพ์ (ปราชญ์ชาวบ้าน) นายไสว มูลปาก (ปราชญ์ชาวบ้าน) นางบานเย็น สำเรียง (ปราชญ์และครูโรงเรียนชุมชนบ้านแฮด) นางทองลั่น พิศรี (ปราชญ์และผู้นำชาวบ้าน) นายสมักร ยอดแก้ว (ผู้นำชาวบ้าน) และชาวบ้านอีก 30 คน ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนกันยายน ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 แบ่ง ประเด็นออกเป็น 4 ชุดด้วยกัน คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและการรักษาโรค (ปัจจัย 4)

1) อาหาร ในยุคที่ 1 อพยพและก่อตั้งชุมชนบ้านแฮด (พ.ศ.2401-2448) การทำนาข้าวยังเป็นการทำนาดั้งเดิมอาศัยน้ำฝนและน้ำหลากจากลำน้ำดอกไม้ใช้คนและควายไถนา ใช้ปุ๋ยมูลสัตว์ ไม่มีการใช้สารเคมีการผลิตอาหารพึ่งพิงธรรมชาติเป็นการทำกินและแลกเปลี่ยนยังไม่มีการซื้อขาย ต่อมาในยุคบ้านแฮดที่ทั้งบ้าน วัดและโรงเรียน กระทั่งมีการยกฐานะเป็นอำเภอบ้านแฮด การทำนายังคงใช้น้ำฝนและน้ำจากลำห้วยโจ้ง ยังคงใช้คนและควาย

ไถนาใช้ปุ๋ยมูลสัตว์เช่นเค็ม การผลิตอาหารพืชผักสวนครัวในยุคต้นยังคงพึ่งพิง อาศัย
ทรัพยากรธรรมชาติ จนกระทั่งถึงปลายยุค การทำนาปรังใช้น้ำจากคลองชลประทานที่สร้างใน
ปี พ.ศ. 2527 ใช้รถไถที่คนเดินตามและคนขับ ปุ๋ยเคมี ยาน้ำหญ้า ฆ่าแมลง มีการใช้อุปกรณ์
ไฟฟ้าเป็นเครื่องทุ่นแรงหลังจากปี พ.ศ. 2509 ที่มีการติดตั้งไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน การผลิตเป็นทั้ง
เพื่อทำกินและซื้อขาย จนกระทั่งมาในยุคที่ 2 ของบ้านแฮด (พ.ศ.2402-2550) การผลิตอาหาร
พืชผักสวนครัวพึ่งพาทรัพยากรประคิษฐ์มากกว่าทรัพยากรธรรมชาติใช้น้ำจากคลอง
ชลประทานและน้ำประปาที่ติดตั้งในปี พ.ศ. 2540 ละทิ้งการผลิตอาหารและทำนาแบบดั้งเดิม
จะยังคงเหลือให้เห็นอยู่เพียงรายเดียวเท่านั้นที่ยังคงใช้คนและควายไถนา ปลายยุคนี้ ปุ๋ย มูลสัตว์
ปุ๋ยหมักไม่มีการใช้หลงเหลือให้เห็น มีการใช้สารเคมีค่อนข้างรุนแรง ทั้งปุ๋ยเคมี ยาน้ำหญ้า ฆ่า
แมลง ฆ่าหอย ฆ่าปูซึ่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติลงอย่างสิ้นเชิง ผู้คนขาดจิตสำนึกในการรักษา
ทรัพยากรที่มีใน มองไม่เห็นคุณค่าและยึดถือว่าธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญดังเช่นในอดีต

2) ที่อยู่อาศัย ในยุคที่ 1 อพยพและก่อตั้งชุมชนบ้านแฮด (พ.ศ.2401-
2448) ผู้คนให้ความสำคัญกับที่อยู่อาศัย โดยการพึ่งพิงธรรมชาติ ใช้หญ้าคา ไม้ไผ่ในการสร้างที่
อยู่อาศัย โดยเฉพาะหญ้านั้นถือว่าเป็นของสูงเพราะนำมามูลหลังคาหลบฝนหลบแดด ดังนั้น
ผู้คนจะไม่กล้าจะปัสสาวะ อุจจาระในบริเวณทุ่งหญ้าโดยเด็ดขาด เรื่องหญ้านาคาเป็นเรื่องที่ผู้คน
รับรู้ มีทำที่และแสดงความเป็นเจ้าของอย่างมีจิตสำนึกและปฏิบัติร่วมกันอย่างมีคุณค่า อีกทั้งยัง
เรียนรู้ร่วมกันในการรักษาทุ่งหญ้ามิให้ถูกเผาทำลาย ต่อมาในยุคบ้านแฮดที่มีทั้งบ้าน วัดและ
โรงเรียน กระทั่งมีการยกฐานะเป็นอำเภอบ้านแฮด ผู้คนยังเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับ
การสร้างที่อยู่อาศัย จากทรัพยากรธรรมชาติมีการสร้างบ้าน ไม้ 2 ชั้น ได้สูงตามวัฒนธรรม
ของชาวลาว การตัดต้นไม้มาสร้างบ้านก็ทำด้วยความเคารพในธรรมชาติ เคารพตนเองด้วย
ความมีเหตุผล ตัดเอามาเพียงเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ผู้คนยังให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ เรียนรู้ซึ่ง
กันและกัน เอื้ออาทรและช่วยเหลือกันในการสร้างที่อยู่อาศัยเพื่อความอยู่ดี ปลอดภัยจากภัย
พิบัติต่างๆ แต่ในปลายยุคนั้น ผู้คนเริ่มไม่เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติ
แต่กลับเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับทรัพยากรประคิษฐ์ ที่อยู่อาศัยมักสร้างด้วยคอนกรีต
เสริมเหล็กทั้งหลาย ยิ่งกว่านั้นบ้าน ไม้ 2 ชั้น ได้สูงยังถูกตัดแปลงด้วยการนำคอนกรีตไปก่อปิด
เพื่อขยายทำเป็นที่พักอาศัยอีกชั้นหนึ่ง ได้ทุน โลงที่เคยเป็นลานกิจกรรมของคนในบ้านและเป็น
ศูนย์เสวนา (ศูนย์โฮ) ของเพื่อนบ้าน ก็ถูกปิดกั้นลง ไม่เอื้ออาทรต่อกันในการลอดผ่านไปยังบ้าน
อื่นของเพื่อนบ้าน ไม่เพียงเท่านั้น ยังมีการสร้างรั้วคอนกรีตส่ำทับเข้าไปอีกเพื่อล้อมขังตนเอง

ไว้ตัดความสัมพันธ์ระหว่างบ้านหนึ่งกับอีกบ้านหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างกันถูกปิดกั้นลงอีกชั้นหนึ่ง อันเป็นการบ่งชี้ให้เห็นชัดเจนในความเป็นปัจเจกชนสูง

3) เครื่องนุ่งห่ม ในยุคที่ 1 อพยพและก่อตั้งชุมชนบ้านแฮด (พ.ศ. 2401-2448) ยังเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญต่อธรรมชาติมีการทอผ้าฝ้าย ใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม วงสนทนายืนยันว่ามีการค้นพบชิ้นส่วนอุปกรณ์ การทอผ้าเครื่องนุ่งห่มเป็นไป ในลักษณะเรียบง่ายและมีลวดลายตามพื้นดิน ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นส่วนหนึ่งของลวดลายผ้าที่สืบทอดมา ในยุคปัจจุบัน ผู้คนให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้และเรียนรู้ซึ่งกันและกันในการประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่มมีการแบ่งปันแก่ผู้ขาดแคลน โดยสืบสาว ได้จากวัฒนธรรมของคนในชุมชนปัจจุบัน ซึ่งมีเรื่องเล่าถึงการนำเครื่องนุ่งห่มที่เหลือใช้หรือใช้แล้วแต่ยังอยู่ในสภาพที่ให้ความอบอุ่นได้ นำไปให้แก่ญาติและผู้ขาดแคลน บ่งบอกถึงการสละให้และความเอื้ออาทรต่อกัน ความมีใจงามต่อมาในยุคบ้านแฮดที่มีทั้งบ้าน วัดและ โรงเรียน ผู้คนยังเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญต่อธรรมชาติ ยังมีการทอผ้าฝ้ายใช้ในการทำเครื่องนุ่งห่ม และมีการทอผ้าไหมไว้ใช้สวมใส่ในเวลางานบุญต่างๆ จวบจนความทันสมัยอย่างกรายเข้ามา เครื่องนุ่งห่มที่ทอใช้เองเริ่มหดหายและมาสูญสลายในปลายยุคผู้คนเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับเครื่องนุ่งห่มที่ทำจากผ้าใยประดิษฐ์มากกว่าผ้าใยธรรมชาติ อีกทั้งยังหลงใหล ในรูปทรงหรือสไตล์ที่ต่างแดน ทั้งความเรียบง่ายและลวดลายพื้นดิน ทั้งความเป็นเอกลักษณ์ตัวตน ด้วยขาดความเคารพตนเอง ขาดความสนใจในการทอผ้าพื้นดิน ความรู้เรื่องผ้าพื้นดินแทบสูญสิ้น คงหลงเหลือให้เห็นอยู่เพียงเล็กน้อย เพราะขาดการเรียนรู้ต่อกันและกัน สู่รุ่นต่อรุ่น ก่อนสิ้นยุคยุคนั้น เครื่องนุ่งห่มที่เป็นแฟชั่น โชว์สัดส่วนและอวัยวะพึงสงวนมีกลาดเกลื่อนอันเกิดจากอิทธิพลของการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ทำให้การดำเนินวิถีชีวิตขาดการยึดในแนวปฏิบัติตามหลักทางศาสนาอันนำมาซึ่งปัญหาสังคมอย่างมากมาย โดยเฉพาะในหมู่เยาวชนวัยรุ่น ขาดความงดงาม นำมาซึ่งความเสื่อมทางจิตใจ ใจไม่งาม ใจไม่ผ่องแผ้ว

4) การรักษาโรค ในยุคที่ 1 อพยพและก่อตั้งชุมชนบ้านแฮด (พ.ศ. 2401-2448) นั้นการรักษาโรคแบบพึ่งพาธรรมชาติเพียงอย่างเดียว สมุนไพรเป็นสิ่งที่ผู้คนเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะยังไม่มีการรักษาโรคแผนอื่น ความเป็นจริงของชีวิตที่ดำเนินไปบนวิถีพึ่งพิงธรรมชาติ ทำให้ผู้คนพึ่งพากันช่วยเหลือดูแลกันทั้งชุมชนยามเจ็บไข้ใส่ใจเรียนรู้ถึงตัวยาสมุนไพรในการรักษาโรค ถ่ายทอดความรู้ต่อกันและกันและถ่ายทอดสู่รุ่นด้วยจิตใจที่งดงามจึงทำให้การรักษาโรคในยุคนั้นสามารถทำให้คนอยู่รอดตลอดยุค ต่อมาในยุคนั้นของบ้านแฮดที่มีทั้งบ้าน วัดและ โรงเรียน การรักษาโรคยังเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญต่อ

สมุนไพร เห็นได้จากร่องรอยที่ยังคงหลงเหลือปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพร トラบ่วงจนการรักษาโรคแผนใหม่เข้าสู่ชุมชน การรักษาโรค ด้วยสมุนไพรร้อยลดบทบาทหลง ผู้คนในชุมชนหันไปพึ่งโรงพยาบาล สมุนไพรร้อย ๆ สูญหายไป การเรียนรู้เรื่องสมุนไพร การถ่ายทอดสู่กันและกันและต่อรุ่นสูญสลายไปตามปราชญ์ ที่ล่วงลับในปลายยุค

ข้อสรุปจากกลุ่มเป้าหมาย เห็นพ้องกันว่า การศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน ผู้คนในยุคนี้ดำเนินชีวิตผ่านปัจจัย 4 ด้วยความมีน้ำใจและรักษาความเป็นธรรมชาติและทรัพยากรของชุมชนเอาไว้ มีความเคารพตนเอง เคารพผู้อื่น เคารพธรรมชาติและเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงทำให้คนในชุมชนมีความสุข เป็นสังคมที่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม แต่ในปลายยุคผู้คนเริ่มขาดความเคารพธรรมชาติและขาดการเรียนรู้ในการพึ่งพิงธรรมชาติ ขาดการแบ่งปันทั้งวิถีชุมชน แต่ก็ยังคงความเคารพตนเองและเคารพกันและกัน ทั้งยังให้ความสำคัญเหนือธรรมชาติและยังคงมีความเอื้ออาทร และแบ่งปันกัน

8.2.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 11

ภาพที่ 11 ผู้วิจัยร่วมเวทีชาวบ้าน เพื่อศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด ที่มีอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน

8.3 ผลการศึกษาด้านการรับรู้การบ่มเพาะชุดความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2557-2558) โดยศึกษาผ่าน 2 ประเด็น คือ ชุดความรู้จากสถาบันหลักของชุมชน และชุดความรู้จากวิถีดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

8.3.1 ชื่อกิจกรรม :

การศึกษาด้านการรับรู้การบ่มเพาะชุดความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่าน 2 ประเด็น คือ ชุดความรู้จากสถาบันหลักของชุมชน และชุดความรู้จากวิถีดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

8.3.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

สร้างความเข้าใจและการรับรู้ รวมทั้งการตระหนักถึงสำคัญในความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาด้านการรับรู้การบ่มเพาะชุดความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่าน 2 ประเด็น คือ ชุดความรู้จากสถาบันหลักของชุมชน และชุดความรู้จากวิถีดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

8.3.3 กลุ่มเป้าหมาย :

1) กลุ่มเกษตรกร และประชาชนในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบล บ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน

2) กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน

3) กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

8.3.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 1) การจัดเวทีชาวบ้าน
- 2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 3) การสัมภาษณ์ (Interview)
- 4) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
- 5) การเขียนบันทึก (Journal)

8.3.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 18

ตารางที่ 18 ตารางกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง : การศึกษาสถานการณ์การปมพะชูด
 ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่าน 2 ประเด็น คือ ชูดความรู้จากสถาบันหลัก
 ของชุมชน และชูดความรู้จากวิถีดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
เวทีชาวบ้าน เรื่อง : การศึกษา สถานการณ์การ ปมพะชูดความรู้ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่าน 2 ประเด็น คือ ชูด ความรู้จากสถาบัน หลักของชุมชน และชูดความรู้จาก วิถีดำเนินชีวิตของ คนในชุมชน	1.แนะนำผู้วิจัย	Participative Observation
	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือ ในงานวิจัย	Participative Observation
	3.ปรึกษาหารือ เรื่อง การศึกษาสถานการณ์การปมพะชูด ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่าน 2 ประเด็นหลัก	Participative Observation
	4.ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเสนอสถานการณ์การปมพะชูด ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่าน 2 ประเด็นหลัก	Journal
	5.ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสรุปการศึกษาสถานการณ์การปม พะชูดความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่าน 2 ประเด็นหลัก	Journal
	6.รับประทานอาหารร่วมกัน	Participative Observation

8.3.6 สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่
 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

8.3.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้าน ในวันที่ 1 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557

8.3.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

1) การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่านสถาบัน
 หลักของชุมชน ประกอบด้วย นางราวีณ เทียกสม (ปราชญ์ชาวบ้าน) นายบุญหลาย
 พรหมคง (กระเจ้าหรือผู้นำทางพิธีกรรมและทางศาสนา) นายนิคม สุพิมพ์ (ปราชญ์ชาวบ้าน)

นายไสว มุลปาก (ปราชญ์ชาวบ้าน) นางบานเย็น สำเรียง (ปราชญ์และครู โรงเรียนชุมชนบ้านแฮด) นางทองล้วน พิศรี (ปราชญ์และผู้นำชาวบ้าน) นายสมัคร ยอดแก้ว (ผู้นำชาวบ้าน) และชาวบ้านอีก 30 คน ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ดังนี้

1.1) ยุคที่มีบ้าน วัดและ โรงเรียนในปัจจุบัน ผู้คนเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญในตัวผู้นำทางธรรมชาติมากกว่าผู้นำทางการปกครอง แม้แต่ตัวผู้นำทางการปกครองเอง ยังให้ความเคารพและยำเกรงต่อผู้นำทางธรรมชาติ เพราะมักเป็นผู้อาวุโสและ เป็นปราชญ์ชาวบ้านหรือเป็นผู้นำทางพิธีกรรมและทางศาสนา (กะจ้ำ) อันส่งผลให้

1.1.1) ในระดับบุคคล ผู้คนต่างถือเอาตนเองเป็นที่ตั้ง ขาดการรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น และไม่ปฏิบัติตามกฎของชุมชนจึงก่อเกิดความขัดแย้งกัน

1.1.2) ในระดับครอบครัว มีพฤติกรรมให้เห็นว่าคนในครอบครัวขาดความเอาใจใส่กัน ขาดการปรึกษาหารือต่างหันไปคนละทางด้วย พ่อแม่มุ่งแต่หาเงินเพียงอย่างเดียว จนขาดการเอาใจใส่อบรมบ่มเพาะทางศีลธรรมและคุณธรรม

1.1.3) ในระดับชุมชน ยังคงมีความเคารพกันด้วยระบบอาวุโสทางเครือญาติ แม้จะไม่มีคามเข้มแข็งเช่นในอดีต

1.2) วัดยังมีความสำคัญและคุณค่าในการอบรมบ่มเพาะให้ผู้คนในชุมชนเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต ดำเนินวิถีชีวิต โดยยึดถือปฏิบัติตามแนวทางศาสนา แต่ยังไม่ลึกซึ้งในคำสอนทางศาสนา ส่วนมากจะเน้นไปทางพิธีกรรมและสืบสานประเพณีบุญ วัดยังไม่เป็นที่บ่มเพาะทางศีลธรรมและคุณธรรมที่ศึพอ โดยเฉพาะในวัยกลางคนและเยาวชน มีสัญญาณส่งว่าคนเริ่มเสื่อมถอยคุณธรรม จริยธรรม ทั้งยังลุ่มหลงในอวิชชาและโลกียะขาดความยั้งคิดและ ไร้สติ ไม่คำนึงถึงความงดงามถูกผิดชั่วดี ผู้คนยังขาดการให้ความสำคัญ ต่อการเรียนรู้ทั้งจากในการดำเนินชีวิตจริงและการศึกษาในโรงเรียน

1.3) โรงเรียนจัดการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องต่อการดำเนินวิถีชีวิตมุ่งเป็นเลิศแต่ทางวิชาการและการแข่งขันตามปรัชญาของทางตะวันตก การบ่มเพาะทางศีลธรรม คุณธรรมค่อนข้างต่ำ นำสู่การไม่รู้ตัวตนของนักเรียนและคนในชุมชน ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องพึ่งพิงไม่ว่าจะเป็นการทำนาที่ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์แทนที่จะคัดเมล็ดพันธุ์เก็บไว้ปลูกเอง พืชผักสวนครัวที่ต้องซื้อหาจากตลาด การเรียนรู้ซึ่งกันและกันเริ่มสูญหาย ความคิดเห็นต่างถือเป็นการคิดเห็นที่ผิด โดยเฉพาะความเห็นทางการเมืองจนเกิดแบ่งขั้วแบ่งฝ่ายไม่เอื้ออาทรและแบ่งปันกัน การสละให้ผู้อื่นเพื่อความอยู่รอด อยู่ได้และอยู่ดีนั้นมีน้อยมาก

ขอแรงกันยากต้องมีค่าจ้างค่าตอบแทน จะคงหลงเหลืออยู่ที่แต่ในงานบุญ งานประเพณีที่คนยังมีน้ำใจ อันเป็นบทสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนยังคงหลงเหลือความดีงามแห่งจิตใจ ทำให้ชุมชนเกาะเกี่ยวและขับเคลื่อนไปได้ตามวิถีแห่งชุมชน

2) การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ผ่านวิถีการดำเนินชีวิต ผลการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ผ่านวิถีการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย นางราวีน เทียกสม (ปราชญ์ชาวบ้าน) นายบุญหลาย พรหมคง (กระเจ้าหรือผู้นำทางพิธีกรรมและทางศาสนา) นายนิคม สุพิมพ์ (ปราชญ์ชาวบ้าน) นายไสว มูลปาก (ปราชญ์ชาวบ้าน) นางบานเย็น สำเร็จ (ปราชญ์และครู โรงเรียนชุมชนบ้านแฮด) นางทองล้วน พิศรี (ปราชญ์และผู้นำชาวบ้าน) นายสมักร ยอดแก้ว (ผู้นำชาวบ้าน) และชาวบ้านอีก 30 คน ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2556 แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและวิธีการรักษาโรค ดังนี้

2.1) อาหารในยุคปัจจุบันผู้คนในชุมชนไม่เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญรวมทั้ง ไม่เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตที่พึ่งพิงวิถีชีวิตธรรมชาติในการผลิตอาหาร จึงขาดจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติ มุ่งทำลายทั้งดิน น้ำ อากาศ แสงแดด ด้วยสารเคมี สารพิษ ตลอดจนก่อกมลภาวะต่าง ๆ อีกทั้งการดำเนินชีวิตยังขาดการยึดแนวปฏิบัติตามหลักทางศาสนาที่ให้ยึดแนวทางสายกลาง มีความละโมภ โลกมาก เร่งผลิตอาหารด้วยสารเร่ง สารเคมีเพื่อให้ได้ผลผลิตในปริมาณมากโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพ ไม่คำนึงถึงความปลอดภัย การทำนาเพียงเพื่อขายข้าวเปลือกขายข้าวเปลือกจนหมดสิ้นโดยไม่เก็บไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ ฤดูกาลผลิตใหม่ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากท้องตลาด บางคนต้องซื้อข้าวสารเพราะ ไม่อยากเก็บข้าวไว้กิน เพราะคนผลิตข้าวไม่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นการขาดความเคารพในตนเองที่ไม่คำนึงถึงการเก็บรักษาและพัฒนาเมล็ดพันธุ์ ขาดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันที่จะพัฒนาสายพันธุ์ให้มีคุณภาพที่ดีและแข็งแรง ทั้งยังขาดการพึ่งตนเองในการผลิตอาหาร ข้าวคั่ว พริกป่นเคยทำเองก็เปลี่ยนเป็นซื้อจากตลาด ข้าวตะไคร้ ใบมะกรูดผักสวนครัวไม่ปลูกกิน อาหารการกินต้องพึ่งพารถกับข้าว (รถพุ่มพวง) กับข้าวสำเร็จรูปเข้าแทนที่การหุงหาด้วยข้าวอย่างไม่ต้องทำให้อยู่ยาก ไม่มีเวลาพลังงานในการหุงต้มนั้น ผู้คนกว่าร้อยละ 90 ใช้แก๊สหุงต้มแทนถ่านและฟืนที่มีในชุมชน หลังปรุงอาหารเสร็จเคยตักแบ่งให้เพื่อนบ้านแทบไม่หลงเหลือให้เห็น แม้แต่ในหม้อนุญาดิและพ่อแม่ของตนด้วยความเป็นปัจเจกชนสูงทำให้เห็นแก่ตัวและครอบครัวถ้อยเดียว ความเอื้อเฟื้ออาทรและแบ่งปันกัน ส่งสัญญาณให้เห็นถึงความเสื่อมสูญ แต่ยังพอหลงเหลือให้เห็นในหมู่คนส่วนหนึ่งด้วยยังมีจิตใจเมตตาและมีน้ำใจอยู่ในสังคม

2.2) ที่อยู่อาศัยในยุคปัจจุบันผู้คนเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับที่อยู่อาศัย ที่ทันสมัย ทั้งวัสดุก่อสร้างและรูปทรง โดยเฉพาะรูปทรงทางตะวันตก ซึ่งต้องติดตั้งเครื่องอำนวยความสะดวกสบายอย่างพร้อม ด้วยความหลงใหลในความทันสมัยจึงไม่เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตคนแถบเมืองร้อน การสร้างที่อยู่อาศัยต้องโปร่ง โล่ง ลมพัดผ่านเย็นสบาย ทั้งดำเนินชีวิตบนความชุ่มเฟื้อ มีความสุขบนการกู่ยืมหนี้สิน อันเป็นการหลีกเลี่ยงหนีแนวปฏิบัติตามหลักทางศาสนา ในส่วนที่มีรั้วรอบขอบชิดยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์แบบปิด กับเพื่อนบ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันถูกปิดกั้นลง ส่งสัญญาณเสียงถึงจิตใจและความสัมพันธ์ระหว่างกันลดน้อยถอยลงไปจากชุมชน

2.3) เครื่องนุ่งห่มในยุคปัจจุบันผู้คนเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับเครื่องนุ่งห่ม ที่ทำจากผ้าเส้นใยประดิษฐ์มากกว่าผ้าเส้นใยธรรมชาตินิยมชมชอบในเครื่องนุ่งห่มทันสมัยทั้งลวดลาย สี สันและรูปทรง ทั้งความเรียบง่ายและลวดลายพื้นถิ่น โสรค์ สัก ส่วน อวัยวะของสงวน อันเป็นหนึ่งในการก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมในหมู่เยาวชนวัยรุ่น ทั้งนี้เพราะคนขาดความเคารพตนเอง นำมาซึ่งความเลื่อมทางจิตใจเป็นสัญญาณเสียงถึงจิตใจและความสัมพันธ์ระหว่างกันลดน้อยถอยลงไปจากชุมชน

2.4) วิธีการรักษาโรคในยุคปัจจุบันผู้คนไม่เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญต่อการรักษาโรคด้วยสมุนไพรและธรรมชาติบำบัด ไม่เข้าใจในชีวิตจริงว่าโรคร้ายไข้เจ็บส่วนใหญ่นั้นเกิดจากพฤติกรรม ของตน ซึ่งสามารถที่จะป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นได้ การรักษาโรคเพียงแต่ทางกายนั้น ปัจจุบันพบว่าไม่หายขาดได้ ต้องให้การรักษาทางจิต เมื่อจิตหายป่วย กายก็หายป่วยตาม ดังคำพูดที่ว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” การรักษาโรคโดยวิถีทางธรรมชาติ ด้วยสมุนไพรและยาแผนปัจจุบันจึงเป็นสิ่งสำคัญและร่วมสมัย สมุนไพรนับวันสูญหายไปจากชุมชน จากเคยดูแลรักษากันยามเจ็บไข้ อย่างเอื้ออาทรต่อกันด้วยจิตใจงดงาม เป็นส่งสัญญาณเสียงถึงจิตใจและความสัมพันธ์ระหว่างกันลดน้อยถอยลงไปจากชุมชน

ข้อสรุปจากกลุ่มเป้าหมาย เห็นพ้องกันว่า ในยุคปัจจุบันนี้ชุมชนกำลังเผชิญความเสี่ยงจากความเป็นสมัยใหม่หรือความทันสมัย ที่ผู้คนเริ่มเลื่อมถอยคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงาม ส่อไปทางปัจเจกและเห็นแก่ตนมากขึ้น ทั้งวิถีชุมชนและจุดเชื่อมโยง ที่สำคัญคือผู้คนขาดความเคารพธรรมชาติ ด้วยการทำลายให้เสื่อมโทรมจากปัจจัยนำเข้าจากภายนอก ทั้งสารเคมี ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช ขาดการเรียนรู้ในการพึงพิงธรรมชาติและแต่ยังคงหลงเหลือชื่อชื่ออยู่ในชุมชนคือ ยังให้การเคารพตนเองและผู้อื่น ให้ความสำคัญสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งยังมีความเอื้ออาทรและแบ่งปันกันในชุมชน

8.3.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดคังภาพประกอบที่ 12

ภาพที่ 12 ผู้วิจัยร่วมเวทีชาวบ้าน เพื่อศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะชุดความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่าน 2 ประเด็น คือ ชุดความรู้จากสถาบันหลักของชุมชน และชุดความรู้จากวิถีดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

9. สังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนบ้านแฮด จากหลักสาราณียธรรม 6 จนได้คุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชน 6 ประการ

9.1 ชื่อกิจกรรม :

การสังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนบ้านแฮด จากหลักสาราณียธรรม 6

9.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

เพื่อสร้างความเข้าใจและการรับรู้ รวมทั้งการตระหนักถึงสำคัญในความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาและสังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนบ้านแฮด จากหลักสาราณียธรรม 6 และนำไปกำหนดเป็นคุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ

9.3 กลุ่มเป้าหมาย :

9.3.1 กลุ่มเกษตรกร และประชาชนในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน

9.3.2 กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 5 คน

9.3.3 กลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 15 คน

9.3.4 กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน

9.3.5 กลุ่มเยาวชน จำนวน 10 คน

9.3.6 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 4 คน

9.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

9.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

9.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

9.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

9.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

9.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

9.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 19

ตารางที่ 19 ตารางกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน เรื่อง : การสังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนบ้านแฮด จากหลักสารานิยธรรม 6 และนำไปกำหนดเป็นคุณลักษณะสารานิยธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
เวทีชาวบ้าน เรื่อง :	1. แนะนำผู้วิจัย	Participative Observation
สังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนบ้านแฮด จากหลักสารานิยธรรม 6 และนำไปกำหนดเป็นคุณลักษณะสารานิยธรรม	2. ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	Participative Observation
ในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ	3. ปรีกษาหรือ เรื่อง สังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนบ้านแฮด จากหลักสารานิยธรรม 6 และนำไปกำหนดเป็นคุณลักษณะสารานิยธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ	Participative Observation
	4. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็นและสังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนบ้านแฮด จากหลักสารานิยธรรม 6 และนำไปกำหนดเป็นคุณลักษณะสารานิยธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ	Journal
	5. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสรุปการสังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนบ้านแฮด จากหลักสารานิยธรรม 6 และนำไปกำหนดเป็นคุณลักษณะสารานิยธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ	Journal
	6. รับประทานอาหารร่วมกัน	Participative Observation

9.6 สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่ 1
ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

9.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 15 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557

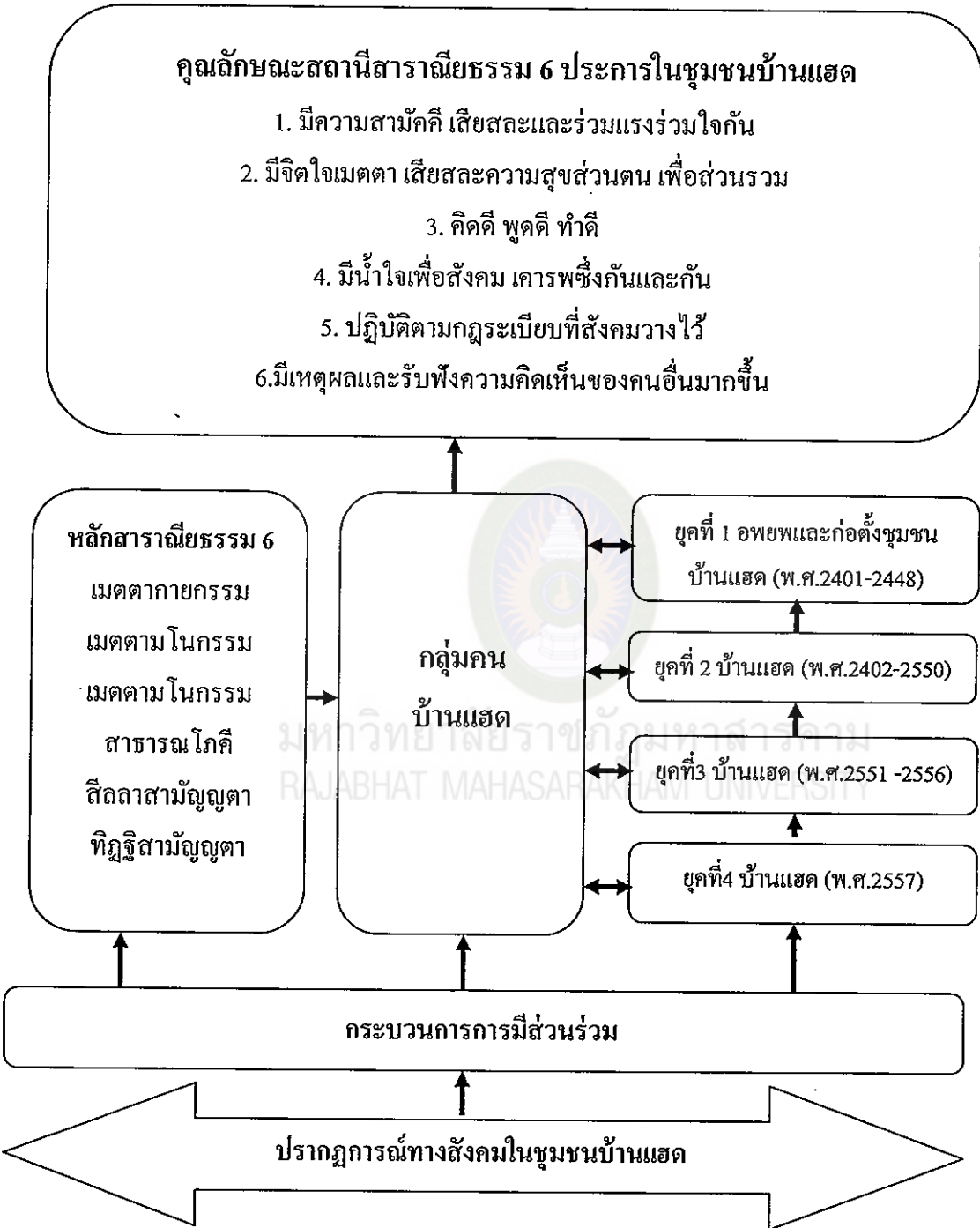
9.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

จากการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนในชุมชนบ้านแฮดผ่านยุคต่าง ๆ โดยใช้การจัดเวทีชาวบ้าน การสำรวจการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนและแผนที่ภูมิสังคม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การเสวนาทางวิชาการและจากการใช้คำถามนำที่ปรับมาจากหลักสารานุกรม 6 ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮดในช่วงเดือนกันยายน ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2557 ซึ่งมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณคีรีบ้านแฮด นางราวิน เทียกสม (ปราชญ์ชาวบ้าน) นายบุญหลาย พรหมคง (กระเจ้าหรือผู้นำทางพิธีกรรมและทางศาสนา) นายนิคม สุพิมพ์ (ปราชญ์ชาวบ้าน) นายไสว มูลปาก (ปราชญ์ชาวบ้าน) นางบานเย็น ลำเรียง (ปราชญ์และครู โรงเรียนชุมชนบ้านแฮด) นางทองล้วน พิศรี (ปราชญ์และผู้นำชาวบ้าน) นายสมัคร ยอดแก้ว (ผู้นำชาวบ้าน) และชาวบ้านอีก 30 คน ได้ร่วมกันค้นหาชุดความรู้ความเป็นสถานีสารานุกรม ที่มีอยู่ในชุมชนจำนวน 3 ครั้งและได้จัดเวทีสังเคราะห์กำหนดคุณลักษณะสถานีสารานุกรม ที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและการค้นหาความเป็นสถานีสารานุกรม ในชุมชนนั้น จากเวทีสังเคราะห์ดังกล่าวได้บทสรุปว่า คุณลักษณะสถานีสารานุกรม นั้นมีอยู่ 6 ประการ ดังรายละเอียดตารางที่ 20

ตารางที่ 20 ตารางคุณลักษณะสารานุกรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ

หลักธรรมที่	หลักสารานุกรม	คุณลักษณะสถานีสารานุกรมในชุมชนบ้านแฮด
1	เมตตาทายกรรม	มีความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน
2	เมตตาโมกกรรม	มีจิตใจเมตตา เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อส่วนรวม
3	เมตตาวิจิตรกรรม	คิดดี พูดดี ทำดี
4	สาธารณโภคี	มีน้ำใจเพื่อสังคม เคารพซึ่งกันและกัน
5	ศีลลาสามัญญดา	ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้
6	ทิวฐิสามัญญดา	มีเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น

จากการสังเคราะห์คุณลักษณะสาราณียธรรม 6 ประการในชุมชนบ้านแฮด ซึ่งมีรายละเอียดดังแผนภาพประกอบที่ 5

แผนภาพที่ 5 การสังเคราะห์คุณลักษณะสาราณียธรรม 6 ประการในชุมชนบ้านแฮด

8.3.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดั่งภาพประกอบที่ 13

ภาพที่ 13 คณะผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันสังเคราะห์หลักธรรมสาราณียธรรม 6 ประการจนเกิดเป็นคุณลักษณะสาราณียธรรม 6 ประการในชุมชนบ้านแฮด

ดังนั้น จากการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนในชุมชนบ้านแฮดผ่านยุคต่างๆทั้งในอดีตและปัจจุบัน พบว่า ประเด็นสำคัญ คือ ปัญหาความหลากหลายในชุมชน ทำให้พบเห็นการดำเนินชีวิตการทำกิจกรรมต่างๆของคนในชุมชน ไม่ว่าจะการมีความสัมพันธ์กัน หรือการประกอบอาชีพของคนส่วนใหญ่ อาศัยประสบการณ์ที่ถ่ายทอดกันมา แต่ยังคงขาดหลักวิชาการที่ถูกต้อง ทำให้เกิดความเข้าใจที่ผิด จึงต้องมีการจัดการความรู้ทางวิชาการเสริมให้อีกทั้งในชุมชนเองก็กำลังเผชิญกับความเสี่ยงต่อการสูญสลายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนเคารพคน และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ หลังจากเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติได้สูญสลายไปจากชุมชน จากการวิเคราะห์ร่วมกันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมาย เห็นว่าคนในชุมชนยังคงดำเนินวิถีของตนไปได้นั้นเพราะชุมชนมีจุดแข็งอยู่ในเรื่องการให้ความเคารพกัน ไม่ว่าจะเป็นการเคารพตนเองและการเคารพคนอื่น อีกทั้งความใจงามที่ยังเอื้ออาทรกันและแบ่งปัน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี สิ่งนี้จึงต้องนำจุดแข็งนี้ไปสู่การสร้างกระบวนการบ่มเพาะความรู้ที่เหมาะสมในชุมชนบ้านแฮด ซึ่งกระบวนการบ่มเพาะความรู้ในชุมชนบ้านแฮดนี้จะเป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งได้นั้น ต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาคน “สถานีสาราณียธรรม” จึงเป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้พัฒนาการเรียนรู้ การร่วมคิดร่วมทำและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

เพื่อพัฒนากระบวนการและส่งเสริมศักยภาพและทุนของชุมชน โดยยึดหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม 6” มาเป็นหลักในการยึดปฏิบัติพร้อมทั้งนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางการดำเนินงาน ยึดความรู้คู่คุณธรรมนำไปสู่สังคมที่มีความสมดุล พร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน และเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในการสร้างความเข้มแข็งและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนอยู่ดีเป็นสังคมแห่งการเกื้อกูลและแบ่งปันต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 5

ผลการศึกษานำทางนำหลักพุทธธรรม “สารานิยธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน ทำให้พบว่าปัญหาความหลากหลายในชุมชน และชุมชนเองก็กำลังเผชิญกับความเสี่ยงต่อการสูญสลายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนเคารพคน และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ หลังจากเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติได้สูญสลายไปจากชุมชนจากการวิเคราะห์ร่วมกันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมาย เห็นว่า คนในชุมชนยังคงดำเนินวิถีของตนไปได้นั้นเพราะชุมชนมีจุดแข็งอยู่ในเรื่องการให้ความเคารพกันไม่ว่าจะเป็นการเคารพตนเองและการเคารพคนอื่น อีกทั้งความใจงามที่ยังเอื้ออาทรกันและแบ่งปัน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี สิ่งนี้จึงต้องนำจุดแข็งนี้ไปสู่การสร้างกระบวนการบ่มเพาะความรู้ที่เหมาะสมในชุมชนบ้านแฮด ซึ่งกระบวนการบ่มเพาะความรู้ในชุมชนบ้านแฮดนี้จะเป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็งได้นั้น ต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาคน “สถานีสารานิยธรรม” จึงเป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้พัฒนาการเรียนรู้ การร่วมคิดร่วมทำและมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนากระบวนการและส่งเสริมศักยภาพและทุนของชุมชน โดยยึดหลักพุทธธรรม “สารานิยธรรม 6” มาเป็นหลักในการยึดปฏิบัติพร้อมทั้งนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางการดำเนินงาน ยึดความรู้คู่คุณธรรมนำไปสู่สังคมที่มีความสมดุล พร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน และเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในการสร้างความเข้มแข็งและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนอยู่ดีเป็นสังคมแห่งการเกื้อกูลและแบ่งปัน โดยมีขั้นตอนและกิจกรรม ดังนี้

1. ขั้นวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน (K-identity)
2. ขั้นการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาความรู้ร่วมกัน (K-creation)
3. ขั้นการจัดตั้งกลุ่ม และการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ (K-organization)

4. ขั้นการออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน

(K-refinement)

5. ขั้นการขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่ม (K-assess)

6. ขั้นการเสริมสร้างพลังและการเรียนรู้ร่วมกัน (K-learning)

**ขั้นที่ 1 วิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน (K-creation) โดยใช้สถานี
สาธิตยธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น**

1. ชื่อกิจกรรม :

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน
ที่เหมาะสม โดยใช้พื้นที่สถานีสาธิตยธรรม ในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด
จังหวัดขอนแก่น

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชนที่
เหมาะสม โดยใช้พื้นที่สถานีสาธิตยธรรม ในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด
จังหวัดขอนแก่น

3. กลุ่มเป้าหมาย :

3.1 กลุ่มเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอ
บ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน

3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน

3.3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30
คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน

3.4 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

5. รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 21

ตารางที่ 21 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้สถานีสารานิยธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่องการวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้สถานีสารานิยธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นที่จะต้องมีการวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้สถานีสารานิยธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4.สรุปวิเคราะห์ขั้นตอนและกิจกรรมในการบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้สถานีสารานิยธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	การเขียนบันทึก (Journal)

6. สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

7. ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 10 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

8. ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ปรากฏการณ์ทางสังคมบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ที่คนในชุมชนยังคงเห็นคุณค่าและยึดถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเคารพร่วมกันมีอยู่สองประการ คือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน โดยผ่านระดับอาวุโสทางเครือญาติซึ่งยังคงมีความเข้มแข็ง แม้หมู่บ้านจะถูกแยกเป็น 2 และ 3 ตำบล มีการยกระดับเป็นตำบล กิ่งอำเภอและเป็น อำเภอบ้านแฮดในปัจจุบัน ทำให้สังคมในปัจจุบันเกิดความขัดแย้งกันระหว่างหมู่บ้าน ตำบล บ้าง โดยท่ามกลางความขัดแย้งแต่ยังคงมีปรากฏการณ์ที่ผู้นำทางการปกครองให้ความเคารพต่อ ผู้นำทางธรรมชาติผ่านระดับอาวุโสทางเครือญาติ อันเป็นคุณลักษณะทางหลักสาราณียธรรม เรื่อง ความศรัทธา การแบ่งปันและความมีน้ำใจต่อกัน และ 2) คนเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติโดยผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ ความศรัทธา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน (ศาลปู่ตา) ที่ ยังคงยึดถือสืบทอดกันมาอย่างเหนียวแน่นในงานบุญ งานประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ อันเป็น คุณลักษณะทางหลักสาราณียธรรม เรื่อง การร่วมแรงร่วมใจกัน การปฏิบัติคุณงามความดี การ เคารพกฎกติกาของชุมชน และการแบ่งปัน ยังคงมีสัญญาณความเสี่ยงต่อการสูญหายไป ก่อนข้างสูง ของคุณลักษณะตามหลักสาราณียธรรม ซึ่งคุณลักษณะตามหลักสาราณียธรรม อันความเสี่ยงจะนำสู่ความเปราะบางของชุมชน จนในที่สุดเกิดความเร้นแค้นทางจิตใจ ความดี งามเสื่อมถอย ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ยากต่อการรื้อฟื้น

แต่ด้วยคุณลักษณะสองประการของหลักสาราณียธรรม ที่เป็นจุดแข็ง คือ ความ ศรัทธา การแบ่งปันและความมีน้ำใจต่อกัน การร่วมแรงร่วมใจกัน การปฏิบัติคุณงามความดี และการเคารพกฎกติกาของชุมชน ที่ชุมชนยังคงมีอยู่บ้างในชุมชน จึงเป็นเหตุทำให้ชุมชนเกาะ เกี่ยวยึดเหนี่ยวให้ชุมชนอยู่ได้ อยู่รอดและอยู่ดี ทั้งยังส่งผลให้ชุมชนเห็นค่ากลางในการหา กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 ที่เหมาะสมในการขับเคลื่อน หากไม่มีกระบวนการขับเคลื่อนงานที่เหมาะสมในชุมชนแล้ว อาจมีความเป็นไปได้ว่าจะเกิด การสูญสลายไป อย่างที่คนเคารพธรรมชาติได้สูญสลายไปแล้ว จากการสนทนาและการ สนทนากลุ่มย่อยของกลุ่มเป้าหมายที่สังเคราะห์คุณลักษณะพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ชุมชน ตามหลักสาราณียธรรม 6 ประการนั้น ได้วิเคราะห์ร่วมกันเห็นว่า กระบวนการบ่มเพาะชุด ความรู้ชุมชนที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนในชุมชนแฮด มีอยู่ 5 กระบวนการ ดังตาราง แสดงที่ 22

ตารางที่ 22 แสดงการวิเคราะห์ขั้นตอนกระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้สถานี
 สาราณียธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัด
 ขอนแก่น

ลำดับขั้น	ขั้นตอน	รายละเอียด
ขั้นตอนที่ 1	ขั้นวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน (K-identity)	ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชนที่เหมาะสม โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม ในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด
ขั้นตอนที่ 2	ขั้นการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาความรู้ร่วมกัน (K-creation)	สร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาชุดความรู้ในชุมชนร่วมกัน โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด
ขั้นตอนที่ 3	ขั้นการจัดตั้งกลุ่มและการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ (K-organization)	จัดตั้งกลุ่มและการจัดการชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด
ขั้นตอนที่ 4	ขั้นการออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน (K-refinement)	ออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด
ขั้นตอนที่ 5	ขั้นการขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่ม (K-assess)	การขับเคลื่อนกิจกรรมบ่มเพาะชุดความรู้ชุมชน โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด
ขั้นตอนที่ 6	ขั้นการเสริมสร้างพลังและการเรียนรู้ร่วมกัน (K-leaning)	การเสริมสร้างพลัง การเรียนรู้ร่วมกัน และความเข้มแข็งของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย

9. รายละเอียดรูปภาพ: รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 14

ภาพที่ 14 ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันการวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้สถานีสาราณียธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ขั้นที่ 2 การสร้างกลุ่มคนและแสวงหาความรู้ร่วมกัน (K-creation)

1. ชื่อกิจกรรม :

การสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาชุดความรู้ในชุมชนร่วมกัน โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

เพื่อสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาชุดความรู้ในชุมชนร่วมกัน โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

3. กลุ่มเป้าหมาย :

3.1 กลุ่มเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอ บ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน

3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน

3.3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน

3.4 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

5. รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 23

ตารางที่ 23 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาชุดความรู้ในชุมชนร่วมกัน โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง การสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาชุดความรู้ในชุมชนร่วมกัน โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาชุดความรู้ในชุมชนร่วมกัน	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการสร้างความรู้เข้าใจและขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาชุดความรู้ในชุมชนร่วมกัน	การเขียนบันทึก (Journal)

2.6 สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

2.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2558

2.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

จากการจัดเวทีชาวบ้าน การสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการด้านพุทธธรรม เรื่อง หลักสาราณียธรรม 6 อันเป็นหลักธรรมเรื่อง การเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระสือถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นด้วย หากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น การเคารพต่อสิ่งที่อยู่รอบๆตัวเรา ไม่ว่าจะเป็น คนในชุมชน ครอบครัว ตนเอง ธรรมชาติ หรือแม้แต่สิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งยังถือว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญที่พึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้ออาทรกันและแบ่งปัน โดยความหนักแน่นจริงจัง มองเห็นคุณค่าและความสำคัญแล้วปฏิบัติต่อบุคคล ต่อธรรมชาติ และต่อสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างถูกต้องและจริงใจ อีกทั้งเข้าใจว่าสังคมแห่งความสามัคคีและแบ่งปัน หมายถึง สังคมที่ผู้คนมีสำนึกในคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม ฝึเรียนรู้ตัดสินใจด้วยความระมัดระวังในการเสริมสร้างครอบครัวและชุมชนที่มีค่านิยมร่วมกัน โดยยึดหลักผลประโยชน์ส่วนรวม อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ระหว่างกลุ่มคน ระหว่างพื้นที่และระหว่างวัย พึ่งพาอาศัยและเอื้ออาทรเกื้อกูลกันและแบ่งปัน ภายใต้ความแตกต่างหลากหลายความคิด อีกทั้งสร้างการรับรู้ เข้าใจถึงคุณลักษณะตามหลักสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด ทั้ง 6 ประการ คือ ดังตารางที่ 24

ตารางที่ 24 คุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ

หลักธรรมที่	หลักสาราณียธรรม	คุณลักษณะสถานีสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด
1	เมตตาทายกรรม	มีความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน
2	เมตตาโมกกรรม	มีจิตใจเมตตา เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อส่วนรวม
3	เมตตาวจีกรรม	กิดดี พุคดี ทำดี
4	สาธารณ โภคี	มีน้ำใจเพื่อสังคม เคารพซึ่งกันและกัน
5	ศีลสามัญญตา	ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้
6	ทัญญูสามัญญตา	มีเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น

2.9 รายละเอียดรูปภาพ: รายละเอียดคังภาพประกอบที่ 15

ภาพที่ 15 ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันการสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาชุดความรู้ในชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 3 การจัดตั้งกลุ่ม และการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ
(K-organization)

1. ชื่อกิจกรรม :

การจัดตั้งกลุ่ม และการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

เพื่อจัดตั้งกลุ่ม และการจัดการชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยใช้พื้นที่ สถานีสารานิยธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

3. กลุ่มเป้าหมาย :

3.1 กลุ่มเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน

3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน

3.3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน

3.4 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 4 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

5. รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 25

ตารางที่ 25 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การจัดตั้งกลุ่ม และการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่องการจัดตั้งกลุ่ม และการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นที่จะต้องมีการการจัดตั้งกลุ่ม และการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการจัดตั้งกลุ่ม และการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ	การเขียนบันทึก (Journal)

6. สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ สถานีสาราณียธรรม หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

7. ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 25 เดือนมกราคม พ.ศ. 2558

8. ผลที่ได้รับ : ดังนี้

หลังจากผ่านการบ่มเพาะชุดความรู้ชุมชนตามระยะเวลาในขั้นที่ 1 คือ การสร้างกลุ่มคนและแสวงหาชุดความรู้ในชุมชนร่วมกัน โดยใช้พื้นที่สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่นแล้ว จากการสนทนากลุ่มย่อยกลุ่มเป้าหมายยืนยันร่วมกันว่า กลุ่มเป้าหมายมีคุณลักษณะตามหลักธรรมสาราณียธรรม 6 ประการด้วย โดยผ่านหลักการรับรู้ 5 ธาตุ ขั้นที่ 1 ขั้นรับรู้ ขั้นที่ 2 ขั้นทำที่ ขั้นที่ 3 ขั้นการแสดงความเป็นเจ้าของ ขั้นที่ 4 ขั้นสร้างจิตสำนึก และ ขั้นที่ 5 ขั้นสร้างพลังและการขับเคลื่อน (ศักดิ์พงษ์ หอมหวล. 2550 : 15) ซึ่งเป็นแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาสังคมและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม สร้างความสมดุลของกระบวนการพัฒนาที่คำนึงถึงผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนและสิ่งแวดล้อม สร้างสรรค์พฤติกรรมทางสังคมใหม่ ที่สามารถให้คุณค่าทั้งในเชิงแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมด้วยเพราะ 1) เป็นนวัตกรรมที่คิดริเริ่มในระดับชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความต้องการพื้นฐานของชุมชน 2) เป็นนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่และมีกลุ่มเป้าหมายในชุมชนและ 3) เป็นนวัตกรรมที่มุ่งหวังเปลี่ยนค่านิยมของคนในชุมชน จึงจัดตั้งกลุ่มคนและสถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ในชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่นขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็น

พื้นที่ในการเรียนรู้และการสร้างจิตสำนึกและสร้างพลังขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน บ้านแฮดที่เหมาะสม โดยมีองค์การนวัตกรรม คือ สถานีสาราณียธรรม เป็นกลไกขับเคลื่อนบ่มเพาะความรู้ชุมชนร่วมกันกับบ้าน วัดและโรงเรียน โดยกลุ่มเป้าหมายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการเสวนาทางวิชาการ จำนวน 1 ครั้ง การสนทนากลุ่มย่อย จำนวน 3 ครั้ง ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พุทธธรรม เรื่อง สาราณียธรรม 6 อันเป็นหลักธรรมเรื่อง การเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกันซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นด้วย ฐานคิดสถานี

สาราณียธรรม คือ “สะพานเชื่อมปรับวิถีการดำรงชีวิต เพื่อปรับพฤติกรรมสู่ความยั่งยืน”

ใช้หลักสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ มาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นด้วย หากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น และการเคารพต่อสิ่งที่อยู่รอบๆตัวเรา ไม่ว่าจะเป็น คนในชุมชน ครอบครัว ตนเอง ธรรมชาติ หรือแม้แต่สิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งยังถือว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญที่พึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้ออาทรกันและแบ่งปัน โดยความหนักแน่นจริงจัง มองเห็นคุณค่าและความสำคัญแล้วปฏิบัติต่อบุคคล ต่อธรรมชาติและต่อสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างถูกต้องและจริงใจ อีกทั้งเข้าใจว่าสังคมใจงาม หมายถึงสังคมที่ผู้คนมีสำนึกในคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม ใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวังในการเสริมสร้างครอบครัว ชุมชนที่มีค่านิยมร่วมกัน โดยยึดหลักผลประโยชน์ส่วนรวม อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขระหว่างกลุ่มคนระหว่างพื้นที่และระหว่างวัย พึ่งพาอาศัยและเอื้ออาทรเกื้อกูลกันและแบ่งปัน ภายใต้ความแตกต่างหลากหลายความคิด เข้าใจถึงคุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ

9. รายละเอียดรูปภาพ: รายละเอียดดั่งภาพประกอบที่ 16

ภาพที่ 16 สัญลักษณ์ของสถานีสารานิยธรรม : พื้นที่ปมเพาะความรู้ชุมชน
และฐานคิดสถานีสารานิยธรรม

ภาพที่ 17 พื้นที่จัดตั้งสถานีสารานิยธรรม : พื้นที่ปมเพาะความรู้ชุมชน

ขั้นที่ 4 การออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน (K-refinement)

1. ชื่อกิจกรรม :

การออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้พื้นที่
สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัด
ขอนแก่น

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

เพื่อการออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้พื้นที่
สถานีสาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัด
ขอนแก่น

3. กลุ่มเป้าหมาย :

- 3.1 กลุ่มเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด
จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน
- 3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน
- 3.3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30
คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน
- 3.4 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 4 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน
- 4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
- 4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
- 4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

5. รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 26

ตารางที่ 26 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง การออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	3.ปรึกษาหารือเรื่องการออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน	การเขียนบันทึก (Journal)

6. สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ สถานที่สาธารณยธรรม หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

7. ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 5 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558

8. ผลที่ได้รับ : ดังนี้

จากการวิเคราะห์ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย โดยกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนชุมชนจำนวน 50 คนและครอบครัวต้นแบบ จำนวน 20 ครอบครัว เห็นว่า กิจกรรมกลุ่มที่จะนำสู่การสร้างคุณลักษณะตามหลักสาธารณยธรรมในชุมชน 6 ประการนั้น เริ่มต้นที่คุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งของคนในชุมชนที่มีคุณลักษณะตามหลักสาธารณยธรรมในชุมชนบ้านแฮด คือ

สาธารณ โภคี (การแบ่งปัน) และ เมตตากายกรรม (แสดงออกทางกาย) ตามที่ได้วิเคราะห์ไว้ ตอนศึกษาสถานการณ์ทางสังคมบ้านแฮด และรื้อฟื้นคืนคุณลักษณะที่เสื่อมถอย สูญสลายไป ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติกิจกรรมระหว่างกลุ่มคน ระหว่างวัยและระหว่างพื้นที่ ในเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ รายละเอียด ดังตารางที่ 27

ตารางที่ 27 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : กิจกรรมตามคุณลักษณะ สาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ

กิจกรรมตามคุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด	รายละเอียดของกิจกรรม
มีความสามัคคี เสียสละ และร่วมแรงร่วมใจกัน	เห็นคุณค่าและยึดถือว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งสำคัญร่วมกัน และพร้อมที่จะเสียสละ และร่วมแรงร่วมใจกัน ได้แก่ กิจกรรมทางการเกษตร คือ การทำนาข้าวปลอดสารพิษ การจัดการดินและน้ำ การอบรมปุ๋ย การอนุรักษ์ป่าและแหล่งน้ำของชุมชนและการเลี้ยงสัตว์ เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทำให้กลุ่มเป้าหมายเห็นคุณค่าและยึดถือว่าธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ต้องให้ความสำคัญและพึงใส่ใจ ปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างเอื้ออาทร เสียสละ ถูกต้องและจริงใจ
มีจิตใจเมตตา เสียสละ และแบ่งปัน	การสละให้ แบ่งปันกัน ได้แก่ การปลูกผักด้วยรักและแบ่งปันพันธุ์พืชและสัตว์ การเลี้ยงไก่ดำแล้วแบ่งปันพันธุ์ไก่กัน การลงแขกเกี่ยวข้าว การนวดข้าว เครื่องช่วยควายแบ่งปัน เครื่องช่วยปั่นพันธุ์ข้าว เครื่องช่วยเกษตรทฤษฎีใหม่และเครื่องช่วยความเป็นธรรม เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทำให้กลุ่มเป้าหมายดำเนินวิถีชีวิตด้วยการสละให้เอื้ออาทรและแบ่งปันกัน
คิดดี พูดดี และทำดี	มีจิตใจงดงาม คิดดี พูดดี และทำดี ได้แก่ การปลูกผักด้วยรักและแบ่งปันพันธุ์ การเลี้ยงไก่ดำแบ่งปันพันธุ์ไก่กัน การลงแขกเกี่ยวข้าว นวดข้าว เครื่องช่วยควายแบ่งปัน เครื่องช่วยปั่นพันธุ์ข้าว เครื่องช่วยความเป็นธรรม เครื่องช่วยครอบครัวร่วมเพาะศีลธรรม คุณธรรม เครื่องช่วยคำวจิตอาสา เครื่องช่วยคนพอเพียง เครื่องช่วยคนฮักถิ่น เครื่องช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญา เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทำให้กลุ่มเป้าหมายดำเนินวิถีชีวิตด้วยการคิดดี พูดดี และทำดี เพื่อสร้างจิตใจงดงาม
เคารพซึ่งกันและกัน	การเสวนาแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่น การเสวนาทางวิชาการตามหลักสาราณียธรรมบนฐานชุมชน การอบรมทดสอบคุณค่าของดิน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้มาเยือน เครื่องช่วยเกษตรยั่งยืน เครื่องช่วยกลุ่ม

กิจกรรมตามคุณลักษณะสา ราณีษธรรมในชุมชนบ้าน แฮด	รายละเอียดของกิจกรรม
	โสมสเคย์ เครื่องช่ายสื่อวิทยุชุมชน เครื่องช่ายควาย เครื่องช่ายนักเขียน เครื่องช่าย นักวิชาการ เครื่องช่ายพระพุทธศาสนา เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทำให้ กลุ่มเป้าหมาย ดำเนินชีวิตด้วยการเคารพผู้อื่น อย่างจริงจังและเท่าเทียม
ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ที่สังคมวางไว้	ให้ความสำคัญต่อกฎระเบียบของสังคม ได้แก่ การจัดสรรการใช้น้ำและดิน การทำงานเกษตรแบบไม่พึ่งพึ่งสารเคมี การปฏิบัติตนเมื่ออยู่ในสังคมร่วมรวม รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น เวทีประชาคมหมู่บ้าน เวทีแลกเปลี่ยนความคิดและ การระดมสมอง การวางกฎกติกาและการปฏิบัติร่วมกันในสังคม
มีเหตุและผล รับฟังและ ยอมรับความคิดเห็นของ ผู้อื่น	ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ ยอมรับ และรับฟังในกิจกรรมร่วมกันในสังคม ได้แก่ การทำนา การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบ การปลูกป่า การเสวนาพัฒนา ท้องถิ่นบนฐานการเคารพคน เคารพธรรมชาติ เคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ การ เสวนาพัฒนาการทางชุมชนกับการพัฒนาท้องถิ่น ค่ายเยาวชนเรียนรู้ชุมชน ค่ายเกษตรกรเยาวชน ค่ายเยาวชนคนวรรณกรรม สังคมสีเขียว ค่ายภูมิปัญญาเพื่อสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรม ทำให้กลุ่มเป้าหมาย ดำเนินชีวิต โดยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ทุกทั้งการ เรียนรู้ระหว่างกลุ่มคน ระหว่างวัยและระหว่างพื้นที่ โดยถือเอาการเรียนรู้ทั้ง ในและนอกระบบอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากการวิเคราะห์ออกแบบกิจกรรมสถานีสาราณีษธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน
ที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนในชุมชนบ้านแฮดของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนชุมชนและ
ครอบครัวต้นแบบและคณะผู้วิจัย ด้วยการเสวนากลุ่มและสนทนากลุ่มย่อย จนได้กิจกรรมที่มุ่ง
รื้อฟื้นคืนคุณลักษณะเครื่องช่ายสถานีสาราณีษธรรมที่เสื่อมถอยและสูญสลายไป อีกทั้งเพื่อ
เสริมสร้างคุณลักษณะสาราณีษธรรมในชุมชนบ้านแฮด ที่เป็นจุดแข็ง 2 ประการ คือ สาธารณ
โภคี (การแบ่งปัน มีจิตใจเมตตา และเสียสละ) และ เมตตาทายกรรม (แสดงออกทางกาย คือ
มีความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน) ทั้งนี้เพื่อทำการขับเคลื่อนในขั้นต่อไป

9. รายละเอียดรูปภาพ: รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 23

ภาพที่ 23 การมีส่วนร่วมของชุมชนการวิเคราะห์ในการออกแบบกิจกรรมสถานี
 สาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนในชุมชน
 บ้านแฮด

ขั้นที่ 5 การขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่ม (K-assess)

1. ชื่อกิจกรรม :

การขับเคลื่อนกิจกรรมบ่มเพาะชุดความรู้ชุมชน โดยใช้พื้นที่สถานี
 สาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมบ่มเพาะชุดความรู้ชุมชน โดยใช้พื้นที่สถานี
 สาราณียธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

3. กลุ่มเป้าหมาย :

- 3.1 กลุ่มเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด
 จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน
- 3.2 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน
- 3.3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30
 คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน
- 3.4 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน
- 4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
- 4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
- 4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

5. รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 28

ตารางที่ 28 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การขับเคลื่อนกิจกรรม
บ่มเพาะชุดความรู้ชุมชน

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
การขับเคลื่อนกิจกรรม	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและ	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
บ่มเพาะชุดความรู้ชุมชน	การขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	3.ปรึกษาหารือเรื่องการขับเคลื่อนกิจกรรมบ่มเพาะชุดความรู้ชุมชน	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการขับเคลื่อนกิจกรรมบ่มเพาะชุดความรู้ชุมชน	การเขียนบันทึก (Journal)

6. สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ สถานที่
สาธารณะ หมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

7. ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 2 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2558

8. ผลที่ได้รับ :

หลังกลุ่มเป้าหมายออกแบบกิจกรรมสถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนในชุมชนบ้านแฮด ที่มุ่งรื้อฟื้นคืนคุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮดที่สูญสลายไป อีกทั้งเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด 6 ประการ คุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด ที่เป็นจุดแข็ง 2 ประการ คือ สาธารณโภคี (การแบ่งปัน มีจิตใจเมตตา และเสียสละ) และ เมตตาทายกรรม (แสดงออกทางกาย คือ มีความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน) และ ฐานคิดสถานีสาราณียธรรม คือ “สะพานเชื่อมปรับวิถีการดำรงชีวิต เพื่อปรับพฤติกรรมสู่ความยั่งยืน” สิ่งสำคัญที่เคารพร่วมกัน คือ คนเคารพคน คนเคารพธรรมชาติและคนเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติและตั้งคมใจงามที่ผู้คนมีสำนึกในคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม ใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวังในการเสริมสร้างครอบครัวและชุมชนที่มีค่านิยมร่วมกัน โดยยึดหลักผลประโยชน์ส่วนรวม อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ระหว่างกลุ่มคน ระหว่างพื้นที่และระหว่างวัย พี่พาดาอาศัยและเอื้ออาทรเกื้อกูลกัน และแบ่งปัน ภายใต้วามแตกต่างหลากหลายความคิด จากการเสวนา กลุ่มเป้าหมายที่ยังคงสมัครใจเข้าขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 มีความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน คือ การเห็นคุณค่าและยึดถือว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งสำคัญร่วมกัน และพร้อมที่จะเสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน ได้แก่ กิจกรรมทางการเกษตร คือ การทำนาข้าวปลอดสารพิษ การจัดการดินและน้ำ การอบรมปุ๋ย การอนุรักษ์ป่าและแหล่งน้ำของชุมชนและการเลี้ยงสัตว์ เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทำให้กลุ่มเป้าหมายเห็นคุณค่าและยึดถือว่าธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ต้องให้ความสำคัญและพึงใส่ใจ ปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างเอื้ออาทร เสียสละ ถูกต้องและจริงใจ กิจกรรมร่วมแรงร่วมใจกันในครั้งนี้ คือ

1. ลงแขกเกี่ยวข้าว สืบเนื่องมาจากในปัจจุบัน นาข้าวของเกษตรกรส่วนใหญ่ในอำเภอบ้านแฮด ต่างประสบกับปัญหาภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วงนาน ส่งผลทำให้นาข้าวของเกษตรกร ส่วนใหญ่ กว่า 70 % เริ่มเหี่ยวเฉาตาย เมล็ดข้าวโตไม่เต็มที่ ทำให้ ผลผลิตข้าวนาปีในปี นี้ ของเกษตรกรในอำเภอบ้านแฮด ไม่ค่อยได้ผลผลิตเต็มที่เท่าไรนัก ประกอบกับ พื้นที่ส่วนใหญ่ ต่างประสบกับปัญหาฝนทิ้งช่วง ส่งผลทำให้นาข้าว ของเกษตรกรได้รับความเสียหาย ชาวบ้านจึงได้ขอแรงกันในหมู่บ้านของตนเอง ในการร่วมกันลงแขกเกี่ยวข้าว เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย ในการจ้างรถเกี่ยวข้าว เนื่องจากหากจ้างรถเกี่ยวข้าว เกรงว่า จะขาดทุน โดยนาข้าวส่วนใหญ่ได้รับความเสียหาย หากจ้างรถเกี่ยวข้าว ทางเจ้าของรถเกี่ยวจะคิดราคาเป็นไร่

ไร่ละ 500 ถึง 700 บาท จึงทำไม่คุ้มทุน ทั้งนี้กลุ่มเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมจึงขอแรงชาวบ้านมาช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าว ทั้งนี้การลงแขกเกี่ยวข้าว ก็ยังเป็นการร่วมกัน อนุรักษ์สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี ลงแขกเกี่ยวข้าวของคนไทยและชาวอีสาน ที่เคยสืบทอดกันมายาวนาน และ ยังเป็นการร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชนบ้านแฮดอีกด้วย

ภาพที่ 19 กิจกรรมสร้างความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน จากการลงแขกเกี่ยวข้าวของชาวเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

2. ห้องเรียนดิน เนื่องจากพื้นที่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด เป็นพื้นที่ราบลุ่มและพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่นาดินเค็มซึ่งไม่เหมาะต่อการเพาะปลูก ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบ ส่งผลให้สถานะเศรษฐกิจในชุมชนประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จึงมีการแก้ปัญหาโดยการประกอบอาชีพในการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นรายได้เสริม ได้แก่ ชุมชนบ้านขามเปี้ย ชุมชนโนนกล้วยหอมและชุมชนขามเปี้ย ด้วยเหตุนี้ ทำให้มีปุยคอกในชุมชนเป็นจำนวนมาก คณะกรรมการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลชุมชน จึงจัดทำประชาคมวางแผนในการจัดการมูลโคและมูลกระบือดังกล่าว มีการดำเนินงาน ดังนี้ ให้แต่ละครัวเรือนที่มีสัตว์ไว้ในครอบครองขึ้นทะเบียนในการจัดการร่วมกัน เพื่อนำปุยคอกไปใช้ประโยชน์ ขนย้ายออกจากแหล่งที่อยู่อาศัยและเทศบาลตำบลบ้านแฮด ร่วมกับสถานีสาราณียธรรมได้จัดทำโครงการ ที่สอดคล้องกัน คือ การจัดการขยะอย่างครบวงจรโดยมีกิจกรรมในการคัดแยกขยะและนำขยะไปใช้ประโยชน์ ซึ่งโครงการดังกล่าวสนับสนุนให้เกิดการจุดเชื่อมประสาน จึงก่อตั้งกลุ่มห้องเรียนดิน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม เสริมองค์ความรู้หลัก แนวคิดให้กับสมาชิกในกลุ่มประชาชนในชุมชนที่มีความสนใจ ปัจจุบันมีสมาชิก

แกนนำชุมชนจำนวน 20 คน และกระจายตัวในแต่ละชุมชนอีกจำนวนหนึ่ง โดยปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียน จำนวน 40,000 บาท บริหารจัดการในรูปแบบของเพื่อนช่วยเพื่อนสามารถนำไปใช้ไปใช้ก่อนหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวค่อยจัดส่งค่าน้ำใช้ในภายหลัง หัวใจสำคัญที่สุดของกลุ่มเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีให้ผู้บริโภคได้รับอาหารปลอดภัย และลดความเสี่ยงจากการสัมผัสสารเคมีของเกษตรในชุมชน โดยมีนายรัชชัย แสนหล้า เป็นประธาน กิจกรรมกลุ่มห้องเรียนดิน เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ในการจัดการมูลฝอยอินทรีย์และสิ่งปฏิกูลของชุมชนการนำขยะอินทรีย์ที่ได้จากร้านค้า ร้านอาหาร และบ้านเรือนบางส่วน และเศษหญ้า เศษวัชพืช ใบไม้ต่างๆนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการทำทำน้ำหมักชีวภาพ และทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ จัดระบบจัดการปุ๋ยคอกให้มีขนย้ายออกจากชุมชน เพื่อนำไปผลิตตามขบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มก่อนนำไปจำหน่ายต่อไป และปี 2558 ได้มีการต่อยอดโครงการโดยการนำหลักแนวคิดในเลี้ยงไส้เดือนดิน เพื่อนำปุ๋ยคอก (มูลสัตว์) มาเป็นอาหารของไส้เดือน เพื่อการเพิ่มมูลค่าของปุ๋ยให้ตอบสนองความต้องการตลาด และสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกในกลุ่มต่อไป

ภาพที่ 20 กิจกรรมกลุ่มห้องเรียนดิน เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ในการจัดการมูลฝอยอินทรีย์และสิ่งปฏิกูลของชุมชนนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการทำทำน้ำหมักชีวภาพ เพื่อนำไปผลิตตามขบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มก่อนนำไปใช้และจำหน่ายต่อไป

3. กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านบนลานนาอีสาน เพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ดนตรีท้องถิ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 หลังจากหมดช่วงฤดูกาลทำนา ชาวบ้านที่ไม่มีอาชีพเสริม ผู้สูงอายุในชุมชนชอบในการเล่นดนตรี ฟ้อนรำ จึงมีการประชุมปรึกษากัน ให้มีการจัดตั้งกลุ่มดนตรีพื้นบ้านบนลานนาอีสานขึ้น โดยมีสมาชิกจำนวน 30 คน ร่วมฝึกซ้อมร้อง เล่นกองยาว พิณ

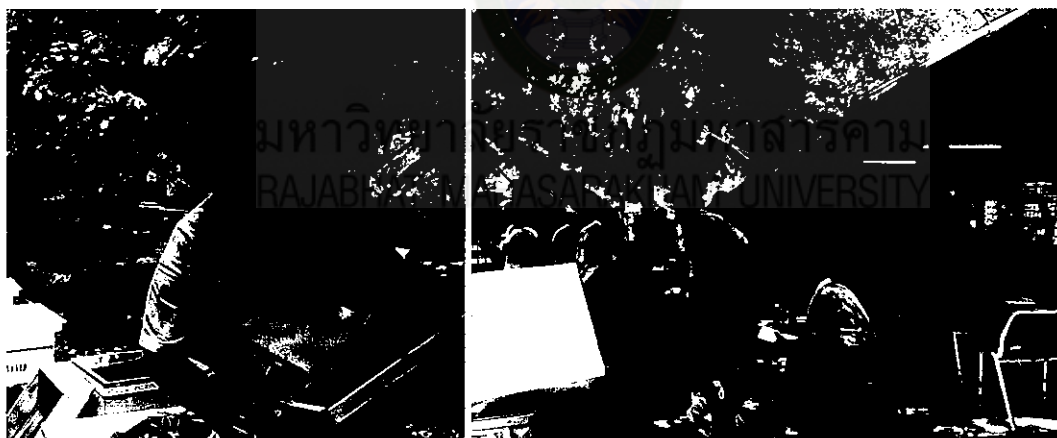
แคน เพื่อแสดงในงานบุญ ประเพณีต่างๆเดือนละ 1 ครั้ง มีผู้ฝึกสอน รวมทั้งสมาชิกกลุ่มเป็นจิตอาสา คือ อาจารย์กิ่งแก้ว แก้วชูสกุล ผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยในกลุ่มจะมีกิจกรรมการรำวงเพื่อแสดงในงานบุญ สร้างความสามัคคีชุมชนและการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ กลุ่มดนตรีพื้นบ้านบนลานนาอีสานมีการเชิญชวนให้ประชาชน เยาวชนในชุมชนที่สนใจการเล่นดนตรีอีสานมาฝึกซ้อมดนตรีที่บ้านอาจารย์กิ่งแก้ว แก้วชูสกุล และที่วัดวังสวรรค์บ้านแฮด สมาชิกในกลุ่มฝึกซ้อมดนตรีอีสานที่ตนเองถนัดรวมถึงการฟ้อนรำ จนกระทั่งบุคคลภายนอกได้จ้างให้ไปแสดงในงานพิธีต่างๆ โดยให้ค่าตอบแทน และนำรายได้ทั้งหมดมาสมทบทุนให้กับวัดกับวัดสวรรค์บ้านแฮด ทำให้คนในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เกิดความรักสามัคคี ความเข้มแข็งภายในชุมชนมีความร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของคนตรีอีสานและมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อไม่ให้คนตรีอีสานสูญหายไปตามกาลเวลา

ภาพที่ 21 สร้างความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน จากกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านบนลานนาอีสานเพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ดนตรีท้องถิ่น

4. กิจกรรมการเลี้ยงผึ้ง โพรง ในอดีตตำบลบ้านแฮดเคยเป็นแหล่งที่มีผึ้งอาศัยอยู่จำนวนมาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะตำบลบ้านแฮดมีปัจจัยเอื้อที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยและทำรังของผึ้ง โดยเฉพาะ “ผึ้ง โพรง” ผึ้งขนาดใหญ่มีพฤติกรรมการทำรังเป็นกลุ่มใหญ่หลาย ๆ รังบนต้นไม้ที่มีลักษณะสูงใหญ่ตั้งแต่ 15-50 รัง บางต้นนับได้กว่า 100 รัง จนชาวบ้านเรียกต้นไม้ชนิดนั้นว่า “ต้นผึ้งหรือยวนผึ้ง” แต่น่าเสียดายที่ปัจจุบันทั้งต้นผึ้งและผึ้งหลวงถูกคุกคามอย่างหนักจากความเจริญ จนแทบจะไม่มีผึ้งและต้นผึ้งให้เห็น ผึ้ง โพรงเป็นผึ้งพันธุ์ของเมืองไทยชนิดหนึ่ง

ที่มีอยู่ในทุกภาค ซึ่งในธรรมชาติของฝัองโพรง จะทำรังด้วยการสร้างรวงซ้อนเรียงกัน อยู่ในโพรงไม้หรือโพรงหินซึ่งคนเรารู้นำผลผลิตจากฝัองมาใช้เป็นประโยชน์ช้านานแล้ว ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณกาลแล้วซึ่งก็เป็นความชาญฉลาดของคนในยุคนั้นที่รู้จักความหวานของน้ำฝัองมาใช้แทนน้ำตาลในการประกอบอาหารอย่างยุคปัจจุบัน การเลี้ยงฝัองโพรงที่บ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เป็นอาชีพเสริมที่น่าสนใจ บ้านแฮดเป็นหมู่บ้านที่มีประกรทำอาชีพเกษตรกรรม มีทั้งพืชไร่ พืชสวน สวนผลไม้และสวนดอกไม้ และบริเวณรอบชุมชนนั้นก็เป็นที่สำคัญที่มีน้ำหวานจากการแตกยอดใหม่ของพืชพรรณ ไม้หลายชนิด ซึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญในการเลี้ยงฝัองโพรง ในหมู่บ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ซึ่งก็สามารถทำรายได้ให้กับผู้เลี้ยงและทางกลุ่มเป็นอย่างดี สมาชิกเครือข่ายสถานีสาราณียกรรม ในฐานะที่เป็นคนในพื้นที่ พิจารณาเห็นว่าผู้เลี้ยงฝัองโพรงเป็นอาชีพที่สามารถทำรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างมากในอดีต และเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค จึงเห็นที่จะศึกษากระบวนการ การเลี้ยงฝัองโพรงที่บ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น และใช้สถานีสาราณียกรรม เป็นสาธิตและแหล่งเพาะเลี้ยงฝัองโพรง เพื่อฟื้นฟูอาชีพการเลี้ยงฝัองขึ้นมาในชุมชนอีกครั้ง และเป็นการเผยแพร่ความรู้ไปสู่สาธารณชนต่อไป

ภาพที่ 22 สร้างความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน จากกิจกรรมการเลี้ยงฝัองโพรง

8.2 มีจิตใจเมตตา เสียสละและแบ่งปัน คือ การสละให้ แบ่งปันกัน ได้แก่

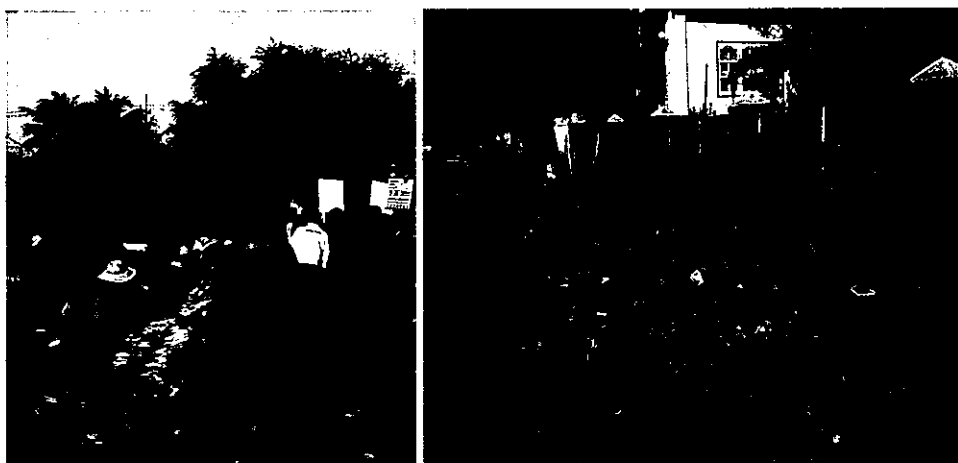
การปลูกผักด้วยรักและแบ่งปันพันธุ์ การเลี้ยงไก่ดำแล้วแบ่งปันพันธุ์ไก่กัน การลงแขกเกี่ยวข้าว นวดข้าว เครือข่ายควายแบ่งปัน เครือข่ายปันพันธุ์ข้าว เครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่และเครือข่ายความเป็นธรรม เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทำให้กลุ่มเป้าหมาย ดำเนินวิถีชีวิตด้วยมีการสละให้เอื้ออาทรและแบ่งปันกัน เช่น

8.2.1 กิจกรรม “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักแบ่งปัน” เป็นกิจกรรมที่สถานีสาราณียธรรม ตั้งขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านได้ปลูกพืชผักพื้นบ้านเพื่อบริโภคในครัวเรือน และสามารถเก็บไว้ทำพันธุ์ต่อไปได้อีก เมื่อมีเหลือแล้วนำไปจำหน่ายในตลาดชุมชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางสถานีสาราณียธรรมจะมีเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทานจากมูลนิธิชัยพัฒนา ไปปลูกครอบครัพละ 7 ชนิด ได้แก่ น้ำเต้า พัก ผ่าง ถั่วพู ถั่วแปบ มะระขี้นกและบวบหอม และเมื่อได้ผลผลิตแล้วชาวบ้านก็จะเก็บเมล็ดพันธุ์ผักไว้แจกจ่ายให้กับเพื่อนบ้านหรือคนที่สนใจจะนำไปปลูกต่อได้ ทั้งนี้กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านไม่ได้ทำแปลง แต่ใช้พื้นที่บริเวณบ้านปลูกผักแบบธรรมชาติของชาวบ้าน ปลูกริมรั้ว ปลูกผักบนรั้ว ปล่อยขึ้นต้นไม้หน้าบ้าน ทำระแนงพาดรั้วให้ผักเลื้อย เป็นต้น ปัจจุบันมีผู้เข้าร่วมโครงการ 35 ครัวเรือน จาก 8 หมู่บ้าน ชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมนอกจากจะมีรายได้เพิ่มขึ้นแล้ว ยังจะมีความภาคภูมิใจที่ได้เข้าร่วมผลิตเมล็ดพันธุ์ถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อพระราชทานราษฎรที่ทุกข์ยากประสบภัยพิบัติอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีหน่วยราชการที่เข้าร่วมโครงการ “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักแบ่งปัน” เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านแฮด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านขามเปี้ย และศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลตำบลบ้านแฮด ที่นำเมล็ดพันธุ์และกล้าพันธุ์จากเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมมาปลูกในบริเวณรอบ ๆ และอนุญาตให้ราษฎรที่มารับการรักษา เก็บกลับไปทำอาหารบริโภคที่บ้านได้ และโรงเรียนชุมชนบ้านแฮด โรงเรียนประชาพัฒนาบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ซึ่งที่นำนักเรียน จำนวน 130 คน เข้ามาศึกษาดูงาน ตั้งแต่การเพาะเมล็ดพันธุ์ การทำแปลงปลูกผัก การดูแลพืชผักต่างๆ และได้ลงมือปฏิบัติจนเกิดความเข้าใจสามารถนำไปปฏิบัติต่อที่โรงเรียน นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 รับผิดชอบแปลงผักตั้งแต่เตรียมแปลงจนกระทั่งเก็บผลผลิต และส่งขายให้กับแม่ค้า โรงอาหารของโรงเรียน ครู บุคลากรใน โรงเรียน ผู้ปกครอง รวมทั้งวางขายที่ตลาดสดเทศบาลบ้านแฮด และส่งขายให้กับ โรงพยาบาลหรือรีสอร์ทที่ต้องการผักที่ปลอดภัยจากสารพิษ นอกจากนี้ยังมีการเพาะกล้าเพื่อให้นักเรียนนำกลับไปปลูกที่บ้าน และส่วนหนึ่งโรงเรียนยังได้เก็บเมล็ดพันธุ์เองเอาไว้ปลูกต่อในรุ่นต่ออีกด้วย

ภาพที่ 28 กิจกรรมสร้างการมีจิตใจเมตตา เสียสละและแบ่งปัน ในการมอบเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จากมูลนิธิชัย เพื่อใช้ในกิจกรรม “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักแบ่งปัน” ของชาวเครือข่ายสถานีสาราณียกรรม

8.2.2 กิจกรรมกลุ่ม “ชุมชนผักกาดหัว” ซึ่งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2513 นายทองแปงชา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 ผู้ที่นำผักกาดหัวเข้ามาปลูกในชุมชน (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ การทำนา มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ประกอบกับพื้นที่ทำกินมีอยู่อย่างจำกัด ชาวบ้านมีพื้นที่ทำกินไม่มาก ในการทำนา ทำไร่อ้อย ก็ได้ผลผลิตน้อยได้ผลผลิตเพียงเพื่อยังชีพ แต่ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง ด้วยสาเหตุนี้ผู้นำชุมชน มองเห็นสภาพภูมิประเทศในหมู่บ้าน ตั้งอยู่บนพื้นที่ทางฝายน้ำใต้ดิน ทำให้มีน้ำใช้ตลอดปี จึงมีการรวมกลุ่มปลูกผักสวนครัวขาย เช่น พริก ผักกวางตุ้ง ผักคะน้า ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อผู้นำชุมชน ไปเยี่ยมญาติที่ต่างจังหวัดที่หนองคาย ได้เห็นแปลงปลูกผักกาดหัว จึงนำมาทดลองปลูกที่ หมู่บ้านและศึกษาวิธีปลูกเอง หัวผักกาดเป็นผักที่โตเร็ว ซึ่งสร้างรายได้ให้คนในชุมชน จึงเกิดกลุ่มชุมชนผักกาดหัวขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน มีนายบุญทัน อินทร์นาง เป็นประธาน มีสมาชิกในกลุ่ม 40 คน ส่งไปขายตลาดต่าง ๆ ในจังหวัด ซึ่งมีวิธีการปลูกและดูแลรักษา ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมก่อให้เกิดรายได้ทำให้ภาวะหนี้สินในครัวเรือนลดลงสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในครัวเรือนและชุมชน ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในกลุ่มชุมชน

ภาพที่ 24 กิจกรรมสร้างการมีจิตใจเมตตา เสียสละและแบ่งปัน กิจกรรมกลุ่ม
ชุมชนผักกาดหัว

8.2.3 กิจกรรมเครือข่ายชุมชนเพื่อการแบ่งปัน เนื่องจากในปี พ.ศ. 2536-2546 แม่สุดใจ เฟ็งสุมา ชาวบ้านหนองไฮ (เป็นประธานแหล่งเรียนรู้ในปัจจุบัน) ได้ประสบปัญหาของการทำนา โดยการปลูกข้าวไร่ มีการบำรุงดินโดยใช้ปุ๋ยเคมีแต่ปรากฏว่า ยิ่งทำก็ยิ่งได้ผลผลิตที่ลดลงทุกปี อีกทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน ก็ต้องได้ซื้อผักจากตลาดทุกอย่างมาประกอบเป็นอาหาร ในปี พ.ศ. 2550 จึงได้มีแนวคิดหา พื้นที่ว่างที่เหลือจากทำนาไร่ จึงได้ทำการขุดบ่อขนาด 5 x 12 เมตร เพื่อเลี้ยงปลา และได้เพิ่มการปลูกผักสวนครัวต่าง ๆ เช่น ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด ใบกระเพรา เป็นต้น สำหรับไม้ผล ได้แก่ มะม่วง กล้วย เป็นต้น ถือได้ว่าผลผลิตต่าง ๆ ก็ยังไม่ค่อยเจริญออกงามได้ดีเท่าที่ควร ในปี พ.ศ. 2553 แม่สุดใจ เฟ็งสุมา จึงได้เลิกใช้ปุ๋ยเคมี เนื่องจากปุ๋ยเคมีทำให้ดินเสื่อมสภาพ ทำให้ได้ผลผลิตน้อย อีกทั้งยังส่งผลต่อสุขภาพ จึงหันมาใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยชีวภาพแทน นับจากนั้นเป็นต้นมา ก็ทำให้ผลผลิตต่าง ๆ คีขึ้นเรื่อย ๆ มาในปี พ.ศ. 2557 จากการที่แม่ใจ เฟ็งสุมา ได้ทำนาและปลูกผักผลไม้ได้ผลผลิตดี ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงจึงเกิดความสนใจ อยากประสบผลสำเร็จแบบแม่สุดใจบ้าง จึงได้เข้ามาปรึกษาแม่สุดใจจึงได้ให้ความรู้และแนวคิด อีกทั้งได้ชักชวนให้ผู้สนใจเข้ามารวมกลุ่มกัน เพื่อทำกิจกรรมร่วมกับสถานีสารานิยธรรม เพื่อเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ของสมาชิกด้วยกัน ปัจจุบันมีสมาชิกในกลุ่มเครือข่ายทั้งหมด 20 คน กิจกรรมที่ร่วมกันทำ เช่น การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำ EM การนำพืชผักผลไม้ออกจำหน่ายตามครัวเรือนและส่งตลาด ซึ่งในการทำกิจกรรมกลุ่ม ก็ทำให้สมาชิกกลุ่มได้มีความรู้ มีประสบการณ์ในการทำเกษตรให้ได้ผลดี สามารถทำให้มีรายได้เพิ่มลดรายจ่ายในครัวเรือน เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งทำให้สมาชิก

ในกลุ่มเกิดความรักความสามัคคีเกิดความเข้มแข็งของชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีการแบ่งปันความรู้ด้านการเกษตร และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนในการทำ

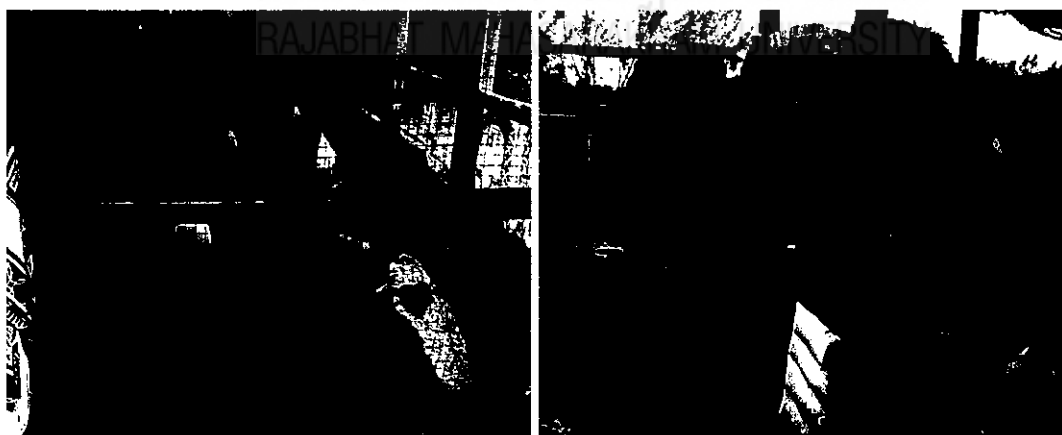

ภาพที่ 25 เครือข่ายชุมชนเพื่อการแบ่งปัน รับประทานอาหารร่วมกัน หลังจากร่วมกันขุดบ่อ เพื่อเลี้ยงปลา และการปลูกผักสวนครัวต่าง ๆ

8.3 คิตติ พุทธิ และทำดี คือ มีจิตใจที่งดงาม คิตติ พุทธิ และทำดี ได้แก่ กิจกรรมการปลูกผักด้วยรักและแบ่งปันพันธุ์ การเลี้ยงไก่ดำแบ่งปันพันธุ์ไก่กัน การลงแขกเกี่ยวข้าว นวดข้าว เครือข่ายควายแบ่งปัน เครือข่ายปันพันธุ์ข้าว เครือข่ายความเป็นธรรม เครือข่ายครอบครัว บ่มเพาะศีลธรรม คุณธรรม เครือข่ายค่ายจิตอาสา เครือข่ายคนพอเพียง เครือข่ายคนฮักถิ่น เครือข่ายอนุรักษ์ภูมิปัญญา เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทำให้กลุ่มเป้าหมายดำเนินวิถีชีวิตด้วยการคิตติ พุทธิ และทำดี เพื่อสร้างจิตใจงดงาม กิจกรรมที่ทำ เช่น

8.3.1 การเลี้ยงไก่ดำภูพาน หลังจากที่เครือข่ายเกษตรกรสถานีสาราณียธรรมได้เดินทางไปศึกษาดูงาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร กลุ่มเครือข่ายเกษตรกรสถานีสาราณียธรรมก็ได้จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ดำภูพานขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และเลี้ยงไก่ดำภูพานอย่างถูกวิธี จัดตั้งกลุ่มเพื่อเลี้ยง แบ่งปันและจำหน่าย และเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มเครือข่ายผู้เลี้ยงไก่ดำภูพานและเมื่อได้ผลผลิตที่เกินความต้องการก็จะนำไปขาย หรือนำไปแจกจ่ายให้กับเพื่อนบ้านหรือคนที่สนใจจะนำไปเลี้ยงต่อได้ ไก่ดำภูพาน จัดเป็นอาหารบำรุงสุขภาพ เหมาะสำหรับผู้ป่วย คนชรา คนท้องและหลังคลอด หรือผู้ต้องการบำรุงสุขภาพโดยเชื่อว่าไก่ดำ ถ้าบริโภคน้ำสมอจะช่วย สร้างความแข็งแรงให้แก่ร่างกาย ทำให้สมองแจ่มใส กระชุ่มกระชวย เสริมสร้าง สมรรถภาพการทำงาน

ของร่างกาย จากความเชื่อนี้จึงทำให้ไก่ดำเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ทั้งการบริโภคเป็นตัวหรือการทำเป็นซूपไก่สกัดที่มีจำหน่าย โดยทั่วไป ด้วยความนิยมในการบริโภค ทำให้ไก่ดำมีราคาที่สูงกว่าไก่พื้นเมืองหรือ ไก่เนื้อทั่วไป โดยไก่ดำราคาตัวละ 200 - 250 บาท เมื่อเทียบกับไก่พื้นเมืองที่มี น้ำหนักเท่ากันซึ่งจะมีราคาเพียงตัวละ 50 - 80 บาท ภายใต้ระบบการจัดการเลี้ยง แบบเดียวกัน ไก่ดำภูพาน ทนโรค ทนต่อสภาพแวดล้อม เลี้ยงง่าย กินเก่ง โตเร็ว สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรและลด ต้นทุนการผลิต สามารถจำหน่ายเป็นรายได้ให้กับเกษตรกร ได้มากถึง 3 เท่าตัว เมื่อเปรียบเทียบกับราคาไก่พื้นเมืองทั่วไป โดยใช้ระยะเวลาการเลี้ยง ประมาณ 4 เดือน ที่ไก่ดำภูพาน 1 ตัว จะได้น้ำหนักประมาณ 0.7 - 1.0 กิโลกรัม ซึ่งเลี้ยงภายใต้ และหากเกษตรกรมีไก่ดำภูพานแม่พันธุ์ 1 ตัว จะสามารถผลิตลูกไก่ได้เฉลี่ย 40 ตัวต่อปีหาก จำหน่ายตัวละ 200 บาท จะสามารถผลิตลูกไก่ได้เฉลี่ย 40 ตัวต่อปี หากจำหน่ายตัวละ 200 บาท จะสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว ได้สูงถึง 8,000 บาทต่อปีและหากเกษตรกรเลี้ยง แม่ไก่รายละ 3 แม่ จะมีรายได้เฉลี่ยต่อปีสูง ถึงประมาณ 24,500 บาท จากที่กล่าวมาชุมชนตำบล บ้านแฮดจึงรวมกลุ่มเลี้ยงไก่ดำภูพานเพื่อให้เกิดมูลค่าเป็นรายได้เพิ่มมากขึ้น โดยการขยายพันธุ์ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อจะได้จำหน่ายในราคาที่สูงขึ้นและชักชวนเพื่อนบ้านมาจัดตั้ง กลุ่มเพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้ และเพื่อต้องการอนุรักษ์พันธุ์ไก่ดำที่เป็นพันธุ์พื้นเมือง เอาไว้ให้อยู่กับชุมชนต่อไป และเพื่อต้องการขยายพันธุ์ไก่พื้นเมืองนำพาสู่อาชีพที่สามารถ รายได้ให้กับประชาชน

ภาพที่ 26 กิจกรรมคิดดี พูดดี และทำดี จากกิจกรรมการเลี้ยงไก่ดำภูพาน

8.3.2 กิจกรรม “การทำความดีในชุมชนนั้น เริ่มจากจิตสำนึก” การทำความดีในชุมชนนั้น เริ่มจากจิตสำนึกของเยาวชนและประชาชน เป็นกิจกรรมที่สถานีสารานุกรมได้

เนนเนินกิตจกรรมร่วมกับเยาวชนในชุมชน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึก ความเอื้อเฟื้อและปรารถนาดี ให้แก่เยาวชนและผู้ผู้อื่นในสังคม เพื่อขยายโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมกันทำความดีหรือบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม มุ่งส่งเสริมค่านิยมแห่งการใช้คุณค่าของตนเองให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ส่งเสริมค่านิยมแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล และเป็นพลังขับเคลื่อนความดีงามในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้สร้างสรรค์โครงการและดำเนินกิจกรรม “จิตอาสาทำความดีในชุมชนนั้น เริ่มจากจิตสำนึก” ในด้านต่าง ๆ กระตุ้นให้เกิดการสร้างเครือข่ายกลุ่มเยาวชนและประชาชนจิตอาสาที่มีความเข้มแข็งในชุมชน อีกทั้งรวบรวมเยาวชนคนรุ่นใหม่เป็นสมาชิกในกิจกรรมจิตอาสาทำความดีเพื่อสังคม ส่งเสริมค่านิยมแห่งการแบ่งปัน โดยมีการพัฒนาต่อยอดไปยังภาคีเครือข่ายและชุมชนอื่น ๆ รวมถึงเครือข่ายความร่วมมือของเกษตรกรและองค์กรต่างๆที่รวมตัวกันทำกิจกรรม เพื่อชุมชนเพื่อไม่ให้มีส่วนหนึ่งส่วนใดในสังคมถูกทอดทิ้ง ดังนั้นกลุ่มเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมจึงต้องการพัฒนาทักษะของเยาวชนในการดำเนินชีวิตให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ปลอดภัย สร้างประโยชน์แก่สังคมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เป็นการใช้กระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้เยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้ พัฒนาการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ใช้แนวคิดของการเรียนรู้ตลอดชีวิตรวมทั้งมีกระบวนการสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการทำงานโดยการสำรวจค้นหาข้อมูลปัญหาความต้องการจัดกิจกรรมของเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการส่งเสริม ให้กลุ่มเยาวชนที่มีความสนใจในกิจกรรมประเภทเดียวกันมารวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมตามความสนใจต้องพัฒนาทักษะด้านสังคมให้กับเยาวชนในการดำเนินชีวิตที่ปลอดภัย สร้างประโยชน์แก่สังคมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ทุกด้านทุกรูปแบบ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้เยาวชนได้มีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ควบคู่กับการเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต ใช้วิธีการเรียนรู้ทั้งการศึกษาในและนอกระบบ ใช้แนวคิดของการเรียนรู้ตลอดชีวิตรวมทั้งมีกระบวนการสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพที่ 27 กิจกรรมคิดดี พูดดี และทำดี จากกิจกรรมการทำความดีในชุมชน เริ่มจากจิตสำนึก ให้แก่เด็กและเยาวชน ประชาชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

8.4 เคารพซึ่งกันและกัน คือ การเสวนาแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่น

การเสวนาทางวิชาการตามหลักสาราณียธรรมบนฐานชุมชน การอบรมทดสอบคุณค่าของดิน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้มาเยือน เครื่องข่ายเกษตรยั่งยืน เครื่องข่ายกลุ่ม โสมสเคย์ เครื่องข่ายสื่อ วิทยุชุมชน เครื่องข่ายควาย เครื่องข่ายนักเขียน เครื่องข่ายนักวิชาการ เครื่องข่ายพระพุทธศาสนา เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทำให้กลุ่มเป้าหมาย ดำเนินวิถีชีวิตด้วยการเคารพผู้อื่น อย่างจริงจัง และเท่าเทียม กิจกรรมที่ทำได้แก่

8.4.1 กลุ่มเครือข่ายบ่มเพาะวัฒนธรรมบนวิถีอีสาน (วัดศิริทรงธรรม)

จากสถานการณ์ในชุมชนปัจจุบันที่ได้อิทธิพลกระแสโลกาภิวัตน์ การแข่งขันบนโลกที่ไร้พรมแดนและการขยายตัวของเศรษฐกิจทุนนิยมได้นำพาชีวิตของผู้คนและสังคมก้าวกระโดดไปเคิมอย่างสิ้นเชิงจากที่เคยดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย สมถะ พอเพียงและมียึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม ก็กลายกลับเป็นวิถีที่ฟุ่มเฟือย แกร่งแย่งแข่งขัน ทำให้ได้บั่นทอนทำลายความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณของสังคมไทย ส่งผลให้สังคมเกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นและแต่ละชนชั้นมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันอย่างน่าสะท้อใจ กลุ่มเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม จึงได้ตระหนักถึงความสำคัญปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวที่อาจจะสะท้อนไปถึงวัยรุ่นและเยาวชนภายในเขตชุมชน จึงจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายเยาวชนสถานีสาราณียธรรมขึ้น โดยมีแนวคิดและที่มา คือ เพื่อเป็นแหล่งกิจกรรมกรรมให้ความรู้ปลูกฝังควบคู่ไปกับทางด้านการศึกษา โดยการนำหลักธรรมบ่มเพาะวัฒนธรรมบนวิถีอีสาน สถานที่ตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ คือ สถานีสาราณียธรรม และวัดศิริทรงธรรม ตั้งอยู่ที่บ้าน โนนกล้วยหอม หมู่ที่ 6 เนื่องจากวัดเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวเป็นที่

ฟังทางจิตใจ จึงมุ่งที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาและฟื้นฟูค่านิยมที่ดีงามของสังคมและยกระดับคุณภาพชีวิตกระบวนการทางการศึกษาที่มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เด็กและเยาวชนทั้งหลายได้เกิดองค์ความรู้ที่เกิดการรวมกลุ่มกันในการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เด็กและเยาวชนห่างไกลจากยาเสพติด มีวิถีชีวิตแบบไทย ๆ อนุรักษ์วัฒนธรรมไทยอันนำไปสู่ความเป็นวิถีอีสานมีจิตสำนึกที่ดีในทางสังคม ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมและสรีรศาสตร์วิถีแห่งความเป็นไทย เครือข่ายเยาวชนสถานีสาราณียธรรม นำเสนอเป็นโครงการ โดยได้รับความยินยอมจากกลุ่มเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม โดยนำเครือข่ายบ่มเพาะวัฒนธรรมบนวิถีอีสาน บ้านโนนกล้วยหอม หมู่ที่ 6 วัดศิริทรงธรรม โดยมีนางสาวชวนชื่น บุริสตระกูล ประธานกลุ่มกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ จะประกอบไปด้วยการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้มีกิจกรรมปฏิบัติธรรมร่วมกันในช่วงเปิดภาคเรียน และช่วงปิดภาคเรียน การเข้าช่ยอบรมด้านพระพุทธศาสนาในกลุ่มเยาวชน การจัดกิจกรรมตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การอุปสมบท/บรรพชา สามเณรในอุตุร้อน โดยมีการขยายเครือข่ายหมุนเวียนไปสู่วัดอื่นๆ โดยมีแหล่งที่ตั้งหลัก คือ สถานีสาราณียธรรมและวัดศิริทรงธรรม โดยให้กลุ่มเครือข่ายเยาวชนสถานีสาราณียธรรมเป็นผู้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรม การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ เด็กและเยาวชนเกิดการพัฒนาตนเอง มีจิตสำนึกที่ดีต่อการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและตระหนักในค่านิยมอันดีงามของสังคมไทย และเรียนรู้การดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าบนพื้นฐานของการให้ความเคารพต่อผู้อื่นและสังคมได้เรียนรู้กระบวนการทำงานกันเป็นทีม

ภาพที่ 28 กลุ่มเครือข่ายเยาวชนสถานีสาราณียธรรม

8.4.2 กลุ่มเกษตรกรผสมผสานสถานีสาราณียธรรม ก่อตั้งเมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2557 โดยเริ่มแรกจากการดำเนินงานของ นายประสิทธิ์ ชะนุหมั่น ซึ่งเป็นผู้จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผสมผสาน โดยทำโครงการขึ้นมาเพื่อขอรับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลบ้านแฮด ในการก่อสร้างอาคารและโรงเรือนที่ใช้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ และสร้างโรงสีข้าวชุมชน ซึ่งเกิดจากการที่คนในชุมชนหมู่ที่ 5 ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มีการใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ดินเสื่อมสภาพ เกษตรกรไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควร และในขณะเดียวกันปุ๋ยเคมีและสารเคมี ที่ใช้ในการเกษตรมีราคาที่สูงส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เกิดสารเคมีสะสม ดังนั้น จึงมีแนวคิดที่จะนำวัตถุดิบที่หาได้ในพื้นที่มาผลิตเป็นปุ๋ยชีวภาพและนำมาใช้ในการทำเกษตร แทนการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี เพื่อที่จะทำให้ดินไม่เสื่อมสภาพ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ร่วมกันหาทางออกโดยการผลิตปุ๋ยจากการใช้วัสดุในพื้นที่ตามธรรมชาติ เช่น มูลสัตว์ ชากพืชซากสัตว์ มาผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่มีประสิทธิภาพ และเพื่อเป็นการลดต้นทุนในการทำการเกษตรผู้นำชุมชนและเกษตรกร มีนายประสิทธิ์ ชะนุหมั่น เป็นประธานกลุ่มมีคณะกรรมการในการบริหารจัดการ 12 คน มีสมาชิกกลุ่ม 103 ครัวเรือนทุกครัวเรือนในหมู่ที่ 5 จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ได้รับการสนับสนุนครั้งแรกจากงบประมาณจากเทศบาล และการสนับสนุนองค์ความรู้จากสถานีสาราณียธรรม สามารถผลิตปุ๋ยชีวภาพได้เฉลี่ยปีละ 500 กระสอบ ๆ ละ 200 บาท ซึ่งเป็นราคาที่จำหน่ายให้กับประชาชนในหมู่บ้าน สำหรับบุคคลภายนอกซื้อ ทางกลุ่มจะขายกระสอบละ 300 บาท ในแต่ละปีจะมีรายได้ในการจำหน่ายปุ๋ยเฉลี่ยปีละ 20,000 - 50,000 คนในชุมชนมีการใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี ทำให้คนในชุมชนปลอดภัยจากสารเคมี และสามารถลดต้นทุนในการทำการเกษตร

ภาพที่ 29 กลุ่มเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรผสมผสาน สถานีสาราณียธรรม

8.4.3 กิจกรรม โรงเรียนตำนานท้องถิ่น กลุ่มเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมจัดกิจกรรม โรงเรียนตำนานท้องถิ่น โดยได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2557 เป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่ฝัน การศึกษาค้นคว้า สร้างเสริมประสบการณ์ มีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่เหมาะสม โรงเรียนเทศบาลบ้านแฮด ได้จัดการเรียนการสอนขั้นพื้นฐานให้นักเรียนได้เรียนรู้ทั้ง 8 หมู่บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ “โรงเรียนตำนานท้องถิ่น” มีรูปแบบการดำเนินงาน ดังนี้ การนำไปสู่การเรียนการสอน เป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีส่วนของคุณธรรมจริยธรรมสอดแทรกอยู่ด้วยและเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่ผู้เรียนและสังคมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระบวนการการเรียนการสอน เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้คิดอย่างเป็นอิสระ คิดได้หลายมุมและสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะใช้ในการดำรงชีวิต การจัดการเรียนการสอนให้ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม โดยนำความรู้และประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแทนครูผู้สอนและทำหน้าที่ประเมินผลด้วย ส่วนสถานที่เรียนอาจจะเป็น โรงเรียนหรือ ให้นักเรียน ไปเรียนที่บ้านนักปราชญ์ท้องถิ่น ผู้บริหารและครูผู้สอน เห็นความสำคัญในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และตระหนักในตนเองว่า ไม่ใช่ผู้ที่จะรู้อะไรหมดทุกอย่างแต่เป็นผู้สร้างกระบวนการเรียนรู้และนำผู้รู้ในท้องถิ่นหรือปราชญ์ท้องถิ่นมาร่วมพัฒนา การจัดทำแผนการเรียนการสอน โดยคณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย โรงเรียนในเขตตำบลบ้านแฮดเทศบาลตำบลบ้านแฮด ที่ว่าการอำเภอบ้านแฮด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในเขต ศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลตำบลบ้านแฮด สถานีสาราณียธรรมและหน่วยงานอื่นๆ การดำเนินงานของกลุ่มมีกิจกรรมเด่นเรื่องการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการกับกิจกรรมการเรียนการสอน ให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะกระบวนการเพื่อเป็นพื้นฐานอาชีพในอนาคตจะต้องได้รับการปฏิบัติจริง ลงมือกระทำจริง มีกิจกรรมการเรียนรู้สู่อาชีพ และการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาวบ้านแฮด ได้มีผู้สืบสานต่อไปในอนาคต

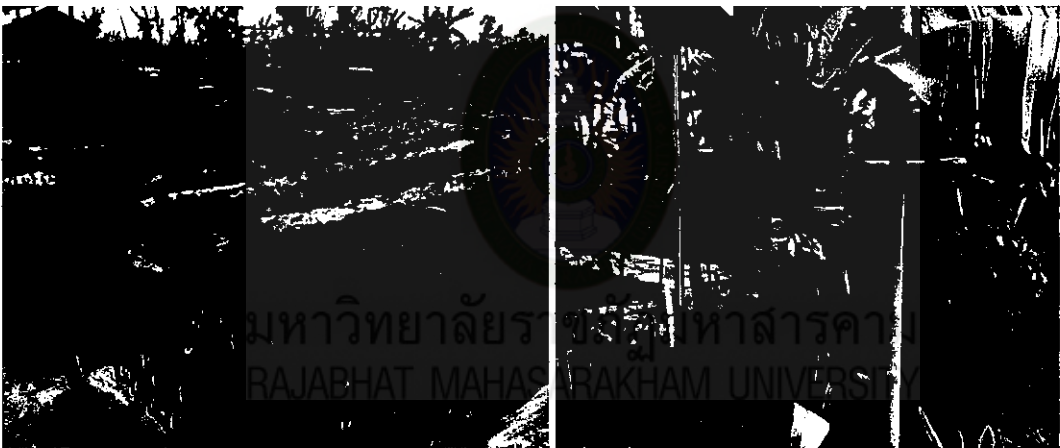

ภาพที่ 30 กิจกรรมโรงเรียนตำนานท้องถิ่น เป็นการนำความรู้และประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เยาวชนได้เห็นความสำคัญในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

8.5 ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ คือ ให้ความสำคัญต่อกฎระเบียบของสังคม ได้แก่ การจัดการสรรการใช้น้ำและดิน การทำการเกษตรแบบไม่พึ่งพึ่งสารเคมี การปฏิบัติตนเมื่ออยู่ในสังคมร่วมรวม รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น เวทีประชาคมหมู่บ้าน เวทีแลกเปลี่ยนความคิดและการระดมสมอง การวางกฎกติกาและการปฏิบัติร่วมกันในสังคม

8.5.1 การทำการเกษตรกรรม ชุมชนบ้านแฮดมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักในการประกอบอาชีพ เป็นชุมชนที่มีความพอเพียง มีความช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน มีความเข้มแข็งในชุมชน การดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง จากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง จากการทำมาหากินในชุมชน มีการโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย ทำงานในสังคมเมืองเพิ่มมากขึ้น ทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ประกอบกับการตัดไม้ทำลายป่ามีเพิ่มมากขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มหายไปจากชนบท การทำนาจากที่สามารถมีแหล่งน้ำเพียงพอ คือ ในน้ำมีปลาในนามีข้าว กลับไม่มีแหล่งน้ำในการเพาะปลูกข้าว และจากปัญหาต่าง ๆ เกษตรกรเองจึงต้องพึ่งสารเคมีมาใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การใส่ปุ๋ยในนาข้าว การตัดอ้อยโดยการเผาป่าอ้อย ฯลฯ เป็นต้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป การดำเนินชีวิตก็เปลี่ยนแปลงตาม และปัญหาจากการใช้สารเคมีทำให้มีสารพิษตกค้างกับผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากเกษตรกรใช้สารเคมีเพื่อป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ทำให้เกษตรกรมีต้นทุนในการเพาะปลูกที่สูง และมีภาระค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงที่มีราคาแพง ทำให้ต้นทุน

การผลิตสูง แต่ได้ผลผลิตลดลง สภาพดินมีการเสื่อมโทรม และการบริโภคอาหารที่มีสารพิษปนเปื้อน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน จึงรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มสถานีสาราณียกรรมขึ้นมาเพื่อหาแนวทางแก้ไขในพื้นที่ และได้นำแนวทางตามพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัว คือ การอยู่อย่างพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ มีกระบวนการทำงานแต่ยังพบว่าคนในชุมชนยังมีการใช้สารเคมีในการเกษตร ทำให้ตำบลบ้านแฮด ตระหนักในเรื่องนี้และต้องการเพิ่มพื้นที่ในการทำเกษตรอินทรีย์ให้มากขึ้นเพื่อความยั่งยืน มีอาหารที่ปลอดภัยมีสุขภาพที่ดี สร้างชุมชนที่ดีมีความสามัคคี มีความเข้มแข็งและทำให้การทำเกษตรเป็นไปตามวิถีของคนบ้านแฮด ทำให้เกิดรูปธรรมโดยประกอบด้วยแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทั้งในตัวสถานีสาราณียกรรมและในชุมชน เช่น 1) กลุ่มนวัตกรรมอาชีพชุมชน 2) กลุ่มเกษตรผสมผสาน 3) กลุ่มชุมชนผักกาดหัว 4) กลุ่มเกษตรกรรมในชุมชนเมือง 5) กลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง 6) เครือข่ายชุมชนเพื่อการแบ่งปัน 7) สถานีสาราณียกรรม เป็นต้น

ภาพที่ 31 แปลงสาธิตการเกษตรในพื้นที่สถานีสาราณียกรรม

8.5.2 กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน สถานีสาราณียกรรม พื้นที่ในอดีตของชุมชนบ้านแฮดนั้นมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มีป่าไม้หนาแน่นและไม้ขนาดใหญ่จำนวนมาก ต่อมามีชาวบ้านทั้งจากในพื้นที่และต่างถิ่นอพยพมาตั้งถิ่นฐานและจับจองที่ดิน เพื่อเป็นที่อาศัยและที่ทำกินมีการแผ้วถางป่า เพื่อบุกเบิกที่ดินทำการเกษตร ตัดไม้เผาฟันทำถ่านขาย โดยขยายพื้นที่ออกไปรอบ ๆ เขตป่ามากขึ้นทำให้พื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว ส่วนพื้นที่ป่าที่เหลือก็กลายเป็นป่าเสื่อมโทรม เนื่องจากขาดการดูแลรักษา ซึ่งป่าดังกล่าวเป็นที่สำหรับใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้ตกทอดมาจากรุ่นปู่ย่าตายายมาช้านานเป็นอาหารของคนชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากป่าหลายอย่าง เพื่อหาแนวทางในการป้องกันพื้นที่ป่าที่มีอยู่ไม่ให้มีการตัดทำลาย

อีกต่อไป เพื่อไว้เป็นแหล่งหาอาหารและศูนย์การเรียนรู้ระบบนิเวศของชุมชนชุมชน จึงได้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์สวนป่าขึ้น โดยมีคณะกรรมการมาจากทั้ง 3 หมู่บ้านตั้งกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากผืนป่าและโทษแห่งการล่าสัตว์และทำลายป่าขึ้นอันจะเป็นการอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์สืบต่อไป โดยจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อวางแผนจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืนจากความร่วมมือร่วมใจ ในการดำเนินการดูแลรักษาป่าชุมชนร่วมกัน มีการสร้างข้อตกลงในการดูแลและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้ห้ามตัดไม้ หรือขุดย้ายต้นไม้ทุกชนิดออกจากป่าชุมชนห้ามล่าสัตว์ป่าทุกชนิด ห้ามทำให้เกิดไฟป่าห้ามนำรถยนต์ตั้งแต่ 4 ล้อ ขึ้นไปเข้าไปในเขตป่าชุมชนห้ามใช้อุปกรณ์การขุดหาหน่อไม้จะต้องมีการหยุดเก็บหน่อไม้ทุกปี การเก็บหาผักหวานและอินูให้ใช้วิธีเด็ดหรือสอยเท่านั้นห้ามตัดโค่นต้นไม้การเก็บกลอยและพืชสมุนไพรจะต้องแจ้งต่อคณะกรรมการป่าชุมชนก่อนเก็บหาทุกครั้ง การทำแนวกันไฟการระดมกันดับไฟป่า เมื่อเกิดไฟป่าการตรวจตราป่าเพื่อป้องกันการลักลอบตัดไม้และเผาป่า การปลูกป่าเสริมในที่ว่างและในชุมชนการดูแลต้นไม้ที่ปลูกและการเพาะกล้าไม้ผลที่ได้รับจากการดูแลรักษาป่าชุมชนก็ดีหลายอย่างหรือทุกอย่างรวมกันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนต้องอนุรักษ์ป่าโดยที่ไม่จำเป็นต้องมีอำนาจภายนอกมาบังคับ จนก่อให้เกิดความสามัคคี ห่วงแหนทรัพยากรป่าไม้ชุมชนร่วมกันอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 32 บ้านแฮดนั้นมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มีป่าไม้หนาแน่นและไม้ขนาดใหญ่จำนวนมาก แต่ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรลดลงเป็นอย่างมาก

8.6 มีเหตุและผล รับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น คือ การให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ ยอมรับ และรับฟังในกิจกรรมร่วมกันในสังคม ได้แก่ การทำนา

การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบ การปลูกป่า การเสวนาพัฒนาท้องถิ่นบนฐานการเคารพคน เคารพ
 ธรรมชาติ เคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ การเสวนาพัฒนาการทางชุมชนกับการพัฒนาท้องถิ่น ค่าย
 เยาวชนเรียนรู้ชุมชน ค่ายเกษตรกรเยาวชน ค่ายเยาวชนคนวรรณกรรมสังคมสีเขียว ค่ายภูมิ
 ปัญญาเพื่อสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทำให้กลุ่มเป้าหมาย ดำเนินชีวิตโดย
 ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ อีกทั้งการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มคน ระหว่างวัยและระหว่างพื้นที่ โดย
 ถือเอาการเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต กลุ่มค่ายข่ายสถานีสาราณียธรรม
 ได้ร่วมกันจัดตั้ง สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ณ ตำบลบ้านแฮด อำเภอ
 บ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ซึ่งก่อตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2556 เป็นพื้นที่ทดลองกิจกรรม โดย
 มีเนื้อที่ทั้งหมด 10 ไร่ รายได้มาจากเงินหมุนเวียนเดือนละ 100,000 บาท เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิด
 ให้ประชาชนสามารถเข้าไปศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแหล่งเพาะพันธุ์พืช
 นานาชนิดที่หายาก เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความ
 สามัคคี เป็นพื้นที่ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อสร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่มี
 ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตแต่ขาดหลักวิชาการ จึงต้องมีการจัดการความรู้ที่ถูกต้อง
 เพิ่มเติมเพื่อสามารถสร้างความเข้าใจในกิจกรรมต่างๆ ได้ดีกว่าที่เคยเป็น การทำงานทั้งภาครัฐ
 สมาชิกเทศบาลตำบลบ้านแฮด ประชาชน มีความร่วมมือกัน สามัคคีกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกัน
 และกัน บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและข้อตกลงร่วมกัน ในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งบ่มเพาะ
 ความรู้ด้านเกษตรผสมผสาน เช่น การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบในบ่อดิน การปลูกพืชต่างๆ เป็นต้น
 เพื่อให้ประชาชนได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ เพื่อ ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและเพิ่มรายได้
 ให้กับครัวเรือน โดยนำหลักพุทธธรรมมาใช้ขับเคลื่อนการพัฒนา สาราณียธรรม ถือเป็นหลัก
 พุทธธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี มีอยู่ 6
 ประการ คือ 1) กายกรรม คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่น การให้ความ
 อนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น 2) วาจกรรม คือ การมีวาจาที่ดี
 สุภาพ อ่อนหวาน พูดมีเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน 3) มโนกรรม คือ
 ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาที่ต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกันไม่คิดอิจฉาริษยา
 หรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาทหากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคม
 4) สาราณ โภที คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตาม โอกาสอันควร เพื่อแสดงความรัก
 ความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน 5) สีสลลามัญญตา คือ ความรักใคร่สามัคคี รักษาศีลอย่าง
 เครื่องรัดเหมาะสมตามสถานะของตน มีความประพฤติสุจริต ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ
 ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น 6) ทิณฺณูสามัญญตา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพ

และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ ทำให้เกิดขึ้นจากการทำงานของแหล่งเรียนรู้ เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนในกิจกรรม สาธารณะ บนหลักวิชาการที่ถูกต้องและใช้หลักพุทธธรรมเป็นชุดวิชาในการจัดกระบวนการ ได้รับการส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะจากหน่วยงานทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนตำบล/มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มูลนิธิชัยพัฒนาและสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ และประชาชนให้ความร่วมมือดีมาก มีกระบวนการจัดความรู้ที่เป็นระบบตามหลักวิชาการ ปรับพฤติกรรมของคนในชุมชน สามารถนำเอาความรู้ไปสร้างนวัตกรรม เพื่อเพิ่มผลผลิต/รายได้ การทำกิจกรรมตามหลักภูมิปัญญาดั้งเดิม เช่นการไม่ใช้สารเคมีในการเกษตร และสามารถนำชุดความรู้โดยหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาขับเคลื่อนกระบวนการงาน

ภาพที่ 38 สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ณ ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ก่อตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2557 โดยได้รับเกียรติจาก ท่าน ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา เป็นประธานในการเปิดสถานีสาราณียธรรม

จากการขับเคลื่อนกระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน ของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ที่เหมาะสมในชุมชนบ้านแฮด ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558 พบว่า กลุ่มเป้าหมาย มีความพึงพอใจในคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนกิจกรรม ด้วยพฤติกรรมเชิงประจักษ์ โดยชี้วัดได้จากพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของกลุ่มที่ได้เปลี่ยนแปลง ไปจากเดิม ด้วยการดำเนินวิถีชีวิต ที่เข้าถึงคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม รายละเอียดดังตารางที่ 29

ตารางที่ 29 ตารางแสดงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของกลุ่มที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ด้วยการดำเนินวิถีชีวิต ที่เข้าถึงคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

คุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด	รายละเอียดของคุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด
มีความสามัคคีและร่วมแรงร่วมใจกัน	การเห็นคุณค่าและยึดถือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ ด้วยการหันกลับมาทำนาข้าวอินทรีย์ ปลูกผักปลอดสารพิษ ผลิตอาหารปลอดภัยในชุมชน
มีจิตใจเมตตา เสียสละ และแบ่งปัน	จากเคยเห็นแก่ตนแต่ถ้อยเดียว มีการปลูกผักแบ่งปัน ดักแบ่งกับข้าวส่งข้างบ้าน
คิดดี พูดดี และทำดี	มีใจงาม ใจผ่องแผ้ว ไม่คิดริษยาให้ร้ายผู้อื่น ยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่นแม้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับตน คอยหนุนช่วยและให้กำลังใจแก่ผู้ด้อยโอกาสและทุกข์ยาก จนเป็นที่ยกย่องของคนในครอบครัวก่อเกิดภูมิคุ้มกันต่อปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นจากเดิมที่เคยอ่อนแอและเปราะบางต่อปัญหาทั้งในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน
เคารพซึ่งกันและกัน	เคารพตนเอง และเคารพผู้อื่นมากขึ้น ด้วยเห็นคุณค่า ศรัทธาในตน ไม่ดูถูกดูแคลนตนเองและผู้อื่น กล้าเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดี จากเคยคั่งสุราอย่างขาดการยั้งคิดจนไม่สามารถครองสติ ไม่ตกเป็นทาสอบายมุข กล้าเป็นผู้นำและรับผิดชอบครอบครัวและสังคม
ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้	ผู้คนในชุมชนดำเนินวิถีชีวิตตามแนวทางหลักศาสนา และปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ด้วยการถือศีล 5 เป็นประจำและปฏิบัติธรรมทุกวันธรรมสวนะ เข้าใจในบุญกิริยา 3 มากขึ้น ด้วยการปฏิบัติทาน ศีลและภาวนาพร้อมๆ กัน โดยไม่ขาดสิ่งใด
มีเหตุและผล รับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น	จากการที่เคยเอาตนเองเป็นศูนย์กลางความถูกต้อง ไม่รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น กลับมีท่าทีลุ่มลึกแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและยึดเอาความคิดเห็นคนข้างมากเป็นที่ยุติ ลดความเป็นปัจเจกหลง

ขั้นที่ 6 การเสริมสร้างพลังและการเรียนรู้ร่วมกัน (K-learning)

1. ชื่อกิจกรรม :

การเสริมสร้างพลัง การเรียนรู้ร่วมกันและความเข้มแข็งของเครือข่ายสถานี
สารานิยธรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

เพื่อการเสริมสร้างพลัง การเรียนรู้ร่วมกัน และความเข้มแข็งของเครือข่ายสถานี
สารานิยธรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย

3. กลุ่มเป้าหมาย :

3.1 กลุ่มเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด
จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน

3.2 ตัวแทนชุมชนจำนวน 30 คน

3.3 กลุ่มครอบครัวต้นแบบ จำนวน 8 ครอบครัว รวมจำนวน 50 คน

3.4 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 10 คน

3.5 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน จำนวนทั้งหมด 30
คน โดยแบ่งเป็น นักวิชาการ 5 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 15 คน ผู้นำชุมชน 5 คน และเยาวชน 5 คน

3.6 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย 4 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

5. รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 30

ตารางที่ 30 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การเสริมสร้างพลัง
การเรียนรู้ร่วมกัน และความเข้มแข็งของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมให้กับ
กลุ่มเป้าหมาย

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง	1. แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
การเสริมสร้างพลัง การเรียนรู้ร่วมกัน	2. ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและ การขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
และความเข้มแข็ง ของเครือข่ายสถานี สาราณียธรรมให้กับ กลุ่มเป้าหมาย	3. ปรีกษาหรือเรื่องความจำเป็น ที่จะต้องมีการสร้าง ความเข้าใจและ ขับเคลื่อนกระบวนการเสริมสร้างพลัง การเรียนรู้ร่วมกัน และความเข้มแข็ง ของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมให้กับ กลุ่มเป้าหมาย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4. สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการเสริมสร้าง พลัง การเรียนรู้ร่วมกัน และความ เข้มแข็งของเครือข่ายสถานีสาราณีย ธรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย	การเขียนบันทึก (Journal)

6. สถานที่ของกิจกรรม :

กิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จัด ณ หมู่ที่ 1
ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

7. ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 30 เมษายน เดือนกันยายน พ.ศ. 2558

8. ผลที่ได้รับ : ดังนี้

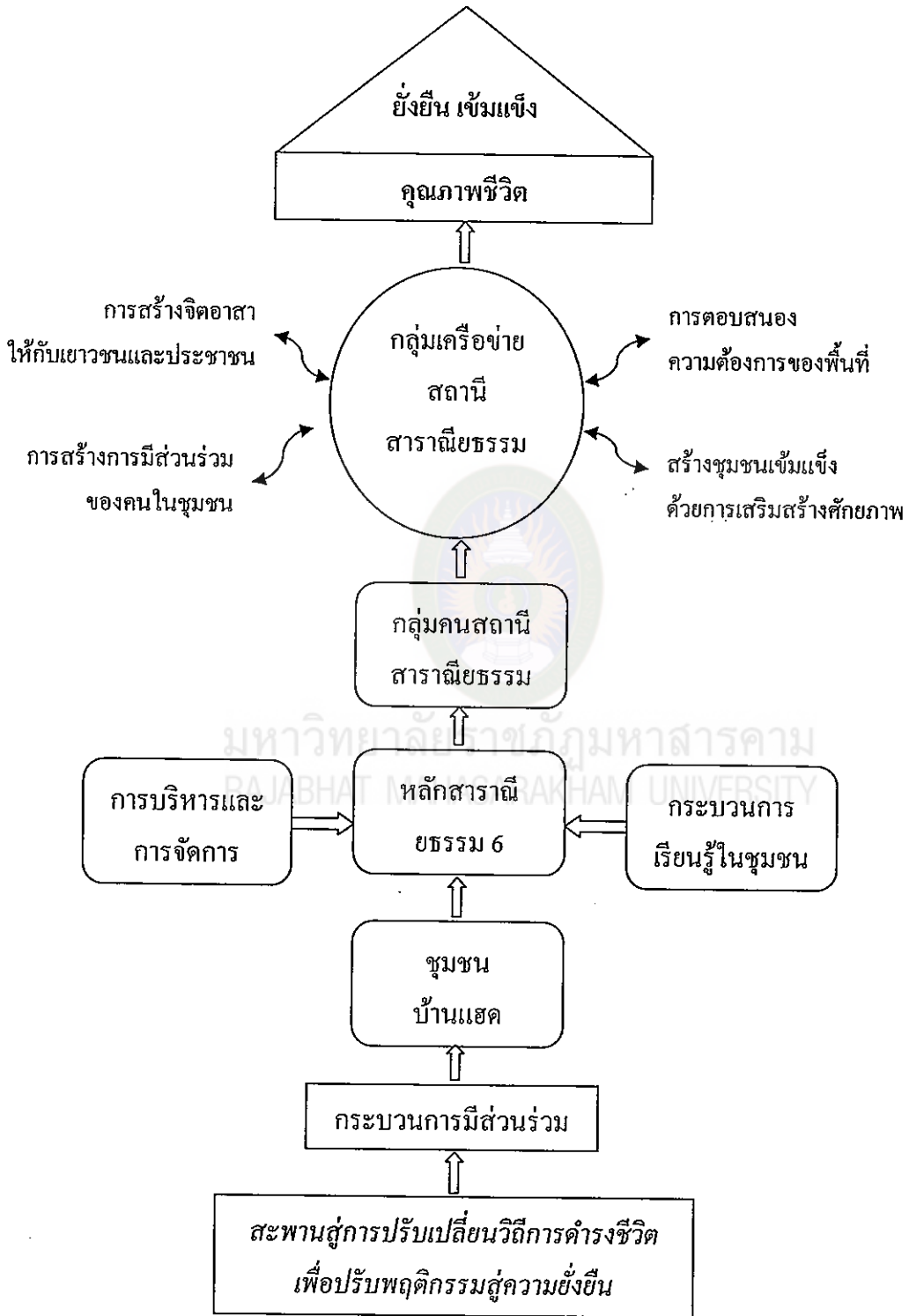
จากผู้วิจัยสังเกตการณ์ร่วม จากเวทีเสวนากลุ่มเป้าหมายและจากการขับเคลื่อน
กิจกรรมของกลุ่มเป้าหมายนั้น ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนชุมชนจำนวน 30 คน และ

ครอบครัวต้นแบบจำนวน 8 ครอบครัว รวมจำนวน 50 คน ที่ยังคงร่วมกันขับเคลื่อนต่อมาจนถึงระยะหลังสุด จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยเจ้าอาวาสวัด นายนิรันดร์ วิชัยคำมาตร (ปราชญ์ชาวบ้าน) นายเกษมสันต์ คางคำ (กระจำหรือผู้นำทางพิธีกรรมและทางศาสนา) นางประคอง อุดม (ปราชญ์ชาวบ้าน) นายเคน ไชงาม (ปราชญ์ชาวบ้าน) นางออุดม พร ศรีสวัสดิ์ (ปราชญ์และครูโรงเรียนบ้านแฮด) นางยุพิน ทองจีน (ปราชญ์และผู้นำชาวบ้าน) นายสงวน ลินทร (ผู้นำชาวบ้าน) ได้วิเคราะห์ร่วมกันยืนยันถึงคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ที่กลุ่มเป้าหมายมีมากถึงร้อยละ 80 นั้น ยังต้องเสริมสร้างพลังเพื่อสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมให้กับกลุ่ม ดังนั้น ในขั้นนี้จึงจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกัน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2558 ทั้งในกลุ่มเป้าหมายเดิมและเครือข่ายที่มีจำนวนมากขึ้นกว่ากลุ่มเป้าหมายเดิม เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนชุมชนจำนวน 78 คน และครอบครัวต้นแบบ จำนวน 12 ครอบครัวในชุมชนบ้านแฮด อีกทั้งกลุ่มเป้าหมายเครือข่ายในชุมชนบ้านแฮด จำนวน 100 คน และเครือข่ายในชุมชนอื่นๆนอกเขตตำบลบ้านแฮด จำนวน 50 คน โดยแบ่งเวทีออกเป็น 3 เวที คือ

1. กลุ่มเวทีชุมชนบ้านแฮด จำนวน 78 คน
2. กลุ่มเวทีครอบครัวต้นแบบ จำนวน 50 คน
3. กลุ่มเครือข่ายในชุมชนอื่นๆ จำนวน 50 คน

จากเวทีการเรียนรู้ร่วมกันทั้ง 3 เวที กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มคนระหว่างวัย และระหว่างพื้นที่ อันเป็นการสร้างพลังในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคน 3 วัย คือ คนวัยสูงอายุ คนวัยกลางคนและคนวัยเด็กและเยาวชน นอกจากเวทีชุมชน 3 เวที ยังมีอีกเวทีหนึ่งที่เป็นการสร้างพลังในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคน 3 วัยในชุมชนบ้านแฮด โดยมีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 50 คนผ่านงานศิลปะ เพลง คณิตรี บนเนื้อหาที่เป็นฐานคิดของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม คือ “สะพานสู่การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต เพื่อปรับพฤติกรรมสู่ความยั่งยืน” จากการประเมินของกลุ่มเป้าหมายร่วมกับผู้วิจัย พบว่า กระบวนการเสริมสร้างพลังเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2558 นั้น ได้บรรลุถึงการสร้างพลังในการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีพลังยิ่ง ระหว่างกลุ่มเป้าหมายและเครือข่าย สร้างความรับรู้ เข้าใจ ความเป็นเจ้าของ อย่างมีจิตสำนึกและมีพลังในการเข้าร่วมขับเคลื่อนคุณลักษณะ 6 ประการและฐานคิดของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมด้วยดี จนก่อเกิดกลุ่มเยาวชนชุมชนเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมขึ้น จำนวน 42 คน ในการเข้าร่วมเป็นกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนเครือข่ายสถานีสา

ราณียธรรมในชุมชนบ้านบ้านแฮด อีกทั้งยังจะเข้าร่วมขับเคลื่อนในการขยายเครือข่ายสู่ชุมชนพื้นที่อื่น รายละเอียดดังแผนภาพที่ 6

แผนภาพที่ 6 แสดงการสังเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายสถานีสาราณีธรรม

ข้อสรุป เครือข่ายสถานีสาราณียธรรมเกิดจากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมของชุมชนบ้านแฮด พบว่า ชุมชนบ้านแฮดกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงไปในทุกด้านอย่างรวดเร็ว มีสัญญาณบ่งบอกว่าคนเริ่มเสื่อมถอยคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม ความสัมพันธ์กับคนรอบข้างลดลงสร้างพื้นที่ส่วนตัวมากขึ้น นำไปสู่ความแตกแยกในครอบครัวและการมีส่วนร่วมในสังคมลดลง อันเกิดจากคนขาดภูมิคุ้มกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ผู้คนขาดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งเรื่องการศึกษา ทักษะการทำงานและการดำเนินชีวิต สถาบันของชุมชนขาดความเข้มแข็งเป็นพลังร่วมในการทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและยึดหลักผลประโยชน์ของชุมชนโดยส่วนรวม จากเวทีชุมชนบ้านแฮดจึงก่อตั้ง “สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน” เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมที่มีอยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน การศึกษากระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมที่เหมาะสมในชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น และศึกษาการนำกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ที่เหมาะสมไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่อื่นต่อไป ดังได้ข้อค้นพบดังกล่าว

บทที่ 6

ผลการศึกษาระบบงานของสถานีสาราณียธรรม นำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น

เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้ใหม่ของคนกลุ่มหนึ่งในการดำเนินชีวิตที่มีฐานคิด “สะพานสู่การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตเพื่อปรับพฤติกรรมสู่ความยั่งยืน” และมีคุณลักษณะ 6 ประการ คือ 1) มีความสามัคคีและร่วมแรงร่วมใจกัน 2) มีจิตใจเมตตา เสียสละและแบ่งปัน 3) คิดดี พูดดี และทำดี 4) เคารพซึ่งกันและกัน 5) ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ และ 6) มีเหตุและผล รับผิดชอบและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ทั้งจากการศึกษาสถานการณ์ทางสังคมบ้านแฮดที่มีอยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบันพบว่า ในอดีตผู้คนในชุมชนบ้านแฮดดำเนินวิถีชีวิตตามฐานคิดเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม คือ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ บนพื้นฐานของชุมชนและความเคารพในระบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังดำเนินวิถีชีวิตตามคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม แต่ในปัจจุบันนั้น เวทีสนทนา กลุ่มเป้าหมายที่ขับเคลื่อนกิจกรรมเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ที่เหมาะสม เห็นพ้องกันว่า ผู้คนในชุมชนดำเนินวิถีชีวิตตามฐานคิดของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม เพียงคนกับคน คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ส่วนคนกับธรรมชาติ ได้สูญสลายไปและยังดำเนินวิถีชีวิตตามคุณลักษณะ 6 ประการเพียงแค่ 3 ประการ คือ 1) คิดดี พูดดี และทำดี คือ เชื่อในสังคมที่ดีงามของมนุษย์ซึ่งจะเจริญงอกงามขึ้น ได้ด้วยมีเหตุผล ความจริง ความงดงามและกฎธรรมดแห่งเหตุและผล 2) มีจิตใจเมตตา เสียสละและแบ่งปัน คือ การอยู่ครองเรือนด้วยใจที่ปราศจากตระหนี่ ยินดีกับการให้ การเฉลี่ยเจือจางและแบ่งปันแก่ผู้ที่ตนรักและผู้ที่เร้นแค้น 3) เคารพซึ่งกันและกัน คือ ด้วยมีความดี ความเข้มแข็งและมีวิถีชีวิตตามธรรมดแห่งธรรมชาติ ในการสร้างตน ครอบครัวและชุมชน และด้วยความเคารพในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันความรู้แก่ผู้อื่น

จากการนำจุดแข็งที่มีอยู่ในชุมชนบ้านแฮดมาสร้างกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ที่เหมาะสมขับเคลื่อนกิจกรรมให้ผู้คนในชุมชนดำเนินวิถีชีวิตตามฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม พบว่า ผู้คนในชุมชนมีความรับรู้ มีท่าทีตอบรับ แสดงความเป็นเจ้าของอย่างมีจิตสำนึกและมีพลัง แม้จุดแข็งในเรื่องการเคารพสิ่งที่ใช้และสิ่งที่

มีอยู่ในชุมชนร่วมกันเป็นเรื่องยากต่อความเข้าใจมากกว่าความมีใจเมตตา เสียสละและการแบ่งปัน ซึ่งเข้าใจง่าย มองเห็นและรับรู้ได้โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ แต่หากมองลึกลงไปจะเห็นเบื้องหลังความมีจิตใจเมตตา เสียสละและแบ่งปัน คือ เคารพซึ่งกันและกัน เพราะถ้าปราศจากการเคารพสิ่งสำคัญร่วมกัน ความมีจิตใจเมตตา เสียสละและแบ่งปันก็ยากจะปรากฏได้ จากการวิเคราะห์ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า การนำเครือข่ายสถานีสาราณีษรรมมาเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น เป็นการเชื่อมโยงในการเรียนรู้ โดยเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรม ผ่านกิจกรรมหลักในการเรียนรู้ร่วมกัน 2 ทาง คือ การนำเครือข่ายสถานีสาราณีษรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นและชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณีษรรม ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอในหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ผลของการนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณีษรรม ไปเรียนรู้ร่วมกัน+กับชุมชนพื้นที่อื่น

2. ผลของการนำชุมชนอื่นมาเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายสถานีสาราณีษรรม

ผลของการนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณีษรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น

1. การนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณีษรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

1.1 ชื่อกิจกรรม :

การนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณีษรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

1.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

1.2.1 สร้างความเข้าใจ รับรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการงานของเครือข่ายสถานีสาราณีษรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

1.2.2 สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการงานของเครือข่ายสถานีสาราณีษรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

1.3 กลุ่มเป้าหมาย : เป็นกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ได้แก่

- 1.3.1 กลุ่มเกษตรกร จำนวน 30 คน
- 1.3.2 กลุ่มประชาชน จำนวน 30 คน
- 1.3.3 เครือข่ายสถานีสาราณียกรรม จำนวน 10 คน
- 1.3.4 กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 6 คน
- 1.3.5 กลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน
- 1.3.6 กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน
- 1.3.7 กลุ่มเยาวชน จำนวน 10 คน
- 1.3.8 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 4 คน

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 1.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน
- 1.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 1.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
- 1.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
- 1.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

1.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 58

ตารางที่ 31 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ
เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์
ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่องการนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นที่จะต้องนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	การเขียนบันทึก (Journal)

1.6 สถานที่ของกิจกรรม :

บ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

1.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมในวันที่ 25 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2558

1.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ประเด็นสำคัญ คือ “เศรษฐกิจพอเพียงกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม” ชุมชนนี้มีการเข้าร่วมประกวดเศรษฐกิจพอเพียงระดับอำเภอ จากเวทีเสวนา กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 100 คน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นสำคัญ โดยมองผ่านกิจกรรมในระดับครอบครัว

กลุ่มเป้าหมาย ร้อยละ 80 เห็นว่า การทำการเกษตรตามแนวปรัชญาทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ต้องการพระพรหมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและลดต้นทุนด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ เพราะการเกษตรก็คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติที่สืบเนื่องมาจากอดีต การล่มสลายของอาณาจักรโรมันก็มีสาเหตุมาจากระบบเกษตรที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ (Douglass. 1984 : 45) จากการสนทนา เห็นว่า การเกษตรจะต้องเริ่มต้นจากการเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ เคารพในความเชื่อ ความศรัทธา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งยังต้องให้ความเคารพกันในครอบครัว แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกัน ผู้วิจัย นำเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายในฐานะคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และมีท่าทีที่ตอบรับเป็นอย่างดีที่จะเข้าร่วมขับเคลื่อนด้วยการทำการเกษตรพอเพียง บนฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม และจากการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายที่เรียนรู้ร่วมกันว่า การทำการเกษตรพอเพียงบนฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมนั้น จะสร้างความแตกต่างจากการทำการเกษตรพอเพียงในชุมชนพื้นที่อื่น

ตารางที่ 32 ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการดำเนินงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้าน โนนสมบูรณ์ ตำบล โนนสมบูรณ์ อำเภอ บ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ตัวชี้วัด	คะแนนเต็ม	วิรัตน์ ศรีประไพ	รัชชม ภูถมเมฆ	ทวี ไชยชาติ	ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
1. ไม่รับรู้	0	0	0	0	0
2. การรับรู้	10	10	10	10	10
3. มีท่าที	10	9	9	9	8
4. ตอบรับ	10	9	9	8	8
5. แสดงความเป็นเจ้าของ	10	8	8	9	9
6. ก่อเกิด เป็นพลังการเคลื่อนตัว	10	9	7	9	7

หมายเหตุ : ประเมินโดยคณะผู้วิจัย

1.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 34

ภาพที่ 34 กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์

2. การนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น

2.1 ชื่อกิจกรรม :

การนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น

2.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

2.2.1 สร้างความเข้าใจ รับรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น

2.2.2 สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น

2.3 กลุ่มเป้าหมาย : เป็นกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น ได้แก่

2.3.1 กลุ่มเกษตรกร จำนวน 10 คน

2.3.2 กลุ่มประชาชน จำนวน 10 คน

- 2.3.3 เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม จำนวน 10 คน
 2.3.4 กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 6 คน
 2.3.5 กลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน
 2.3.6 กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน
 2.3.7 กลุ่มเยาวชน จำนวน 10 คน
 2.3.8 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 4 คน

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 2.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน
 2.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
 2.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
 2.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
 2.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

2.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 33

ตารางที่ 33 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ
 เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย
 ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group)	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
เรื่องการนำกระบวนการ	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นที่จะต้องนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้	การเขียนบันทึก (Journal)

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
จังหวัดขอนแก่น	ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น	

2.6 สถานที่ของกิจกรรม :

บ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น

2.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 30 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2558

2.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ประเด็นสำคัญ คือ “การสร้างจริยธรรมบนต้นทุนศรัทธาเดิมกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม” ซึ่งชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น ดำเนินการขับเคลื่อนการสร้างจริยธรรมให้กับผู้คนในชุมชนบนต้นทุนศรัทธาเดิมของคนในชุมชนอื่น ได้แก่ การเคารพและบูชาปราสาทหินเปลือยน้อย การเคารพนับถือครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในชุมชน จากเวทีสวมนาและสนทนากลุ่มเป้าหมายจำนวน 70 คน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นสำคัญ พบว่า กลุ่มเป้าหมาย ร้อยละ 90 เห็นว่า การสร้างจริยธรรมบนต้นทุนศรัทธาเดิมนั้น ต้องเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ เพราะศรัทธาเดิมของชุมชนเป็นความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อโบราณสถานปราสาทหินเปลือยน้อย การเคารพนับถือครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งยังต้องให้ความเคารพซึ่งกันและกัน จึงจะสร้างจริยธรรมให้กับผู้คนในชุมชนจนนำสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนได้ ผู้วิจัย ได้นำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมาย จากการทำผู้วิจัยเข้าร่วมสังเกตการณ์และสนทนา พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และมีทำทีในการจะเข้าร่วมขับเคลื่อนตามฐานคิดและคุณลักษณะในประการ เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญในสิ่งที่เป็นศรัทธาเดิมของชุมชน เข้าใจความจริงของชีวิตที่ต้องดำเนินไปตามวิถีชุมชนที่มีความเชื่อ ความศรัทธา โดยปฏิบัติตนตามแนวทางศาสนาอีกทั้งความมีใจงาม ใส่ใจในการเรียนรู้ เคารพกัน เคารพตนเอง มีการสละให้แบ่งปันกันด้วยความเอื้ออาทรยึดถือทาน ศีล ภาวนา เป็นลำดับและจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เห็นพ้องกันว่า การขับเคลื่อนสร้างจริยธรรมบนต้นทุนศรัทธาเดิมของผู้คนใน

ชุมชน บนฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ทำให้การขับเคลื่อนนี้แตกต่างจากชุมชนพื้นที่อื่นขึ้นไปอีก

ตารางที่ 34 ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม
ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย
จังหวัดขอนแก่น

ตัวชี้วัด	คะแนนเต็ม	วิรัตน์ ศรีประไพ	ัชชชม ภูถมเมฆ	ทวี ไชยชาติ	ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
1.ไม่รับรู้	0	0	0	0	0
2.การรับรู้	10	10	10	10	9
3.มีทำที่	10	9	9	9	9
4.ตอบรับ	10	9	9	8	8
5.แสดงความ เป็นเจ้าของ	10	8	8	8	9
6.ก่อเกิด เป็นพลัง การเคลื่อนตัว	10	7	8	7	8

หมายเหตุ : ประเมิน โดยคณะผู้วิจัย

2.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดั่งภาพประกอบที่ 35

ภาพที่ 35 กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านเป็ลือยน้อย

3. การนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย

3.1 ชื่อกิจกรรม :

การนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย

3.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

3.2.1 สร้างความเข้าใจ รับรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย

3.2.2 สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย

3.3 กลุ่มเป้าหมาย : เป็นกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย ได้แก่

3.3.1 กลุ่มเกษตรกร จำนวน 10 คน

3.3.2 กลุ่มประชาชน จำนวน 30 คน

- 3.3.3 เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม จำนวน 10 คน
 3.3.4 กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 10 คน
 3.3.5 กลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน
 3.3.6 กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน
 3.3.7 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 4 คน

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 3.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน
 3.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
 3.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
 3.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
 3.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

3.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 35

ตารางที่ 35 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group)	1. แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
เรื่องการนำกระบวนการ	2. ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
เครือข่ายสถานีสาราณียธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย	3. ปรีกษาหรือเรื่องความจำเป็นที่จะต้องนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
ผาตั้ง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย	4. สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย	การเขียนบันทึก (Journal)

3.6 สถานที่ของกิจกรรม :

บ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย

3.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 10 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558

3.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ประเด็นสำคัญ คือ “การเกษตรบนที่ราบสูงที่อกเขาภูพานน้อยกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม” ซึ่งผู้คนในชุมชนบ้านดงต้องปลูกยางพารา กาแฟ สับปะรด ลำไย ลิ้นจี่เงาะ และทำการเกษตรที่ราบสูง ส่งผลผลิตป้อนขายทั้งจังหวัดหนองคาย จังหวัดใกล้เคียง และส่งออกไปยังนครหลวงเวียงจันทน์ อำเภอสังคมมีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวและการทำเกษตรผสมผสานบนที่ราบสูง อากาศหนาวเย็นมากกว่าครึ่งปี อุณหภูมิโดยเฉลี่ย 25 องศาเซลเซียส พืชอาหารผลิตโดยใช้ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ยาปราบวัชพืช สารเคมีเร่งการเจริญเติบโต เพื่อการเพิ่มผลผลิตจึงและตอบสนองต่อความต้องการของตลาด และธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งต้องพึ่งปัจจัยการผลิตจากภายนอกอย่างมหาศาล การเร่งขยายการผลิตเพื่อความ มั่งคั่งและความทันสมัย ความอุดมสมบูรณ์ของดินเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ต้องเพิ่มปริมาณปุ๋ย ความอ่อนแอของดินพืชต้องเพิ่มยาปราบศัตรูพืช ผู้คนในชุมชนเจ็บป่วยจากการรับสารเคมี จากการสนทนากลุ่มเป้าหมาย 80 คน เห็นพ้องกันว่า การทำการเกษตร ต้องยึดหลักปรัชญาทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ละโมภโลภมาก มีความพอดี เดินสายกลาง และต้องเป็นการทำการเกษตรที่เคารพธรรมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัย ได้นำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมาย จากผู้วิจัยเข้าร่วมสังเกตการณ์และสนทนา พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้ และมีท่าทีในการจะขับเคลื่อนการทำงานเกษตรพอเพียงบนฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการ ของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมและจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เรียนรู้ร่วมกันว่า การทำการเกษตรพอเพียงบนฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมนั้น จะสร้างความแตกต่างจากการทำการเกษตรพอเพียงในชุมชนพื้นที่อื่น ซึ่งจะสร้างความแตกต่างจากการทำการเกษตรในชุมชนพื้นที่อื่นของประเทศ

ตารางที่ 36 ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม
ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังคม จังหวัด
หนองคาย

ตัวชี้วัด	คะแนน เต็ม	วิรัตน์ ศรีประไพ	ซัชชม ภูถมเมฆ	ทวี ไชยชาติ	ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
1.ไม่รับรู้	0	0	0	0	0
2.การรับรู้	10	10	10	10	9
3.มีท่าที	10	9	9	9	9
4.ตอบรับ	10	9	9	9	9
5.แสดงความ เป็นเจ้าของ	10	8	8	8	9
6.ก่อเกิด เป็นพลัง การเคลื่อนตัว	10	8	8	8	8

หมายเหตุ : ประเมิน โดยคณะผู้วิจัย

3.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 36

ภาพที่ 36 กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกัน
กับชุมชนบ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย

4. การนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโคกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

4.1 ชื่อกิจกรรม :

การนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโคกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

4.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

4.2.1 สร้างความเข้าใจ รับรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโคกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

4.2.2 สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโคกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

4.3 กลุ่มเป้าหมาย : เป็นกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโคกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่

4.3.1 กลุ่มเกษตรกร	จำนวน 10 คน
4.3.2 กลุ่มประชาชน	จำนวน 10 คน
4.3.3 เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม	จำนวน 10 คน
4.4.4 กลุ่มนักวิชาการ	จำนวน 10 คน
4.4.5 กลุ่มผู้สูงอายุ	จำนวน 10 คน
4.4.6 กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน 5 คน
4.4.7 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย	จำนวน 4 คน

4.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 4.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน
- 4.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 4.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
- 4.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
- 4.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

4.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 37

ตารางที่ 37 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ
เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับบ้าน โศกศรี ตำบลยางตลาด
อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group)	1. แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
เรื่องการนำ กระบวนการ	2. ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและ การขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
เครือข่ายสถานี สาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกัน กับชุมชนบ้าน โศกศรี ตำบลยาง ตลาด อำเภอยาง ตลาด จังหวัด กาฬสินธุ์	3. ปรีกษาหาหรือเรื่องความจำเป็น ที่จะต้องนำกระบวนการเครือข่ายสถานี สาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน บ้าน โศกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4. สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการนำกระบวนการ เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ ร่วมกันกับชุมชนบ้าน โศกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์	การเขียนบันทึก (Journal)

4.6 สถานที่ของกิจกรรม :

บ้าน โศกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

4.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 25 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558

4.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ประเด็นสำคัญ คือ “การผลิตพืชอาหารแก่ชุมชนกับเครือข่ายสถานี
สาราณียธรรม” ซึ่งผู้คนในชุมชนจำนวน 50 ครอบครัว หนีความแร้นแค้นจากการถูกเรียกคืน
พื้นที่ปลูกอ้อย ไม่มีที่ทำกิน รวมกลุ่มกันใช้พื้นที่สาธารณะที่ได้รับมอบมาผลิตพืชอาหารป้อน
ขายให้กับชุมชน โดยพึ่งดำเนินการในขั้นเริ่มต้นจากเงินกู้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
จากเวทีชุมชน หลังมีพิธีรับมอบเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
ได้สนทนากลุ่มเป้าหมาย จำนวน 60 คน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นสำคัญ กลุ่มเป้าหมาย

ร้อยละ 95 เห็นว่า การผลิตพืชอาหารป้อนขายให้กับชุมชน ต้องให้ความสำคัญและการรักษาความเป็นธรรมชาติ ต้องอนุรักษ์ความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินและน้ำ ที่เป็นพื้นที่ป่าเปิดใหม่ ด้วยการไม่ใช้สารเคมีฆ่าแมลง ปรายวัชพืชและสร้างมลพิษทางอากาศ ให้ความเคารพกันและกัน เคารพตนเอง เคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ ผู้วิจัย ได้นำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสารานุกรม ให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จากวงสนทนา พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และมีท่าทีตอบรับที่จะขับเคลื่อนนำฐานคิดและคุณลักษณะประการเห็นคุณค่าและความสำคัญในทรัพยากร ดิน น้ำ อากาศ แสงแดด เข้าใจ ความเป็นจริงของวิถีชีวิตที่พึงพิงธรรมชาติ ปฏิบัติตนด้วยการยึดถือศีล หมายถึง ภาวะปกติที่เป็นสุข อีกทั้งความมีใจงาม ใส่ใจในการเรียนรู้ การพอกันและกัน แบ่งปันซึ่งกันและกัน ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ตลอดจนมีการสละให้ และมีน้ำใจต่อกัน เหลือใจจางต่อกัน ต่อผู้เร้นแค้น เป็นลำดับ หลังการสนทนาผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย เห็นว่า การผลิตพืชอาหารแก่ชุมชนบนฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสารานุกรมทำให้แตกต่างจากชุมชนพื้นที่อื่น

ตารางที่ 38 ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการเครือข่ายสถานีสารานุกรม
ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านโลกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัด
กาฬสินธุ์

ตัวชี้วัด	คะแนนเต็ม	วิรัตน์ ศรีประไพ	ชัชชม ภูถมเมฆ	ทวี ไชยชาติ	ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
1.ไม่รับรู้	0	0	0	0	0
2.การรับรู้	10	10	10	10	9
3.มีท่าที	10	9	9	9	9
4.ตอบรับ	10	9	9	8	9
5.แสดงความ เป็นเจ้าของ	10	9	8	9	8
6.ก่อเกิด เป็นพลัง การเคลื่อนตัว	10	8	8	8	8

หมายเหตุ : ประเมินโดยคณะผู้วิจัย

4.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 37

ภาพที่ 37 กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้าน โลกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

5. การนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

5.1 ชื่อกิจกรรม :

การนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

5.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

5.2.1 สร้างความเข้าใจ รับรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

5.2.2 สรุปลผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

5.3 กลุ่มเป้าหมาย : เป็นกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น ได้แก่

- 5.3.1 กลุ่มเกษตรกร จำนวน 10 คน
- 5.3.2 กลุ่มประชาชน จำนวน 10 คน
- 5.3.3 เครือข่ายสถานีสาราณียกรรม จำนวน 10 คน
- 5.3.4 กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 10 คน
- 5.3.5 กลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน
- 5.3.6 กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน
- 5.3.7 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 4 คน
- 5.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:
- 5.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน
- 5.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 5.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
- 5.4.5 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
- 5.4.6 การเขียนบันทึก (Journal)
- 5.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 39

ตารางที่ 39 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ
เครือข่ายสถานีสาราณียกรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับบ้านหนองโก ตำบลหนองโก
อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group)	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
เรื่องการนำ กระบวนการ	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและ การขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
เครือข่ายสถานี สาราณียกรรม ไปเรียนรู้ร่วมกัน กับชุมชนบ้าน หนองโก ตำบล หนองโก อำเภอ	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นที่จะต้องนำ กระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียกรรม ไป เรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านหนองโก ตำบล หนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการนำกระบวนการ เครือข่ายสถานีสาราณียกรรม ไปเรียนรู้ร่วมกัน	การเขียนบันทึก (Journal)

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
กระบวน จังหวัด ขอนแก่น	กับชุมชนบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอ กระนวน จังหวัดขอนแก่น	

5.6 สถานที่ของกิจกรรม :

บ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

5.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 5 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2558

5.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ประเด็นสำคัญ คือ “เกษตรกรรมในชุมชนกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม” ซึ่งปัจจุบันความเป็นชุมชนเมืองเริ่มเข้ามาในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น วิธีการดำเนินชีวิตเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ที่ดินทำกินจากที่เคยมีปริมาณที่เยอะก็เริ่มลดน้อยลงไป สวนทางการพัฒนาทางด้านสังคมและชาวบ้านเริ่มใช้ เงินเป็นตัวแปรในการแลกเปลี่ยนผลที่ตามมา คือ ความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงเกิดการรวมกลุ่มกันจัดทำกรปลูกผัก ปลอดภัยสารพิษขึ้น เพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือนเหลือก็นำไปขาย เพื่อเพิ่มรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน และเป็นการลดความเสี่ยงจากการบริโภค สารเคมี เพื่อสุขภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านที่ดีขึ้น และเป็นการจัดการพื้นที่ว่างเปล่าและจำกัดให้เป็นประโยชน์สูงสุด และนำสิ่งของที่ไม่เกิดประโยชน์แล้วมาใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงมีการรวมตัวกันปลูกผักปลอดภัยเพื่อจำหน่ายและอุปโภค บริโภค ในครัวเรือน เป็นการทำงานของระบบ ได้แก่ สมาชิกในกลุ่มสามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เกิดความรักสามัคคีเกิดความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้สมาชิกมีวินัยในตนเอง ประชาชนในพื้นที่/นอกพื้นที่ ได้ซื้อสินค้าที่มีราคาถูกลงกว่าร้านค้าในชุมชน อีกทั้งที่ตั้งของศูนย์ยังเป็นสถานที่พบปะผู้คนไม่ว่าจะเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทำให้ได้แลกเปลี่ยนข่าวสารต่างๆ ซึ่งกันและกัน ในการรวมตัวกันของคนในกลุ่มแต่ละครั้งก็จะมีเรื่องราวมาเล่าสู่กันฟังทำให้สมาชิกในกลุ่มได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทำให้สุขภาพจิตของคนในกลุ่มดีขึ้น สร้างความสามัคคีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มคณะกรรมการมีศักยภาพในการบริหารจัดการสมาชิกให้ความสนใจและเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มความเข้มแข็งของคนในชุมชน ผู้วิจัยได้นำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จากวงสนทนา พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และ

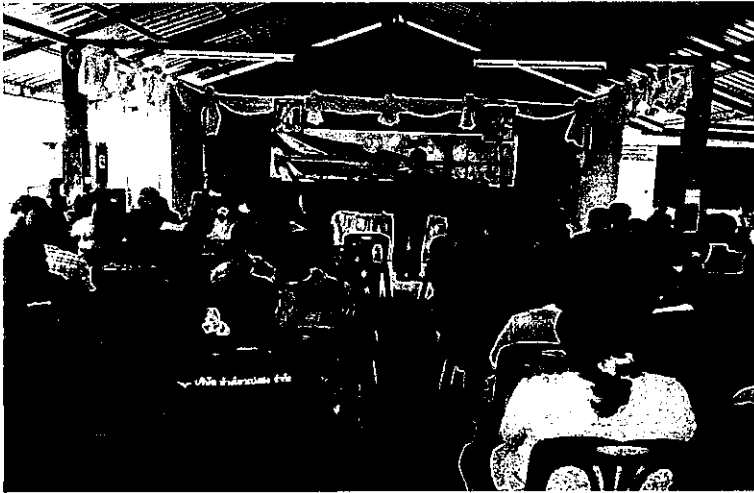
มีทำที่ตอบรับที่จะขับเคลื่อนนำฐานคิดและคุณลักษณะประการ เห็นคุณค่าและความสำคัญในการรวมกลุ่มกันจัดทำกรปลูกผัก ปลอดภัยพืชขึ้น เพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือนเหลือก็นำไปขาย เพื่อเพิ่มรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน และเป็นการลดความเสี่ยงจากการบริโภคสารเคมี เพื่อสุขภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านที่ดีขึ้น และเป็นการจัดการพื้นที่ว่างเปล่าและจำกัดให้เป็นประโยชน์สูงสุด ตลอดจนมีการสละให้ และมีน้ำใจต่อกัน หลังการสนทนาผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย เห็นว่า เกษตรกรรมในชุมชนกับเครือข่ายสถานีสารานิชยกรรมแก่ชุมชนบนฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสารานิชยกรรมทำให้แตกต่างจากชุมชนพื้นที่อื่น

ตารางที่ 40 ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการเครือข่ายสถานีสารานิชยกรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

ตัวชี้วัด	คะแนนเต็ม	วิรัตน์ ศรีประไพ	ชัชชม ภูมเมฆ	ทวี ไชยชาติ	ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
1. ไม่รับรู้	0	0	0	0	0
2. การรับรู้	10	10	10	10	9
3. มีทำที่	10	9	9	9	8
4. ตอบรับ	10	9	9	9	9
5. แสดงความเป็นเจ้าของ	10	9	8	9	8
6. ก่อเกิด เป็นพลังการเคลื่อนตัว	10	8	8	8	8

หมายเหตุ : ประเมิน โดยคณะผู้วิจัย

5.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 38

ภาพที่ 38 กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกัน กับชุมชนบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น

ผลของการนำชุมชนอื่นมาเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

1. เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น มาเรียนรู้ร่วมกัน กับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

1.1 ชื่อกิจกรรม :

เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น

มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

1.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

1.2.1 สร้างความเข้าใจ รับรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำ กระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น

1.2.2 สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการของเครือข่าย สถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น

1.3 กลุ่มเป้าหมาย : เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัด ขอนแก่น ได้แก่

- 1.3.1 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขฯ จำนวน 100 คน
 1.3.2 เครื่อง่ายสถานีสาราณียกรรม จำนวน 10 คน
 1.3.3 กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 6 คน
 1.3.4 กลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน
 1.3.5 กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน
 1.3.6 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 4 คน

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 1.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน
 1.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
 1.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
 1.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
 1.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

1.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 41

ตารางที่ 41 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการของ
 เครื่อง่ายสถานีสาราณียกรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเครื่อง่ายอาสาสมัคร
 สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่องการนำ กระบวนการของ เครื่อง่ายสถานีสาราณีย กรรม มาเรียนรู้ร่วมกัน กับกลุ่มเครื่อง่าย อาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน จังหวัด ขอนแก่น	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและ การขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็น ที่จะต้องนำกระบวนการเครื่อง่าย สถานีสาราณียกรรม มาเรียนรู้ ร่วมกันกับกลุ่มเครื่อง่ายอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการนำ	การเขียนบันทึก (Journal)

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
	กระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น	

1.6 สถานที่ของกิจกรรม :

สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

1.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 19 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2558

1.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ประเด็นสำคัญ คือ “เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม กับรูปแบบการสร้างสุขภาพของชุมชน บนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง” จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีปัญหาด้านสุขภาพหลายอย่าง เช่น โรคในกลุ่มโรคไม่ติดต่อ มีโรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคหัวใจ ตามลำดับ รวมทั้งมีพฤติกรรมการออกกำลังกายน้อย สูบบุหรี่ ซึ่งที่ผ่านมาการแก้ปัญหาสุขภาพ มักเกิดแบบระบบพึ่งพาและรัฐเป็นผู้จัดให้ ชุมชนขาดความตระหนัก ขาดจิตสำนึกและการแสดงบทบาทในการดูแลตนเองในการสร้างสุขภาพไม่ถูกต้องดังนั้น ทางเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมและกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น ได้เห็นความสำคัญดังกล่าว จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคีกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น ขึ้นเพื่อมุ่งหวังการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ รูปแบบการสร้างสุขภาพของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และเสริมสร้างให้แก่นำเครือข่าย อสม.มีทักษะ มีการจัดการระบบสุขภาพในชุมชน ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนได้เรียนรู้สุขภาพของคนในชุมชน รวมทั้งเป็นต้นแบบการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและสังคม ซึ่งจะเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการนำไปเป็นกลไกให้ชุมชนนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพในระดับชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ใช้พื้นที่เป็นฐานบูรณาการทุกภาคส่วนสร้างกระบวนการเรียนรู้วิถีชุมชน เพื่อการมีสุขภาพดีของชุมชน บนรากฐานเศรษฐกิจพอเพียงด้านสุขภาพ ตั้งแต่ระดับ

บุคคล ครอบครัวและชุมชน กลุ่มเป้าหมาย ร้อยละ 95 เห็นว่า การให้ความสำคัญและการเคารพ
 ธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ได้แก่ ปัจจัย 4 (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม
 ที่อยู่อาศัยและการรักษาโรค) มีความสำคัญต่อการทำงานของการดูแลสุขภาพของประชาชน
 ให้มีสุขภาพที่ดีห่างไกลจากโรค การผลิตพืชอาหารและยาในชุมชน ต้องให้ความสำคัญและ
 การรักษาความเป็นธรรมชาติ ต้องอนุรักษ์ความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินและน้ำ ให้ให้ความ
 เคารพกันและกันและให้ความเคารพธรรมชาติ ผู้วิจัยได้นำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการ
 ของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จากวงสนทนา
 พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และมีท่าทีตอบรับที่จะขับเคลื่อนนำฐานคิดและคุณลักษณะ
 ประการ เห็นคุณค่าและความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดูแลสุขภาพของประชาชน
 ความเป็นจริงของวิถีชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติและสุขภาพ การแบ่งปันซึ่งกันและกัน หลังการ
 สนทนาผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย เห็นว่า การผลิตพืชและพืชสมุนไพรและอาหาร
 แก่ชุมชนบนฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมทำให้แตกต่างจากชุมชน
 พื้นที่อื่น

ตารางที่ 42 ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม
 มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัด
 ขอนแก่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ตัวชี้วัด	คะแนนเต็ม	วิรัตน์ ศรีประไพ	รัชชม ภูมเมฆ	ทวี ไชยชาติ	ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
1.ไม่รับรู้	0	0	0	0	0
2.การรับรู้	10	10	10	10	10
3.มีท่าที	10	10	9	10	8
4.ตอบรับ	10	9	9	8	9
5.แสดงความ เป็นเจ้าของ	10	9	8	9	9
6.ก่อเกิด เป็นพลัง การเคลื่อนตัว	10	9	7	9	8

หมายเหตุ : ประเมินโดยคณะผู้วิจัย

1.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดคั้งภาพประกอบที่ 39

ภาพที่ 39 กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น

2. โรงเรียนบ้านโคกสำราญมาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

2.1 ชื่อกิจกรรม :

โรงเรียนบ้านโคกสำราญ ตำบล โคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

2.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

2.2.1 สร้างความเข้าใจ รับรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับคณะครูและนักเรียน โรงเรียนบ้าน โคกสำราญ ตำบล โคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

2.2.2 สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับคณะครูและนักเรียน โรงเรียนบ้าน โคกสำราญ ตำบล โคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

2.3 กลุ่มเป้าหมาย : คณะครูและนักเรียน โรงเรียนบ้าน โคกสำราญ ตำบล โคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ได้แก่

2.3.1 กลุ่มคณะครู จำนวน 15 คน

2.3.2 เครื่องข่ายสถานีสาราณียธรรม จำนวน 10 คน

2.3.3 นักเรียน จำนวน 50 คน

2.3.4 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 4 คน

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

2.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

2.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

2.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

2.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

2.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

2.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 43

ตารางที่ 43 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการของ
เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับคณะครูและนักเรียน โรงเรียน
บ้านโคกสำราญ ตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่องการนำกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับคณะครูและนักเรียน โรงเรียนบ้านโคกสำราญ ตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็นที่จะต้องนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับคณะครูและนักเรียน โรงเรียนบ้านโคกสำราญ ตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการนำกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับคณะครูและนักเรียน โรงเรียนบ้านโลกสำราญ ตำบลโลกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น	การเขียนบันทึก (Journal)

2.6 สถานที่ของกิจกรรม :

สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ตำบลบ้านแฮด
อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

2.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้าน ในวันที่ 24 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2558

2.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ประเด็นสำคัญ คือ “การเกษตรพอเพียงกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม” ซึ่งทั้งโรงเรียนบ้านโลกสำราญมีการจัดหลักสูตรการสอนการเกษตรบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและจัดให้นักเรียนได้ทำศนศึกษาการเกษตรพอเพียงนอกสถานที่ จากการเล่าถึงถึงแหล่งการทำเกษตรบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ทั้งยังเป็นองค์กรนวัตกรรมชุมชนที่ผู้คนกล่าวถึงค่อนข้างมาก ซึ่งเลขามูลนิธิชัยพัฒนา ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล และผู้ช่วยเลขามูลนิธิชัยพัฒนา ดร.ลลิต ถนอมสิงห์ และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น และอีกหลายหน่วยงานได้ให้การเยี่ยมชมศึกษาถึงความสำเร็จในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จากเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมาย 70 คนประกอบด้วยผู้อำนวยการและคณะผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครองและนักเรียนชั้นประถมที่ 1 - 3 เห็นว่า การทำการเกษตรพอเพียงต้องเคารพธรรมชาติและคนต้องเคารพกัน จึงจะประสบความสำเร็จ ด้วยต้องเห็นความสำคัญของธรรมชาติและความสำเร็จของคน ผู้วิจัย ได้นำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จากเวทีเสวนา พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และมีท่าทีตอบรับที่จะขับเคลื่อนนำฐานคิดและคุณลักษณะประการ เห็นคุณค่าและความสำคัญในทรัพยากร ดิน น้ำ อากาศ แสงแดด เข้าใจ ความเป็นจริงของวิถีชีวิตการเกษตร

พอเพียงที่ต้องพึงพิงทรัพยากรธรรมชาติ ใส่ใจในการเรียนรู้ เคารพกันและกัน เคารพตนเอง ซึ่งจะทำให้การเกษตรพอเพียงของ โรงเรียนแตกต่างจาก โรงเรียนอื่นในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดใกล้เคียง

ตารางที่ 44 ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับคณะครูและนักเรียน โรงเรียนบ้าน โศกสำราญ ตำบล โศกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ตัวชี้วัด	คะแนนเต็ม	วิรัตน์ ศิริประไพ	ัชชชม ภูมเมฆ	ทวี ไชยชาติ	ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
1.ไม่รับรู้	0	0	0	0	0
2.การรับรู้	10	10	10	10	10
3.มีทำที่	10	10	9	10	8
4.ตอบรับ	10	9	9	8	9
5.แสดงความ เป็นเจ้าของ	10	9	8	9	9
6.ก่อเกิด เป็นพลัง การเคลื่อนตัว	10	9	7	9	8

หมายเหตุ : ประเมิน โดยคณะผู้วิจัย

2.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดั่งภาพประกอบที่ 40

ภาพที่ 40 กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับคณาจารย์และนักเรียน โรงเรียนบ้าน โศกสำราญ ตำบล โศกสำราญ อำเภอ บ้านเสด็จ จังหวัดขอนแก่น

3. เครื่อง่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดมหาสารคาม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครื่อง่ายสถานีสาราณียธรรม

3.1 ชื่อกิจกรรม :

เครื่อง่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดมหาสารคาม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครื่อง่ายสถานีสาราณียธรรม

3.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

3.2.1 สร้างความเข้าใจ รับรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการของเครื่อง่ายสถานีสาราณียธรรม เครื่อง่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดมหาสารคาม

3.2.2 สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการของเครื่อง่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครื่อง่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดมหาสารคาม

3.3 กลุ่มเป้าหมาย : เครื่อง่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดมหาสารคาม ได้แก่

3.3.1 กลุ่มเกษตรกร	จำนวน 10 คน
3.3.2 กลุ่มประชาชน	จำนวน 10 คน
3.3.3 เครือข่ายสถานีสาราณียกรรม	จำนวน 10 คน
3.3.4 กลุ่มนักวิชาการ	จำนวน 10 คน
3.3.5 กลุ่มผู้สูงอายุ	จำนวน 10 คน
3.3.6 กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน 5 คน
3.3.7 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย	จำนวน 4 คน
3.3.8 กลุ่มพระสงฆ์	จำนวน 5 รูป

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 3.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน
- 3.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 3.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
- 3.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
- 3.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

3.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 45

ตารางที่ 45 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียกรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดมหาสารคาม

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่องการนำกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณีย	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
ธรรมเนียมเรียนรู้ร่วมกัน กับเครือข่ายเกษตรกร อาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และ จังหวัดมหาสารคาม	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็น ที่จะต้องนำกระบวนการเครือข่าย สถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ ร่วมกันกับเครือข่ายเกษตรกรอาสา พัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และ จังหวัดมหาสารคาม	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการนำ กระบวนการเครือข่ายสถานีสา ราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับ เครือข่ายเกษตรกรอาสาพัฒนา ท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และ จังหวัดมหาสารคาม	การเขียนบันทึก (Journal)

3.6 สถานที่ของกิจกรรม :

สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ตำบลบ้านแฮด
อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

3.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 2 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558

3.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ประเด็นสำคัญ คือ “ความปลอดภัยจากอาหารและผลผลิตการเกษตรกับเครือข่าย
สถานีสาราณียธรรม” ซึ่งเครือข่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัด
มหาสารคาม ประกอบด้วยเกษตรกรดีเด่นที่เกษตรอำเภอได้ทำการคัดเลือกมาจากทุกตำบลใน
อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ (กลุ่มครอบครัวบ่มเพาะพลเมือง) และตำบลในอำเภอกันทร
วิชัย จังหวัดมหาสารคาม (กลุ่มเกษตรเวชธรรม) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ทำการเกษตรเพื่อบ่มเพาะ
ความคิดในการดำเนินวิถีชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในชุมชน จากเวที
เสวนากลุ่มเป้าหมาย จำนวน 60 คน เห็นว่า การดำเนินวิถีชีวิตในชุมชนทุกด้านล้วนต้องผ่าน
การที่คนเคารพคน คนเคารพธรรมชาติ คนเคารพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ โดยเฉพาะการทำ
การเกษตรที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ที่เริ่มฤดูด้วยความเชื่อ ความศรัทธา

ต่อชนบทรรมนิยม ประเพณีอันเป็นวิถีคนเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ ผู้วิจัย ได้นำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จากวงเสวนา พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และประเมิน ได้ว่ามีท่าทีตอบรับ โดยผู้นำกลุ่มรับว่า จะเป็นเจ้าของขับเคลื่อนฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ในเครือข่ายบ่มเพาะพลเมืองต้องอบรมบ่มเพาะให้ผู้คนเห็นคุณค่าและความสำคัญของวิถีชุมชน เข้าใจความเป็นจริงของวิถีชีวิตชุมชน ทั้งใส่ใจในการเรียนรู้ เคารพกันและกัน เคารพตนเอง ปฏิบัติตามหลักทางศาสนา มีใจงาม มีการสละให้ แบ่งปันกันด้วยความอาทรซึ่งจะทำให้แตกต่างจากเครือข่ายอื่น

ตารางที่ 46 ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมหาสารคาม

ตัวชี้วัด	คะแนนเต็ม	วิรัตน์ ศรีประไพ	ซัชชม ภูถมเมฆ	ทวี ไชยชาติ	ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
1.ไม่รับรู้	0	0	0	0	0
2.การรับรู้	10	10	10	10	10
3.มีท่าที	10	10	9	10	8
4.ตอบรับ	10	9	9	8	9
5.แสดงความ เป็นเจ้าของ	10	9	8	9	9
6.ก่อเกิด เป็นพลัง การเคลื่อนตัว	10	9	7	9	8

หมายเหตุ : ประเมิน โดยคณะผู้วิจัย

3.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 41

ภาพที่ 41 กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่ม
กลุ่มเครือข่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัด
มหาสารคาม

4. เครือข่ายสมาคมนักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่าย
สถานีสาราณียธรรม

4.1 ชื่อกิจกรรม :

เครือข่ายสมาคมนักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มาเรียนรู้ร่วมกันกับ
เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

4.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

4.2.1 สร้างความเข้าใจ รับรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำ
กระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม เครือข่ายสมาคมนักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนา
ท้องถิ่น

4.2.2 สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการของเครือข่าย
สถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสมาคมนักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

4.3 กลุ่มเป้าหมาย : สมาคมนักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ได้แก่

4.3.1 กลุ่มเกษตรกร	จำนวน 20 คน
4.3.2 เครื่องข่ายสถานีสาราณียกรรม	จำนวน 10 คน
4.3.3 กลุ่มนักวิชาการ	จำนวน 10 คน
4.3.4 กลุ่มนักศึกษา	จำนวน 10 คน
4.3.5 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย	จำนวน 4 คน

4.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 4.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน
- 4.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 4.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
- 4.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
- 4.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

4.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 47

ตารางที่ 47 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการของ
เครือข่ายสถานีสาราณียกรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสมาคมนักนวัตกรรม
เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group)	1. แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
เรื่องการนำ กระบวนการของ เครือข่ายสถานีสา ราณียกรรม มา เรียนรู้ร่วมกันกับ เครือข่ายสมาคมนัก นวัตกรรมเพื่อ การพัฒนาท้องถิ่น	2. ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและการขอ ความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	3. ปรีกษาหาหรือเรื่องความจำเป็นที่จะต้อง นำกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณีย กรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับสมาคมนัก นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4. สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการนำ กระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณีย	การเขียนบันทึก (Journal)

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
	ธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับสมาคมัก นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	

4.6 สถานที่ของกิจกรรม :

สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ตำบลบ้านแฮด
อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

4.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 10 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558

4.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ประเด็นสำคัญคือ “เครือข่ายรักษ์พลังงาน สร้างฐานเศรษฐกิจ พัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม” ซึ่งสมาคมักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมด้านนวัตกรรมทางสังคมและชุมชน เพื่อสร้างแนวคิดในการนำหลักนวัตกรรมทางสังคมมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น บนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาสากล และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาร่วมสมัย โดยมีเครือข่ายนำร่อง 10 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากเวทีเสวนา กลุ่มเป้าหมาย 50 คน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นสำคัญ กลุ่มเป้าหมายร้อยละ 90 เห็นว่า เครือข่ายสมาคมักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สร้างฐานเศรษฐกิจ พัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน ล้วนต้องขับเคลื่อนงานด้วยการเคารพธรรมชาติ เข้าใจธรรมชาติที่นับวันพลังงานหลักอันมีอยู่น้อยนิดจะหมดสิ้นไป ทั้งการขับเคลื่อนงานตั้งอยู่บนฐานคนเคารพคน การเคารพกันและกัน ระดมและแลกเปลี่ยนความคิดในการการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาร่วมสมัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยได้นำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมาย จากการเสวนา พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และมีท่าทีตอบรับในการจะนำไปขับเคลื่อนการรักษ์พลังงานในเครือข่ายฯ ซึ่งการขับเคลื่อนบนฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม และเครือข่ายสมาคมักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจะสร้างความแตกต่างจากเครือข่ายต่าง ๆ ในท้องถิ่นอื่น ๆ

ตารางที่ 48 ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม
มาเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มสมาคมนักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ตัวชี้วัด	คะแนนเต็ม	วิรัตน์ ศรีประไพ	ซัชชม ภูมเมฆ	ทวี ไชยชาติ	ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
1.ไม่รับรู้	0	0	0	0	0
2.การรับรู้	10	10	10	10	10
3.มีทำที่	10	10	9	10	9
4.ตอบรับ	10	9	9	9	9
5.แสดงความ เป็นเจ้าของ	10	9	9	9	9
6.ก่อเกิด เป็นพลัง การเคลื่อนตัว	10	9	9	9	8

หมายเหตุ : ประเมินโดยคณะผู้วิจัย

4.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 42

ภาพที่ 42 กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับ
สมาคมนักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

5. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มาเรียนรู้ร่วมกันกับ เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

5.1 ชื่อกิจกรรม :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มาเรียนรู้ร่วมกันกับ
เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

5.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

5.2.1 สร้างความเข้าใจ รับรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำ
กระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม
สุขภาพ (สสส.)

5.2.2 สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการของเครือข่าย
สถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
(สสส.)

5.3 กลุ่มเป้าหมาย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
ได้แก่

5.3.1 กลุ่มเกษตรกร	จำนวน 20 คน
5.3.2 เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม	จำนวน 10 คน
5.3.3 เจ้าหน้าที่จาก สสส.	จำนวน 10 คน
5.3.4 กลุ่มนักวิชาการ	จำนวน 10 คน
5.3.5 กลุ่มนักศึกษา	จำนวน 10 คน
5.3.6 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย	จำนวน 4 คน
5.3.7 นักศึกษา	จำนวน 2 คน

5.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

- 5.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน
- 5.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- 5.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)
- 5.4.5 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
- 5.4.6 การเขียนบันทึก (Journal)

5.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 49

ตารางที่ 49 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการของ
เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group)	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
เรื่องการนำ กระบวนการของ เครือข่ายสถานีสา ราณียธรรม มา เรียนรู้ร่วมกันกับ เครือข่ายสำนักงาน กองทุนสนับสนุน การสร้างเสริม สุขภาพ (สสส.)	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและ การขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็น ที่จะต้องนำกระบวนการเครือข่ายสถานีสา ราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการนำ กระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับสำนักงานกองทุน สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	การเขียนบันทึก (Journal)

5.6 สถานที่ของกิจกรรม :

สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ตำบลบ้านแฮด
อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

5.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมการเวทีชาวบ้านในวันที่ 29 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558

5.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ประเด็นสำคัญ คือ “เครือข่ายสถานีสาราณียธรรมกับการขับเคลื่อนกระบวนการ
สร้างเสริมสุขภาพในชุมชน” กล่าวคือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
(สสส.) นั้นเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีใช้ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ มีนายกรัฐมนตรีเป็น
ประธานกองทุน มีหน้าที่ริเริ่ม ผลักดัน กระตุ้น สนับสนุน และร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ใน
สังคม ในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อให้คนไทยมีสุขภาพดีครบ 4 ด้าน

กาย จิต ปัญญา สังคม และร่วมสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่ จากแนวคิดการดำเนินงานของ เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ในการส่งเสริมให้คนในชุมชน ก้าวสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอด ชีวิต และยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ในการขับเคลื่อน พร้อม ทั้งยังนำหลักการของแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ หลักสาราณียธรรม 6 ซึ่ง เป็นหลักธรรมในการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข มาเป็นกลไกที่สร้างความร่วมมือ โดย ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคฝ่ายในชุมชน นำไปสู่รูปแบบการบริหารจัดการแบบ บูรณา การร่วมกัน 4 องค์กรหลัก ได้แก่ องค์กรท้องถิ่น องค์กรภาคราชการ องค์กรประชาชน และ องค์กรท้องถิ่น ที่เป็นแรงผลักดันให้เกิด โครงการต่างๆ ภายใต้ นโยบาย 7+1 ได้แก่ การบริหาร จัดการแบบมีส่วนร่วม การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชน เกษตรกรรมยั่งยืนการจัด ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน การดูแลสุขภาพชุมชน โดย ชุมชน การจัดการ ภัยพิภัยโดยชุมชนท้องถิ่น และการลงทุนด้านสุขภาพโดยชุมชน มาขยายสู่ การสร้างงานในชุมชน ผลจากการดำเนินการแบบมีส่วนร่วมและใช้ข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์ ปัญหาชุมชนที่ แท้จริง นำมาสู่การดำเนินการต่อเนื่องตลอด 3 ปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ชุมชนมี ความเข้มแข็ง มีอาชีพ มีรายได้ มีภูมิปัญญาถ่ายทอดสู่บุตรหลาน สมาชิกในชุมชนมีสุขภาพดี เกิดความรักสามัคคีมากขึ้น ในชุมชน ด้วยเกิดการพึ่งพาพึ่งพิง โดยได้ ความร่วมมือทุกช่วงวัย นำไปสู่การเป็นชุมชนน่าอยู่ ซึ่งผู้วิจัยได้นำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่าย สถานีสาราณียธรรม มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมาย จากการเสวนา พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และมีท่าทีตอบรับในการจะนำไปขับเคลื่อนด้านการส่งเสริมสุขภาพ ในชุมชน ซึ่งการขับเคลื่อนบนฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณีย ธรรม และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จะสร้างความแตกต่าง จากเครือข่ายต่าง ๆ ในท้องถิ่นอื่น ๆ

ตารางที่ 50 ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม
มาเรียนรู้ร่วมกันกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ตัวชี้วัด	คะแนนเต็ม	วิรัตน์ ศรีประไพ	ัชชชม ภูมเมฆ	ทวิ ไชยชาติ	ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
1.ไม่รับรู้	0	0	0	0	0
2.การรับรู้	10	10	10	10	10
3.มีท่าที	10	10	10	10	10
4.ตอบรับ	10	9	9	9	9
5.แสดงความ เป็นเจ้าของ	10	9	9	9	9
6.ก่อเกิด เป็นพลัง การเคลื่อนตัว	10	9	9	9	9

หมายเหตุ : ประเมิน โดยคณะผู้วิจัย

5.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดังภาพประกอบที่ 43

ภาพที่ 43 กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

6. การท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดินเพียงตะวัน อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

6.1 ชื่อกิจกรรม :

เครือข่ายการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดินเพียงตะวัน อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

6.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม :

6.2.1 สร้างความเข้าใจ รับรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม เครือข่ายการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดินเพียงตะวัน อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย

6.2.2 สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำกระบวนการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดินเพียงตะวัน อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย

6.3 กลุ่มเป้าหมาย : เครือข่ายการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดินเพียงตะวัน อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย ได้แก่

6.3.1 เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม จำนวน 10 คน

6.3.2 สมาชิกไร่เพียงดิน เพียงตะวัน จำนวน 5 คน

6.3.3 กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 5 คน

6.3.4 กลุ่มนักศึกษา จำนวน 3 คน

6.3.5 กลุ่มผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 4 คน

6.4 เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการ:

6.4.1 การจัดเวทีชาวบ้าน

6.4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

6.4.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

6.4.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

6.4.5 การเขียนบันทึก (Journal)

6.5 รายละเอียดของกิจกรรม : รายละเอียดดังตารางที่ 51

ตารางที่ 51 ตารางกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เรื่อง : การนำกระบวนการ
ของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายการท่องเที่ยว
บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดินเพียงตะวัน อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	เครื่องมือ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group)	1.แนะนำผู้วิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
เรื่องการนำ กระบวนการของ เครือข่ายสถานี สาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกัน กับเครือข่ายการ ท่องเที่ยวบนฐาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดินเพียง ตะวัน	2.ชี้แจงที่มาที่ไปของงานวิจัยและ การขอความร่วมมือในงานวิจัย	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	3.ปรึกษาหารือเรื่องความจำเป็น ที่ต้องนำกระบวนการเครือข่ายสถานี สาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับ เครือข่ายการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญา ท้องถิ่น ไร่เพียงดินเพียงตะวัน	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)
	4.สรุปวิเคราะห์กิจกรรมการนำ กระบวนการเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายการท่องเที่ยว บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดิน เพียงตะวัน	การเขียนบันทึก (Journal)

6.6 สถานที่ของกิจกรรม :

สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ตำบลบ้านแฮด
อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

6.7 ช่วงระยะเวลาของกิจกรรม :

จัดกิจกรรมเวทีชาวบ้านในวันที่ 13 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558

6.8 ผลที่ได้รับ : ดังนี้

ประเด็นสำคัญ คือ “สถานีสาราณียธรรมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน”
กล่าวคือ ไร่เพียงดินเพียงตะวัน อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย เป็นองค์กรที่คนในชุมชนบ้าน
คงต้องร่วมกันจัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวบน
ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มาพบปะ พุฒยแลกเปลี่ยนประสบการณ์

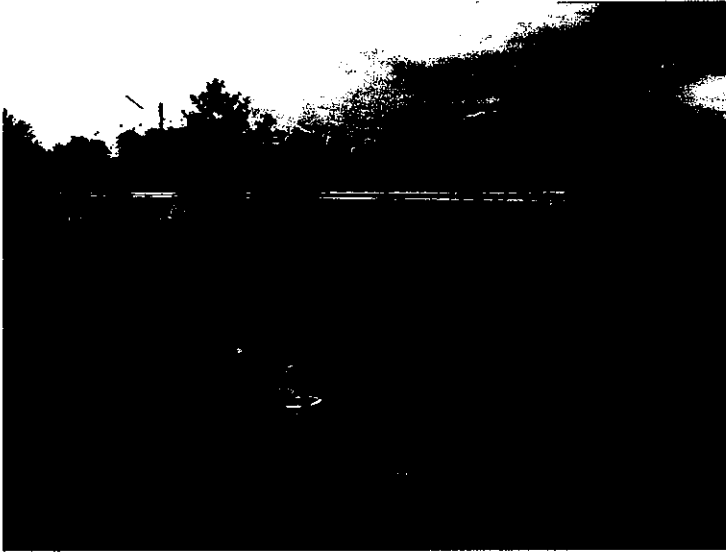
อีกทั้งเป็นองค์กรเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยได้นำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมาย จากการเสวนา พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมด้วยความเคารพระบบความสัมพันธ์ มีการเสียสละและแบ่งปันองค์ความรู้ระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยว จะเป็นเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรต่างๆ อย่างชัดเจน และเป็นกระบวนการสำคัญในการก่อเกิดจิตสำนึกร่วมกันในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศในชุมชน ทั้งจากการร่วมคิด ร่วมทำ สร้างกระบวนการกลุ่ม เมื่อมีการจัดการอย่างเป็นระบบและประสบความสำเร็จแล้ว ยังสามารถขยายผล ไปในพื้นที่ข้างเคียงและพื้นที่อื่น ๆ ได้ แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนจะเป็นแหล่งเรียนรู้ของสังคม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเครือข่าย จนกลายเป็นพลังในการสร้างฐานความรู้สำหรับการ พัฒนาอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า "กิจกรรมการท่องเที่ยว จะมีรากฐานจากชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น และต้องลงทุนทางสังคมต่าง ๆ เพื่อสร้างการท่องเที่ยวในชุมชน" กลุ่มเป้าหมายมีการรับรู้และมีท่าทีตอบรับในการจะนำไปขับเคลื่อนด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการขับเคลื่อนบนฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม และไร่เพียงดินเพียงตะวันจะสร้างความแตกต่างจากเครือข่ายต่าง ๆ ในท้องถิ่นอื่น ๆ

ตารางที่ 52 ตารางผลของกิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตัวชี้วัด	คะแนนเต็ม	วิรัตน์ ศรีประไพ	ัชชรม ภูถมเมฆ	ทวี ไชยชาติ	ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
1. ไม่รับรู้	0	0	0	0	0
2. การรับรู้	10	10	10	10	10
3. มีท่าที	10	10	10	10	10
4. ตอบรับ	10	9	9	9	9
5. แสดงความเป็นเจ้าของ	10	9	9	9	9
6. ก่อเกิด เป็นพลัง การเคลื่อนตัว	10	9	9	9	9

หมายเหตุ : ประเมินโดยคณะผู้วิจัย

6.9 รายละเอียดรูปภาพ : รายละเอียดดั่งภาพประกอบที่ 44 - 45

ภาพที่ 44 กิจกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการงานสถานีสาราณียธรรม มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายการท่องเที่ยวนานาชาติที่เชียงใหม่ ไร่เพียงดิน...เพียงตะวัน

ภาพที่ 45 สมาชิกกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวนานาชาติที่เชียงใหม่เพียงตะวัน อำเภอสังขาม จังหวัดหนองคาย ศึกษาดูงานและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องกระบวนการจัดการ โฮมสเตย์ของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

จากการสังเคราะห์กระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมที่ได้เรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น พบว่า

1. การนำฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนพื้นที่อื่นแทนที่จะนำกิจกรรมซึ่งมีอยู่มากมายในการขับเคลื่อนกระบวนการงานเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมเพราะหากเอากิจกรรมเป็คนำในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้ว เวลาเขากลับไปยังชุมชนมักจะเลียนแบบกิจกรรมอย่างที่เคยเป็นแบบเดิม ๆ ของการเรียนรู้จากพื้นที่อื่น โดยไม่ได้แนวคิด ปรัชญากลับไปเคลื่อนงานในชุมชนของตน คุณค่าที่แท้จริง คือ การเรียนรู้ร่วมกันต้องนำแนวคิด ปรัชญาไปตั้งคำถามในการพัฒนาท้องถิ่นของตน ดังนั้น เครือข่ายสถานีสาราณียธรรมก็ไม่สามารถหยั่งรากลงในชุมชนพื้นที่อื่นได้ งานพัฒนาท้องถิ่นใหม่ ๆ แนวคิดใหม่ ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น

2. กลุ่มเป้าหมายที่เรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมถือว่า ฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมเป็นแนวคิด ปรัชญาที่ใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วยเป็นวิถีชีวิตธรรมดาแห่งธรรมชาติ ที่นำพาให้สามารถอยู่ได้ อยู่รอดและอยู่ดี

3. เชื่อมั่นว่าเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมเป็นแนวทางสร้างภูมิคุ้มกันในการแก้ปัญหา ทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมได้ในระดับบุคคล ครอบครัวและระดับชุมชน

4. เครือข่ายสถานีสาราณียธรรมเป็นกระบวนการเรียนรู้ใหม่ในการดำเนินวิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งในชุมชน ที่ผ่านกระบวนการทำงานของจิตที่เรียกว่าธาตุ 5 คือ การสร้างการรับรู้ การสร้างท่าทีตอบรับ การสร้างความเป็นเจ้าของการสร้างจิตสำนึกจนก่อเกิดเป็นพลังการเคลื่อนไหวตัวในการพัฒนาท้องถิ่น

บทที่ 7

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เรื่อง สถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เป็นกระบวนการวิจัย ที่มุ่งเน้น 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาแนวทางนำหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น และ 3) เพื่อศึกษากระบวนการงานของสถานีสาราณียธรรม ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น ดำเนินการโดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายเจาะจงเลือก โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านแฮด โดยเลือกเจาะจงบุคคลที่ ความพร้อมในด้านทุนและศักยภาพ ประกอบอาชีพทางเกษตรเป็นประจำแต่ยังขาดกระบวนการจัดการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และสามารถพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้เครือข่ายในอนาคตได้ต่อไป การสำรวจท้องถิ่นเบื้องต้นด้วยการสำรวจชุมชนเชิงพหุลักษณ์ การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการทั้งผู้นำชุมชนและผู้คนในชุมชน จำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ เครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ เวทีชาวบ้าน เวทีเสวนาทางวิชาการ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ที่สำคัญ คือ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) ของกลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลาที่ใช้ศึกษา คือ 12 เดือน ระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2557 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2558

สาระสำคัญ มุ่งเน้นศึกษากระบวนการ “สถานีสาราณียธรรม” โดยใช้เป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้พัฒนาการเรียนรู้ การร่วมคิดร่วมทำและมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนากระบวนการและส่งเสริมศักยภาพและทุนของชุมชน โดยการขับเคลื่อนสถานีสาราณียธรรม ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) มาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องการพัฒนาประเทศสู่พื้นที่ท้องถิ่น ในการพัฒนาคนในชุมชนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน และยังมีการสร้างกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนอย่างมีคุณค่าเกิดความ

ยั่งยืน ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าโดยเน้นการฟื้นฟู อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เห็นถึงความยั่งยืน และกำหนดสถานีสาราณียธรรมแห่งนี้เป็นสถานที่เรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้ผ่านการบ่มเพาะนำเอา ความรู้ที่ได้ไปจัดการแก้ไขปัญหาและขยายเป็นพื้นที่บ่มเพาะเครือข่ายการขับเคลื่อนสร้าง นวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่น สามารถเรียนรู้ สร้างความร่วมมือ ความสามัคคี โดยยึดหลัก พุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาเป็นหลักในการยึดปฏิบัติพร้อมทั้งนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงมาประยุกต์เป็นแนวทางการดำเนินงาน ยึดความรู้คู่คุณธรรมนำไปสู่สังคมที่มีความ สมดุล พร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณ์เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน สถานีสาราณีย ธรรม จึงเป็นพื้นที่สร้างนวัตกรรมบ่มเพาะองค์ความรู้โดยผ่านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ดำเนินชีวิต ได้บนฐานแห่งความยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัด ขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน

โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย จำนวน 100 คน ได้แก่ 1) กลุ่มอาชีพ และเกษตรกรในชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นบุคคลที่ความพร้อมในด้านทุนและศักยภาพ ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก และอาชีพเสริม จำนวน 50 คน และ 2) กลุ่มนักวิชาการ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ผู้นำทางศาสนา เด็กและเยาวชนและชาวบ้านแฮด จำนวนทั้งหมด 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เวที ชาวบ้าน เวทีเสวนาทางวิชาการ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสนทนากลุ่มย่อย การ สัมภาษณ์การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ที่สำคัญ คือ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) ขั้นตอนในการศึกษาเริ่มจากการสำรวจชุมชน การทำแผนที่ภูมิ สังคมชุมชน วิเคราะห์ชุมชน สำหรับระยะเวลาในการศึกษา นับแต่กันยายน ถึงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2557

จากการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัด ขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน

1.1 มีการปรับประยุกต์หลัก “สาราณียธรรม” ให้เป็นคำตามนำในศึกษาสถานการณ์ การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด สิ่งใดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญจากอดีตถึงปัจจุบัน อะไรเป็นความจริงของชีวิตแนวปฏิบัติตามหลักทางศาสนาเป็นอย่างไร

การขับเคลื่อนสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่น สามารถเรียนรู้ สร้างความร่วมมือ ความสามัคคี โดยยึดหลักพุทธธรรม เป็นอย่างไร การให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้เป็นอย่างไร การสร้างนวัตกรรมบ่มเพาะองค์ความรู้โดยผ่านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เป็นอย่างไร

1.2 มีการสังเคราะห์คุณลักษณะชุมชนเครือข่ายสถานีสาราณียจากการศึกษา สถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบันผ่านยุคต่าง ๆ และจากคำถามนำที่ปรับมาจากหลักสาราณียธรรม กำหนดคุณลักษณะเครือข่ายสถานีสาราณียได้ 6 ประการ คือ 1) กระทำการด้วยจิตและกายด้วยความดี 2) การสร้างประโยชน์แก่ชุมชนให้มากขึ้น 3) การพูดคุยเพื่อทำให้ลดความขัดแย้งและสร้างความสุขที่จะเกิดขึ้นในชุมชน 4) การสร้างสังคมแห่งการแบ่งปัน 5) การสร้างความรักใคร่ ความสามัคคี และ 6) การปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคมหมู่มาก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคุณลักษณะชุมชนเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมทั้ง 6 ประการ จะเป็นหลักแห่งการประพฤติดีที่จะเกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดความเกื้อกูลกัน อันจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันในชุมชน

1.3 จากการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนในชุมชนบ้านแฮด ผ่านยุคต่างๆทั้งในอดีตและปัจจุบัน พบว่า ประเด็นสำคัญ คือ ปัญหาความหลากหลายในชุมชน ทำให้พบเห็นการดำเนินชีวิตการทำกิจกรรมต่างๆของคนในชุมชน ไม่ว่าจะการมีความสัมพันธ์กัน หรือการประกอบอาชีพของคนส่วนใหญ่ อาศัยประสบการณ์ที่ถ่ายทอดกันมา อีกทั้งในชุมชนเองก็กำลังเผชิญกับความเสียหายเรื่องระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ หลังจากเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติได้สูญสลายไปจากชุมชน ซึ่งคนในชุมชนยังคงดำเนินวิถีของตนไปได้นั้นเพราะชุมชนมีจุดแข็งอยู่ในเรื่องการให้ความสำคัญต่อกันไม่ว่าจะเป็นการให้ความสำคัญต่อตนเองและการให้ความสำคัญต่อคนอื่น อีกทั้งความมีน้ำใจที่ยังเอื้ออาทรกันและแบ่งปัน ชีวีมันในขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี สิ่งนี้จึงต้องนำจุดแข็งนี้ไปสู่การสร้างกระบวนการบ่มเพาะความรู้ที่เหมาะสมในชุมชนบ้านแฮด

2. ผลการศึกษาแนวทางนำหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

จากการสนทนาและการสนทนากลุ่มย่อยของกลุ่มเป้าหมาย และได้วิเคราะห์ร่วมกัน โดยเห็นว่ากระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชนผ่านเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านบ้านแฮดมีขั้นตอนและกิจกรรม ดังนี้

2.1 **ขั้นวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน (K - Identity)** จากการสนทนากลุ่มและการสนทนากลุ่มย่อยของกลุ่มเป้าหมายที่ได้ร่วมกันวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน ตามหลักสารานิยธรรม 6 ประการนั้น ได้วิเคราะห์ร่วมกันเห็นว่า กระบวนการบ่มเพาะชุดความรู้ชุมชนที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนในชุมชนแออัด มีอยู่ 6 กระบวนการ ได้แก่

- 1) **ขั้นวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน (K - Identity)** เป็นขั้นตอนการให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์กระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชนที่เหมาะสม โดยใช้พื้นที่สถานีสารานิยธรรม ในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแออัด
- 2) **ขั้นการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาความรู้ร่วมกัน (K - Creation)** เป็นขั้นตอนสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาชุดความรู้ในชุมชนร่วมกัน โดยใช้พื้นที่สถานีสารานิยธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแออัด
- 3) **ขั้นการจัดตั้งกลุ่ม และการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ (K - Organization)** เป็นขั้นตอนจัดตั้งกลุ่ม และการจัดการชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยใช้พื้นที่สถานีสารานิยธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแออัด
- 4) **ขั้นการออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน (K - Refinement)** เป็นขั้นตอนออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน โดยใช้พื้นที่สถานีสารานิยธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแออัด
- 5) **ขั้นการขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่ม (K - Assess)** เป็นขั้นตอนการขับเคลื่อนกิจกรรมบ่มเพาะชุดความรู้ชุมชน โดยใช้พื้นที่สถานีสารานิยธรรม เป็นพื้นที่บ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชนบ้านแออัด และ
6. **ขั้นการเสริมสร้างพลังและการเรียนรู้ร่วมกัน (K - Learning)** เป็นขั้นตอนการเสริมสร้างพลัง การเรียนรู้ร่วมกัน และความเข้มแข็งของเครือข่ายสถานีสารานิยธรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย

2.2 **ขั้นการสร้างกลุ่มคนและแสวงหาความรู้ร่วมกัน (K - Creation)** จากการสนทนากลุ่มและการสนทนากลุ่มย่อยของกลุ่มเป้าหมาย ในการสร้างความเข้าใจและหาเครือข่ายเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชนผ่านเครือข่ายสถานีสารานิยธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านบ้านแออัด อีกทั้งสร้างการรับรู้และความเข้าใจถึงคุณลักษณะตามหลักสารานิยธรรมที่จะนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเครือข่ายสถานีสารานิยธรรมให้เข้มแข็งและเป็นตัวอย่างให้แก่ชุมชนอื่น ซึ่งการขับเคลื่อนกระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชนผ่านเครือข่ายสถานีสารานิยธรรมนั้นมีหลักธรรมที่ใช้ในการยึดปฏิบัติอยู่ 6 ประการ ได้แก่

- 1) **หลักเมตตาทายกรรม** คือ ความสามัคคี ความเสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน
- 2) **หลักเมตตาโมกกรรม** คือ การมีจิตใจเมตตา เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อส่วนรวม
- 3) **หลักเมตตาวิจิตรกรรม** คือ การคิดดี พูดดี ทำดี
- 4) **หลักสาธาณ โภคิ** คือ การมีน้ำใจเพื่อสังคม เคารพซึ่งกันและกัน

5) หลักลีลาสามัญตา คือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมาวางไว้ และ 6) หลักจิตตสามัญตา คือ การมีเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น

2.3 ขั้นการจัดตั้งกลุ่ม และการจัดชุดความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ (K- Organization)

จากการสนทนากลุ่มย่อยกลุ่มเป้าหมายยืนยันร่วมกันว่า กลุ่มเป้าหมายมีคุณลักษณะตาม หลักธรรมสาราณียธรรม 6 ประการด้วย โดยใช้หลักขั้นตอนการรับรู้ของทางพระพุทธศาสนา คือ หลักการรับรู้ 5 ชาติ ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นรับรู้ ขั้นที่ 2 ขั้นทำที่ ขั้นที่ 3 ขั้นการแสดงความเป็น เจ้าของ ขั้นที่ 4 ขั้นสร้างจิตสำนึก และ ขั้นที่ 5 ขั้นสร้างพลังและการขับเคลื่อน (ศักดิ์พงษ์ หอมหวล. 2550 : 15) สมาชิกเครือข่ายจึงได้มีความคิดและความร่วมกันในการจัดตั้งกลุ่มคน และสถานีสาราณียธรรม เพื่อเป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ให้กับคนในชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่นขึ้น เพื่อเป็นพื้นที่ในการเรียนรู้และการสร้าง จิตสำนึกและสร้างพลังขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนบ้านแฮดที่เหมาะสม โดยมี องค์กรณวัตรธรรม คือ สถานีสาราณียธรรม เป็นกลไกขับเคลื่อนบ่มเพาะความรู้ชุมชนร่วมกับ กับบ้าน วัดและ โรงเรียน มีการร่วมกันกำหนดฐานคิดของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นกรอบและทิศทางในการขับเคลื่อนงานให้เข้าไปในทิศทางเดิมกัน คือ “สะพาน เชื่อมปรับวิถีการดำรงชีวิต เพื่อปรับพฤติกรรมสู่ความยั่งยืน”

2.4 ขั้นการออกแบบกิจกรรมกลุ่มและกลั่นกรองชุดบ่มเพาะความรู้ชุมชน

(K - Refinement) จากการวิเคราะห์ออกแบบกิจกรรมสถานีสาราณียธรรม : พื้นที่บ่มเพาะ ความรู้ชุมชนที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนในชุมชนบ้านแฮดของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทน ชุมชนและครอบครัวต้นแบบและคณะผู้วิจัย ด้วยการเสวนากลุ่มและสนทนากลุ่มย่อย จนได้ กิจกรรมที่มุ่งรื้อฟื้นคืนคุณลักษณะเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมที่เสื่อมถอยและสูญหายไป อีกทั้งเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด ที่เป็นจุดแข็ง 2 ประการ คือ สาราณ โภคี (การแบ่งปัน มีจิตใจเมตตา และเสียสละ) และ เมตตากายกรรม (แสดงออกทาง กาย คือ มีความสามัคคี เสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน)

2.5 ขั้นการขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่ม (K-Assess) จากการขับเคลื่อนกระบวนการบ่ม เเพาะความรู้ชุมชน ของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ที่เหมาะสมในชุมชนบ้านแฮด ตลอด ระยะเวลาตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558 พบว่า กลุ่มเป้าหมาย มีความ พึงพอใจในคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนกิจกรรมด้วยพฤติกรรมเชิงประจักษ์ โดยชี้วัดได้ จากพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของกลุ่มที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ด้วยการดำเนินวิถีชีวิต ที่เข้าถึงคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ได้แก่

2.5.1 การทำการด้วยจิตและกายด้วยความดี พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้แสดงถึงการเห็นคุณค่าและยึดถือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ ด้วยการหันกลับมาทำนาข้าวอินทรีย์ ปลูกผักปลอดสารพิษ ผลิตอาหารปลอดภัยมากขึ้นในชุมชน

2.5.2 การสร้างประโยชน์แก่ชุมชนให้มากขึ้น พบว่า จากแต่ก่อนที่เคยเห็นแก่ตนเองแต่ฝ่ายเดียว ปัจจุบันได้มีการปลูกผักแบ่งปันเพื่อการแบ่งปันในชุมชน และมีการตัดแบ่งกับข้าวให้กับเพื่อนบ้านและคนในชุมชนมากขึ้น

2.5.3 การพูดคุยเพื่อทำให้ลดความขัดแย้งและสร้างความสุขที่จะเกิดขึ้นในชุมชน พบว่า เคารพตนเอง และเคารพผู้อื่นมากขึ้น ด้วยเห็นคุณค่า ศรัทธาในตน เริ่มไม่ดูถูกดูแคลนตนเองและผู้อื่น กล้าเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดี จากแต่ก่อนเคยดื่มสุราอย่างขาดการยั้งคิดจนไม่สามารถครองสติได้ ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข กล้าเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าตัดสินใจมากขึ้น และรู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อครอบครัวและต่อสังคมมากขึ้น

2.5.4 การสร้างสังคมแห่งการแบ่งปัน พบว่า ประชาชนในชุมชนบ้านแฮดมีน้ำจิตน้ำใจงามมากขึ้น ใจฟ่องแผ้ว คิตรีษยาให้ร้ายผู้อื่นน้อยลง พลอยยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่นมากขึ้นแม้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับตนก็ตาม คอยหนุนช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้ด้อยโอกาสและทุกข์ยาก จนเป็นที่ยกย่องของคนในครอบครัวและชุมชน ก่อเกิดภูมิคุ้มกันที่ดีต่อปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรมที่ดีขึ้น ซึ่งจากเดิมที่เคยอ่อนแอและเปราะบางต่อปัญหาทั้งในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน

2.5.5 การสร้างความรักใคร่ ความสามัคคี พบว่า ผู้คนในชุมชนดำเนินวิถีชีวิตตามแนวทางหลักศาสนา ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้มากขึ้น เริ่มมีการถือศีล 5 เป็นในหมู่คนวัยทำงานและเริ่มปฏิบัติธรรมในทุกวันธรรมสวนะ เข้าใจในบุญกริยา 3 มากขึ้น ด้วยการปฏิบัติทานศีลและภาวนาพร้อม ๆ กัน โดยไม่ขาดสิ่งใด

2.5.6 การปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคมหมู่่มาก พบว่า จากแต่ก่อนที่เคยเอาตนเองเป็นศูนย์กลางความถูกต้อง ไม่รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น กลับมีท่าทีลุ่มลึกแปลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและยึดเอาความคิดเห็นคนข้างมากเป็นที่ยุติ ลดความเป็นปัจเจกลง มีการร่วมกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น และร่วมแสดงความคิดเห็นมากขึ้น กล้าที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงและระเบียบของชุมชน

2.6 ขึ้นการเสริมสร้างพลังและการเรียนรู้ร่วมกัน (K-Learning) กระบวนการเสริมสร้างพลังเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2558 นั้นได้บรรลุถึงการ

สร้างพลังในการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีพลังยิ่ง ระหว่างกลุ่มเป้าหมายและเครือข่าย สร้างความรับรู้ เข้าใจ ความเป็นเจ้าของ อย่างมีจิตสำนึกและมีพลังในการเข้าร่วมขับเคลื่อนคุณลักษณะ 6 ประการและฐานคิดของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมด้วยดี จนก่อเกิดกลุ่มเยาวชนชุมชน เครือข่ายสถานีสาราณียธรรมขึ้น จำนวน 42 คน ในการเข้าร่วมเป็นกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมในชุมชนบ้านแฮด อีกทั้งยังจะเข้าร่วมขับเคลื่อนในการขยายเครือข่ายสู่ชุมชนพื้นที่อื่นต่อไป

3. ผลการศึกษากระบวนการของสถานีสาราณียธรรม นำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่ บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น

จากการวิเคราะห์ พบว่า การนำเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมมาเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น เป็นการเชื่อมโยงในการเรียนรู้โดยเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรม ผ่านกิจกรรมหลักในการเรียนรู้ร่วมกันเป็น 2 ช่องทางคือ 1) การนำเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น และ 2) ชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

3.1 การนำเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น

ในประเด็นสำคัญของแต่ละพื้นที่เมื่อผู้วิจัยนำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น 2) ชุมชนบ้านเปลือยน้อย ตำบลเปลือยน้อย อำเภอเปลือยน้อย จังหวัดขอนแก่น 3) ชุมชนบ้านคงค้อ ตำบลผาตั้ง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย 4) ชุมชนบ้านโคกศรี ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 5) ชุมชนบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น ผลปรากฏว่า การรับรู้และการตอบรับของกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่แล้วในขั้นการรับรู้ อยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 90) ขึ้นแสดงท่าที อยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 90) ขึ้นตอบรับ อยู่ในระดับดี (ร้อยละ 80) ขึ้นแสดงความเป็นเจ้าของอยู่ในระดับดี (ร้อยละ 80) ขึ้นก่อเกิดเป็นพลังเคลื่อนตัวอยู่ในระดับดีและปานกลาง (ร้อยละ 70-80) อีกทั้งส่วนใหญ่มีท่าทีที่ตอบรับในแนวคิดและฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมเป็นอย่างดี แต่จะถึงขั้นแสดงความเป็นเจ้าของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมแล้วนำไปขับเคลื่อนในชุมชนตนเองหรือไม่นั้น ไม่สามารถคาดเดาได้ ทั้งนี้ทั้งนั้นเป็นเรื่องของชุมชนเขาเองที่จะเลือกนำไปปฏิบัติหรือนำไปประยุกต์ใช้ในทิศทางอย่างไรบ้าง

3.2 ชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมในประเด็นสำคัญของแต่ละพื้นที่เมื่อผู้วิจัยนำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ 1) เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น 2) โรงเรียนบ้านโคกสำราญ ตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น 3) เครือข่ายเกษตรกรอาสาพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดมหาสารคาม 4) เครือข่ายสมาคมักนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 5) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) 6) เครือข่ายการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ไร่เพียงดินเพียงตะวัน อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย ผลปรากฏว่า การรับรู้และการตอบรับของกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่แล้วในขั้นการรับรู้ อยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 90) ขึ้นแสดงท่าทีอยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 90) ขึ้นตอบรับ อยู่ในระดับดี (ร้อยละ 80) ขึ้นแสดงความเป็นเจ้าของอยู่ในระดับดี (ร้อยละ 80) ขึ้นก่อเกิดเป็นพลังเคลื่อนตัวอยู่ในระดับดีและปานกลาง (ร้อยละ 80) และอีกทั้งส่วนใหญ่มีท่าทีที่ตอบรับในแนวคิดและฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมเป็นอย่างดี แต่จะถึงขั้นแสดงความเป็นเจ้าของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมแล้วนำไปขับเคลื่อนในชุมชนตนเองหรือไม่นั้น ไม่สามารถคาดเดาได้ ทั้งนี้ทั้งนั้นเป็นเรื่องของชุมชนเขาเองที่จะเลือกนำไปปฏิบัติหรือนำไปประยุกต์ใช้ในทิศทางอย่างไรบ้างเช่นกัน

อภิปรายผลการวิจัย

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกันผ่านความเป็นท้องถิ่น ท้องถิ่นนั้นเป็นระบบความสัมพันธ์ที่มีคนเป็นศูนย์กลาง ระบบความสัมพันธ์ของท้องถิ่นจึงมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการคือ 1) คนกับคน จากความเป็นปัจเจกสู่ระดับครอบครัวสู่ชุมชน 2) คนกับธรรมชาติ ในระดับความเป็นปกติธรรมดา คือ สิ่งที่ไม่ได้ปรุงแต่ง เป็นความสัมพันธ์ด้วยเหตุ 4 ประการ คือ ความสัมพันธ์เพื่อให้ได้อาหาร เพื่อให้ได้ที่อยู่อาศัย เพื่อให้ได้เครื่องนุ่งห่มและเพื่อให้ได้รักษาโรคและ 3) คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ทำให้เห็น 4 ประการ คือ ขนบ ธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งอธิบายผ่านวัฒนธรรมการกิน การอยู่ การแต่งกายและการรักษาโรค

ประเด็นที่ 1 สถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน

การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมชุมชนบ้านแฮด เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม โดยศึกษาผ่านการตั้งถิ่นฐาน ศึกษาผ่านสถาบันหลักของชุมชน และศึกษาผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน พบว่า

1. การดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้น สามารถเชื่อมโยงจากปัจจุบันถึงอดีตได้ และสามารถคาดการณ์อนาคตได้ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นพฤติกรรมของคนมองผ่านปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การรักษาโรค ต่อไปจะเรียกปัจจัย 4 ว่า เสื้อผ้า บ้าน อาหารและยา จะเห็นชัดกว่าการมองผ่านการตั้งถิ่นฐานหรือผ่านสถาบันหลักของชุมชนเพราะหากมองผ่านการตั้งถิ่นฐานหรือสถาบันหลักของชุมชนจะเห็นภาพใหญ่ของการเคลื่อนไหว แต่ถ้ามองผ่านเสื้อผ้า บ้าน อาหารและยา จะเห็นทั้งระดับปัจเจก ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ทั้งยังสะท้อนไปถึงระบบความสัมพันธ์กันของคนกับคน เช่น ความใกล้ชิดทางสังคมในเรื่องการดำรงชีวิต กล่าวคือ กลุ่มนี้เป็นเครือญาติที่กินปลา กลุ่มนี้กินเนื้อ จึงเห็นปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นกลุ่มๆ เป็นเครือญาติ เห็นวิถีชีวิตนามสกุลนี้เป็นการสะท้อนถึงการเคารพระบบความสัมพันธ์ของสิ่งในสังคม อย่างตระกูลที่ไม่กินเนื้อสัตว์ใหญ่ก็จะสะท้อนให้เห็นความมีจริยธรรม คุณธรรมค่อนข้างสูง เชื่อมถึงว่าไม่ค่อยจะดื่มสุรา ยกเว้นเป็นครั้งคราวหรือเพื่อเข้าสังคมเท่านั้น มีการสังสรรค์กันในเครือญาติหรืออาจไม่ดื่มสุราเลย บางเครือญาติจะเห็นความแข็งแกร่งการเคารพกันตามระดับอาวุโสอย่างเหนียวแน่น อีกทั้งเห็นปรากฏการณ์ทางสังคมของการรวมกลุ่มการแบ่งปันซึ่งเป็นการตั้งบนฐานระบบความสัมพันธ์ของคนกับคน

2. จากการขับเคลื่อนเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมที่ผ่านมา นั้น ทำให้เห็นการเคลื่อนไหวที่เป็นการสนับสนุนฐานคิดที่วางไว้ คือ “สะพานเชื่อมปรับวิถีการดำรงชีวิตเพื่อปรับพฤติกรรมสู่ความยั่งยืน” เป็นฐานคิดที่ใช้เป็นคำถามนำในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมได้ พบว่า การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมผ่านการดำเนินวิถีชีวิตทำให้เห็นภาพปรากฏการณ์ทางสังคมได้ชัดเจน สามารถเชื่อมโยงปัจจุบันลงไปหาอดีตและสามารถคาดการณ์อนาคตได้ ตัวอย่างการแต่งกายในยุคหนึ่ง ชาวชนแต่งชุด โข่วสัตว์สวน โข่วสะคือและของสงวน โดยเขาไม่รู้ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งสำคัญ ระหว่างเสื้อผ้า แฟชั่นสมัยใหม่กับของสงวนของตน นั้น แสดงว่าไม่ได้ให้ความสำคัญตนเองแต่เคารพแฟชั่น เคารพท่านิยมตะวันตก การที่เรานำเสื้อผ้า บ้าน อาหารและยาไปศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ที่เชื่อมโยงถึงเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม โดยผ่านการดำเนินวิถีชีวิตนั้นทำให้เราประเมินสถานการณ์ทางสังคมได้ เห็นความเสี่ยงและ

การสร้างภูมิคุ้มกัน สอดรับและไปในทิศทางเดียวกันกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 -2559) เป็นอย่างดี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559) ได้พูดถึงการประเมินสถานการณ์ว่า สังคมไทยกำลังเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรมและมีการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่หลากหลายสะท้อนให้เห็นได้จากคนในสังคมมีความถึในการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหามากขึ้น มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอย่างจำกัดอย่างไม่จำกัด ก่อเกิดปัญหาด้านครอบครัว การแย่งชิงทรัพยากรระหว่างชุมชน ความคิดเห็นต่างทางการเมือง ขณะกระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาคิดได้ไม่เต็มที่ ผู้ใช้ความรุนแรงมักขาดความยับยั้งชั่งใจ มีพฤติกรรมเลียนแบบหรืออาจเกิดจากการเลี้ยงดูขาดการใช้เหตุใช้ผล ขาดความเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทร ส่งผลให้สังคมมีคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมลดลง ความเสี่ยงต่อค่านิยมที่ต้งามของไทยเสื่อมถอย ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่ต้งาม ส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยม พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลง ให้มีความสำคัญกับศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ต้งามลดลง มุ่งหารายได้เพื่อสนองตอบความต้องการ การช่วยเหลือเกื้อกูลลดลง ความมีน้ำใจไมตรีน้อยลง ต่างแก่งแย่งเอารัดเอาเปรียบกัน ทำให้คนไทยขาดความสามัคคี ขาดการเคารพสิทธิผู้อื่นและการยึดผลประโยชน์ประเทศ ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนไทยทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศการสร้างภูมิคุ้มกันคือ ประเทศไทย มีการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การพัฒนาประเทศบนฐานความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย สังคมไทยมีค่านิยมและวัฒนธรรมที่ต้งาม ลดอิทธิพลของความทันสมัยและความขัดแย้ง นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ครอบครัวบ่มเพาะความเป็นไทยที่มีจิตสำนึกและอัตลักษณ์ ทั้งตระหนักถึงรากเหง้าของตน

ปัจจุบันการดำเนินวิถีชีวิตอย่างแท้จริงในชุมชนด้วยปัจจัยเสื้อผ้า บ้าน อาหารและยา ถูกลดความสำคัญลงโดยเทคโนโลยี และความทันสมัย ความเป็นสมัยใหม่ทำให้มาลดทอนความสำคัญของความแท้จริงลงไป เป็นการหลงทิศผิดทางไปชั่วขณะตามความทันสมัย เครื่อง่ายสถานีสาราณียธรรมถือเป็นแนวทางสร้างภูมิคุ้มกัน อันเป็นกระบวนการความคิดใหม่ กระบวนการเรียนรู้ใหม่ในการสร้างภูมิคุ้มกันคือเอาระบบความสัมพันธ์ที่มีร่วมกันในสังคม ทั้งระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหลือธรรมชาติ ให้คนในชุมชนได้เห็นสิ่งที่มีคุณค่า และกลับมามีความสำคัญในการดำเนินวิถีชีวิตอีกครั้งเหมือนดังในอดีต ที่มีเสื้อผ้า บ้าน อาหารและยา ซึ่งความทันสมัยได้มาลด และบั่นทอนความสำคัญ

ลงไป แต่ก็ยังเป็นเพียงแค่ชั่วขณะ ยกตัวอย่าง เรื่องการกลับคืนมาของสมุนไพรรซึ่งการกลับมาครั้งนี้ น่าจะอยู่ชงนาน เพราะเป็นการกลับมาแบบร่วมสมัย เรื่องอาหารที่มีความปลอดภัย ความมั่นคงทางอาหาร หรือการกลับคืนเรื่องบ้านก็มีแนวคิดคืนบ้านได้สูง เพราะจากปัญหาน้ำท่วม แม้ในชนบทเองก็เริ่มมองเห็นปัญหาน้ำท่วมเช่นกัน เนื่องจากการถมดินสูงกว่ากันและกัน ในที่สุดไม่มีทางให้น้ำไหล นอกจากนั้นยังมีปัญหาภัยแล้ง การส่งน้ำเพื่อการเกษตร ไปไม่ทั่วถึง เนื่องจากการส่งน้ำในปริมาณที่จำกัดในหน้าแล้งไปตามคลองชลประทาน ก็พบว่ามีการเกษตรที่อยู่ต้นน้ำที่ได้รับประโยชน์อย่างเดียว เพราะใช้สิทธิ์ของตนเองที่อยู่ต้นน้ำ กักน้ำไว้ใช้ในแปลงเกษตรของตนเพียงคนเดียว ทำให้เกษตรกรที่อยู่ปลายน้ำได้รับความเดือดร้อนตามมา ทั้งนี้ ทั้งนี้ เป็นปัญหาส่วนเกิดจากความไม่ให้ความสำคัญต่อกัน ไม่เคารพซึ่งกันและกัน ต่างคนต่างแก่งแย่งเอารัศเอาเปรียบกัน มองแต่ผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง จะเห็นว่าจุดเสี่ยงที่สำคัญ คือ ความเป็นสมัยใหม่หรือความทันสมัย ทำให้ทุกอย่างเปลี่ยน ความคิดในเรื่องเสื้อผ้า บ้าน อาหาร และยาเปลี่ยนหมด ความทันสมัยทำให้เกิดการบริโภคบนฐานการกู้ยืม อย่างเช่น บ้านทันสมัย แม้จะต้องกู้เท่าไรก็ยินยอม บ้างยืมเสื้อผ้า บ้าน อาหารและยา นั้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เมื่อคนเรียนรู้ธรรมชาติแล้วจึงนำมาสร้างสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้เป็นประโยชน์

ทรัพยากรท้องถิ่น คือ โดยพื้นฐานชุมชนบ้านแฮดต้องอาศัยพึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งดิน ป่าไม้และน้ำทั้งสิ้น เพื่อเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตหรือปัจจัย 4 ซึ่งได้แก่ แหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม ที่มีความสำคัญต่อชีวิตคนในชุมชนมาเป็นเวลานานแล้ว นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้พึ่งพาน้ำที่มีต้นธารจากป่าเพื่อการเกษตร อาศัยผลผลิตจากการเกษตรเป็นรายได้หลักและรายได้เสริม อีกทั้งทรัพยากรในท้องถิ่นยังเป็นแหล่งที่มาของความเชื่อ ประเพณี ซึ่งเป็นรากฐานความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบ้านแฮด บทบาทของทรัพยากรในท้องถิ่นต่อความอยู่รอดของชุมชนจึงมีมาเนิ่นนานและไม่สามารถแยกจากกันได้ ชุมชนในอำเภอบ้านแฮดแทบทุกหมู่บ้านต่างมีวัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติตัวแตกต่างกัน ไปในการจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น ความเชื่อเรื่องผีที่ดูแลป่า รักษาต้นน้ำ แบบแผนการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า และมีกุศโลบายในการรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรในท้องถิ่นผ่านทางพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายไปตามภูมินิเวศและวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง แม้ว่าชุมชนบ้านแฮดและชุมชนใกล้เคียง จะมีการดูแลรักษาทรัพยากรในท้องถิ่นของตน รวมทั้งรัฐเองก็มีนโยบายและกฎหมายในการหยุดการทำลายทรัพยากรในท้องถิ่นก็ตาม แต่ทรัพยากรในท้องถิ่นของชุมชนยังมีการลดน้อยถอยลง และการทำลายทรัพยากรในท้องถิ่นยังดำรงอยู่ ไม่ว่าจะด้วยเจตนาหรือไม่ได้เจตนาก็ตาม ทั้งนี้ด้วยเหตุ

ปัจจัยทั้งการปฏิบัติ นโยบายและกฎหมายที่ไม่เอื้อและมีความขัดแย้งในตัวนโยบายเองและการปฏิบัติจริง ในขณะที่ทางหน่วยงานราชการได้พยายามในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อรักษาทรัพยากรในท้องถิ่นเอาไว้ แต่นโยบายในการส่งเสริมพืชเชิงเดี่ยวที่ต้องใช้พื้นที่ขนาดใหญ่และความต้องการของตลาดมีการขยายตัวและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและกระบวนการตัดสินใจของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้กฎหมายการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นก็ไม่เอื้อและไม่ทันสมัยต่อสถานการณ์ การขับเคลื่อนเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมจึงเป็นนวัตกรรมรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยให้การจัดการปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรในท้องถิ่นได้ โดยการให้ความสำคัญต่อระบบความสำคัญของคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ บนฐานของหลักสาราณียธรรมของเครือข่าย โดยใช้ฐานคิดร่วมกัน คือ “สะพานเชื่อมปรับวิถีการดำรงชีวิต เพื่อปรับพฤติกรรมสู่ความยั่งยืน” เป็นการปรับวิถีการดำรงชีวิต เพื่อปรับพฤติกรรมสู่ความยั่งยืน โดยการไม่หลงเอาแต่อดีตกลับคิดที่ปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็ไม่เอาแต่ปัจจุบันหันหลังให้ความหลังครั้งอดีต นั่นคือ “ไม่เพื่อเจ้า ในอนาคตและไม่หลงไหลในอดีต” หากแต่ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ให้ความสำคัญกับระบบความเป็นอยู่ ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้และรับสิ่งใหม่ๆ บนฐานของท้องถิ่นตนเอง กล่าวคือทั้งสิ่งใหม่และสิ่งเก่า เรียนรู้กันและกันแล้วนำมาปรับประยุกต์เข้าหากันและอยู่ร่วมสมัยกันในความร่วมมือได้อย่างลงตัว

ข้อค้นพบ คือ การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมชุมชนบ้านแฮด โดยผ่านวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้สามารถประเมินสถานการณ์ เห็นความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกันได้ตามทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) จุดเสี่ยง คือ ความทันสมัย ข้อจำกัดของทรัพยากรในท้องถิ่น การให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันลดลง และ ความสำคัญของปัจจัย 4 คือ เสื้อผ้า บ้าน อาหารและยา ถูกลดทอนความสำคัญลง สิ่งเหล่านี้หากมีการเคลื่อนตัวเข้าไปในเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมแล้ว จะทำให้การลดทอนความสำคัญเหล่านั้นเป็นการร่วมสมัย ในมิติของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ซึ่งมองความร่วมมือเป็นภูมิคุ้มกัน ภูมิคุ้มกันที่ดีต้องเริ่มบนฐานหรือก่อรูป อำนาจที่ดี อำนาจที่ดีก็นำสู่กฎเกณฑ์ที่ดีและสร้างคุณค่าที่ดี

ประเด็นที่ 2 กระบวนการสร้างเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ชุมชนบ้านแฮด อำเภอ บ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ข้อค้นพบจากการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างเครือข่ายสถานี สาราณียธรรม คือ

1. ความยากอยู่ที่จุดเปลี่ยนถ่ายจากการรับรู้สู่ความเป็นเจ้าของ คือ จุดเปลี่ยนถ่าย จาก ขั้นที่ 1 ไปสู่ขั้นที่ 2 นั่นคือทำอะไรที่จะทำให้กลุ่มคนเข้าใจได้ว่าตนเป็นเจ้าของเครือข่าย สถานีสาราณียธรรม ความยากไม่ได้อยู่ที่การตั้งกลุ่มหรือการสถาปนากลุ่ม แต่อยู่ที่เขาจะกล้า ประกาศว่า ตนเป็นเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมต่างหาก ผู้วิจัยเห็นว่า หลังจากการรวบรวมคน เป็นกลุ่มแล้ว จุดเปลี่ยนถ่ายที่จะจัดตั้งกลุ่มเป็นเรื่องยาก การเคลื่อนงานจึงต้องเป็นไปตาม ทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) คือ เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวในการบ่มเพาะให้คนมี คีตธรรม คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินวิถีชีวิต โดยการส่งเสริมการมีอาชีพและรายได้ที่ แน่นนอน สามารถดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีงามอาทิ ความเอื้ออาทรและการ เป็นเครือญาติมาใช้ในวิถีชีวิต รู้จักใช้ปัญญาในทางที่ถูกต้อง และมีจิตสำนึกในการเฝ้าระวังทาง วัฒนธรรมที่จะมีผลกระทบต่อการเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรมผลักดันให้ชุมชนเปิดพื้นที่สาธารณะ ในการจัดกิจกรรมสัมพันธ์อันดีต่อครอบครัวและชุมชน พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถ สร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน บนฐานของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ค้นหาอัตลักษณ์ อันโดดเด่นและปลูกฝังความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น พึ่งพาตนเอง บนทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ ความสำคัญกับการเรียนรู้ในชุมชน ลดปัญหาความขัดแย้งทางความคิด เข้าใจในพหุวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขระหว่างกลุ่มคน ระหว่างพื้นที่และระหว่างวัย เคารพใน ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์บนพื้นฐานของความไว้เนื้อเชื่อใจกัน (สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : 2555)

อีกทั้งแนวทางที่เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ได้ขับเคลื่อนยังสอดคล้องใน ประเด็นที่สังคมสีเขียวกล่าวถึง คือ การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิถี ชีวิตไทยและความตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของประชาชนไทย เป็นภูมิคุ้มกันนำไปสู่สังคมและเศรษฐกิจสีเขียวที่มีแบบแผนการผลิตและ บริโภคอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการเปลี่ยนพฤติกรรมจาก การบริโภคเกินพอดีไปสู่วิถีแห่งการผลิตและการบริโภคที่มีความพอดี ประหยัด รู้คุณค่าและ ยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนยังขาดความตระหนักและห่วงใยในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อีกทั้งการที่ชุมชนภาคประชาชนและประชาสังคมมีความเข้มแข็งมากขึ้น จนสามารถรวมกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน รวมทั้งการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ ในท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม สามารถทำให้อนุรักษ์และฟื้นฟู ฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพได้อย่างยั่งยืน (สังคมสิทธิ : 2555)

2. เมื่อกลุ่มคนเป็นเจ้าของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมแล้ว ผ่านขั้น 2 คือ การ จัดตั้งกลุ่มแล้ว ขั้นที่ 3 ขั้นที่ 4 สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างไม่ยาก สิ่งที่น่าพาก้าวข้ามสู่ความ เป็นเจ้าของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม คือ การให้ความสำคัญต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน เคารพในทรัพยากรท้องถิ่นที่ใช้ร่วมกัน สิ่งที่เป็นการเคารพร่วมกันนั้นแสดงออกให้ เห็น ได้คือ คุณลักษณะ 6 ประการ การยอมรับความเป็นเครือข่ายสถานี สาราณียธรรม นั้นคือ การยอมรับในคุณลักษณะ 6 ประการ คือ ความเป็นเจ้าของคุณลักษณะ 6 ประการนั่นเองซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาท้องถิ่นเชิงพหุลักษณ์ (ศักดิ์พงศ์ หอมหวล. 2557 : 11) ขั้นตอนที่ 7 ดำเนินงานศึกษาท้องถิ่นเชิงพหุลักษณ์ ละเอียดเข้าใจอย่างละเอียดที่ว่า ธรรมชาติและธรรมชาติ ของผู้คน มีการเชื่อเชิญและผลึกออก ดังนั้น จึงมีการเพิ่มและลดจำนวนลงใน กลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นตัวแทนชุมชนและครอบครัวต้นแบบ คนและครอบครัวต่างมีชุดความรู้ เดิมเป็นของตน สิ่งที่เป็นชุดความรู้ใหม่ คือ เครือข่ายสถานีสาราณียธรรมเข้ากันได้กับชุด ความรู้เดิมของเขาก็จะทำหน้าที่เชื่อเชิญ ส่วนที่ไม่สามารถจะเข้าเป็นเนื้อเดียวกับชุดความรู้เดิม ก็จะได้รับไว้ได้เพียงชั่วคราวและจะถูกผลึกออกในที่สุด

3. แต่มีความท้าทายในประเด็นการขับเคลื่อนงาน ขั้น 5 (พลัง) ท้าทาย คือ คนไม่ ล่วงรู้อนาคต ถามว่า เครือข่ายสถานีสาราณียธรรมจะเดินไปได้อีกนานเท่าใด ตอบได้ใหม่ ไม่มี ใครตอบ ได้ แผนก็ปี แผนเท่านั้นปี เป็นเรื่องคาดเดาทั้งนั้น แต่เราเชื่อมั่นว่าสิ่งที่ขับเคลื่อนมา จนถึงความเป็นเจ้าของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม สร้างจนเป็นจิตสำนึก นำสู่พลังภายในจน ระเบิดออกมาจากภายใน จึงเชื่อมั่นว่าเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม นั้นจะสามารถขับเคลื่อน ต่อไปได้ด้วยดี เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม เกิดจากความเป็นจริงของชุมชน คนเห็นคุณค่า และความสำคัญของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ทั้งยังเชื่อมั่นว่าบนฐานของความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับคน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดคนดี คนจิตใจบริสุทธิ์ ทำให้เชื่อมั่นว่าจากความ เคารพความสัมพันธ์ระหว่างกัน จากคนมีจิตใจบริสุทธิ์ นั้น จะทำให้ขับเคลื่อนเครือข่ายสถานี สาราณียธรรม ไปต่อได้และยังเชื่อมั่นถึงความเชื่อมโยงถึงระบบความสัมพันธ์อื่น ๆ ทั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ว่า อานุภาพของความเชื่อมโยงมันจะทำให้การขับเคลื่อนกระบวนการงานเป็นไป ได้ เราเชื่อถึงพลัง

ของคนต่างวัยที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกันในเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม เราจึงมีกลุ่ม
เกษตรกรและกลุ่มเยาวชนเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม เกิดขึ้นและเชื่อมั่น ว่ามันจะเป็นพลวัต
ต่อไป ผ่านคนรุ่นแล้วรุ่นเล่า เชื่อว่ามันจะเป็นเช่นนั้น

ประเด็นที่ 3 การเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น

การเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นเป็นการเผยแพร่ การแสดงพลังของเครือข่าย
สถานีสาราณียธรรมผ่านธาตุ 5 ทำให้ชุมชนอื่นสนใจและเชื่อมโยงมาหา การเรียนรู้ร่วมกันกับ
ชุมชนพื้นที่อื่นเกิดขึ้น 2 ประการ คือ 1) เครือข่ายสถานีสาราณียธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับ
ชุมชนพื้นที่อื่นและ 2) ชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

ประการที่ 1 เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น
ความยากอยู่ที่การเรียนรู้ผ่านธาตุ 5 การเผยแพร่เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปสู่ชุมชนพื้นที่
อื่นนั้นจากการเรียนรู้ร่วมกัน พบว่า สร้างการรับรู้เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม
ได้ดี ทั้งยังประเมินได้ว่า มีท่าทีตอบรับเห็นพ้องในฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของ
เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ส่วนจะถึงระดับมีความคิดในการเป็นเจ้าของเครือข่ายสถานีสา
ราณียธรรม เพื่อนำไปขับเคลื่อนในชุมชนของเขา จะระเบิดออกมาจากภายในของเขาหรือไม่
นั้น เป็นเรื่องของชุมชนที่เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปเรียนรู้ร่วม

ประการที่ 2 ชุมชนพื้นที่อื่นที่มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานี
สาราณียธรรมนั้น เขามองเราอย่างไรจึงมาหาด้วยมีพลังข่าวเล่าไปถึงว่ามีเครือข่ายสถานี
สาราณียธรรม ที่มีกระบวนการความคิดใหม่ กระบวนการเรียนรู้ใหม่ในการดำเนินชีวิต เห็นว่า
เป็นพลัง เป็นอำนาจ เป็นอนุภาพที่เชื่อมโยงถึงกันแม้อยู่ห่างไกลทำให้เขาสนใจและรับรู้
จึงอยากแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนพื้นที่อื่นที่มานั้น มีพลังมากในการเรียนรู้ มีการรับรู้
เครือข่ายสถานีสาราณียธรรมได้ดี ทั้งยังประเมินได้ว่า มีท่าทีตอบรับ เห็นพ้องในฐานคิดและ
คุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ส่วนจะถึงระดับมีความคิดในการเป็น
เจ้าของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมเพื่อนำไปขับเคลื่อนในชุมชนของเขา จะระเบิดออกมาจาก
ภายในเขาหรือไม่นั้นเป็นเรื่องของชุมชนที่มาเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

การเชื่อมโยงชุมชนพื้นที่อื่นด้วยการนำเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม เรียนรู้
ร่วมกัน คุณค่า หาใช่เพียงแค่การเผยแพร่ แต่มีคุณค่าในการหยั่งลึกลงจนเห็นถึงอำนาจ พลังของ
เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ที่ขับเคลื่อนสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนชุมชน จากการออกแบบ
กิจกรรมที่เหมาะสม สอดคล้องกับการดำเนินวิถีชีวิตชุมชนบ้านแฮด สามารถแสดงพลัง
เชื่อมโยงชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมได้ ชุมชนพื้นที่อื่นมองว่า เครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

เป็นองค์กรธรรมชาติ ไม่มีการแสวงสร้างมายาคติ หรือหาผลกำไรแต่อย่างใด จึงทำให้ดึงดูดความคิดและสามัญสำนึกของผู้คนจากภายนอกเข้ามาเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จะต้องไม่คาดหวังว่าฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมนั้น เป็นงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้สร้างชุมชนพื้นที่อื่นได้อย่างเดียวกันกับชุมชนบ้านแฮด เพราะเราไม่ล่วงรู้อนาคต การนำไปใช้จึงไม่รู้ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ แต่เชื่อว่าการนำกระบวนการการสร้างเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปสร้างชุมชนอื่นสามารถขับเคลื่อนไปได้ หากสามารถค้นหากระบวนการอันเหมาะสมกับชุมชนของตนเอง

1.2 จะต้องเข้าใจว่าฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรมนั้นล้วนผ่านการประพุดติดตามธาตุ 5 เป็นลำดับขั้น ดังนั้น การสร้างจิตสำนึกให้ผู้คนในชุมชน โดยขาดความเข้าใจในธาตุ 5 ถือเป็นการลัดขั้นตอนของธาตุ เพราะจิตสำนึกไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากไม่ผ่านขั้นรับรู้ มีท่าทีตอบรับที่ดี และแสดงความเป็นเจ้าของ จึงจะก่อเกิดจิตสำนึก และมีพลังในขั้นสูงสุดท้าย

1.3 จะต้องเข้าใจว่างานวิจัยนี้เป็นงานมุ่งเปลี่ยนค่านิยม เปลี่ยนความคิด ผู้ทำวิจัย คงต้องอาศัยการสร้างบารมีและความน่าเชื่อถือในการปฏิบัติตน สามารถเข้าถึงจิตวิญญาณของคน จิตวิญญาณของชุมชน เพราะทั้งฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม เป็นการประยุกต์หรือการยกระดับให้เป็นตัวแบบของกลุ่มคนที่ใช้ความรู้คู่คุณธรรม หากปราศจากการใช้ความรู้คู่คุณธรรมแล้ว จะกลายเป็นการใช้ความรู้ที่เป็นแค่เพียงความรู้ ไม่ใช่เป็นปัญญา

1.4 จะต้องเข้าใจว่าการขับเคลื่อนเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม นั้น มีการบ่มเพาะความรู้ด้านด้วยความอดทนอย่างสูงและเข้าใจในความจริงอย่างเป็นขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการสร้างคนต้องใช้ระยะเวลายาวนาน เพราะเป็นขั้นตอนที่ยากสุด สิ่งที่ยาก คือ การไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วกลับมาทำงานเลียนแบบกิจกรรมที่ไปเรียนรู้มา อย่างเช่นที่ภาครัฐชอบทำกันทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนตรงจุด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 หากมีงานวิจัยที่จะนำผลงานวิจัย เครื่องข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปใช้ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยอยากเห็นงานวิจัย “พลังระบบความสัมพันธ์ทางสังคม” ว่ามีมิติ รูปแบบ เนื้อหาอย่างไร โดยเฉพาะระบบความสัมพันธ์ของคนกับคน ถือว่าคนเป็นศูนย์กลางของการบ่มเพาะความรู้ในชุมชน และยังคงความเข้มแข็งมากกว่าระบบความสัมพันธ์อื่น

2.2 หากมีงานวิจัยที่จะนำผลงานวิจัย เครื่องข่ายสถานีสาราณียธรรม ไปใช้ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยอยากเห็นงานวิจัย “อำนาจ กฎเกณฑ์ และคุณค่าของเครื่องข่ายสถานีสาราณียธรรม” ว่าเป็นอย่างไร เพราะการขับเคลื่อนงานเครื่องข่ายสถานีสาราณียธรรม เป็นแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชนบนฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการ ไม่ได้ค้ำลึกลงใน อำนาจ กฎเกณฑ์และคุณค่า

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). คุณลักษณะ วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- _____. (2538). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สภาคาทอติกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- เกตุรัตน์ ไชยชนะ. (2549). การจัดการความรู้ กรณีศึกษาวิทยาลัยการอาชีพสีขรภูมิ. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,สำนักงาน. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559).สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ,สำนักงาน. (2545). เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- คมศักดิ์ เขียววัฒนาเลิศ. (2553). การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การทหาร) โรงเรียนเสนาธิการทหารบกกระทรวงกลาโหม.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2540). การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. (เอกสารประกอบการเรียนภาควิชาการพัฒนาชุมชน).กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จำเนียร บุญมากและคณะ. (2553). การพัฒนาการจัดการองค์ความรู้ด้านธุรกิจเกษตรอินทรีย์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน. รายงานผลการวิจัย เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ชยันต์ วรรณระภูติ. (2546). “การกำหนดกรอบคิดในการวิจัย”. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2548). การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาลตำบลปลายบาง ตามหลักสารณีย์ธรรม 6. กรุงเทพฯ : โอเอสพรีนติ้งเฮ้าส์.

- เทศบาลตำบลบ้านแฮด, สำนักงาน. (2558). แบบรายงานประจำปี 2557. สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านแฮด.
- ชนพรรณ ธานี. (2554). การศึกษาชุมชน . เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ประภัสสร ปรีเอี่ยม. (2556). การถอดบทเรียนปฏิบัติงานหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ สาขา วิชา นวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ประเวศ วะสี. (2542). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- _____. (2540). เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง : ความเข้มแข็งจากฐานล่าง. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของ นักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประสาน ตั้งสิกบุตร. (2553). การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. เอกสารประกอบการสอน วิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2552). ชัยวงศ์ ทองจันทร์ และสุพรรณษา สมโพธิ์. กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา กับการพัฒนาชุมชน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประพนธ์ ผาสุกขีต. (2549). การจัดการความรู้. สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) กรุงเทพฯ : บริษัท ไบโหมครีเอทีฟกรุ๊ป จำกัด.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2542). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาจำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. (2555). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ 35. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธรรม์.
- พระครูประโชติจันทร์วิมล (นาม จันทโชโต) . (2555). การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. ปริญญาโท พท.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พรณี สวนเพลง. (2552). เทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมสำหรับการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.

- ไพศาล วรคำ. (2552). การวิจัยทางการศึกษา. กาลสินธุ์ : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ประสานการพิมพ์.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. (2554). เกษตรยั่งยืน : วิธีการเกษตรเพื่ออนาคต, จากหนังสือแปล Farming for the Future. (ม.ป.พ.).
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2541). การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรัญญู สุจิวิรพันธ์พงศ์. (2556). [ออนไลน์]. หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. [สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2556]. จาก : <http://blog.eduzones.com/pattie/2625>.
- วีระเดช เชื้อนาม. (2548). การบริหารจัดการความรู้ เอกสารสรุปองค์ความรู้. เอกสารประกอบการเรียนภาควิชาการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุชาติ น้าใจดี. (2552). กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- เสถียร จิรรังสิมันต์. (2550). ความรู้เกี่ยวกับองค์กรเครือข่าย. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมและประสานการมีส่วนร่วมองค์กรเครือข่าย สำนักงานสภาที่ 2 ปรีกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุภาวดี จันทวานิช. (2549). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2546). สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุเมธ ดันติเวชกุล. (2544). ใต้เบื้องพระยุคลบาท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- _____. (2544). แนวทางการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- สุรเกียรติ์ เสถียรไทย. (2547). แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับ "การพัฒนาแบบยั่งยืน". การประชุมสุดยอด The Francophonie Ouagadougou ครั้งที่ 10 ที่ Burkina Faso.
- อภิชัย พันธเสน. (2553). แนวคิดทางทฤษฎีและประสบการณ์. วารสารการศึกษาแห่งชาติ. 2 ปีที่ 24. กรุงเทพฯ : สถาบันอุดมศึกษากับเครือข่ายการเรียนรู้.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). **วัฒนธรรมกับการพัฒนา : มิติของพลังที่สร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

Bower, J.I. (2007). **Solve the succession crisis by growing inside-outside leaders**. Harvard Business Review, 85 (11), 91-95.

Creighton, James L. (2005). **The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement**. San Francisco: Jossey Bass.

Lewis Pamela s., and Stephen H. Goodman, and Patricia M. Fandt. (2004). **Management Challenges for Tommorrow's Leaders**. 4 ed. Thomson South Western.

Laley Harrison, John B. (1990). **A Short History of Western Civilization**. New York : McGraw-Hill.

Starkey, D.E. Woolever, C.A., and H.D. Dewald. (1997). "Differential Pulse Anodic Stripping Voltammetry of Lead and Antimony in Gunshot Residue," **Forensic Science International**.

Snowden, Dave. (2546). "การจัดการความรู้ : คู่จอร์จนภาพที่เพิ่มพูน". เอกสารประกอบการสัมมนา จัดโดย สำนักงานมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2546 ณ โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพฯ : บริษัท เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อีไชน่า จำกัด.

ภาคผนวก ก
หนังสือขอความอนุเคราะห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ที่ ศท ๐๕๔๐.๐๖/ว. ๑๗๐๒

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๕๕๐๐๑

๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๗

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผศ.ดร.ชาติรี ทิรสวัสดิ์

ด้วย นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย รหัสประจำตัว ๕๖๕๒๘๐๐๒๐๑๑๓ นักศึกษา
ปริญญาเอก สาขาวิชาานวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ
ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “สถานีสารานุกรมชุมชน พื้นที่บ่ม
เพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วย
ความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหาภาษา
- ตรวจสอบด้านการวัดและประเมินผล
- ตรวจสอบด้านสถิติ การวิจัย
- อื่นๆ ระบุ .....

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่าน
ด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ไพโรวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๔๓๑๒-๕๕๓๘

ที่ ศธ.๐๕๕๐.๐๑/ว. ๑๗๐๒

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๕๐๐๑

๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๑

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน คร.ลลิต ถนอมสิงห์

ด้วย นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย รหัสประจำตัว ๕๖๕๒๘๐๐๒๐๑๑๓ นักศึกษา
ปริญญาเอก สาขาวิชานวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ
ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “สถานีสาราณียกรรม พื้นที่บ่ม
เพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วย
ความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษา
- ตรวจสอบด้านการวัดและประเมินผล
- ตรวจสอบด้านสถิติ การวิจัย
- อื่นๆ ระบุ .....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่าน
ด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ไพรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๔๓๗๒-๕๕๓๘

ที่ ศทบ ๐๕๕๐.๐๑/ว. ๑๗๐๒

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๕๐๐๑

๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๗

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระศรีญาณวงศ์ (นิมิตย์ ปณฺฑิตเสวี ป.ธ.๘, คร.)

ด้วย ด้วย นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย รหัสประจำตัว ๕๖๕๒๘๐๐๒๐๑๑๑๑ นักศึกษา
ปริญญาเอก สาขาวิชานวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ
ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “สถานีสาราณียธรรม พื้นที่ปม
เกาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น”

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องค้ำเนื้อหา ภาษา
- ตรวจสอบด้านกรวดและประเมินผล
- ตรวจสอบด้านสถิติ การวิจัย
- อื่นๆ ระบุ .....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่าน
ด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ไพรวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๔๗๗๒-๕๔๗๘

ที่ ศบ ๐๕๕๐.๐๑/ว. ๑๗๐๒

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๕๕๐๐๑

๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๗

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน คร. ประคอง จุลสอน

ด้วย นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย รหัสประจำตัว ๕๖๕๒๘๐๐๒๐๑๑๓ นักศึกษา
ปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ
ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “สถานีสาราณียธรรม พื้นที่น้อม
เพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น”

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องคำานเนื้อหา ภาษา
- ตรวจสอบด้านการวัดและประเมินผล
- ตรวจสอบด้านสถิติ การวิจัย
- อื่นๆ ระบุ .....

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่าน
ด้วยดี ขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คร.เกรียงศักดิ์ ไพรวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๔๓๗๒-๕๕๓๘

ที่ ศธ ๐๕๕๐.๐๑/ว. ๑๗๐๒

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๕๐๐๑

๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๗

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน - คร. พิชชากรณ์ ปะดังดาโต

ด้วย นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย รหัสประจำตัว ๕๖๕๒๘๐๐๒๐๑๑๓ นักศึกษา
ปริญญาเอก สาขาวิชานวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ
ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “สถานีสำรวจนิยธรรม พื้นที่บม
เพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น”

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษา
 ตรวจสอบด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบด้านสถิติ การวิจัย
 อื่นๆ ระบุ .....

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่าน
ด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ไพรวรรณ)

กณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๔๓๗๒-๕๕๓๘

ที่ ศร ๐๕๕๐.๐๑/ว. ๑๗๐๒

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๕๐๐๑

๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๗

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน คร. สมพร คันดีเวชกุล

ด้วย นายศิริพงษ์ อรุณเศรษฐี รหัสประจำตัว ๕๖๕๒๕๐๐๒๐๑๑๓ นักศึกษา
ปริญญาเอก สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ
ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “สถานีสารคามียุทธมณฑล พื้นที่บ่ม
เพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น”

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องค้ำเนื้อหา ภาษา
- ตรวจสอบด้านกรวดและประเมินผล
- ตรวจสอบด้านสถิติ การวิจัย
- อื่นๆ ระบุ .....

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่าน
ด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ไพรวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๔๗๗๒-๕๕๗๘

ที่ ศธ ๐๕๔๐.๐๑/ว. ๑๗๐๒

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๑

๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

เรียน

ด้วย นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย รหัสประจำตัว ๕๖๕๒๘๐๐๒๐๑๑๑ นักศึกษา
ปริญญาเอก สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ
ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “สถานีสารานุกรมในพื้นที่บม
เพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น”

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขออนุญาตให้ผู้วิจัยเก็บ
รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยกับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชน ๘ ครอบครัว จำนวน
๓๐ คน เพื่อนำข้อมูลไปทำการวิจัยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่าน
ด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ไพโรวรรณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย

โทรศัพท์, โทรสาร ๔๓๗๒-๕๔๓๘

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยต่อการสร้างเครือข่ายและสถานี
สถานีธรรมในชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง 1. แบบสอบถามความคิดเห็นของเกษตรกรและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านแฮด
2. แบบสอบถามนี้ประกอบไปด้วย 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบ
แบบสอบถาม และ ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของครุภูมิปัญญา ในชุมชนบ้านแฮด
ต่อการสร้างเครือข่ายและสถานีสถานีธรรมเพื่อเป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ในชุมชนบ้านแฮด

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว) ..... นามสกุล ..... อายุ .....ปี
2. การศึกษาสูงสุด .....
3. อาชีพหลัก .....
4. อาชีพเสริม .....
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือกิจกรรมการเกษตรที่ท่านมีความเชี่ยวชาญและชำนาญ คือ
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
6. ระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้าน ..... ปี
7. ประสบการณ์ในการทำกรเกษตรในพื้นที่ชุมชนบ้านแฮด..... ปี
8. ภูมิปัญญาท่านได้รับการถ่ายทอดมาจากใคร
.....
.....
.....
9. สัมภาษณ์วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....
เวลา ..... สถานที่.....

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายต่อการสร้างเครือข่ายและสถานีสาราณียกรรม
เพื่อเป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ในชุมชนบ้านแฮด

1. ท่านคิดว่า “สถานการณ์ในปัจจุบันของชุมชนบ้านแฮดเป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

2. ท่านคิดว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ และ ความกับสิ่ง
เหนือธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านแฮด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

3. ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีวิถีชีวิตและภูมิปัญญาอะไรบ้าง ที่น่าสนใจและมีความ
พร้อมในการนำมาสร้างชุดความรู้ เพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้อย่างถูกวิธี สู่คนภายใน
ชุมชนและนอกชุมชนได้รับรู้และเรียนรู้ร่วมกันได้บ้าง

.....
.....
.....
.....
.....

4. ท่านคิดว่า การนำความรู้แนวทางนำหลักพุทธธรรม “สาราณียธรรม” มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น จะเกิดขึ้นได้หรือไม่ และจะเป็นไปในทิศทางใด

.....

.....

.....

.....

.....

5 ท่านคิดว่า สถานีสาราณียธรรม พื้นที่บ่มเพาะความรู้ในชุมชนบ้านแฮด จะมีกิจกรรมใดบ้าง ที่สามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือนำมาพัฒนาให้เป็นกิจกรรมเพื่อการพัฒนาให้เกิดชุดความรู้ในชุมชนของท่านได้บ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

6. ท่านมีข้อเสนอแนะในการจัดตั้งเครือข่ายและสถานีสาราณียธรรม เพื่อใช้เป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ให้กับคนในชุมชนบ้านแฮดและคนภายนอกให้เข้ามาเรียนรู้ในพื้นที่ของท่านอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม
(Focus Group Discussion)

เรื่อง : การจัดตั้ง / การสร้าง / กิจกรรม / ชุดความรู้ / ปัญหาและอุปสรรค
ของเครือข่ายและสถานีสารานุกรม

1. ผู้ดำเนินการสนทนา นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย (ผู้วิจัย)
2. ผู้จัดบันทึกการสนทนา นายวิรัตน์ ศรีประไพ (ผู้ช่วยผู้วิจัย)
3. ผู้ร่วมสนทนา

1. ชื่อ ..... นามสกุล..... อายุ ..... อาชีพ.....
2. ชื่อ ..... นามสกุล..... อายุ ..... อาชีพ.....
3. ชื่อ ..... นามสกุล..... อายุ ..... อาชีพ.....
4. ชื่อ ..... นามสกุล..... อายุ ..... อาชีพ.....
5. ชื่อ ..... นามสกุล..... อายุ ..... อาชีพ.....
6. ชื่อ ..... นามสกุล..... อายุ ..... อาชีพ.....
7. ชื่อ ..... นามสกุล..... อายุ ..... อาชีพ.....
8. ชื่อ ..... นามสกุล..... อายุ ..... อาชีพ.....
9. ชื่อ ..... นามสกุล..... อายุ ..... อาชีพ.....
10. ชื่อ ..... นามสกุล..... อายุ ..... อาชีพ.....

4. วัตถุประสงค์ในการสนทนา

1. ....

2. ....

5. ประเด็นการสนทนากลุ่ม

ประเด็นสนทนากลุ่ม แบ่งออก 3 ส่วน

5.1 บริบท สถานการณ์ สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน

- 5.1.1 .....
- 5.1.2 .....
- 5.1.3 .....
- 5.1.4 .....
- 5.1.5 .....
- 5.1.6 .....
- 5.1.7 .....

5.2 สถานการณ์ที่มีผลต่อการบ่มเพาะชุดความรู้ในชุมชน

- 5.2.1 .....
- 5.2.2 .....
- 5.2.3 .....
- 5.2.4 .....
- 5.2.5 .....

5.3 กิจกรรมหรือชุดความรู้ที่เหมาะสมและสามารถนำมาจัดกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดและพัฒนาความรู้ในชุมชนบ้านแฮดได้

- 5.3.1 .....
- 5.3.2 .....
- 5.3.3 .....
- 5.3.4 .....

5.4 แนวทางในการพัฒนาเครือข่ายสถานีสารานุกรม

- 5.4.1 .....
- 5.4.2 .....
- 5.4.3 .....
- 5.4.4 .....
- 5.4.5 .....

5.5 ปัญหาและอุปสรรคที่พบของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม และแนวทางการ
แก้ไขปัญหาที่เหมาะสมร่วมกับชุมชนเป็นอย่างไร

- 5.5.1 .....
- 5.5.2 .....
- 5.5.3 .....
- 5.5.4 .....
- 5.5.5 .....

6. บันทึกประเด็นการสนทนา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อผู้บันทึก

(.....)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ค

บุคลากรกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บุคลากรกรม

- ใจกล้า ตะเภาพงษ์ สมาชิกเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายศิริพงษ์
 อรุณเดชาชัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่สถานีสาราณียธรรม เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2557
- ชื่นชวนชม ปุริสตระกูล ชาวบ้านบ้านแฮด (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
 (ผู้สัมภาษณ์), ที่สถานีสาราณียธรรม เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2557
- โชคดี สุวรรณศรี สมาชิกเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายศิริพงษ์
 อรุณเดชาชัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่สถานีสาราณียธรรม เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2558
- _____ สมาชิกเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายศิริพงษ์
 อรุณเดชาชัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่สถานีสาราณียธรรม เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2558
- บุญปัน แสนวันดี ชาวบ้านบ้านแฮด (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย (ผู้สัมภาษณ์),
 ที่สถานีสาราณียธรรม เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2558
- พระครูโกศลสารกิจ เจ้าอาวาสวัดบุญเรือง (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
 (ผู้สัมภาษณ์), ที่สถานีสาราณียธรรม เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2558
- ยุพิน ทองจีน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองโจ้ง (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
 (ผู้สัมภาษณ์), ที่สถานีสาราณียธรรม เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2558
- สมัย สินทร ชาวบ้านโนนกล้วยหอม (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย (ผู้สัมภาษณ์),
 ที่สถานีสาราณียธรรม เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2558
- สุรินทร์ แสงนารี สมาชิกสภาเทศบาลบ้านแฮด (ผู้ให้สัมภาษณ์), นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
 (ผู้สัมภาษณ์), ที่สถานีสาราณียธรรม เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2557

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อผู้วิจัย	นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย
วัน เดือน ปี เกิด	5 เมษายน พ.ศ. 2509
อาชีพปัจจุบัน	นายกเทศมนตรีตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	143 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น 40110
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2546	ศิลปศาสตรบัณฑิต (นศ.บ.) สาขาประชาสัมพันธ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
พ.ศ. 2549	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2552	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) สาขาการเมือง การปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
พ.ศ. 2559	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ค.) สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม